

UNIVERZITA PARDUBICE

Filozofická fakulta

Architektura obloučkového kubismu ve východních Čechách (1918-1928)

Bc. Denisa Kroupová

Diplomová práce

2022

Prohlášení autora

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Chrudimi dne 30.11. 2022

Bc. Denisa Kroupová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi byli při vytváření diplomové práce jakýmkoliv způsobem nápomocni.

ANOTACE:

Předkládaná diplomová práce se zabývá architekturou obloučkového kubismu na území východních Čech v rozmezí let 1918–1928. Práce se zaměřuje především na architekturu obytných vil a činžovních domů v jednotlivých městech. Diplomová práce mapuje ideové kořeny a šíři uplatnění obloučkového kubismu v regionu východních Čech a zasazuje tyto kreace do kontextu středoevropské moderní stavební kultury první poloviny 20. století. Text metodicky vychází ze starší i současné uměleckohistorické a teoretické literatury. Je založena na studiu plánových materiálů a písemností z osobních fondů jednotlivých projektantů v Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea a ze spisových složek jednotlivých objektů uložených v městských a obecních stavebních archivech.

KLÍČOVÁ SLOVA

architektura, nájemní domy, vily, východní Čechy, 20. století

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the architecture of arched cubism in the territory of eastern Bohemia approximately between 1918 and 1928. The thesis focuses mainly on the architecture of residential villas and apartment buildings in cities. The diploma thesis maps the ideological roots and breadth of application of arched cubism in the region of Eastern Bohemia and places these creations in the context of the Central European modern building culture of the first half of the 20th century. The text is methodically based on older and contemporary art historical and theoretical literature. It is based on the study of plan materials and documents from the personal funds of individual designers in the Archive of Architecture and Construction of the National Technical Museum and from file folders of individual objects stored in city office archives.

KEY WORDS

architecture, apartment buildings, villas, Eastern Bohemia, 20th century

Obsah

1. Úvod.....	1
1.1. Cíle diplomové práce.....	1
1.2. Práce s prameny a metodika	1
1.3. Geografické vymezení	2
1.4. Názvosloví.....	2
2. Vývoj bádání	4
3. Výstavy	7
3.1 Mezinárodní výstava moderního dekorativního umění v Paříži	8
4. Šíření obloučkového kubismu.....	10
4.1. Pojem národní styl.....	13
4.2. Pojem národní styl na počátku 20. století.....	15
4.3. Kubismus jako předstupeň obloučkového kubismu	17
4.4. Bytová krize po první světové válce a podpora nové výstavby	23
4.5. Bydlení v Československu.....	26
5. Charakteristika obloučkového kubismu	27
5.1. Interiéry	29
5.2. Nábytek.....	30
5.3. Stavby na Slovensku a Podkarpatské Rusi	31
5.4. Obloučkový kubismus v mezinárodním kontextu	32
6. Oldřich Liska a Jindřich Freiwald.....	33
7. Kritika a postupné opouštění obloučkového kubismu	36
8. Výběrový katalog	40
8.1. Okres Semily	41
8.1.1. Lomnice nad Popelkou	41
8.2. Okres Jičín.....	41
8.2.1. Jičín	41

8.2.2.	Kopidlno	42
8.3.	Okres Trutnov.....	43
8.3.1.	Trutnov	43
8.3.2.	Dvůr Králové nad Labem.....	44
8.3.3.	Úpice	46
8.4.	Okres Náchod.....	48
8.4.1.	Červený Kostelec	48
8.4.2.	Jaroměř.....	52
8.4.3.	Česká Skalice	55
8.4.4.	Náchod	57
8.4.5.	Nové Město nad Metují	60
8.4.6.	Studnice.....	62
8.5.	Okres Hradec Králové	62
8.5.1.	Hradec Králové	62
8.5.2.	Nový Bydžov	74
8.5.3.	Smiřice	74
8.6.	Okres Rychnov nad Kněžnou	75
8.6.1.	Kostelec nad Orlicí	75
8.6.2.	Rychnov nad Kněžnou	75
8.6.3.	Solnice.....	76
8.6.4.	Vamberk.....	76
8.7.	Okres Pardubice	78
8.7.1.	Dašice.....	78
8.7.2.	Lázně Bohdaneč	79
8.7.3.	Pardubice.....	80
8.7.4.	Přelouč	90
8.8.	Okres Chrudim	91

8.8.1.	Heřmanův Městec	91
8.8.2.	Hlinsko	91
8.8.3.	Chrudim	92
8.9.	Okres Ústí nad Orlicí.....	95
8.9.1.	Česká Třebová	95
8.9.2.	Choceň	98
8.9.3.	Letohrad	99
8.9.4.	Vysoké Mýto.....	100
8.9.5.	Žamberk	101
8.10.	Okres Svitavy	102
8.10.1.	Litomyšl	102
8.10.2.	Polička.....	103
8.11.	Okres Havlíčkův Brod.....	104
8.11.1.	Havlíčkův Brod	104
8.11.2.	Chotěboř	104
9.	Závěr	106
10.	Summary	111
11.	Seznam použitých zdrojů	115
11.1.	Prameny	115
11.2.	Literatura.....	116
1.1.	Internetové zdroje	124
1.2.	Další.....	124
12.	Obrazová příloha	126

1. Úvod

Od desátých let dvacátého století se v architektuře na území Československa rozvíjí kubismus, který nemá analogie nikde jinde ve světě. Během první světové války přicházejí první náznaky změn a ostré hrany kubistické architektury se začínají zaoblovat. Tato změna pronikla i do užitého umění a obloučkový kubismus se na několik let stává oficiálním stylem nově vzniklého mladého státu.

Předkládaná diplomová práce se zabývá architekturou obloučkového kubismu na území východních Čech mezi lety 1918–1928. V této době docházelo k zásadním společenským a politickým změnám, které se dále projevovaly i v nové výstavbě. Pozornost je věnována zejména obytné architektuře (vily, nájemní domy) ve vybraných městech, a to hlavně exteriérům, a pokud se podařilo zjistit z archivních pramenů, tak i vnitřním dispozicím.

1.1. Cíle diplomové práce

Cílem diplomové práce je zhodnocení přerodu kubistické architektury ve fázi obloučkového kubismu, zmapování ideových kořenů architektury obloučkového kubismu na území východních Čech a jejich zasazení do kontextu středoevropské stavební kultury první poloviny 20. století. Pozornost bude věnována zejména obytné architektuře a jejím projektantům. Vybrané budovy budou popsány ve výběrovém katalogu, který se zaměří primárně na architektonické pojetí jednotlivých staveb a pokud se podaří zjistit z pramenů, také i okolnostem jejich vzniku a interiérovému uspořádání.

1.2. Práce s prameny a metodika

Hlavní část práce bude tvořit výběrový katalog jednotlivých nájemních domů, vil a některých dalších typů staveb. Při jeho tvorbě bude stěžejní terénní výzkum. Primárními prameny pro tvorbu katalogu jsou archivní fondy. Ať už se bude jednat o osobní fondy jednotlivých architektů, převážně uložených v Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea, nebo o fondy jednotlivých objektů uložených v archivech jednotlivých městských stavebních úřadů či okresních archivech.

Dostupnost informací k jednotlivým budovám je dána především kvalitou (kvantitou) primárních pramenů. V některých případech nebylo bohužel možné z primárních pramenů čerpat, a to z několika důvodů. Tím hlavním byla jejich nedostupnost, popřípadě neexistence plánové dokumentace, a také neochota vlastníků udělit souhlas k nahlédnutí do stavební

dokumentace uložené v archivech na městských stavebních úřadech. V těchto případech je primárním pramenem budova samotná. Z tohoto důvodu je katalog zaměřen primárně na exteriéry. Pokud se podařilo získat souhlas vlastníka, jsou půdorysy a další výkresy přiloženy v obrazové příloze.

1.3. Geografické vymezení

Pro účely předkládané diplomové práce je zájmové území definováno jako bývalý Východočeský kraj, který již zanikl a kterému se nepřesně říkalo východní Čechy. Celý kraj byl vymezen okresy Havlíčkův Brod, Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Náchod, Pardubice, Rychnov nad Kněžnou, Semily, Svitavy, Trutnov a Ústí nad Orlicí.¹

Z každého výše uvedeného okresu je vybráno několik vzorových měst, kde můžeme nalézt stavby ve stylu obloučkového kubismu. Jsou to jak stavby, které jsou zapsané v památkovém katalogu, tak i takové, které nepoživají památkové ochrany. U každé stavby je konkretizováno, v jaké ulici se nachází, její číslo popisné a zda je památkově chráněna a od kdy, popřípadě zda se nachází v památkově chráněném území. Dále jsou uvedeny datum výstavby, autor a odkaz na příslušné obrázky v příloze.

1.4. Názvosloví

Pro tento poválečný architektonický směr nemají dnešní historici architektury jednotné pojmenování. Ještě do nedávna byl označován termínem rondokubismus, který prosazovala Marie Benešová, a který se ukázal jako nepřesný. Už ve svém článku o moderní architektuře, vydaném mezi léty 1925–1926, Oldřich Starý doslova uvádí, že „vyskytlo se i slovo ‚rondokubismus‘ naprosto nepřiléhající.“² Autor dále používá termíny jako *národní sloh* nebo *barevný svéráz*, ale vždy v negativním slova smyslu. Kritik umění Karel Teige hovoří o architektuře *svérázové, těstovité, cukrářské nebo lípané*.³ Jan Koula zmiňuje stejně jako Oldřich starý pojem rondokubismus, a podle něj dobře vystihuje, že se jedná pouze o pokračování kubismu.⁴ Rozdílnosti obloučkového kubismu a rondokubismu vystihl už v roce 1930 Zdeněk Wirth, když u kubismu viděl princip formování jádra hmoty ven na povrch, u poválečné tvorby se uplatňovala vizuální stránka na ploše v kombinaci s pestrou barevností.⁵ V roce 1967 zavádí Josef Císařovský pojem *rondelkubismus*.⁶ Bohuslav Syrový

¹ Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu.

² STARÝ, Oldřich. Česká moderní architektura. In *Stavba*, IV, 1925–1926. s. 193.

³ TEIGE, Karel. *Moderní architektura v Československu*, Praha 1930, s. 104.

⁴ KOULA, Jan Evangelista. *Nová česká architektura a její vývoje ve XX. století*, Praha 1940, s. 39.

⁵ WIRTH, Zdeněk. *Josef Gočár*, Genf 1930, s. 9.

⁶ CÍSAŘOVSKÝ, Josef. *Jiří Kroha a meziválečná avantgarda*, Praha, 1967. s. 7.

ve své publikaci *Architektura – svědectví dob* z roku 1987 používá termín *obloučkový dekorativismus*.⁷

Alena Adlerová preferuje termín *rondokubismus* ve spojení s architekturou a pro užití umění prosazuje termíny *český dekorativismus* nebo *národní dekorativismus*.⁸ Petr Krajčí označuje architekturu v Československu po roce 1918 jako jednu z variant stylu art deco, který v architektuře získal formu takzvaného *národního stylu* nebo *národního dekorativismu*.⁹ Rostislav Švácha zavádí v roce 2000 pojem *třetí kubistický styl*.¹⁰ Pavel Liška ve svém příspěvku *Symbolický kubismus* v knize *Český kubismus 1909-1925* používá označení *rondokubismus* nebo *národní umění*.¹¹ Vendula Hnídková se kloní k užívání *národní styl*, nicméně pod toto označení zahrnuje kromě architektury i užití umění a hovoří o „*poválečném vizuálním stylu mladé republiky*.“¹² Norbert Kiesling ve své knize o Pavlu Janákovi z roku 2011 používá stejně jako Hnídková pojmenování *národní sloh*.¹³ Diplomová práce si klade za cíl poznání obloučkového kubismu na území východních Čech. Toto pojmenování velmi dobře vystihuje samotnou podstatu slohu a říká nám, že styl vychází z předválečné kubistické tvorby, ale prošel během ní zásadní změnou. Slohy se od sebe ve své podstatě zásadně liší, ale nejde je od sebe oddělit. Nicméně u obloučkového kubismu nemůžeme jeho inspiraci lidovým uměním opomíjet.

⁷ SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura – svědectví dob*, Praha, 1987. s. 400.

⁸ ADLEROVÁ, Alena. Užití a dekorativní umění dvacátých a třicátých let. In LAHODA, Vojtěch – NEŠLEHOVÁ, Mahulena – PLATOVSKÁ, Marie et al. (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění IV/2*, Praha 1998, s. 427-449.

⁹ KRAJČI, Petr. *Architektura*. In: ADLEROVÁ, Alena. *České Art Deco 1918 - 1938*. Praha 1998. s. 246-258. ISBN 80-902507-1-8.

¹⁰ ŠVÁCHA, Rostislav. *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911 - 1923*, Praha 2000.

¹¹ LIŠKA, Pavel. *Český kubismus v evropském kontextu*. In: ŠVESTKA, Jiří a Tomáš VLČEK. *Český kubismus 1909-1925*. Stuttgart 1991. s. 370.

¹² HNÍDKOVÁ, Vendula. *Rondokubismus versus národní styl*. In *Umění: časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky*, Roč. 57, č. 1 (2009), s. 74-84. zde s. 83. ISSN 0049-512.

¹³ KIESLING, Norbert. *Pavel Janák*, Praha, 2011. s. 73. ISBN 978-80-87164-38-9.

2. Vývoj bádání

Jako jeden z prvních se tématem národního slohu, ve smyslu slohu typického pro určitý národ, zabýval historik a jeden z prvních českých estetiků Miroslav Tyrš (1832–1884). Ten uvádí, že národní umění je přirozený jev vyspělého národa a jeho politického života.¹⁴ Další důležitou osobností, která obecně charakterizovala historizující snahy v 19. století byl Saturnin Ondřej Heller (1840–1884) a zejména pak jeho stať z roku 1883 *Renaissance moderních průčelí našich a vztah její k renaissance původní*.¹⁵

Nejstarší ohlasy na obloučkový kubismus pocházejí už z doby jeho trvání. Převážně se jedná o hodnocení z řad jeho odpůrců. V pozdějších letech můžeme další zmínky o obloučkovém kubismu nalézt ve stati Emanuela Poche z roku 1935 s názvem *Moderní umění*. Na tematiku nahlíží již s odstupem a na rozdíl od radikálních funkcionalistů konstatuje, že „architekturu nelze vyloučiti z oblasti uměleckého tvoření.“¹⁶ Z roku 1921 pochází výběr článků z let 1910–1920 na téma umění, herci nebo malíři od Václava Viléma Štecha s názvem *Včera*. V jednotlivých úryvcích se autor snaží nastínit vývoj moderního umění od jeho počátku. V roce 1940 vychází kniha Jana Evangelisty Kouly *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*. Obloučkový kubismus zde nazývá dekorativismem, je dle něj pokračováním předválečného kubismu a jeho ohlas pak srovnává se zhoubným vlivem secese.¹⁷ V roce 1946 bylo celé jedno číslo časopisu *Architektura ČSR* věnováno Pavlu Janákovi k příležitosti jeho šedesátých narozenin. Obloučkovému kubismu se zde krátce a zdrženlivě věnuje Oldřich Starý.¹⁸ O čtyři roky později umírá Josef Gočár a k příležitosti jeho úmrtí napsal Starý článek, kde ho označuje za nejpopulárnějšího architekta a jeho dílo hodnotí velmi pozitivně. Tvorbu ve stylu obloučkového kubismu ale považuje spíše za slepou uličku.¹⁹ Zajímavý pohled na problematiku přinesla v roce 1967 kniha od Josefa Císařovského *Jiří Kroha a meziválečná avantgarda*. Vývoj kubistické architektury rozděluje do osmi období mezi léty 1911–1924 a poslední etapu nazývá *rondelkubismus*.²⁰

Za prvního badatele, který použil termín rondokubismus, bývá často považována Marie Benešová (1920-2007), která tento pojem použila v článku *Rondokubismus* pro časopis

¹⁴ TYRŠ, Miroslav, *O podstatě díla uměleckého*. Praha, 1873.

¹⁵ HELLER, Saturnin Ondřej. *Renaissance moderních průčelí našich a vztah její k renaissance původní*. In *Zprávy Spolku architektů a inženýrů*. 1883, roč. XVIII, č. 1–2, s. 1.

¹⁶ POCHE, Emanuel. *Moderní umění*. In *Zdeněk Wirth, Dějepis výtvarných umění v Československu*, Praha, 1935. s. 261-271.

¹⁷ KOULA, J. E. *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*. s. 30.

¹⁸ STARÝ, Oldřich. *Architekt prof. Josef Gočár*. In *Architektura ČSR*, V, 1946. s. 66-68.

¹⁹ Tamtéž, s. 66.

²⁰ CÍSAŘOVSKÝ, J. *Jiří Kroha a meziválečná avantgarda*, s. 7.

Architektura ČSR. Nicméně jako úplně první tento pojem použil už v polovině dvacátých let architekt a publicista Oldřich Starý ve studii *Česká moderní architektura* v časopise *Stavba*.²¹ Snažil se o shrnutí vývoje architektury od empiru po současnost. On sám byl vyznavačem architektury, která klade důraz hlavně na funkci a účelovost. Nepřekvapuje tedy, že jeho pohled na poválečnou tvorbu Janáka s Gočárem je negativní. Hovoří zde dokonce o zvrácenosti.²² Benešová v padesátých letech dvacátého století vydala monografie Pavla Janáka i Josefa Gočára. V případě Gočára si všimá, že už v roce 1915 se objevují tendence „*dekorativního národního směru*.“²³

Současným autorem, který se věnuje tomuto tématu je Rostislav Švácha (1952). Pro tuto práci je důležitá zejména jeho publikace *Lomené, hranaté a oblé tvary* z roku 2002 a také kniha *Od moderny k funkcionalismu* z roku 1985, kde dobu vzniku obloučkového kubismu hodnotí jako okamžik, kdy nebudeme muset přejímat vzory ze zahraničí, ale budeme mít místo toho sloh vlastní. Jeho počátky klade už do roku 1915.²⁴ Janákovým skicám a zápisníkům se věnovala Olga Herbenová ve svém článku *Janákovy skici*, který vyšel v časopise *Umění a řemesla*. Rozlišuje zde etapu kubistickou, etapu rovných linií a etapu národního slohu.²⁵ V roce 1996 vyšla kniha Vojtěcha Lahody *Český kubismus*, kde se autor věnuje kubistickému malířství, sochařství, ale i fotografii nebo filmu. Několik kapitol je věnováno i architektuře obloučkového kubismu.²⁶ Z dalších autorů se otázce národního stylu věnuje například Jindřich Vybíral (1960), který je od roku 2018 rektorem Vysoké školy průmyslové v Praze. Důležitým je zejména jeho soubor esejů *Česká architektura na prahu moderní doby: Devatenáct esejů o devatenáctém století* z roku 2002. Další osobností spojenou se studiem národního slohu a moderní architektury obecně je Vendula Hnídková (1978). Pro tuto práci jsou zásadní zejména její práce *Pavel Janák. Obrys doby* z roku 2009, *Národní styl. Kultura a politika* z roku 2013 a článek v časopise *Umění* z roku 2009 s názvem *Rondokubismus versus národní styl*.

Zatímco Marie Benešová se přiklání k používání názvu *rondokubismus*, Vendula Hnídková se kloní spíše k užívání pojmu *národní styl*. Staví se proti myšlence, že by kubismus a poválečný národní styl byly propojené. Umělci po válce podle ní „*Hegemonií ve*

²¹ STARÝ, O. *Česká moderní architektura*. s. 1–9, 151–162, 167–181, 183–196, zvl. s. 193.

²² STARÝ, O. *Česká moderní architektura*. s. 1–9, 151–162, 167–181, 183–196, zvl. s. 193.

²³ BENEŠOVÁ, Marie. *Josef Gočár*. Praha, 1958. s. 16.

²⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha, 1985. s. 105

²⁵ HERBENOVÁ, Olga. *Janákovy skici*. In *Umění a řemesla* 1985. s. 7–11.

²⁶ LAHODA, Vojtěch. *Český kubismus*. Praha, 1996. ISBN 80-85946-33-5.

vedoucích pozicích kulturní sféry, osobní spřízněností a příbuznými vyjadřovacími prostředky tak společně vytvořili poválečný vizuální styl mladé republiky.²⁷ Rostislav Švácha pak ve své knize *Lomené, hranaté a obloukové tvary* uvádí: „Je-li ještě vůbec u něj, („národního“ stylu) vhodný pojem „kubismus“, pak proto, že „rondokubismus“ vynalezli pamětníci heroického předválečného údobí kubistické architektury, a také proto, že při všech jeho nových rysech lze původ tvarosloví tohoto stylu stopovat až k obloučkům Janákova štítu Fárova domu v Pelhřimově z roku 1913 (Obr. 1).“²⁸

Z výčtu literatury o architektuře první poloviny dvacátých let dvacátého století je patrná její šíře a často i naprostá protichůdnost názorů už v jenom samotném pojmenování stavebního slohu. Diplomová práce si neklade za cíl jeho kodifikování. Jedná se pouze o exkurs do tématu, který má za cíl upozornit na zajímavou epizodu našich dějin architektury, který i přes své krátké trvání zanechal v našich městech nepřehlédnutelnou stopu.

²⁷ HNÍDKOVÁ, V. *Rondokubismus versus národní styl*, s. 74–84.

²⁸ ŠVÁCHA, R. *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911-1923*, s. 51.

3. Výstavy

Jedinečným fenoménem, který rozšiřoval povědomí o obloučkovém kubismu, a o současných trendech v architektuře obecně, byly výstavy, a to mezinárodní i tuzemské. Na konci 19. století se jich v Praze uskutečnilo několik a později ovlivnily vývoj kultury v Československu. V roce 1891 se konala Jubilejní zemská výstava, roku 1895 Národopisná výstava a roku 1898 Výstava architektury a inženýrství.

Nápad uspořádat Národopisnou výstavu československou vznikl v roce 1891, kdy se konala Jubilejní výstava. Z Kruhu přátel lidovědy, ve kterém zasedali prof. Jan Koula, dr. Josef Píč, dr. Čeněk Zíbrt, František Borovský, dr. Štěpán Berger, Luboš Jeřábek, Josef Šimák, Antonín Wiehl, Alois Jirásek, Renáta Tyršová, Josefa Náprstková, Božena Augustinová a Anastázie Rýznerová, pochází nápad na Jubilejní výstavě postavit českou chalupu, kde by bylo vystaveno lidové umění.²⁹ Ta se tehdy stala nejnavštěvovanější expozicí. K tomu kromě exponátů přispěl i spor mezi českou a německou reprezentací, kdy Němci se odmítli výstavy účastnit.³⁰ Výstavní vesnice se stala prvním skanzenem ve střední Evropě a měla význam z hlediska muzejnictví, památkové péče, a také burcovala národní sebevědomí.³¹

Výstava neměla být původně zaměřena na národopis. V roce 1880 byl učiněn pokus o uchování a vydání slohových staveb. Tato iniciativa vzešla zejména od Antonína Wiehla, Jana Kouly, Františka Schmoranze nebo Aloise Jiráska. Právě snaha těchto osobností dala vzniknout české chalupě. Stavba představuje prototyp bohaté chalupy ze severních Čech.³² Po úspěchu z roku 1891 navrhli Wiehl, Jirásek, Koula a další uspořádání Velké národopisné výstavy. Z debat vyplynul návrh projektu české vesnice i s kostelem. Na výstavě bylo možné vidět chalupy z Pojizeří, Chodska, východních Čech a Slánska.³³

Obě vyvolaly zájem o lidové stavitelství. Inspirací z lidové kultury byla vytvořena základna pro nové české umění a zároveň se otevřely možnosti pro navázání na pokrokové tendence ze zahraničí.³⁴ Můžeme říct, že jako první dokázal moderně zhodnotit podněty

²⁹ *Národopisná výstava Československá v Praze 1895*. Praha 1896. s. 9.

³⁰ MARŠÁLEK, Milan. Odkaz národopisné výstavy československé 1895. In *Prameny a studie. Odkaz národopisné výstavy československé 1895 v oblasti etnografie, muzejnictví a památkové péče*, 2015, 56. s. 170 – 190. zde s. 170.

³¹ KOTALÍK, Jiří T. Lidové stavitelství a jeho tradice v české architektuře 19. století, in: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře. Doba Bedřicha Smetany*, Praha, 1989. s. 350 – 354.

³² *Národopisná výstava Československá v Praze 1895*. Praha 1896. s. 9.

³³ Tamtéž

³⁴ WITTLICH, Petr. *Česká secese*. Praha, 1982. s. 88–89. ISBN 978-80-246-4495-0.

z Národopisné výstavy Jan Evangelista Koula. Vrcholem jeho národopisných snah byla realizace vlastní vily z roku 1896 v Bubenči. Koula zde nevycházel pouze z lidové inspirace, ale také z anglických zahradních staveb. Kromě navrhování domů se Koula věnoval navrhování nábytku, který byl inspirován lidovým uměním.³⁵ Dalším impulzem, jenž rozšířil povědomí o lidové architektuře, byla vzedmutá vlna zájmu o alpské stavitelství, proti níž se v osmdesátých letech devatenáctého století vymezovali čeští architekti. To mělo mimo jiné za následek výzkum domácí lidové architektury.³⁶

Už v roce 1920 vznikl podle návrhu Josefa Gočára dřevěný stánek ve stylu obloučkového kubismu pro mezinárodní veletrh ve francouzském Lyonu. Gočár průčelí stavby pokryl terči v barvě trikolory (Obr. 2–3). O dva roky později projektoval Pavel Janák obdobně řešený pavilon na světové výstavě v brazilském Riu de Janeiru (Obr. 4–6). V roce 1921 otevřel spolek Mánes nový výstavní pavilon ve Vodičkově ulici v Praze. Výstavní pavilon, tzv. Síně Mánesa byl postaven podle návrhu Josefa Gočára.³⁷ Konaly se zde menší výstavy domácí i zahraniční produkce. Nejznámější z nich byla Piccasova expozice konaná v roce 1922. Velký zájem souvisel se vzedmutým zájmem o jeho tvorbu na počátku 20. let.³⁸

Mezi léty 1921–1922 pořádal v prostorech Uměleckoprůmyslového muzea výstavu Svaz československého díla. Jejím cílem bylo představit celou šíři současné umělecké tvorby v Československu. Součástí bylo představení čtrnácti interiérů navržených Josefem Gočárem, Pavlem Janákem, Janem Kotěrou, Ladislavem Machoněm nebo Rudolfem Stockarem. Celá výstava se nesla v duchu obloučkového kubismu nebo v případě užitého umění národního stylu. Další výstava se konala mezi léty 1923–1924 a i zde převládaly dekorativní tendence. Pro převahu luxusních a pro běžné lidi nedostupných předmětů sklídila výstava spíše kritiku.

3.1 Mezinárodní výstava moderního dekorativního umění v Paříži

Výstava se měla původně konat v roce 1915, avšak vzhledem k válečným událostem se uskutečnila až v létě 1925. Československý pavilon byl společným dílem Josefa Gočára, Pavla Janáka a Václava Viléma Štecha, které zaštiťoval Svaz československého díla. Pro

³⁵ FIŠEROVÁ, Hana. Folklorismy v české architektuře na přelomu 19. a 20. století: recepce Národopisné výstavy československé v tvorbě vybraných architektů. In *Prameny a studie. Odkaz národopisné výstavy československé 1895 v oblasti etnografie, muzejnictví a památkové péče*, 2015, č. 56. s. 196 - 218. zde s. 198.

³⁶ GALETA, Jan, Poučení z lidového stavitelství na stránkách architektonických časopisů v 19. a na počátku 20. století, In *Zrození lidu v české kultuře*, Praha. s. 90-101, zde s. 100. ISBN 978-80-200-3066-5.

³⁷ STAŇKOVÁ, Jaroslava, *Pražská architektura*, Praha 1991. s. 288. ISBN 80-900209-6-8.

³⁸ BREGANT, Michal. *Kubistická Praha*. Praha, 2004. s. 214. ISBN 80-902258-2-9.

československé umělce znamenala vyvrcholení, které reprezentovalo ideologii nově vzniklého státu. Účast československých umělců byla podpořena velkými státními dotacemi.

Budova pavilonu byla postavena podle Gočárova návrhu a připomíná svým tvarem loď. Na přídi byl na kamenné desce proveden v reliéfu státní znak. Na vrchol pavilonu byla umístěna socha Vítězství od Jana Štursy v podobě nahého mladého muže (Obr. 7–8). Koncepti interiéru vytvořil Pavel Janák, který ho navrhl jako reprezentační místnost. Veškeré zařízení a dekor byly v duchu obloučkového kubismu. Pro tuto výstavu vytvořil soubor tapisérií zvaný Řemesla František Kysela spolu s Marií Teinitzerovou. Zdobily přijímací salon v prvním patře pavilonu a byly oceněny nejvyšší cenou (Obr. 9).

Výstava rozdělila společnost na dva tábory. Kritika se soustředila hlavně v časopise *Stavba*, kde autorům vytýkali zejména přílišnou dekorativnost a řemeslný charakter, který není důkazem modernosti, ale spíš historizujících tendencí. Karel Teige v časopise dokonce napsal, že „dnešní náš umělecký průmysl trpí historismem ne proto, že by napodoboval historické slohy, ale že úsilí vytvořiti nový sloh diriguje staromódním způsobem.“³⁹

Největší úspěch na výstavě sklidil Le Corbusierův pavilon L'Esprit Nouveau. To nám může ukazovat na jistou rozpolcenost evropské tvorby, kdy na jedné straně můžeme sledovat modernistické tendence a na straně druhé ještě stále přežívající historismus. Jana Horneková ve své publikaci *České art deco* uvádí: „V konfrontaci s progresivní tvorbou, prezentovanou na uvedené výstavě kupříkladu pavilonem města Paříže od Le Corbusiera vynikla v plné míře archaičnost snah po maximálním dekorativismu. Ve své všeobjímající podobě se objevila především v obdivovaném interiéru salónu hlavního československého pavilonu. Proto není divu, že po roce 1925 řada výtvarníků opustila dekorativismus vytvářený pracně na národní téma a svoji tvorbu obohatila poučením získaným v Paříži.“⁴⁰ Po výstavě dochází na základě kritiky k přehodnocení představ o české architektuře a architekti začínají pomalu inklinovat avantgardnímu funkcionalismu.

³⁹ TEIGE, Karel. O uměleckém průmyslu a průmyslovém umění. In *Karel Teige, Stavba a báseň*, Praha 1927. s. 102-104, s. 149-151.

⁴⁰ HORNEKOVÁ, Jana. *České art deco 1918-1938*. Praha, 1998. s. 10. ISBN 80-902507-1-8.

4. Šíření obloučkového kubismu

Do českého estetického myšlení přinesl myšlenku národní identity profesor Otakar Hostinský. Ve studii s názvem *Umění a národnost* z roku 1869 poznamenává, že „*má-li mu vůbec kvésti nějaká budoucnost, umění musí vyjít z půdy národní.*“⁴¹

Za první stavbu, která vyjadřuje myšlenku národní identity, je považován kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně, postavený v letech 1854–1863 podle návrhu Karla Rösnera. Hlavní myšlenkou bylo zasvětit ho slovanským patronům a učinit z něj pomník vděčnosti českého lidu. Původcem této myšlenky byl vlastenecký kněz a vydavatel časopisu *Blahověst* Václav Štulc. Rösner jej navrhl v neorománských formách a inspiroval se u chrámů v Mnichově. Stavba se dočkala nadšeného přijetí, neboť románský sluh „*nám Slovanům vhodnější jest nad zlomený oblouk gothický a nad renaissanci.*“⁴²

Velké oblibě se u českých národních romantiků těšila neorenesance, jako nejvšestrannější a nejpřízřusobivější sluh. Za první pokus o českou verzi neorenesance bychom mohli považovat Vyšší dívčí školu v Praze na Novém Městě pražském od architekta Ignáce Ullmana z let 1866–1867.⁴³ Na sgrafitové výzdobě se podíleli Josef Scheivl a Josef Václav Myslbek.⁴⁴ Pozornost jí věnoval Pavel Janák v publikaci *Umělecké poklady Čech II*. Oceňoval především její plastičnost a výraznost. Považoval ji dokonce za nejvzácnější architektonické dílo v Praze.⁴⁵ Stejně pozitivně se o ní vyjadřují Zdeněk Wirth a Antonín Matějček v publikaci *Česká architektura XIX století*, kde hovoří o hravé monumentalitě a o sgrafitu zbavujícího hmotu její tíhy a zhodnocující nekvalitní stavební materiál.⁴⁶

Česká renesance se stala velmi populární a jejími dalšími šířiteli se stali Wiehlovi spolupracovníci Josef Fanta, Karel Gemperle, Jan Koula, Jan Zeyer nebo Rudolf Štech.⁴⁷ V teoretické rovině byl podporovatelem české renesance Miroslav Tyrš. Jako hlavní argument pro oživení domácí architektury 16. a 17. století předkládal požadavek zachování starobylého rázu českých města, to zejména Prahy. Tyršův text s názvem *Ve prospěch renaissance české*,

⁴¹ HOSTINSKÝ, Otakar. Umění a národnost. In *O umění* (ed. Josef Cisařovský). Praha 1956, s. 67–74, zde s. 70.

⁴² PURKYNĚ, Karel. Chrám sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně. In *Národní listy*, 1863, s. 52. Přetištěno in: POKORNÁ PURKYŇOVÁ, Růžena. *Život tři generací*. Praha, 1944. s. 332.

⁴³ HNÍDKOVÁ, Vendula - VYBÍRAL, Jindřich. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*. Praha, 2013. s. 34–35. ISBN 978-80-86863-62-7.

⁴⁴ WIRTH, Zdeněk – MATĚJČEK, Antonín. *Česká architektura XIX století (1800 – 1920)*. Praha, 1922. s. 31.

⁴⁵ BREGANT, M. *Kubistická Praha*, s. 178.

⁴⁶ WIRTH, Z. – MATĚJČEK, A. *Česká architektura XIX století (1800 – 1920)*. s. 34.

⁴⁷ Tamtéž, s. 44.

který vyšel v Národních listech, měl vést k růstu národnímu sebevědomí.⁴⁸ Neznamenal to však, že by architektura měla být nositelem politického poselství. Česká renesance podle něj přispívala k růstu pražského svérázu. Do pražských ulic plných banální architektury vnášela příběh. Že Wiehlovým záměrem byla skutečně mluvící architektura, ukazuje jeho záliba v průpovídkách na historických stavbách, jež vnímal jako nositele vtípu, morálky, humoru nebo ironie.⁴⁹

Nástup neorenesance v Čechách v sedmdesátých letech se časově shoduje se stejným úkazem v německé architektuře. Směry navazují na zaalpskou architekturu z doby před třicetiletou válkou. Hlavním představitelem německé neorenesance byl například Hubert Stier. Aby se česká neorenesance mohla porovnávat s tou německou, museli její zastánci skloubit italské prvky s těmi domácími a přiřknout důležitou úlohu domácím stavitelům. Tohoto úkolu se ujal Jan Koula, který byl velkým zastáncem Wiehlových staveb. Česká neorenesance se také kryla s maďarským národním stylem zvaným „*cifraszür*“, který vycházel z lidového umění Sékelů ze Sedmíhradska.⁵⁰

Není možné úplně vysvětlit, proč se nacionální tendence objevily v architektuře zrovna v této době. V Čechách nástup neorenesance spadá do období vydání Stremayrových jazykových nařízení. Koncem devadesátých let styl přestává být v Praze oblíben a jeho projevy můžeme sledovat hlavně na venkově. Jednou z posledních realizovaných staveb u tohoto období v Praze je Zemská banka v ulici Na Příkopě od Osvalda Polívky.⁵¹

V roce 1895 se v Praze uskutečnila Národopisná výstava, která vyvolala zájem o lidové stavitelství. V jeho duchu tvořil například Jan Koula. Mezi další tvůrce můžeme řadit Kamila Hilberta. Ten v duchu folklorismu navrhl v roce 1903 vilu dr. Franty v Dobříčovicích. Další osobností, která tvořila v tomto stylu, byl Karel Vítězslav Mašek, profesor dekorativní malby a ornamentální kresby na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Věnoval se zejména výzdobě sakrálních staveb. Folklorní prvky můžeme najít například v kostele Všech svatých ve Zdětíně u Benátek nad Jizerou z roku 1903. V roce 1901 si v Praze – Bubenči navrhl svoji vlastní vilu.⁵² Jako dalšího je zde potřeba připomenout Jana Kotěru. Ve své tvorbě se obracel

⁴⁸ TYRŠ, Miroslav. *Ve prospěch renaissance české*, In Národní listy, 11.11. a 16.11. 1882. Cit. podle týž, *O umění*, sv. VI, Praha 1937, s. 61–64, zde s. 63.

⁴⁹ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*, s. 40-41.

⁵⁰ Tamtéž, s. 41.

⁵¹ Tamtéž, s. 42.

⁵² FIŠEROVÁ, H. *Folklorismy v české architektuře na přelomu 19. a 20. století: recepce Národopisné výstavy československé v tvorbě vybraných architektů*. s. 196 - 218. zde s. 201.

k národnímu ornamentu.⁵³ Hlavním inspiračním vlivem pro něj bylo hnutí Arts & Crafts. Folklorizující prvky se v Kotěrově tvorbě uplatnili nejvíce při stavbách letních rezidencí a vil v nově vznikajících zahradních čtvrtích. Příkladem může být rodinný dům Františka Trmala z Toušic v pražských Strašnicích z let 1902–1903. Autor v této realizaci spojil folkloristický styl se stylem anglické cottage s vnitřní halou. Vila odkazuje k tradici české chalupy a můžeme zde nalézt i secesní prvky.⁵⁴ Otakar Novotný označuje tuto vilu za „vzkříšenou českou chalupu.“⁵⁵ Dalším příkladem může být domek v Černošicích, který v letech 1902–1903 postavil pro Františka Fröhlicha. Ten si pak sám vyzdobil průčelí domu freskami s motivy květinových festonů.⁵⁶ V obou výše zmíněných stavbách se mísí tradiční prvky lidového stavitelství s anglickými prvky. Pozdějším příkladem Kotěrovi tvorby může být Rýdlova vila v Dobrušce z let 1918–1919. Svým architektonickým pojetím je laděná venkovsky a autor čerpal inspiraci z lidového stavitelství (zdobný portál, záklopová prkna s nápisy). Stavba byla reakcí na neoklasicismus architektové tvorbě a předznamenala debatu o obloučkovém kubismu.⁵⁷

Architekt, jehož tvorba byla ovlivněna lidovou architekturou přelomu devatenáctého a dvacátého nejvíce, byl Dušan Jurkovič. Při své práci pro Miroslava Urbánka ve Vsetíně se seznámil se slováckou a valašskou architekturou a především ho zaujaly roubené stavby.⁵⁸ Urbánek byl vlastenecky založený, navštěvoval Sokol a účastnil se manifestací a své postoje přenášel na svého žáka.⁵⁹ Ještě před Národopisnou výstavou probíhaly menší krajové a oblastní výstavy. Jednou z nich byla výstava ve Vsetíně v roce 1892, jejíž přípravy se ujali Jurkovič s Urbánkem. Pro ni vytvořil expozici valašské jizby a později pro výstavu v Praze kompozici valašské dědiny.⁶⁰ V roce 1897 získal první samostatnou zakázku, kterou byla výstavba turistických útulen na hoře Radhošť. Postupně došlo k dostavbě celého areálu turistických zázemí. Ve východních Čechách můžeme jeho realizace nalézt v Pekle

⁵³ ŠTECH, Václav Vilém, České cesty k modernímu interiéru. In *Včera*, Praha 1921. s. 193-203. zde s. 195.

⁵⁴ KLAZAROVÁ, Pavlína. Vila v zahradní čtvrti. In *Domov: kultura bydlení, architektura a užité umění*, 1997, č. 6. s. 29–31.

⁵⁵ NOVOTNÝ, Otakar. *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha, 1958. s. 32.

⁵⁶ LUKEŠ, Zdeněk – HAVLOVÁ, Ester. *Český architektonický kubismus: podivuhodný směr, který se zrodil v Praze*. Praha, 2006. s. 13. ISBN 80-239-8368-7.

⁵⁷ KRAJČI, Petr. The closing phase of Kotěras's work, 1913-1923. In *Jan Kotěra 1871-1923: the founder of modern Czech architecture*. Praha 2001. s. 223. ISBN 80-86339-09-2.

⁵⁸ FIŠEROVÁ, H. Folklorismy v české architektuře na přelomu 19. a 20. století: recepce Národopisné výstavy československé v tvorbě vybraných architektů. s. 196 - 218. zde s. 205.

⁵⁹ ŽÁKAVEC, František. *Dílo Dušana Jurkoviče: kus dějin československé architektury*. Praha, 1929. s. 19.

⁶⁰ FIŠEROVÁ, H. Folklorismy v české architektuře na přelomu 19. a 20. století: recepce Národopisné výstavy československé v tvorbě vybraných architektů. s. 196 - 218. zde s. 205.

u Náchoda, v Rezku u Nového Města nad Metují, kde navrhl letní sídlo pro svého tchána⁶¹, nebo v Dobrošově na Náchodsku.

Sám architekt vydal v roce 1900 vlastní publikaci, kde shrnuje své dosavadní studium lidových staveb a výtvarného umění na Valašsku a Slovensku.⁶² O oblíbenosti Jurkovičova modernistického folklorismu svědčí množství projektů vydaných v architektonických časopisech ve Vídni i Praze. Časopis *Der Architekt* publikoval v roce 1899 jeho rozhlednu pro Brňov a v roce 1901 zde vyšly plány na jeho stavby na Pustevnách. V časopise uvádějí, že Jurkovič zná svůj mateřský kraj jako nikdo jiný a že lidové umění může být alespoň pro návrhy venkovských domů⁶³ „*nápomocno dojímavým a malebným nádechem*“⁶⁴ Jurkovič, který celý svůj život zasvětil problematice národnosti v architektuře, se po první světové válce nezúčastnil uměleckých snah propagovaných Pavlem Janákem a Josefem Gočárem.⁶⁵

4.1. Pojem národní styl

V průběhu 18. století se prosadil společenský model, který nezahrnoval pouze privilegované vrstvy ale i vrstvy neprivilegované. Nešlo již pouze o stavovské zájmy, nýbrž o všechny obyvatele státu. Pojem národ měl tedy od 18. století význam jak pro skupinu lidí stejného původu, tak pro nositele suverenity. Ze spojení obou vychází pojem moderní nacionalismus. Za protagonisty tohoto názoru bývají považováni Jean Jacques Rousseau a Johann Gottfried Herder. Jako nejvyšší společenskou hodnotu chápali národ osvícenci i romantikové, přičemž v jejich pojetí mělo být umění ve službách nacionální ideologie. Jeho úkolem mělo být budování identity a upevňování přirozenosti národních států. Ve výtvarném a sochařském umění se nositelem této ideje stala ikonografie, „*ale s nástupem moderních estetických představ nabývali stále více na významu formální charakteristiky*.“⁶⁶

Debaty o architektonickém nacionalismu začaly úvahami o historických stylech. V první polovině 19. století se debaty odehrávaly mezi póly internacionálního klasicismu a národního

⁶¹ FIŠEROVÁ, H. Folklorismy v české architektuře na přelomu 19. a 20. století: recepce Národopisné výstavy československé v tvorbě vybraných architektů. s. 208.

⁶² JURKOVIČ, Dušan Samo. *Pustevně na Radhošti turistické útulny Pohorské jednoty "Radhošť" ve Frenštátě, vystavené a zařízené po způsobu lidových staveb na Mor. Valašsku a Uh. Slovensku*, Brno, 1900.

⁶³ GALETA, J. Poučení z lidového stavitelství na stránkách architektonických časopisů v 19. a na počátku 20. století. s. 99.

⁶⁴ JURKOVIČ, Dušan. *Speisehaus und Touristenhaus auf dem Berge Radhost bei Frankstadt in Mähren*, in: *Der Architekt. Wiener Monatshefte für Bauwesen und dekorative Kunst, Wien*, 1901, roč. VII, č. 2, s. 26-27.

⁶⁵ FOLTÝN, Ladislav. Český kubismus v evropském kontextu. In: ŠVESTKA, Jiří a Tomáš VLČEK. *Český kubismus 1909–1925*. Stuttgart 1991. s. 254.

⁶⁶ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*, s. 21.

mediavelismu. První přístup vycházel zejména z racionality, pravidel a zákonů, zatímco středověký přístup prosazoval empirický a spirituální pohled.⁶⁷

Etnické různorodosti v architektuře si povšiml už Johan Bernard Fischer z Erlachu. Podle něj se národy ve způsobu stavění liší stejně jako dříve ve stylu oblékání nebo stolování. Klasicismus jako univerzální sloh, byl modifikován „národními řády“. Roku 1714 byla představena představa „*francouzského řádu*“ Sebestienem Le Clercem, který zahrnoval květy lilií, palmové listy a galského kohouta. James Adam později vytvořil „*britský řád*“ s motivem lva sv. Jiří.⁶⁸

Němečtí romantičtí architekti a spisovatelé prosazovali jako nositele nacionality gotiku. K jejímu použití jako výrazu národní identity vyzýval mladý Johan Wolfgang Goethe ve svém chvalo zpěvu na katedrálu ve Štrasburku, který vyšel ve sborníku *O německém charakteru a umění*. Jeho výzva však měla pouze malý dopad a on sám se od svého názoru odklonil po cestě do Itálie a po návštěvě chrámu v Paestu.⁶⁹

Architekt Heinrich Hübsch odmítl mramorové antické chrámy jako východisko nové německé architektury, a to spíše s ohledem na středoevropské klima a lokální materiály než na ideové předpoklady. Průlom k chápání gotiky jakožto výrazu německého národního ducha přinesla zejména dostavba katedrály v Kolíně nad Rýnem, k jejímuž dokončení dal podnět pruský král Fridrich Vilém IV. Gotika byla oceňována pro logickou stavební strukturu, ztělesnění křesťanských hodnot a také pro výraz německé povahy.⁷⁰ Převážilo přesvědčení, že „*každý svébytný národ musí mít svoje vlastní stavitelské umění*“. Podle Rudolfa Wiegmana měla národní architektura vznikat v souladu s krajinou, stavebním materiálem, náboženstvím a zvyklostmi obyvatel země.⁷¹

V našem prostředí nacionální tendence vstupovaly do architektury o něco opatrněji. Při stavbě Národního divadla pronikly vlastenecké myšlenky pouze do sochařské a malířské výzdoby a architektonické řešení navazovalo na severoitalské a římské cinquecento. Neorenesance byla aplikována například také na spolkové domy v Českých Budějovicích nebo v Brně. Příčinu volby lze spatřovat v národní nevyhrazenosti, ale zároveň můžeme tušit vliv ideologie habsburského mocnářství, kdy byla renesance upřednostňovaným stylem

⁶⁷ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*, s. 21.

⁶⁸ Tamtéž, s. 23.

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ SCHWARZER, Mitchell. *German Architectural Theory and the Search for Modern Identity*, Cambridge, 1995. s. 128–129.

⁷¹ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*, s. 24.

institucí a v národních věcech nestranné vlády. Rudolf von Eitelberger, jako jeden z nejlivnějších teoretiků rakouského historismu, se stavěl značně odmítavě vůči pokusům vystřídat univerzální italské vzory jejich národními variantami. Odmítal také snahy o zpolitizování výtvarného umění, v nichž viděl zastírání tvůrčí slabosti.⁷²

Od roku 1895 začal na vídeňské Akademii výtvarných umění působit Otto Wagner, kterého velmi ovlivnil německý architekt a teoretik Gottfried Semper. Ten hledal kořeny architektury a lidového umění a dospěl ke čtyřem základním kategoriím, z nichž nejdůležitější bylo textilní umění. Wagner na Akademii upozorňoval své studenty na důležitost lidového umění, a dokonce jim doporučoval sbírání výšivek. Tento přístup ovlivnil jeho žáky, kdy například Josip Plečnik hledal kořeny slovinského umění v krasové oblasti Slovinska a u Etrusků. Jeho vliv rovněž nacházíme u Josefa Hoffmana a jeho pracích pro dílny Wiener Werkstätte.⁷³

4.2. Pojem národní styl na počátku 20. století

Požadavek na originální architektonickou tvorbu, která by měla základ v domácích nemovitých památkách, rezonoval společností českých architektů i na začátku 20. století. Společnost byla rozdělena na několik táborů. Jedni prosazovali renesanci a baroko, další středověké umění a poslední skupina si přála národní umění bez napodobování minulosti. Vzorem neměla být architektura minulé, ale lidové umění. Bohužel i přes veškerou snahu o originalitu zde vznikla pouze varianta vernakulární⁷⁴ architektury pod vlivem britského hnutí Arts and Crafts.⁷⁵

Myšlenka vlastního národního slohu začíná být aktuální se vznikem samostatného československého státu. Politický konstrukt, kterým československý národ byl, se začal postupně formovat už během první světové války. Ideovým průkopníkem těchto snah byl budoucí prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Po svém odchodu do exilu v roce 1915 měl příležitost propracovávat argumenty, kterými se snažil obhájit oprávněnost nároků Čechů na samostatný stát. Etnická skupina Čechů by však v novém státě netvořila přesvědčivou většinu,

⁷² HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*, s. 25.

⁷³ BOŘUTOVÁ, Dana. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno, 2010. s. 10. ISBN 978-80-7027-217-6.

⁷⁴ Pojem vernakulární architektura označuje styl založený na lokálních potřebách lidí, závislý na dostupnosti stavebního materiálu a reflektující místní tradici. Jako vernakulární bývají označovány lidská obydlí s vyloučením monumentálních světských a církevních staveb.

⁷⁰ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*. s. 43.

a proto si Masaryk dopomohl konstrukcí státního československého národa. Vznikl tak jazykově příbuzný, ale kulturně a historicky zcela odlišný novotvar s početní většinou.⁷⁶

I přesto, že ústava hlásala rovnost občanů, připadla ve státě vedoucí úloha Čechům. Ustavování státu se tak protnul s uměleckým směřováním vůdčí skupiny umělců, zejména pak ze Svazu českého díla. Ti demonstrovali svoji kulturní výlučnost už před válkou, a to zejména českou expozicí na výstavě Werkbundu v Kolíně nad Rýnem v roce 1914. Umělci zde vystoupili nezávisle na oficiálním umění Rakouska. Instalací se členové svazu pokusili představit svou vlastní práci, kterou pak o rok později vydali v katalogu s názvem *Čechische Bestrebungen um ein modernes Interieur*.⁷⁷ Architekti, ale také představitelé státní politiky se chtěli odříznout od starých vládních a kulturních struktur habsburské monarchie i Německa. Už před válkou se někteří mladí čeští architekti (Josef Gočár, Pavel Janák nebo Otakar Novotný)⁷⁸ odklonili od tvorby Otto Wagnera. Československo se kulturně a politicky orientovalo na západní Evropu. Zejména pak na Francii, Anglii a částečně na USA. Někteří tvůrci podle polského vzoru hledali inspiraci v lidové tradici.⁷⁹ Výstava ve Werkbundu zároveň představila novou generaci německých umělců, jako byli Walter Gropius nebo Adolf Meyer.⁸⁰

Už před vznikem nového státu vyzýval Pavel Janák ke hledání typicky českých forem a koncem roku 1916 se snažil vzbudit u ostatních architektů smysl pro „*zdravé krevnaté barvy*.“⁸¹ Otakar Novotný nastínil svoji vizi vývoje jako „*kulturní boj*“, kde budou mít hlavní roli Češi jako předvoj slovanských kmenů. Kubistický architekt Vladislav Hofman navrhoval nový styl vytvořit ze staroslovanských elementárních rytmů a proporcí. Janák zase uvažoval o sepětí architektury s mystickým účelem národního života. Inspiroval se hlavně u Wilhelma Worringera a textů Václava Viléma Štecha.⁸² Ten označil za typické projevy nového českého umění slovanskou ornamentálnost, lyričnost a svébytné rozvíjení folkloristické tradice. Dle historika Jindřicha Čadíka bylo nutné respektovat národní tradice a vyvarovat se přílišného internacionalismu.⁸³ Pavel Janák, Josef Gočár a jejich následovníci se stali na čas reprezentací

⁷⁶ HNÍDKOVÁ, Vendula. *Národ a styl*, [online]. Dostupné z: https://www.academia.edu/21323164/N%C3%A1rod_a_styl. (cit. 02.03.2021).

⁷⁷ HNÍDKOVÁ, V. *Národ a styl*, (cit. 02.03.2021).

⁷⁸ WIRTH, Z. – MATĚJČEK, A. *Česká architektura XIX století (1800 – 1920)*, s. 78.

⁷⁹ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*. s. 50.

⁸⁰ FRAMPTON, Kenneth. *Moderní architektura: kritické dějiny*. Praha, 2004. s. 135. ISBN 80-200-1261-3.

⁸¹ JANÁK, Pavel. Barvu průčelím. In *Venkov*, XI, č. 289, 3.12. 1916.

⁸² HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*. s. 43.

⁸³ FILIP, Jiří – KARASOVÁ, Daniela – KOTALÍK, Jiří – KOVÁŘOVÁ, Danica – KUNERT, Jakub – LUKESŠ, Zdeněk – PANOCH, Pavel. *Legiobanka: architektura, lidé, příběhy*, Praha, 2015. s. 32. ISBN 9788086658559.

českého národa. Pro charakteristické obloučky a půlkruhy na fasádách byl tento styl až do nedávna označován zavádějícím názvem rondokubismus.⁸⁴ Spojení obloučkového kubismu s lidovou architekturou dokládají například Gočárovy realizace dřevěných domků na letišti ve Kbelích, které jsou dnes umístěny v pražské zoologické zahradě (Obr. 10).⁸⁵

4.3. Kubismus jako předstupeň obloučkového kubismu

Kubistická architektura (na rozdíl od malířství nebo sochařství) se neprojevila téměř nikde jinde ve světě. To je způsobeno s největší pravděpodobností tím, že před první světovou válkou byla Praha díky své kosmopolitní a mnohonárodnostní atmosféře vstřícná novým uměleckým směrům. Reakce na kubistické umění v Německu, ve Skandinávii nebo v anglicky mluvících zemích byly mizivé.⁸⁶

Hlavními stoupenci a propagátory kubistické architektury byli Pavel Janák, Josef Gočár, Vlastislav Hoffman a Josef Chochol. Kubistická architektura se na našem území uplatňovala velice krátce, přibližně mezi léty 1911–1913.⁸⁷ Důvodem nebyla pouze první světová válka, ale také určité nepochopení ve společnosti. Lidé, kteří si nechávali stavět kubistické domy, byli většinou příslušníci vyšší střední třídy, malá část společnosti „*mladých Mudrů a Judrů*“.⁸⁸

V roce 1911 byla založena Skupina výtvarných umělců v čele s malířem Kamilem Filou. Základ skupiny dále tvořili sochař Otto Gutfreud, Josef Čapek nebo Vincenc Beneš. Členy byly také Pavel Janák, Josef Gočár, Vlastislav Hoffman a Václav Vilém Štech. Skupina uspořádala v roce 1912 výstavu v obecním domě, která vzbudila spíše kritiku. Na podzim téhož roku se uskutečnila další výstava, která se stala vrcholem společné aktivity. Česká díla byla vystavena společně s ukázkami francouzské a německé tvorby v instalaci Josefa Gočára. Čeští stoupenci kubismu vystavovali i v zahraničí. Nejvýznamnější byla jejich účast na výstavě Svazu německého díla Werkbund v Kolíně nad Rýnem v roce 1914. V roce 1912 založili Janák s Gočárem Pražské umělecké dílny, které se věnovaly hlavně tvorbě interiéru a nábytku. Jejich spolupracovníkem byl malíř František Kysela. Václav Vilém Štech jejich tvorbu hodnotil takto: „*Architekti Janák a Gočár odvažovali se až k hranicím statiky, posunovali v drobných předmětech, vásách a p. těžiště a rovnováhu, prohýbali plochu do ostrých profilů a hlubokých zářezů, přibližující praxi i uvědoměním svoje umění principům*

⁸⁴ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*. s. 43.

⁸⁵ LAHODA, V. *Český kubismus*, s. 137.

⁸⁶ FRY, Edward, F. Český kubismus v evropském kontextu. In: ŠVESTKA, Jiří a Tomáš VLČEK. *Český kubismus 1909–1925*. Stuttgart 1991. s. 14.

⁸⁷ COOPER, Douglas. *The cubist epoch*. London 1971. s. 155. ISBN 0714832421.

⁸⁸ LANGER, František. *Byli a bylo*. Praha, 1992. s. 137. ISBN 80-04-25702-X.

gotiky a baroka a sympatisující s Sturm a Drang romantikou druhého rokoka a jeho citovým laděním.“⁸⁹

Jak již bylo zmíněno výše, kubistická architektura se prakticky prosadila pouze na území Československa. Ještě před válkou můžeme najít její poměrně radikální pojetí i mimo Skupinu. Můžeme uvést například návrh pomníku F. L. Riegra od Bedřicha Feuersteina z roku 1914⁹⁰, některé návrhy památníku na Vítkově od Jana Štursy a Jana Kotěry,⁹¹ nebo Otakara Švece a Bedřicha Feuersteina,⁹² oba z roku 1913. Dále úpravy Ďáblického hřbitova od Vlastislava Hofmana z roku 1912.⁹³ Ty nejodvážnější návrhy ale zůstaly pouze na papíře. Mohli bychom dokonce říci, že kubistická architektura byla nejprve vymyšlena v hlavách jejich protagonistů a až poté byla přenesena na papír a do reality.⁹⁴ Názorová odlišnost protagonistů se postupně prohlubovala a rozpad Skupiny urychlila i první světová válka. Většinová česká společnost kubistickou architekturu odmítala a dokonce zesměšňovala.⁹⁵

Válka vývoj architektury zcela nezpřetrhala. Na Janákových i Gočárových skicách můžeme mezi léty 1914–1918 sledovat tendence, které pomalu ustupují od ostrých linií směrem k pravoúhlým a zaobleným liniím. Gočárův projekt penzionu Jana Veselého v Bohdanči z dubna 1915 dává tušit architektův postupný odklon od kubismu a kruhové výseče spolu s abstraktními obrazci na parapetu balkonu předznamenávají autorův příklon ke tvarosloví obloučkového kubismu.⁹⁶ V roce 1916 se na jedné skice Pavla Janáka objevil v orámování oken půlkruh a válec, stejný jako můžeme později vidět na fasádě Legiobanky v Praze. Tyto tendence se v roce 1917 projevují ještě silněji. V Janákových skicářích vidíme kresby s polokruhovými a cylindrickými prvky.⁹⁷ Po válce se umělci postupně přestávají orientovat na Západ a místo toho se soustředí na vlastní národní umění a tradice. Hledají nové vzory v lidovém umění. V nově vzniklém státě bylo nutné vybudovat nové státní budovy, divadla nebo školy a také bydlení pro občany. Ve společnosti panovalo nadšení ze skončené války a z nově vzniklého demokratického státu. Jan Evangelista Koula to komentoval takto:

⁸⁹ ŠTECH, V. V. České cesty k modernímu interiéru, s. 200-201.

⁹⁰ ŠVÁCHA, R. *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911-1923.* s. 41.

⁹¹ PENCÁK, Marcel. Soutěž na pomník Jana Žižky na Vítkově v roce 1913. In *Umění*, LIV, 2006, č. 1, s. 69 – 84. s. 74.

⁹² NOVOTNÝ, Otakar. Architektura symbolická, pomník a Žižkův pomník. In *Volné směry*, XVIII, 1915, s. 87.

⁹³ BREGANT, M. *Kubistická Praha*, s. 30.

⁹⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. Kubistické teorie architektury. In ŠVESTKA, Jirí a Tomáš VLČEK. *Český kubismus 1909–1925.* Stuttgart 1991. s. 202.

⁹⁵ HUNE, Naomi – HUMOUR, Violet. Caricature of cubism in Prague, 1912-1914, In *Umění*, LV, 2003, 2, s. 122-136.

⁹⁶ LUKEŠ, Zdeněk. *Josef Gočár.* Praha, 2010. s. 87. ISBN 978-80-86652-44-3.

⁹⁷ KIESLING, N. *Pavel Janák*, s. 70.

„Po světové válce, ..., přichází Janák, lyrik a experimentátor s touhou po čemsi důvěrném a blízkém, přináší zlidštění poměrů a barvu.“⁹⁸

Janák už v roce 1910 vytýkal Otto Wagnerovi přílišný důraz na účel na úkor poezie.⁹⁹ Ve své stati *Hranol a pyramida* z roku 1911, kde formuloval zásady kubistické architektury, zdůvodňuje potřebu třetí síly a třetí plochy tím, že díky ní bude mrtvá hmota výtvarně překonána (oduševněna).¹⁰⁰ Proti vyváženému klidu požaduje dynamismus, který by vyjádřil překonání hmoty.¹⁰¹ Tendence předjímající obloučkový kubismus nalezneme v pojednání *Barvu průčelím* z roku 1916, kde si všímá barevnosti v jednotlivých slozích. Barevnost totiž podle něj odpovídá našemu charakteru a architektonickému rázu Prahy.¹⁰²

Významnou roli ve směřování poválečné architektury zastával teoretik umění Václav Vilém Štech. Často přicházel s myšlenkami národního umění, které vyjádřil ve stati *O národním umění* z roku 1916, kde konstatuje, že válka znovu podnítila touhu po národním umění a dala vzniknout novým pokusům o vytvoření české formy.¹⁰³ Proměnu dobového výtvarného citění deklaroval Pavel Janák ve stati *Ve třetině cesty* z roku 1918 v časopise *Volné směry*. Pojednává zde o předválečné architektuře tak, že „Vývoj byl válkou přerván, myšlení jí bylo zpřísněno, citění zvrženo a obráceno více k národu.“¹⁰⁴

Janák, Štech i další umělci byli přesvědčení o tom, že českému umění je blízký dekorativismus a také něco vyššího než pouhý účel. Janák přímo mluví o „nadání k ornamentálnímu, k melodičnosti a rytmičnosti a méně k velké konstruktivnosti“, jež „vede nás stále spíše k básnivému než k výhradně užitečnému.“¹⁰⁵ V roce 1940 se Janák ohlíží zpět za architekturou od počátku dvacátého století do současnosti. O architektuře desátých let zde nejspíš poprvé mluví jako o kubismu. Období po válce označuje jako formalismus „tak zvaný formalismus po 1918 – popřevratový formalismus – chtěl nahradit nesrozumitelnost kubismu hledáním lidovosti.“¹⁰⁶ O architektuře po roce 1918 se vyjadřuje takto „Byla to především reakce na artismus před 1918. Nyní architekt hledal formy, které by vycházely vstříc

⁹⁸ KOULA, Jan Evangelista. *Drobné umění* II, 1921. s. 27-33. zde s. 30.

⁹⁹ JANÁK, Pavel. Od moderní architektury – k architektuře. In *Styl*, II, 1910. s. 105-109.

¹⁰⁰ JANÁK, Pavel. *Hranol a pyramida*. In *Umělecký měsíčník*, I, 1911. s. 162-170.

¹⁰¹ DOSTÁL, Oldřich – PECHAR, Josef – PROCHÁZKA, Vítězslav. *Moderní architektura v Československu*, Praha 1967. s. 48.

¹⁰² JANÁK, Pavel. *Barvu průčelím!*. In *Styl* II (VII), 1921 – 22. s. 4-5.

¹⁰³ ŠTECH, Václav Vilém. O národním umění. In *Včera*, Praha 1921. s. 204-221.

¹⁰⁴ JANÁK, Pavel. *Ve třetině cesty*. In *Volné směry*, XIV, 1918. s. 218-226.

¹⁰⁵ JANÁK, Pavel. *Cesta Uměleckoprůmyslové školy*. In *Výtvarná práce*, II, 1923. s. 176-184. cit. s. 182.

¹⁰⁶ JANÁK, Pavel. Čtyřicet let nové architektury za námi – pohled zpět. In *Architektura ČSR*, II, 1940. s. 129-132.

*obecnému lidovému chápání.*¹⁰⁷ Architekti si tedy byli vědomi náročnosti kubistické architektury, která se nikdy zcela nerozšířila. Se sílícími nacionálními vlnami souvisejícími se vznikem nového státu pak přichází potřeba přiblížit architekturu lidem.

Vývoj české architektury od roku 1918 do poloviny dvacátých let byl komplikovaný a odehrával se v několika stylových proudech. Interpretace tohoto období je složitá a byla často zjednodušována subjektivním hodnocením příslušníků určité generace či skupiny.¹⁰⁸ Pluralitu vývoje podporovala příznivá situace, kdy vznik republiky podnítil stavební činnost. Na novou výstavbu se nahlíželo „jako na věc prestiže vládnoucích politických seskupení, jako na jeden z rozhodujících ukazatelů ekonomické prosperity Československa i jako na důležitý sociální a kulturní fenomén, manifestující u širokého publika přednosti nové demokracie.“¹⁰⁹ Politické změny přinesly i změnu umělecké orientace. Místo tradiční Vídně se umělci postupně přeorientovali na Francii (Le Corbusier), Holandsko (De Stijl), na německou školu architektury Bauhaus nebo na ruský konstruktivismus.¹¹⁰ Základní směr, kterým se bude poválečná architektura ubírat, naznačil již vývoj před válkou. Kotěrovi žáci Josef Chochol, Josef Gočár, Pavel Janák a Vladislav Hofman rozvinuli směr českého kubismu v architektuře i užitém umění a vykrytalizovalo zde několik názorových proudů. Experimenty architektů Feuersteina a Chochola předznamenaly purismus spojovaný se skupinou Devětsil,¹¹¹ naproti tomu Janák a Gočár byli orientováni na umělecké řemeslo, což vedlo v průběhu první světové války ke vzniku obloučkového kubismu. Souběžně se odehrával ještě vývoj mladší generace architektů. Byli rozděleni do třech názorových skupin. První byly Kotěrovi žáci druhé generace (Josef Štěpánek, Bohuslav Fuchs, Jiří Kroha), kteří byli soustředěni kolem časopisu *Stavitel*. Hlavním cílem bylo plastické vyjádření vnitřního prostoru. Nejvýraznější osobností této skupiny byl Jiří Kroha. Jeho tvorba byla založená na „nové formě architektonického prostoru“ a mezi léty 1918–1919 čerpala z předválečné kubistické architektury.¹¹² Po roce 1920 se v jeho návrzích objevují mašinstické elementy a v rozmezí let 1922–1923 vtěsnává „své eruptivní tvarové představy nikoliv do šikmých nýbrž pravoúhlých rámu.“¹¹³ Druhou skupinou byli převážně absolventi školy architektury na vysoké škole technické (Oldřich Tyl, Ludvík Kysela, Josef Karel Říha, Oldřich Starý atd.) soustředěni kolem časopisu *Stavba*, která

¹⁰⁷ JANÁK, P. Čtyřicet let nové architektury za námi – pohled zpět. s. 130.

¹⁰⁸ BENEŠOVÁ, Marie. Rondokubismus. In *Architektura ČSSR*, XXVIII, č. 5, 1969. s. 303 – 315. s. 303.

¹⁰⁹ LAHODA, Vojtěch – NEŠLEHOVÁ, Mahulena. *Dějiny českého výtvarného umění IV/2*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0623-0. s. 11.

¹¹⁰ ŠLAPETA, Vladimír. Česká meziválečná architektura z hlediska mezinárodních vztahů. In *Umění*, XXIX, č. 4, 1981. s. 309.

¹¹¹ Tamtéž, s. 309.

¹¹² LAHODA, V. – NEŠLEHOVÁ, M.. *Dějiny českého výtvarného umění IV/2*, s. 22.

¹¹³ Tamtéž, s. 25.

dospěla „*ke konstruktivismu především logickým vývojem konstruktivní stránky architektury.*“¹¹⁴ Poslední a nejradikálnější skupinu tvořili Jaroslav Fragner, Karel Honzík, Evžen Linhart, Vít Obrtel a Jaromír Krejcar neboli skupina architektů Devětsil. Hlásali program českého purismu a poetismu. Teoretikem této skupiny byl Karel Teige.¹¹⁵

K šíření a prosazování obloučkového kubismu přispěly některé státní instituce. Zejména umělecké školy, na kterých působili jeho hlavní představitelé, a také například Ministerstvo školství a národní osvěty. Obloučkový kubismus se často uplatňoval jako oficiální sloh pro stavby státních institucí. Nejtypičtějším a nejznámějším příkladem je Palác Adria v Jungmanově ulici v Praze na Novém Městě. Jeho autory jsou Pavel Janák a Josef Zásche. Autory figurální výzdoby jsou sochaři Jan Štursa, Karel Dvořák, Otto Gutfreund a Bohumil Kafka.¹¹⁶ Dalším neméně známým příkladem je banka Československých legií v ulici Na Poříčí od Josefa Gočára, která byla první veřejnou stavbou ve stylu obloučkového kubismu v centru Prahy.¹¹⁷

Díky svému působení na pražských školách nejvíce ovlivňovali novou generaci architektů Pavel Janák a Josef Gočár. Dále pak můžeme jmenovat například Františka Kyselu, Jana Bendu či Vratislava Huga Brunnera. Po smrti Jana Kotěry v roce 1924 získal místo vedoucího ateliéru architektury na pražské Akademii výtvarných umění Josef Gočár. Ten byl v roce 1928 zvolen rektorem školy. Kromě toho byl předsedou Svazu československého díla a členem Akademie věd. Pavel Janák byl členem Státní regulační komise a později se po Josipu Plečnikovi stal vedoucím školy dekorativní architektury na Umělecko-průmyslové škole. Působil také v Klubu Za Starou Prahu. V letech 1922–1924 a později v letech 1939–1941 zastával funkci rektora Umělecko-průmyslové školy a spolupracoval se sdružením Artěl.

Působení Ministerstva školství a národní osvěty je spjaté zejména s osobnostmi Zdeňka Wirtha a Václava Viléma Štecha. Wirth na ministerstvu působil nejprve jako úředník a postupně se propracoval až k místu odborného přednosty. Společně s Janákem působil v Klubu Za Starou Prahu. Osobnost Zdeňka Wirtha je spojená s rozvojem památkové péče v Československu. Dohlížel například na rekonstrukci Klementina, Pražského hradu nebo Černínského paláce.

¹¹⁴ ŠLAPETA, Vladimír. Česká meziválečná architektura z hlediska mezinárodních vztahů. In *Umění*, XXIX, č. 4, 1981. s. 310.

¹¹⁵ ŠLAPETA, V. Česká meziválečná architektura z hlediska mezinárodních vztahů, s. 310.

¹¹⁶ BREGANT, M. *Kubistická Praha*, s. 58.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 98.

Spolu s Wirthem působil na ministerstvu už výše zmíněný Václav Vilém Štech. Ten byl členem Skupiny výtvarných umělců a přednášel na Umělecko-průmyslové škole nauku o slohu. Kromě toho, že byl podporovatelem obloučkového kubismu, formuloval některé jeho zásady.

Ministerstvo školství a národní osvěty přispělo k šíření a k oblibě obloučkového kubismu tím, že ve zpracování interiérů svých administrativních budov realizovalo projekty Josefa Gočára. Dalším významným mezníkem bylo přijetí zákona číslo 45/1920 Sb, *O umělecké úpravě předmětů státem vydávaných nebo podporovaných, pokud vyžaduje součinnosti umělců*, tzv. Neumannův zákon, který zavedl povinnost všech ministerstev provádět objednávky pouze na základě veřejné soutěže. Pro hodnocení návrhu měly být ustanoveny jury, ve kterých měli zasednout umělci, kteří jsou vzdělaní v příslušném oboru. U méně důležitých zakázek bylo možné přidělit zakázku i bez vypsání soutěže, a to na základě dobrozdání příslušného poradního sboru ministerstva.¹¹⁸ Většina umělců a teoretiků umění byla členy odborných komisí a poroty uměleckých soutěží, což vedlo k tomu, že se obloučkový kubismus prosazoval a rozšiřoval.

Po válce obnovilo svoji činnost mnoho sdružení a spolků. Mezi nejvýznamnější patřil Spolek výtvarných umělců Mánes, který byl založen v roce 1887. V roce 1896 začal vydávat časopis *Volné směry* a od roku 1909 časopis *Styl*. Prvním předsedou se stal Otakar Novotný, který ve funkci setrval až do roku 1923, kdy ho nahradil Josef Gočár. Díky vydávaným časopisům se odborná veřejnost měla možnost seznámit se zahraniční tvorbou, v časopisech se objevovaly fotografie realizací a projektů nebo recenze na domácí a zahraniční výstavy. Jako další spolek, který přispíval k rozvoji domácí kultury, můžeme uvést Svaz československého díla a uměleckoprůmyslový podnik Artěl.

Potřebu národního umění umocnila první světová válka. Inspirace začala být hledána v lidovém umění.¹¹⁹ Pavel Janák vedl v roce 1917 polemiku o významu stylu pro současnou uměleckou tvorbu. Odmítl pouhé přejímání forem lidového umění a opakování předloh.¹²⁰

¹¹⁸ Zákon 45/1920 Sb. e dne 13. ledna 1920, o umělecké úpravě předmětů státem vydávaných nebo podporovaných, pokud vyžaduje součinnosti umělců.

¹¹⁹ ŠTECH, Václav Vilém. O národním umění. In *Včera*, Praha 1921. s. 204 – 221.

¹²⁰ JANÁK, Pavel. Opět na rozcestí k svérázu. In *Národ I (V)*, 1917, č. 32. s. 576–578. – Idem, *Národní věc a čeští architekti*, in: *Národ*, II, 1918, č. 23, č. 24, s. 295, 305–306. – Idem, *Nedočkávaná procházka*, in: *Umění*, I, 1918, s. 85. – Idem, *Ve třetině cesty*, in: *Volné směry*, XIV, 1918, s. 218–226.

Historik umění Antonín Matějček dokonce pronesl, že lidové umění je pouhým derivátem umění vysokého, a proto nemůže pro soudobou tvorbu nabízet žádný inspirační potenciál.¹²¹

4.4. Bytová krize po první světové válce a podpora nové výstavby

Před první světovou válkou patřily české země k průkopníkům nových technologií ve stavebnictví. Vynikaly například v aplikaci betonu a železobetonu, docházelo k rozvoji stavebního podnikání, školství a vzniklo velké množství stavebních firem.¹²²

Vývoj byl přerušen první světovou válkou, která ho nejdříve omezila a postupně téměř zastavila. V nově vzniklém státě scházela celá řada budov. Bylo nutné vybudovat nové pro vznikající státní správu, samosprávu a pro bezpečnostní složky. Dále chyběly budovy škol, kulturních a zdravotnických zařízení a velké množství bytů. Proto byly přijaty nové zákony pro podporu bytové výstavby.¹²³

Před první světovou válkou spočívala bytová krize hlavně v kvalitě bytového fondu. Po válce nabrala i kvantitativní rozměry. Během války došlo ke zničení velkého množství bytů a nové se nestavěly.¹²⁴ Ještě v devatenáctém století byla bytová nouze spojena hlavně s dělnickou třídou a nemajetnými vrstvami obyvatel, ale po vzniku Československa se týkala i střední třídy.¹²⁵

Na základě přijetí zákona č. 307/1917 Sb., známého také jako zmocňovací zákon, byla vládě svěřena pravomoc, v rámci které mohla zasahovat do většiny hospodářských oblastí včetně stavitelství.¹²⁶ Jako první bylo třeba poskytnout ochranu nájemníkům pomocí regulace výše nájemného a stanovení podmínek výpovědi ze strany pronajímatele. Jako další chtěla vláda zajistit co nejvyšší možné využití již existujícího bytového fondu a jako poslední bylo nutné poskytnout stavebníkům podporu při výstavbě nových bytů.¹²⁷ Stát mohl stavebníky motivovat několika způsoby. Prvním bylo získat potřebné peníze na hrazení nákladů stavby, dále zajištění pozemku, regulovat cenu stavebních hmot nebo ulevit novým stavbám od daňové zátěže. Prvním zákonem na podporu stavebního ruchu byl zákon č. 281/1919 Sb.,

¹²¹ MATĚJČEK, Antonín. O vyschlém prameni. In *Národ*, I (V), 1917, č. 37, č. 39. s. 660–662, 693–694.

¹²² GERŠLOVÁ, Jana. *Vývoj novodobého stavebnictví v českých zemích do roku 1938 se zaměřením na betonové stavitelství a příklad firmy Pittel & Brausewetter*. Praha, 2017. s. 14–20. ISBN 978-80-88018-14-8.

¹²³ Tamtéž, s. 109–110.

¹²⁴ GRUBER, Josef. Bytová politika v Rakousku a v republice československé. In *Obzor národohospodářský*. 1922, roč. XXVII, s. 19.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Zákon č. 307 ze dne 27. července 1917, jímž se vláda zmocňuje, za příčinou mimořádných, válkou vyvolaných poměrů vydávati potřebná opatření v oboru hospodářském. In: Říšský zákoník.

¹²⁷ GRUBER, J. Bytová politika v Rakousku a v republice československé, s. 67.

o státní podpoře stavebního ruchu. Ten poskytoval přímou pomoc s výstavbou domů s malými byty pouze obecně prospěšným stavebním družstvům, okresům a obcím. Stát na tuto podporu vyčlenil z rozpočtu pět milionů korun a vyhradil si k těmto podpořeným stavbám předkupní právo.¹²⁸ Dalším zákonem, který měl pomoci nastartovat stavební ruch, byl zákon č. 92/1920Sb., kterým se povoluje další státní podpora stavebního ruchu. Měl za cíl snížit cenu stavebních hmot, snížit cenu za jejich zprostředkování a jejich dopravu.¹²⁹ Další podpora byla realizována zákonem č. 219/1920 Sb., o podpoře soukromého stavebního podnikání. Ten podporoval stavbu nových nájemních domů, s jejichž výstavbou se začalo po vyhlášení tohoto zákona a byly dokončeny do konce roku 1921. Stát uhradil 40 % stavebních nákladů. První polovinu po zakrytí stavby a druhou polovinu po tom, co byla stavba připravena k bydlení. Stát na tuto subvenci vyčlenil částku 250 milionů korun. Podpora byla přiznána pouze soukromému stavebníkovi, který měl v úmyslu stavbu realizovat v oblasti, kde byl problém s nedostatkem nájemních bytů, ve městě s počtem obyvatel nad 15 tisíc nebo v průmyslové oblasti. Vzniklý dům musel mít nejméně čtyři nájemní byty a případná plocha živnostenské nebo obchodní činnosti nepřesahovala 30 % z celkové plochy. Stát měl na tyto domy předkupní právo a bylo zakázáno jejich zcizení nebo zatížení.¹³⁰

Doplněním k tomuto předpisu byl zákon č. 209/1920 Sb. O přechodných daňových výhodách pro stavby. Už necítil jen na soukromé podnikatele, ale působil i na stavby domů s byty, které byly realizovány obcemi nebo stavebními družstvy. Umožňoval stavebníkům osvobodit novostavby dokončené do 31. prosince 1921 od domovní daně na období následujících dvaceti let v plné výši, a poté jim garantoval, že po celou dobu trvání domu bude daň snížena o padesát procent.¹³¹

I přes veškeré snahy se nedařilo výstavbu nájemních domů rozhýbat. Za dva roky bylo postaveno velice málo domů. Nestačily pokrýt poptávku. I přes státní 40 % podporu bylo velkým problémem sehnat zbývající peněžní prostředky. Bylo tedy jasné, že bude potřeba připravit rozsáhlejší právní úpravu. Na přelomu let 1920 a 1921 předložila vláda několik návrhů, které měli problematiku podpory bytové výstavby komplexněji řešit.¹³² V roce 1921 byl vydán zákon č. 100/1921 Sb. o podpoře stavebního ruchu. Novelizoval zákon č. 20/1919

¹²⁸ Zákon č. 281 ze dne 23. května 1919 o státní podpoře stavebního ruchu. In: Sbíрка zákonů a nařízení.

¹²⁹ Zákon č. 92 ze dne 6. února 1920, kterým se povoluje další podpora stavebního ruchu. In: Sbíрка zákonů a nařízení.

¹³⁰ Zákon č. 219 ze dne 30. března 1920 o podpoře soukromého stavebního podnikání. In: Sbíрка zákonů a nařízení.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² GRUBER, J. Bytová politika v Rakousku a v republice československé, s. 119.

Sb. o vyvlastňování pozemků, který tímto zrušil. Podle původního zákona bylo možné vyvlastnění pouze státem, obcí nebo obecně prospěšným sdružením. Nový zákon umožňoval vyvlastnění pozemku každému stavebníkovi, který tak činil se záměrem výstavby nového domu nebo veřejné budovy. Nejdůležitější částí byly hlavy šest a sedm. Na jejich základě byla poskytována přímá finanční podpora stavebníkům. Nyní bylo možné získat podporu také na přístavby a nástavby domů, kde tak vznikaly nové byty. Zákon umožňoval čtyři typy finančního zajištění pro stavby zahájené v roce 1921 a dokončené v roce 1922.¹³³ Finančně podpořeny byly i stavby provizorní, u kterých se předpokládala existence do dvaceti let. Byly umožněny také přechodné daňové výhody na základě zákona č. 209/1920 Sb. I přes veškeré snahy nebylo opět požadovaného efektu zvýšení stavební produkce dosaženo. Výhradními stavebníky opět zůstaly stavební družstva a obce.¹³⁴

Zákon z roku 1921 pozbyl platnosti. Došlo k přijetí zákona č. 45/1922 o stavebním ruchu. Státní finanční podpora byla rozšířena na soukromé stavební podnikatele, kteří začali stavět mezi léty 1919 a 1920 bez státní podpory.¹³⁵ V roce 1921 došlo k prudkému nárůstu stavebních nákladů. V roce 1922 se jejich ceny snížily až o čtyřicet procent. I přes to byl schválen zákon č. 35/1923 Sb. o stavebním ruchu.¹³⁶ Byl ještě podpořen zákonem č. 58/1924 Sb. o stavebním ruchu. Mezi léty 1925–1926 nebyl přijat žádný zákon na podporu stavební činnosti. V roce 1927 byl přijat další zákon na podporu výstavby. Byl cílen na domy s malými byty, které na trhu chyběly. V roce 1928 byl vydán další zákon o stavebním ruchu, který ale de facto prodlužoval platnost zákona z roku 1927.

Výše je nastíněn vývoj ustanovení zákona o stavebním ruchu, který měl vybídnout ke stavbě nových nájemních domů. To se podařilo a na základě ustanovení tohoto zákona vypukl stavební boom. Úlevy a pomoc byly tak výhodné, že stavitelé neváhali investovat do výstavby. Rozvoj stavebního průmyslu ale způsobil růst cen stavebního materiálu a pozemků, což mělo později za následek jeho útlum. Můžeme se i domnívat, že zpomalení stavebnictví přispělo k prohloubení pozdější hospodářské krize.¹³⁷

¹³³ Zákon č. 281 ze dne 23. května 1919 o státní podpoře stavebního ruchu. In: Sbíрка zákonů a nařízení.

¹³⁴ GRUBER, J. Bytová politika v Rakousku a v republice československé. s. 122.

¹³⁵ Zákon č. 45 ze dne 27. ledna 1922 o stavebním ruchu. In: Sbíрка zákonů a nařízení.

¹³⁶ Zákon č. 35 ze dne 25. ledna 1923 o stavebním ruchu. In: Sbíрка zákonů a nařízení.

¹³⁷ RÁKOSNÍK, Jakub. *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918–1992*. Praha, 2012. s. 278–289. ISBN 9788087284308.

4.5. Bydlení v Československu

Pavel Janák ve svém příspěvku pro Mezinárodní kongres o bydlení konaném 23.–26.6. 1935 v Praze uvádí, že malé dvoupokojové byty představují ve městech s více než 10 000 obyvateli asi dvě třetiny celkové produkce a v menších městech je tento podíl malých bytů ještě větší. Je tedy evidentní, že bytová podpora po první světové válce preferovala hlavně nájemní byty s menšími bytovými jednotkami. Poptávka po těchto bytech byla logicky největší.¹³⁸

Za dům s malými byty bylo po první světové válce možné považovat takový, který svojí rozlohou nepřesáhne 80 m². Další podmínky stanovily, že byty musí být přímo osvětlené, dobře větratelné a žádný nesmí mít podlahu pod úrovní terénu. Se státní subvencí bylo do roku 1930 postaveno 33 626 domů s 86 329 byty. Stavební podpora byla rovněž poskytována pro výstavbu bytů pro státní zaměstnance a státní podniky. Příspěvek býval poskytnut i na stavbu řadových domků nebo dvojdomků.¹³⁹

Bytová výstavba po válce dokazuje, že životní standart a nároky obyvatel se zvýšil. Ve městech měly i menší byty toaletu, vlastní spíž a také koupelnu. Téměř nikde nechyběla elektrina a tekoucí voda. Ústřední topení bylo stále raritou a objevovalo se spíše ve velkých městech.¹⁴⁰

Pavel Janák ve svém příspěvku poukazuje na to, že v nově stavěných nájemních bytech je nedostatkem až příliš velká kuchyň, která bývá využívána i k obývání. Dle něj by bylo dobré kuchyni zmenšit a vybudovat více oddělených ložnic. Dále musí být pozornost věnována větší odborné péči při výstavbě, která musí probíhat jednotně.¹⁴¹

¹³⁸ KIESLING, N. *Pavel Janák*, s. 284.

¹³⁹ Tamtéž, s. 286.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

5. Charakteristika obloučkového kubismu

Během první světové války dochází u kubistických architektů k odklonu od šikmé plochy a od formální systematiky fasádové dekorace. Začínají být opět preferovány klasické architektonické prvky jako lizény, trojúhelníkové štíty, římsy, architrávy nebo pilíře. Jejich využití ale netvoří tradiční uspořádání fasády. Jsou jakoby osvobozené od původních vazeb a volně se vznášejí. Prvky na sebe nejsou navázané a jsou na ploše fasády umístěny zcela volně. Tato volnost byla pro Janáka výrazem jejich duchovního charakteru.¹⁴²

Po skončení války dostali architekti jedinečnou možnost podílet se na budování nově vzniklého státu. Snažili se vytvořit styl, který by nejlépe vystihl národní sebevědomí a nově získanou suverenitu. Rozvinuli tendence, které můžeme pozorovat už za války; to znamená výraznou barevnost a inspiraci lidovým uměním. Na produkci architektů tvořících v duchu obloučkového kubismu můžeme sledovat tendence, které vedou k zaoblování linií. Architektura čerpá z lidového stavitelství, kdy se uplatňují národní motivy, a to i v sochařství a výtvarném umění. Hlavním prvkem jsou kruhové a obloučkové linie.¹⁴³ U Janáka i Gočára převládají v prvních letech po válce dekorativní motivy vycházející z kruhů, válců a jejich segmentů. Průčelí a interiéry staveb pokrývala síťka geometrických obrazců v národních barvách, výzdoba odkazovala na slovanskou lyričnost a inspirovala se v tradiční lidové architektuře. Některé stavby měly bohatou sochařskou a malířskou výzdobu.¹⁴⁴ Ranou morfologii lze doložit Janákovým dětským nábytkem z roku 1919.¹⁴⁵ První architektonické realizace pocházejí až z doby po první světové válce, jejich projevy však můžeme nalézt už o několik let dříve v denících Pavla Janáka.¹⁴⁶ Některé skici jsou velmi odvážné a autor nejspíše neusiloval o jejich realizaci. Můžeme v nich ale sledovat Janákovy myšlenky a vývoj jeho stylu.

Josef Gočár do teoretické debaty o novém stylu nově vzniklé republiky příliš nezasáhl. První stavby v obloučkovém kubismu ale byly realizovány podle jeho návrhu. Jedná se o dřevěné domky na letišti ve Kbelích z let 1919–1921. Charakteristické obloučky se objevily na kubistických domech v Bylanské ulici v Praze 10 – Strašnicích, jejichž autory jsou Josef

¹⁴² LIŠKA, P. Český kubismus v evropském kontextu, s. 374.

¹⁴³ ŠVÁCHA, R. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*, s. 129.

¹⁴⁴ BARTOŠ, Štěpán – LUKEŠ, Zdeněk – PANOCH, Pavel. *Kaleidoskop tvarů: století moderní architektury v Pardubickém kraji*. Pardubice, 2006. s. 84. ISBN 80-85211-19-X.

¹⁴⁵ TOMAN, Jindřich. *Kniha o českém kubismu*. Praha, 2004. s. 154. ISBN 978-80-86217-67-3.

¹⁴⁶ Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, Deníky 1910-1919.

Gočár, Pavel Janák a Josef Zavadil.¹⁴⁷ Dalším raným příkladem aplikace obloučkového kubismu je úprava cukrárny Juliš na Václavském náměstí. Do dnešní doby nedochovaná stavba měla parter pokrytý hnědožlutými plastickými dekoracemi připomínající geometrický lidový ornament.¹⁴⁸ Pro obloučkový kubismus je dále typické použití probarvené omítky s dekorativními přísadami jako např. barevná zrnka písku nebo slída. Často se objevuje střídání drsné a hladké plochy. Začíná se také používat umělý kámen vytvořený na bázi cementu.¹⁴⁹

Nejnámější stavbou tohoto stylu je Banka čsl. Legií v Praze z let 1921–1923, podle které dostal obloučkový kubismus jedno ze svých jmen (styl Legiobanky). Důležitou částí je její sochařská výzdoba od Otto Gutfreuda a Jana Štursy. Gočár navrhl i interiér, kterému dominuje skleněná obloučková klenba. Dalším typickým příkladem je budova italské pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtà postavená mezi léty 1922–1925. Janák navrhl její plášť a interiéry jsou dílem Josefa Záscheho. Už v době svého vzniku byla vystavena velké kritice. Karel Teige poznamenal: „*jakési ohavné a zrůdné Miramare, opatřené podivnými cimbuřemi a vyhlížející z povzdálí jako bonboniéra či intarsovaná skříňka.*“¹⁵⁰ Banky si při své návštěvě Prahy všiml i Le Corbusier a hovořil o „*masivní stavbě asyrského charakteru.*“¹⁵¹

Skutečný gesamtkunstwerk se Janákovi podařilo vytvořit v jeho rodném domě v Hodkovičkách, postaveném mezi léty 1920–1922. Stavba vznikla radikální přestavbou staršího domu. Ve spolupráci s Františkem Kyselou navrhl veškeré vybavení i úpravu zahrady. Rostislav Švácha si povšiml možné inspirace raným barokem, odkazující na barevnost fasád zámků v Roudnici nebo Libochovicích.¹⁵²

Většina objektů, které vznikaly v duchu obloučkového kubismu, nevznikala na základě politické objednávky, ale politická intence je v nich obsažená.¹⁵³ Tento styl byl používán především pro stavby, které měly za úkol reprezentovat mladý československý stát. Karel Teige ho označoval za nacionální dekorativismus.¹⁵⁴

¹⁴⁷ BREGANT, M. *Kubistická Praha*, s. 26.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 194.

¹⁴⁹ MACEK, Petr. *Barevnost fasád Průzkum, dokumentace, vyhodnocení a obnova exteriéru historických staveb*. Praha, 2009. s. 41. ISBN 978-80-87104-48-4.

¹⁵⁰ TEIGE, K. *MSA 2. Moderní architektura v Československu*, s. 105.

¹⁵¹ ŠLAPETA, Vladimír. Le Corbusierovy návštěvy v Československu, in *Architektura ČSR*, 4/87. s. 355.

¹⁵² BREGANT, M. *Kubistická Praha*. Praha, 2004, s. 96.

¹⁵³ HNÍDKOVÁ, V. *Národ a styl*, [online]. (cit. 02.03.2021).

¹⁵⁴ TEIGE, Karel. *Práce Jaromíra Krejčara. Monografie staveb a projektů*. Praha. 1933. s. 22.

Jako nešťastné se jeví spojení obloučkového stylu a art deco. Toto označení použila v roce 1966 Yvonne Brunnhaner, pozdější ředitelka Muzea dekorativního umění v Paříži. Problematičnost tohoto spojení spočívá zejména v tom, že na rozdíl od art deco obloučkový kubismus nikdy neusiloval o mezinárodní charakter, nekladl si za cíl produkovat luxusní zboží, ale právě naopak se snažil přiblížit lidské každodennosti. Pavel Janák se ve své stati *Nedočkávaná procházka* z roku 1918 v časopise *Procházka* vymezuje vůči cizím vlivům a „*umělé malebnosti, která v poslední době dobývá světa.*“¹⁵⁵ O inspiraci směrem art deco u Janáka nemůžeme mluvit. Ač si jsou obě formy formálně podobné, cesta k nim byla odlišná. Petr Krajčí tvrdí, že národní styl nebo národní dekorativismus byly jedním z autonomních projevů stylu art deco. Inspiračním zdrojem jsou podle něj předválečný kubismus, dále secese uplatňující se v pozdních dílech Jana Kotěry a českých žáků Otto Wagnera a dále působení Josipa Plečnika na Uměleckoprůmyslové škole mezi léty 1911-1921.¹⁵⁶

Dřívější označování architektury obloučkového kubismu jako rondokubismu je v dnešní době historiky umění již překonáno. Samotný název rondokubismus použila až Marie Benešová a v té době nebyl rozšířen. Rondokubismus býval považován za pokračování kubismu.¹⁵⁷ Jan Evangelista Koula totiž doslovně říká: „*Posměšné jméno rondokubismus, jež jsem tehdy kdesi četl, vyjadřuje správně, že toto období je jen pokračováním předválečného kubismu.*“¹⁵⁸ Tento názor můžeme potvrdit argumentem, že lomený styl se projevuje specifickou interpretací linie, specifickým bodem, kde se linie láme. Toto můžeme spatřovat i v rondokubismu, kde se bod lomu mění v polokroužek. Tato úvaha má svá úskalí, nicméně nemůžeme jí nebrat v potaz, neboť je nepravděpodobné, že by Janák, který se zabýval lomeným stylem, jednal zcela nereflektovaně.¹⁵⁹

5.1. Interiéry

Pro interiéry v národním stylu je typické uplatňování uměleckého řemesla. Výrazným prvkem byly textilie s dobovým dekorem, provedené různými technikami. Od roku 1925 se v reprezentačních interiérech začala znovu uplatňovat tapisérie, která se objevila už v salonu československého pavilonu v Paříži. Znovu se začala objevovat vitráž z plochých tabulí s reliéfním dekorem. Oblíbené bylo obkládání stěn dřevem, kdy se k vytváření motivů využívalo buď kresby dřeva, nebo reliéfu. Osvětlení bylo řešeno variantami kombinování

¹⁵⁵ JANÁK, Pavel. Nedočkávaná procházka, In *Umění I*, 1918. s. 81–86.

¹⁵⁶ KRAJČI, P. *Architektura*, s. 247.

¹⁵⁷ TOMAN, J. *Kniha o českém kubismu*, s. 156.

¹⁵⁸ KOULA, J. E. *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*, s. 39.

¹⁵⁹ TOMAN, J. *Kniha o českém kubismu*, s. 156.

kovu se sklem, ať už barevným nebo leptaným. Úplně nové bylo užití sufitových žárovek. Interiéry byly vymalovány složitým vzorem. V prvních letech se využíval ornamentální dekor výrazné barevnosti, který se pozvolna utlumoval a uvolňoval. S nástupem krize se stále častěji užívalo náhražek či umělých materiálů, a postupně se začal používat lakovaný nábytek, zdobený lineárně.¹⁶⁰

5.2. Nábytek

Před první světovou válkou začali kubističtí architekti navrhovat kromě staveb i nábytek. Jeho typickým znakem bylo výrazné tvarosloví, založené na lomených liniích, ostrých úhlech a šikmých plochách. Na prvním místě bylo spíše umělecké pojetí než účelnost. Pavel Janák v roce 1911 píše, že: „*Dříve tedy používalo se umění k vytvoření polštáře, šperku atd., nyní tvořící umění používá příležitosti koflíku, podnosu atd., aby se vyjádřilo.*“¹⁶¹ Už od roku 1914 se začínají ostré hrany kubistického nábytku postupně zaoblovat a formy zjemňovat. Proměny nábytku můžeme pozorovat na kresbách ve zmiňovaných Janákových denících i na souborech nábytku, které Janák s Gočárem během války provedli. Po válce pak tyto formy převládly úplně (Obr. 11-14).

Většina nábytkové produkce té doby čerpala inspiraci z historizujících vzorů. Janák ji vystihl takto: „*...banálně luxusní a pompésní, ornamenty posetý, vyřezávaný nábytek, nečistý kříženec všech možných slohů.*“¹⁶² Spolu s Gočárem se tedy spíše snažili vymezit proti přílišnému dekorativismu tehdejší produkce. V roce 1912 založili ještě s Josefem Chocholem Pražské umělecké dílny, které vyrobily většinu nábytku ve stylu obloučkového kubismu. Výroba kubistického nábytku byla pro běžné truhlářské dílny velmi náročná. Pro výrobky z Pražských uměleckých dílen bylo typické perfektní provedení i důraz na estetiku.

Důležitým milníkem, stejně jako v architektonické tvorbě, je rok 1925, kdy se konala mezinárodní výstava v Paříži. Důraz se začíná klást na účelnost, praktičnost a ekonomičnost. Individuálně navrhovaný nábytek ustupuje do pozadí a nahrazuje ho sériová výroba dostupná širším vrstvám.

V roce 1921 si Jan Vaněk založil továrnu na nábytek Spojené uměleckoprůmyslové závody. Zpočátku sériově vyráběla nábytek ještě v duchu forem obloučkového kubismu, po

¹⁶⁰ HORNEKOVÁ, J. *České art deco 1918-1938*, s. 56.

¹⁶¹ JANÁK, Pavel. Užitečnost uměleckého průmyslu. In *Umělecký měsíčník*, I, 1911. s. 147-149.

¹⁶² JANÁK, Pavel. Pražský trh nábytku. In *Výtvarná práce*, I, 1921 – 1922. s. 28.

čase ale dochází k minimalizaci dekoru a postupnému přechodu k funkcionalistickým zásadám.

5.3. Stavby na Slovensku a Podkarpatské Rusi

Podkarpatská Rus se za první republiky stala součástí tehdejšího Československa. Město Užhorod bylo jejím politickým a kulturním centrem. Bylo nutné překonat hospodářskou, ekonomickou i technickou zaostalost země. Aby se úroveň alespoň trochu sjednotila, investovaly se nemalé prostředky do rozvoje této oblasti. Byly stavěny nové silnice, železnice, budovala se síť nemocnic, škol a nových úředních budov. Postupně se zvyšovala gramotnost obyvatelstva a zlepšovaly se hygienické podmínky. Zároveň bylo nutné postavit odpovídající bydlení pro nové úředníky. Proto vznikla na břehu řeky nová čtvrť zvaná Malé Galago, která připomínala pražské Dejvice (Obr. 15-16).¹⁶³

Novou úřednickou čtvrť navrhoval architekt Adolf Liebscher mladší. Byla využívána klasicistní moderna a v některých případech také redukováná forma obloučkového kubismu. Novou výstavbu projektovali čeští architekti, jako například Josef Gočár nebo Jindřich Freiwald. Dalším místem na dnešní Ukrajině, kde můžeme najít stavby ve stylu obloučkového kubismu, je město Chust. Zde byly firmou Freiwald – Böhm projektovány domy pro místní úředníky. Při hlavní komunikaci (tehdejší Krásná ulice) bylo vybudováno náměstíčko tvořené skupinami rodinných domů ve stylu lidové architektury a obloučkového kubismu. Náměstí bylo uzavřeno Národním domem.¹⁶⁴ Dalším typickým příkladem je Dočasná budova zemského úřadu v Užhorodě, dokončená v roce 1924 Aloisem Dryákem.

Architektura obloučkového kubismu dorazila na Slovensko prostřednictvím žáků Jana Kotěry a Josipa Plečnika. Klement Šilinger pracoval na Slovensku od roku 1919. Příkladem jeho staveb může být obytný dům ve Štětinové ulici v Bratislavě (1921–1923). Jako dalšího můžeme jmenovat Františka Kupku, který ve Špitálské ulici v Bratislavě projektoval administrativní budovu. Dále v Bratislavě, v Koreničově ulici, můžeme nalézt dům od Ferdinanda Kříže (1921–1923),¹⁶⁵ v ulici Na Palisádách nájemní domy od firmy Freiwald –

¹⁶³ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha, 2008. s. 153. ISBN 978-80-7277-370-1.

¹⁶⁴ FREIWALD, Jindřich. *Naše stavby*, Praha, 1924. s. 50–51.

¹⁶⁵ FOLTYN, Ladislav. *Slovenská architektúra a česká avantgarda 1918-1939*. Bratislava, 1993. s. 52–72. ISBN 80-900483-6-6.

Böhm.¹⁶⁶ Od stejné společnosti pochází rodinný domek dr. Drbohlava v Trnavě¹⁶⁷ nebo družstevní domky v Turčanskom Svatom Martině.¹⁶⁸

5.4. Obloučkový kubismus v mezinárodním kontextu

Potřebu národního umění umocnila první světová válka. Inspirace začala být hledána v lidovém umění.¹⁶⁹ Hlavním úkolem bylo hledání optimální typologie českých staveb.¹⁷⁰ Na pozadí vzniku obloučkového kubismu můžeme spatřovat praslovanský mýtus, geometrickou stylizaci folklorních motivů, ale i zájem o sociologický průzkum českých národních zvyků. Němci v pohraničí na toto reagovali masivními objednávkami neoklasicistních staveb ale i budov v expresionistickém stylu, u nichž byly preferovány gotické motivy, fungující jako odkaz na německé národní cítění.¹⁷¹ Jako velmi problematické se jeví spojování české poválečné produkce s artefakty ve stylu art deco na základě formální podobnosti a časové souběžnosti.¹⁷² Pojem art deco se etabloval teprve v šedesátých letech jako pojmenování pro umělecké trendy dvacátých a třicátých let, které vycházejí ze secesního dekorativismu a výtvarných hnutí jako fauvismus, kubismus, futurismus nebo expresionismus. Dále se uplatňovaly inspirační zdroje z Orientu, Egypta nebo Japonska. V první řadě se národní styl pokouší o postižení charakteru českého ducha, a proto se jeví jako nepravděpodobné, že by umělci čerpali inspiraci z cizích předobrazů.¹⁷³

¹⁶⁶ FREIWALD, J. *Naše stavby*, s. 115.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 79.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 65.

¹⁶⁹ ŠTECH, Václav Vilém. O národním umění. In *Včera*, Praha, 1921. s. 204 – 221.

¹⁷⁰ JANÁK, Pavel. Národní věc a čeští architekti. In *Národ II*, 1918, č. 23, č. 24. s. 295, 305–306.

¹⁷¹ ŠVÁCHA, Rostislav. Regionalismus v architektuře 20. století. = Regionalism in 20 th century architecture. In *Středoevropská architektura 1890-1998. Sborník příspěvků symposia. = Central European architecture in the period 1890-1998: the symposium proceedings*. Zlín, 1999. s. 30-37. zde s. 32-33.

¹⁷² HORNEKOVÁ, J. *České art deco 1918-1938*, s. 52.

¹⁷³ HNÍDKOVÁ, V. Rondokubismus versus národní styl, s. 76.

6. Oldřich Liska a Jindřich Freiwald

Na území východních Čech byli kromě Pavla Janáka a Josefa Gočára nejvíce aktivní dva výše uvedení architekti. Jindřich Freiwald byl se svým spolupracovníkem Jaroslavem Böhmem stavebně činný po celém území Československa. Mají na svědomí několik desítek realizací. Oldřich Liska se podílel nebo sám navrhl několik desítek staveb, převážně na území východních Čech.

Architekt Oldřich Liska se narodil 17. dubna 1881 ve vesnici Kamhájek nedaleko Kolína. V roce 1899 se vyučil zedníkem a poté začal navštěvovat Státní průmyslovou školu v Praze. V roce 1901 odešel na rok studovat průmyslovou školu do Drážďan. Během studií v Praze, absolvoval praxi ve stavební firmě Matěje Blechy. Po dokončení povinné vojenské služby získal další praxi u stavební firmy Niklíček v Poličce.¹⁷⁴ Mezi léty 1908 a 1909 přesunul své působení do Hradce Králové, kde setrval až do konce druhé světové války. V roce 1912 složil Státní stavitelské zkoušky, a tak mohl přijímat samostatné zakázky. Jeho první realizací pro město Hradec Králové byla budova kostela Českobratrské církve evangelické. Následovaly zakázky pro Československé dráhy nebo Společnost stavitelů. Ve druhé polovině dvacátých se začíná odklánět od dekorativismu, kubismu a obloučkového kubismu a v jeho práci začíná převládat funkcionalismus. Ke konci třicátých let začíná jeho kariéra a tvorba stagnovat. Po roce 1947 přijímá zakázku ostravského Stavoprojektu na obnovu zničené Opavy. V polovině 50. let odchází do Brna, kde působil až do své smrti 8. prosince 1959.¹⁷⁵

Jak již bylo zmíněno, Oldřich Liska byl během svých studií v Praze na praxi v Mnichově a v Drážďanech. Na studiích se setkal s architektem Ladislavem Skřivánkem a v době svého působení v Hradci Králové na něj působil zejména vliv Ladislava Kotěry. Jako další architektury, se kterými spolupracoval, můžeme jmenovat například Václava Rejchla nebo Josefa Fňouka. Inspirací pro něj byli samozřejmě i Josef Gočár a Pavel Janák.

Na počátku 20. let můžeme v Liskově tvorbě sledovat silný vliv Gesamtkunstwerku, což byl styl populární právě v Německu. Ten v sobě mísí prvky klasicismu, secese a částečně

¹⁷⁴ ŠVÁCHA, Rostislav - JUNEK, David. *Polička: moderní architektura 1900-1950*. Polička, 2007. s. 109. ISBN 978-80-86533-04-9.

¹⁷⁵ BEKERA, Matěj. *Činnost architekta Oldřicha Lisky v Hradci Králové*, Hradec Králové 2015, Bakalářská práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Vedoucí práce PhDr. Zdeněk Zahradník s. 17–21.

dekorativismu. Typickým příkladem tohoto stylu je Liskova realizace kostela Českobratrské církve evangelické v Hradci Králové z roku 1912.¹⁷⁶

V realizacích z pozdějších let můžeme sledovat působení vlivu kubismu a obloučkového kubismu. Ten je patrný např. na městských domech ve Střelecké ulici v Hradci Králové z roku 1921.¹⁷⁷ Další realizací jsou činžovní a obchodní domy Antonína Hanuše na třídě Karla IV. Podobnou realizací je i stavba činžovního domu pro továrníka Skuherského rovněž v Hradci Králové. Dům byl dostavěn v roce 1922 firmou V. Nekvasil a Ing. Robert Schmidt. V duchu obloučkového kubismu Liska projektoval také dům pro svoji rodinu ve Švehlově ulici v Hradci Králové. Stavba byla dokončena v roce 1923 a provedla ji kancelář V. Nekvasil a Ing. Robert Schmidt. Ve Škroupově ulici v Hradci Králové realizoval stavbu továrny pro firmu Start.

Liskovy realizace v duchu obloučkového kubismu můžeme najít i v Pardubicích. Jedná se o domy v ulici Sladkovského č.p. 994 a 995 z let 1921–1923¹⁷⁸ nebo objekt Nemocenské pokladny z roku 1921. Další ukázkou jeho tvorby jsou pak obytné domy v Poličce na nábřeží Svobody a poté v ulicích Edvarda Beneše, Československé armády a Rumunské.¹⁷⁹ Prvky obloučkového kubismu můžeme sledovat i u jeho realizace Orlické hydroelektrárny. Jeho poslední realizace ve stylu obloučkového kubismu pocházejí z let 1925-1926 (činžovně obchodní dům Na Kopečku v Pardubicích nebo nájemní domy v Poličce). V jeho tvorbě se poté uplatňují funkcionalistické formy.

Jindřich Freiwald se narodil v Hronově, a tady se i vyučil zedníkem. Poté odešel do Prahy, kde studoval nejdříve u Františka Sandera, Antonína Balšánka a poté u Jana Kotěry na Akademii výtvarných umění. V roce 1921 založil v Praze-Karlíně s Jaroslavem Böhmem projekční kancelář, ve které působil až do své smrti v roce 1945.¹⁸⁰

Projekční kancelář dokázala navrhovat jak stavby ve stylu geometrické secese, tak národního stylu a později funkcionalismu. Reprezentovala slušný standard, její rodinné

¹⁷⁶ BENEŠOVÁ, Marie. *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*. Hradec Králové, 2000. s. 52. ISBN 80-902593-7-5.

¹⁷⁷ ZIKMUND, Jiří-ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Architektura Hradce Králové na fotografiích Josefa Sudka*. Praha, 2014. s. 25–26. ISBN 978-80-905271-5-7.

¹⁷⁸ BARTOŠ, Š. – LUKEŠ, Z. – PANOCH, P. *Kaleidoskop tvarů: století moderní architektury v Pardubickém kraji*, s. 66.

¹⁷⁹ ŠVÁCHA, Rostislav – JUNEK, David. *Polička: moderní architektura 1900-1950*. Polička, 2007. s. 11–12. ISBN 978-80-86533-04-9.

¹⁸⁰ ZIKMUND – LENDER, Ladislav. Génius průměrnosti: Architekt Jindřich Freiwald v Hradci Králové. In *Monumenta Vivent: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově*, Josefov, 2005. s. 93–101. zde s. 93. ISBN 978-80-905253-4-4.

domky a budovy občanské vybavenosti doplnily inventář mnoha českých maloměst.¹⁸¹ Úspěch jejich firmy byl zejména v tom, že se nesnažili o aplikaci přístupů, které by považovali za revoluční, ale následovali dobovou módu. Jejich kancelář nabízela skoro až jakýsi vzorník stylů, ze kterých si mohl zákazník vybrat podle vlastního vkusu.¹⁸²

Mezi jeho realizace ve východních Čechách můžeme zařadit činžovní domy v ulici Čelakovského č.p. 637 – 639 v Hradci Králové, víceúčelový objekt továrny Josefa Seyfrieda v ulici Pražská č.p. 111 v Hradci Králové, zástavbu na náměstí Československých legií v Pardubicích, obytný dům manželů Kratochvílových v Havlíčkově ulici č.p. 1000 v Pardubicích, dále pak dům továrníka Ganze v Pardubicích v ulici Jiráskova z roku 1921.

¹⁸¹ HORÁČEK, Martin. *Za krásnější svět: tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století = Toward a more beautiful world : traditionalism in architecture of the 20th and 21st centuries*. Brno, 2013. s. 236–237. ISBN 978-80-7485-002-8.

¹⁸²ZIKMUND-LENDER, L. *Génius průměrnosti: Architekt Jindřich Freiwald v Hradci Králové*, s. 94.

7. Kritika a postupné opouštění obloučkového kubismu

Po již zmíněné výstavě v Paříži v roce 1925 byla společnost rozdělena. Jedni obloučkový kubismus kritizovali a považovali ho za přežitý, druzí se ho stále zastávali. Paul Westheim, který byl vydavatel časopisu *Kunstblatt* se vyjádřil, že nikdy neviděl tolik „pseudoumění, pseudoprůmyslu, pseudoducha a pseudokvality.“¹⁸³ Tato krize zasáhla i pražskou Uměleckoprůmyslovou školu. Kysela s Bendou se zřekli spoluodpovědnosti za výstavu v Paříži a Benda se ve své umělecké tvorbě postupně přeorientoval.¹⁸⁴

Obloučkový kubismus na rozdíl od kubismu zaznamenal značný úspěch a byl kritizován zejména nejmladší generací, která v něm viděla „*anachronickou a nacionalistickou módu*“, která byla zradou moderní tradice Jana Kotěry.¹⁸⁵ Teoretik umění a propagátor funkcionalistických zásad Karel Teige ho označil za „*kdedomovující podlouznění*“ a „*zradu moderní mezinárodní civilizace*.“¹⁸⁶ Dále pak ve svém článku *Nové umění a lidová tvorba* uvedl, že „*tato svérázová mánie znechutila mnoha lidem zdobu našich krojů*.“¹⁸⁷ V knize *Moderní architektura v Československu* z roku 1930 se na adresu Janákova Paláce Adria v Praze vyjádřil takto: „*Není skutečně podstatného rozdílu mezi Janákovou budovou Riunione Adriatica na Národní třídě v Praze II a Ullmanovou Vyšší dívčí školou ve Vodičkově ulici v Praze II, kromě ovšem zřejmého úpadku vkusu i kvality*“,¹⁸⁸ dále pak, že: „*zůstane nejprůzračnějším a nejvíce usvědčujícím dokladem bludu této nacionálně dekorativní školy, nemá v sobě ani trochu národní svéráznosti a originality, nýbrž je stavbou celým svým duchem naprosto historickou, renesanční, slohovou*.“¹⁸⁹ Ve své stati z roku 1924 v knize *Stavba a báseň* tvrdí o uměleckém průmyslu, že je historický až prehistorický,¹⁹⁰ a dále, že: „*mentalita a duch „umprumistů“, podivuhodně příbuzný neprobuzenému duchu dětství lidstva, zaspal víc, než celé století*“.¹⁹¹ Ve své knize *Moderní architektura v Československu* se Teige věnuje kubistické architektuře a považuje ji sice za originální, ale slepou uličku.

¹⁸³ HNÍDKOVÁ, V. – VYBÍRAL, J. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*, s. 140.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 141.

¹⁸⁵ BARTOŠ, Š. – LUKEŠ, Z. – PANOCH, P. *Kaleidoskop tvarů: století moderní architektury v Pardubickém kraji*, s. 84.

¹⁸⁶ PANOCH, Pavel. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha, 2009. s. 15. ISBN 978-80-87073-12-4.

¹⁸⁷ TEIGE, Karel. *Nové umění a lidová tvorba*. In *Čas*, 30, 1920, č. 153. s. 5.

¹⁸⁸ TEIGE, K. *MSA 2. Moderní architektura v Československu*, s. 105.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 105.

¹⁹⁰ TEIGE, Karel. *O uměleckém průmyslu a průmyslovém umění*. In *Karel Teige, Stavba a báseň*, Praha 1927. s. 82-88. zde s. 82.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 83.

Také ale uznává, že „*kubismem stanula česká architektura v posledních letech před světovou válkou v popředí evropského vývoje.*“¹⁹²

Jan Evangelista Koula ve svém přehledu nové české architektury z roku 1940 konstatuje, že pro toto poválečné období nemáme jména. On sám používá pojem plastický dekorativismus. Jeho hodnocení je podobné jako Teigeho, i když nepoužívá tak silná slova. Hovoří o zvalcování průčelí a zařízení a tvrdí, že není rozdílu mezi vystupujícími válci či jehlany, obojí je jen hra tvarů, která stavbu nezlepší, pouze ji zdraží.¹⁹³ „*České architektuře bylo ještě dlouho zápasiti, než se vymanila z tohoto laciného ozdobnictví, zvláště ve vnitřním zařízení, v nábytkářství, malbě pokojů, v textiliích atd. Na venkovských stavbách ještě dlouho strašily dozvuky této neblahé obloučkové perrody, právě tak zhoubné pro vkus širokých venkovských vrstev, jako byla secese.*“¹⁹⁴ Josef Chochol se na jeho adresu už v roce 1920 vyjádřil následovně: „*Jde o to, aby forma byla zmocněna výrazem tohoto účelu, a byla prosta všech zbytečností, aby klasická rafinovanost její prostoty nebyla křížena uměleckými rýhami, a divokými malbami jako tvář náčelníka Irokézů.*“¹⁹⁵ Pod tlakem kritiky dochází postupně k přehodnocování směřování české architektury. Za zlom je považována právě výstava v Paříži v roce 1925. Architekti se postupně uchylují k purizujícím formám a jejich snahy vrcholí přibližně v roce 1928. Obloučkový kubismus je provázán s dobovou vlnou nacionalistického nadšení, tudíž po jeho ochladnutí dochází k postupnému upouštění.¹⁹⁶

Architektura obloučkového kubismu představovala jedno z východisek architektonických směrů konce desátých a dvacátých let dvacátého století. V této době se začaly prosazovat puristické a funkcionalistické proudy. Především kolem časopisu *Stavba* a v avantgardním spolku *Devětsil*. V časopisech se pravidelně publikovaly texty architektů, jako byli Le Corbusier, Mies van der Rohe nebo Walter Gropius. Z těchto časopisů přicházela největší kritika obloučkového kubismu, což bylo vzhledem k jejich protikladným cílům logické.

Stavby a některé architektonické studie Pavla Janáka, Josefa Gočára a později dalších nesly rozličná, většinou pejorativní označení. Můžeme se tedy setkat s označeními jako rondokubismus, obloučkový styl, obloučkový dekorativismus, obloučkový kubismus, barevný

¹⁹² TEIGE, K. *MSA 2. Moderní architektura v Československu*, s. 95.

¹⁹³ ADLEROVÁ, Alena. František Kysela a český dekorativismus. In *Umění a řemesla*, 1981, č. 3. s. 3-4.

¹⁹⁴ KROUTVOR, Josef. Fenomén 1925. In *Umění a řemesla*, 1974, č. 3. s. 21-32. Také: HAAS, Felix. Architektura „art déco“, in: *Architektura ČSSR*, XXXVII, 1978, s. 184-189.

¹⁹⁵ TEIGE, K. *MSA 2. Moderní architektura v Československu*, s. 108.

¹⁹⁶ ŠVÁCHA, R. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*, s. 200.

svéráz, poválečný eklekticismus, národní sloh, národní dekorativismus, český dekorativismus, sloh popřevratový, lípaný styl a ojediněle také art deco či sloh Legiobanky.¹⁹⁷

Problémem může být, že termín rondokubismus sémanticky navozuje dojem propojení předválečné a poválečné tvorby týchž autorů.¹⁹⁸ Při všech nových rysech, lze původ tohoto tvarosloví vystopovat až k obloučkům na Fárově domě v Pelhřimově od Pavla Janáka z roku 1913.¹⁹⁹ Na tomto domě Janák kromě jiného dokázal, že moderní kubistické prvky je možné kombinovat s historickým tvaroslovím.²⁰⁰ Zadavatel projektu lékař Dr. Fára žádal po Janákovi, aby přestavěl původně barokní dům tak, aby vznikla symbióza starého a nového jako na Braunově domě v Praze.²⁰¹ Architektonický kubismus v Čechách je zcela ojedinělý fenomén, který nemá ve světě analogie. Tvarově se mu přibližují průčelí od francouzského sochaře Champs-Villona nebo geometricky ztvárněný nábytek P. Chareana nebo Goetheanum II v Dornachu ve Švýcarsku.²⁰² Dle Marie Benešové můžeme za další ideový most považovat učitelské domy v ulici Elišky Krásnohorské v Praze na Starém Městě. Dříve byly považovány za opožděný příklad jehlancového kubismu, realizovaného po první světové válce, nicméně po odhalení původní barevnosti fasády ho lze považovat za jeden z vývojových článků.²⁰³ Například Dobroslav Líbal ve své publikaci *Architektonické proměny Prahy v jedenácti stoletích* z roku 2000 tvrdí, že se jedná o poslední realizaci „ostrého“ kubismu.²⁰⁴

Negativní stanoviska k tomuto stylu byla formulována protagonisty meziválečné avantgardy. Na konci šedesátých let ho jako svébytný umělecký projev rehabilitovala Marie Benešová v textu s názvem *Rondokubismus*. Ten měl jisté kodifikující ambice, ale pojem rondokubismus použil už v polovině dvacátých let architekt a publicista Oldřich Starý ve studii *Česká moderní architektura*.²⁰⁵ Starý však označení vnímal jako nevhodné pro *zpátečnický styl, utápějící se v historické a národopisné tradici*.²⁰⁶ Jak v roce 1923 napsal

¹⁹⁷ HNÍDKOVÁ, V. Rondokubismus versus národní styl, s. 74.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ ŠVÁCHA, R. *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911-1923*, s. 51.

²⁰⁰ LUKEŠ, Z. – HAVLOVÁ, E. *Český architektonický kubismus: podivuhodný směr, který se zrodil v Praze*, s. 80.

²⁰¹ KIESLING, N. *Pavel Janák*, Praha, s. 65.

²⁰² SYROVÝ, B. *Architektura – svědectví dob*, s. 399.

²⁰³ BENEŠOVÁ, Marie. *Česká architektura v proměnách dvou století*. Praha, 1984. s. 305.

²⁰⁴ LÍBAL, Dobroslav. *Architektonické proměny Prahy v jedenácti stoletích*, Praha, 2000. s. 239. ISBN 80-86320-11-1.

²⁰⁵ STARÝ, O. *Česká moderní architektura*, s. 1–9, 151–162, 167–181, 183–196, zvl. s. 193.

²⁰⁶ HNÍDKOVÁ, V. Rondokubismus versus národní styl, s. 74.

Pavel Janák: „každá doba je jakýmsi bojištěm, kde buď spolu zápasí různé ideové světy, nebo jeden z nich konečně vítězí a ovládá, aby jednou, po čase, ustoupil opět novému.“²⁰⁷

²⁰⁷ JANÁK, Pavel. K jubileu Jana Kotěry. In *Styl* II (VII), 1921 – 1922. s. 87-88.

8. Výběrový katalog

Na základě studia archiválií a terénního výzkumu byl vytvořen výběrový katalog jednotlivých budov ve stylu obloučkového kubismu na území východních Čech. Dle předem stanovených kritérií bylo prozkoumáno a popsáno přibližně 100 objektů. Ne všechny spadají do určeného časového rozmezí, některé jsou o pár let mladší. U několika se bohužel nepodařilo datum výstavby zjistit. V závěru práce je zařazena schématická mapka a jednoduché grafy, které přehledně shrnují údaje získané při tvorbě výběrového katalogu.

Vybraná města z území bývalého Východočeského kraje jsou řazena dle okresů od severu k jihu. Toto upořádání po zpracování katalogu umožní sledovat vztahy mezi stavebními kanceláři a lokálními projektanty. U každého objektu je uvedena adresa, případná památková ochrana, doba výstavby, autor a odkaz na obrázkovou přílohu. Dále následuje stručný popis exteriéru, a pokud byla dostupná projektová dokumentace, tak i interiéru.

Cílem při tvorbě katalogu bylo zařazení co největšího množství objektů, které odpovídaly předem určeným kritériím. Tím nejdůležitějším byl stupeň zachování do současnosti. Pokud byla budova znehodnocena nevhodnými stavebními zásahy, například zateplováním či jinou úpravou fasády, nebo je její současný technický stav neuspokojivý, nebyla do výběrového katalogu zařazena (například rodinný dům v Náchodě v ulici Krásnohorské, nájemní dům ve Dvoře Králové nad Labem v ulici Fügnerova). V některých menších městech (Hlinsko, Kopidlno, Letohrad či Kostelec nad Orlicí) se nepodařilo zjistit datum výstavby ani autora nebo projektanta. Stavby jsou ale svými architektonickými projevy natolik typické, že byly do výběrového katalogu zařazeny. V Hradci Králové a v Pardubicích je staveb postavených ve stylu obloučkového kubismu velké množství, a proto nebylo možné do výběrového katalogu zahrnout všechny. Vybrány byly pouze takové objekty, u kterých je datum výstavby a architekt či projektant znám, nebo tyto údaje byly nalezeny v archivních pramenech. Do katalogu byly zahrnuty stavby veřejných institucí, jako jsou školy či banky.

8.1. Okres Semily

8.1.1. Lomnice nad Popelkou

Okresní nemocenská pokladna

Ulice a č.p.: Komenského 165

Datace: 1923–1924

Autor: Josef Martínek

Obr.: 17-18

Stavbu projektoval architekt Josef Martínek a provedl ji místní stavitel František Pivec. Město Lomnice nad Popelkou se rozhodlo se státní subvencí vybudovat zdravotní zařízení s byty. Byl zřízen rezervní fond a spořitelna poskytla úvěr. Městský úřad poskytl pozemek za zvýhodněnou cenu. V budově se nacházelo deset bytů, úřadovna pojišťovny a elektro – vodoléčebný rehabilitační ústav.²⁰⁸

Jedná se o dům stojící na půdorysu písmene L. Má tři nadzemní podlaží a valbovou střechu a polozapuštěný suterén. Hlavní průčelí je členěno šesti okenním osami. Druhé podlaží je mezi okny bosované. Nad třetí až pátou osou vystupuje ze střechy trojúhelníkový štít. Fasáda je ve třetím a čtvrtém podlaží zdobena kartušemi.

8.2. Okres Jičín

8.2.1. Jičín

Nájemní domy v ulici Tyršova

Ulice a č.p.: Tyršova 391–392

Datace: 1923

Autor: Čeněk Musil

Obr.: 19

Plány dvou činžovních domů vypracoval Čeněk Musil pro Stavební družstvo dělnických a rodinných domku pro Jičín a okolí. Dokumentace byla schválena stavebním

²⁰⁸ Archiv stavebního úřadu města Lomnice nad Popelkou, Pamětní spis Městské spořitelny v Lomnici nad Popelkou 1931.

úřadem v prosinci 1922. Pojetí fasády odkazuje na architektovo rané tvůrčí období. Vidíme pískovcové sokly, trojúhelníkové štíty, lizény a nechybí ani pro obloučkový kubismus typické obloučkové motivy.²⁰⁹ Musil ovlivnil jičínskou architekturu ze všech autorů nejvíce. Ve svých dílech se inspiroval hlavně tvorbou Jana Kotěry a Josefa Gočára.²¹⁰ Je autorem např. nemocnice, Studentského domu (dnešní knihovna), vlakového nádraží a mnoha dalších. Uplatnil se i jako urbanista a v roce 1928 vypracoval regulační plán. Můžeme říci, že velmi předběhl svou dobu, neboť některé jeho návrhy z plánu, se v upravené podobě provedly v nedávné době.²¹¹

Chirurgický pavilon nemocnice

Ulice a č.p.: Bolzanova 512

Datace: 1923-1930

Autor: Čeněk Musil

Obr.: 20–21

Už od roku 1908 byla v Jičíně silná poptávka po novém areálu nemocnice. Návrh na nový objekt předložil už v roce 1918 tehdejší primář. Po válce byl odkoupen pozemek bývalého vojenského cvičiště a postupně na něm vyrůstaly nové pavilony. Stavbu provedla stavební firma Václava Nekvasila.²¹²

Z hlavního průčelí na jižní straně vystupuje mělký rizalit členěný pilastry, ukončený trojúhelníkovým štítem, dekorovaný vlysem s motivy estetiky obloučkového kubismu. Na severní straně vidíme dva nárožní rizality, do kterých jsou umístěny hlavní vchody do areálu.²¹³

8.2.2. Kopidlno

Pošta

Ulice a č.p.: nám. Hilmarovo 90

²⁰⁹ ADÁMKOVÁ – PETROVÁ, Gabriela. *Činžovní domy*, [online], <https://am.jicin.cz/objekt/64-cinzovni-domy>, (cit. 15.11.2022).

²¹⁰ FRANCEK, Jindřich-Kristýna MATĚJKOVÁ. *Dějiny Jičína*. Praha, 2010. ISBN 978-80-87067-81-9. s. 384.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² ADÁMKOVÁ – PETROVÁ, Gabriela. *Okresní všeobecná veřejná nemocnice (Oblastní nemocnice Jičín a. s.)*, [online], <https://am.jicin.cz/objekt/73-okresni-vseobecna-verejna-nemocnice-oblastni-nemocnice-jicin-a-s>, (cit. 15.11.2022).

²¹³ Tamtéž.

Datace: -

Autor: -

Obr.: 22

Jedná se o nárožní budovu se dvěma nadzemními podlažími, která se nachází na Hilmarově náměstí a původně sloužila jako sídlo občanské záložny.²¹⁴ Střecha je valbová s hřebenem rovnoběžným s náměstím. První nadzemní podlaží je sedmiosé, tvořené jedním výkladcem se vchodem, třemi okny, dvěma samostatnými výkladci a hlavním vstupem do objektu se dvěma výraznými pilastry nesoucími kladí. Nad dveřním otvorem se nachází nadsvětlík, také s pilastry a kladím s plastickým půlkruhem uprostřed. Druhé nadzemní podlaží je sedmiosé, oddělené od prvního nadzemního podlaží kordonovou římsou. Dvojice oken na stranách jsou sdružené a ohraničené na každé straně dvojicí lizén, zakončených v plastických obdélnících. Mají výrazné šambrány zakončené štukovaným půlkruhem a trojúhelníkem. Okna ve druhé až šesté ose mají výrazné šambrány, zakončené štukovanou půlkružnicí. Sedlová střecha je oddělena korunní římsou s plastickými obdélníky.

8.3. Okres Trutnov

8.3.1. Trutnov

Gymnázium

Ulice a č.p.: Jiráskovo náměstí 325

Památková ochrana: od 3.5.1958

Datace: 1927

Autor: Alois Mezera

Obr.: 23–25

V roce 1922 byl zakoupen pozemek na severovýchodním konci města v České čtvrti. O dva roky později schválilo ministerstvo veřejných prací Mezerovy plány na stavbu gymnázia.²¹⁵ Stavba byla dokončena na jaře v roce 1927. Celkové náklady na stavbu byly

²¹⁴ JEČNÁ, Jitka Projektová dokumentace, [elektronická pošta]. Message to: denisa-kroupova@email.cz. 24.11. 2022 08:30 [cit. 2022-24-11]. Osobní komunikace.

²¹⁵ SOkA Trutnov, f. Reálné gymnázium Trutnov, Kronika ústavu I., str. 30.

přibližně tři miliony československých korun. V návrhu z roku 1924 počítal architekt s trojúhelníkovým štítem.

Monumentální stavba je dominantou Jiráskova náměstí. Budova stojí na půdorysu písmena U. Má tři nadzemní podlaží a je ukončena valbovou střechou. Na fasádě se objevuje motiv vodorovných pásků s florálními motivy pod okny. Celému objektu dominuje tříosý konkávně prohnutý rizalit s hlavním vstupem do objektu, který ukončuje obdélníkový štít.

8.3.2. Dvůr Králové nad Labem

Správní budova firmy Sochor

Ulice a č.p.: Benešovo nábřeží 1174

Památková ochrana: od 3.5.1958

Datace: 1924

Autor: Pavel Janák

Obr.: 26-34

Kancelářský a obytný dům v areálu firmy Sochor byl postaven v roce 1924. Za autora stavby je pokládán Pavel Janák. Do suterénu architekt situoval sklepy, skladiště, kotelnu a garáž. Do přízemí kanceláře a do prvního podlaží byty. V interiéru se dosud nachází dřevěný kazetový strop s výmalbou, který je s největší pravděpodobností dílem malíře Františka Kysely. Janák kromě stavby navrhl nábytek do kanceláře ředitele. Fasáda je dekorována režným zdívkem ve tvarech kruhů, oválů a horizontálně protažených pásů, a připomíná tedy „pestře vzorovanou tkaninu“. Objekt ukončuje členitá valbová střecha. Kolem budovy se zachovalo zděné oplocení s kruhovými motivy z cihelného zdiva. Omítnutá plocha je rozčleněna pilastry, které jsou rovněž cihlové.²¹⁶

Ve Dvoře Králové nad Labem je nutné zmínit další, dnes již zbořenou Gočárovu vilu. Stála také na Benešově nábřeží, přibližně 50 metrů od Správní budovy firmy Sochor. Na půdorysně členité stavbě se uplatňovalo tvarosloví předválečného kubismu mísící se s prvky obloučkového kubismu.²¹⁷ Interiér byl velmi dekorativně zdoben malířskou a řezbářskou výzdobou, pravděpodobně také od Františka Kysely. Po druhé světové válce vila fungovala

²¹⁶BARTONÍČKOVÁ, Lenka. *Správní budova firmy Sochor*, [online], <https://www.pamatkovykatolog.cz/spravni-budova-firmy-sochor-12888392> (cit. dne 12.03.2022).

²¹⁷LUKEŠ, Z. *Josef Gočár*, s. 112.

jako mateřská školka a v roce 1992 se vrátila v restituci potomkům rodiny Sochorových, kteří ji v roce 2008 prodali. Proběhla snaha zapsat stavbu jako kulturní památku, což se nepodařilo. Vila byla několikrát vykradena, chátrala, a nakonec byla v roce 2008 zbořena. Na jejím místě se dnes nachází parkoviště supermarketu (Obr. 29-30). Nedaleko od správní budovy nechal Josef Sochor postavit ještě dvojdomek pro dělníky. Jeho původní podoba se do dnešní doby nezachovala. (Obr. 31).

Pavel Janák provedl ve Dvoře Králové nad Labem ještě kolonii dělnických domů pro zaměstnance textilních závodů Josefa Sochora. Domky jsou umístěny na jižním okraji města a do dnešní doby se jejich původní podoba nezachovala (Obr. 32-34).²¹⁸

Nájemní dům na Benešově nábřeží č.p. 1513 a 1514

Ulice a č.p.: Nábřeží Benešovo 1513 a 1514

Datace: 1926

Autor: František Kočí

Obr.: 35-40

Jedná se o nájemní dům na Benešově nábřeží, jehož autorem je František Kočí z Podolí. Dům má tři nadzemní podlaží. Část s číslem popisným 1513 je tvořena čtyřmi okenními osami. Ve druhé se nachází vchod tvořený třemi polosloupky nesoucími kladí a také střešní vikýř se dvěma okny, kolem kterých vidíme plasticky ztvárněnou pásku a malé konzolky po stranách. Průčelí domu je tvořeno v první, druhé a třetí ose dvojicí sdružených oken. Mezi jednotlivými podlažími vidíme mezi okny vždy trojici konzolek. Stejná situace je i ve čtvrté okenní ose, jen okna nejsou sdružená, ale nachází se zde pouze jedno. Objekt je ukončen korunní římsou nesenou nad každou okenní osou půlkruhovou konzolou. Část domu s číslem popisným 1514 nemá tak bohatě zdobenou fasádu. Zdobné prvky se nacházejí pouze v posledním podlaží a tvoří je plastické kvádry na fasádě.

V suterénu jsou situovány sklepy a prádelna, v prvním nadzemním podlaží se nacházely dva byty. Větší byl tvořen předsíní, kuchyní, spíží, pokojem, ložnicí, pokojem pro služku, toaletou a koupelnou. Menší byt tvořila předsíň, kuchyň se spíží, toaleta a koupelna. V podkroví je umístěna společná půda pro celý dům a jeden byt tvořený předsíní, spíží, obytnou kuchyní a koupelnou.

²¹⁸ Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák.

Nájemní dům na Benešově nábřeží č.p. 1279

Ulice a č.p.: Nábřeží Benešovo 1279

Datace: -

Současné využití: bytový dům

Autor: -

Obr.: 41

Bytový dům na nábřeží u řeky Labe má tři nadzemní podlaží. První nadzemní podlaží je sedmiosé a tvoří ho šest okenních otvorů a hlavní vchod do domu. Druhé nadzemní podlaží je také sedmiosé. Okna jsou lemována šambránami, zakončenými plastickými půlkružnicemi s florálními motivy. Třetí nadzemní podlaží má stejný počet os jako předchozí dvě. Okna jsou lemována jednoduchou šambránou. Třetí, čtvrtou a pátou osu tvoří rizalit, ve kterém se mezi druhým a třetím nadzemním podlažím nachází výrazná průběžná římsa. Je zakončený korunní římsou se třemi půlkruhy se štukovou květinou.

Skautský dům

Ulice a č.p.: Plk. Švece 1278

Datace: 1923

Autor: Karel Jarolímek

Obr.: 42-43

Samostatně stojící vila od architekta Karla Jarolímka z roku 1923 je umístěna v širším centru města. Má jedno nadzemní podlaží a obytné podkroví. Střecha je valbová s vikýřem. Průčelí s hlavním vchodem je čtyřosé a třetí osu tvoří válcový rizalit se vstupem do objektu. Zakončuje ho půlkruhový balkon se čtyřmi sloupy nesoucími stříšku. Kolem oken se nacházejí šambrány, po stranách s plastickými půlkruhy. Střechu odděluje konzolová korunní římsa. Zajímavostí jsou okosené rohy.

8.3.3. Úpice

Husův sbor

Ulice a č.p.: Husova 644

Památková ochrana: od 11.6.1997

Datace: 1923–1924

Autor: František Hanuš

Obr.: 44–47

Stavba budovy Církve československé husitské byla započata v roce 1923. Vypracování návrhu měl na starosti František Hanuš a výstavbu vedl místní stavitel Jaroslav Budínský. Základní kámen byl položen v červnu roku 1924.

Budova má představenou arkádovou lodžii v patře a mírně představený portikus hlavního vstupu. V patře vstupního portiku vidíme tři zaklenutá okna. Lodžie je patrová s trojúhelným štítem, kde se nachází půlkruhové okno. Po stranách hlavního vstupu vidíme dvě kruhová okna s půlkruhovým dekorem.

Štít hlavní lodi je lemovaný štukovou římsou a je zdobený citátem mistra Jana Husa: „*Prosím vás, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli*“. Hlavní loď ukončuje sedlová střecha a helmicová věž.

Dům v ulici Pod Městem č.p. 624

Ulice a č.p.: Pod Městem 624

Památková ochrana: od 3.5.1958

Datace: 1922–1923

Autor: Alois Mezera

Obr.: 48–50

Výstavba domu započala v roce 1922 a byla hotová v roce 1923. Stavba je dílem architekta Aloise Mezery. Dům má půdorys písmene L, střecha je sedlová. Průčelí je orientováno štítovou stěnou do ulice Pod Městem a je rozděleno na dva trakty. Dům má tři nadzemní podlaží a štítové průčelí je členěno pěti osami. V prvním traktu se mezi prvním a druhým podlažím nachází balkon se sochami Války a Míru od akademického sochaře Karla Dvořáka. Druhý trakt má tři nadzemní podlaží a je zakončený trojúhelníkovým štítem se státním znakem a zuborezem s nápisem „1922 - AN - NO – 1923“. Štít je oddělen výraznou korunní římsou. První a druhé podlaží odděluje výrazná pásová římsa. Průčelí do ulice

Plickova je členěno devíti osami a má tři nadzemní podlaží. Mezi okny prvního podlaží vidíme štuková zrcadla.

Dům v ulici Pod Městem č.p. 625

Ulice a č.p.: Pod Městem 625

Památková ochrana: od 3.5.1958

Datace: 1922–1923

Autor: Alois Mezera

Obr.: 51–53

Tento dům je svým architektonickým ztvárněním velmi podobný domu č.p. 624. Řešení fasády je téměř totožné jako u sousedního objektu. Hlavní průčelí se skládá z pěti okenních os. Druhou až čtvrtou osu tvoří rizalit ukončený trojúhelníkovým štítem se znakem města a zubořezem. V prvním nadzemním podlaží se nachází loubí nesené pilastry. Na fasádě mezi druhým a třetím nadzemním podlažím vidíme štukové květiny, tedy stejný motiv jako použil architekt na fasádě na Gymnáziu v Trutnově. Okna v celém průčelí jsou rámována tmavě červenou jednoduchou šambránou. Střecha je oddělena korunní římsou.

8.4. Okres Náchod

8.4.1. Červený Kostelec

Keyzlarova vila

Ulice a č.p.: Nerudova 511

Památková ochrana: od 3.5. 1958

Datace: 1923–1924

Autor: Josef Gočár

Obr.: 54–57

Vila stojící v jižní okrajové části města byla navržena architektem Josefem Gočárem. O udělení stavebního povolení bylo panem Adolfem Keyzlarem zažádáno 3. dubna 1923.

Stavba započala 13. dubna 1923, byla dokončena v první polovině prosince 1923²¹⁹ a provedl ji stavitel Josef Pitřinec. Adolf Keyzlar stavěl vilu společně se svým synem Theodorem. Stavební plány zakoupil od Josefa Gočára v roce 1920 za 150 000 korun na výstavě ve Vídni.²²⁰ Návrh schválil městský úřad až o tři roky později. Za necelý rok, 16. února 1924, proběhla kolaudace. Celkové náklady stavby dosáhly 600 000 Kč.²²¹ Vila stojí naproti Keyzlarově továrně ve velké zahradě v mírně svažitém pozemku. Nachází se zde i domek pro zahradníka a skleník.²²²

Vila je podsklepená a vzhledem ke svažitosti pozemku je přední část usazena na vyvýšených základech s kamenným obložením. Hlavní průčelí je velmi tvarově bohaté a reprezentativní. Vedle domu se nachází menší zahradnický domek, architektonicky provedený stejně jako vila. Do sklepa architekt umístil prádelnu, žehlírnu, sklad potravin a místnost pro ústřední topení a uskladnění uhlí. V přízemí byla situována vstupní hala, pánský pokoj, kuchyň, zimní zahrada, jídelna, pokoj pro učitele s toaletou a vstup na zahradu. V prvním patře byla rozlehlá galerie s balkonem, pokoj pro hosty, dětský pokoj, ložnice se šatnou a koupelnou a další dva pokoje.

Další nerealizovanou stavbou v Červeném Kostelci je dům pro Viléma Eisemana. Na fasádě se uplatňuje lomové zdivo s omítnutými plochami s reliéfními motýlkovými obrazy, čtverci a půlkruhy (Obr. 58-59).²²³

Divadlo Josefa Kajetána Tyla

Ulice a č.p.: Komenského 537

Datace: 1924–1925

Autor: Robert Dvořáček

Obr.: 60–62

Dne 23. března roku 1922 přidělil divadelnímu spolku Městský úřad v Červeném Kostelci pro výstavbu divadla parcelu v lokalitě pod Chrby. Po několika schůzích a jednáních

²¹⁹ Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Keyzlarova vila.

²²⁰ ŠOLC, Jiří – MÜHLSTEIN, Ludvík. *Červený Kostelec: 1890-1945*. Červený Kostelec, 1988. s. 95. ISBN 80-86818-03-9.

²²¹ Tamtéž.

²²² SKALICKÝ, Alexandr st. Gočárova vila v Červeném Kostelci, Rodným krajem. In *Vlastivědný sborník Kraje Aloše Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*, 2003, č. 27. s. 44 – 47. zde s. 45.

²²³ LUKEŠ, Z. *Josef Gočár*, s. 117.

městského zastupitelstva a rady bylo dne 10. června 1922 úředně potvrzeno darování pozemku 971/5.²²⁴

Stavební a projektové práce byly svěřeny architektovi Františkovi Neterdovi z Neveklova.²²⁵ Brzy se ukázalo, že provedení bude příliš nákladné a bude potřeba provést zásadní změny v projektu. Vítězem nově vypsané soutěže se stal architekt a projektant Robert Dvořáček.²²⁶ Zahájení stavby se naplánovalo na jaro roku 1924.

Dvořáček se při navrhování vnitřního uspořádání údajně inspiroval plány divadel firmy Fellner – Helmer, které v té době kolovaly nelegálně mezi stavebními podnikateli.²²⁷ Základní kámen nového divadla položili radní města 3. srpna 1924. Do základní desky byl vytesán nápis: „Započato 14. června 1924. Vybudováno Spolkem divadelních ochotníků za přispění všeho občanstva“. Do knížky vložené do základního kamene vepsal Alois Jirásek „Služ kráse a umění“.²²⁸ Stavbu samotnou dokončili dělníci o patnáct měsíců později. Obloučkový dekor se objevuje i na vedlejších fasádách a v interiéru. Slavnostní otevření budovy se uskutečnilo 25. října 1925 představením Jiráskovy Lucerny a Loupežníka od Karla Čapka. Celková kapacita divadla byla 450 míst. Celkové stavební náklady činily 1 180 000 Kč. Na budově divadla je použito cihelné a železobetonové zdivo. Strop nad hledištěm je opatřený tzv. Štefanovým obloukem, který byl zevnitř orákosený.²²⁹ Vnitřní vybavení se dodnes zachovalo v původní podobě. Prošlo jen potřebnými revizemi a opravami.

Vlakové nádraží

Ulice a č.p.: Lhota za Červeným Kostelcem 155

Datace: 1924

Autor: Antonín Liebscher, František Tomek

Obr.: 63

²²⁴ Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Červený Kostelec. Výstavba divadla, 1886 – 1939, karton č. 24, inv. č. 162, sign. I-14/4.

²²⁵ Státní okresní archiv Náchod, listina o popisu financování z 23. 8. 1919, č. 141, Tamtéž, listina o přidělení zakázky staviteli Františku Neterdovi z 25. 5. 1922, č. 97.

²²⁶ Státní okresní archiv Náchod, listina o přidělení zakázky architektu Robertu Dvořáčkovi ze 14. 5. 1924, č. 114.

²²⁷ PANOCH, Pavel. *Divadlo J. K. Tyla Robert Dvořáček*, [online], <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db.html?theatreId=138> (cit. 02.03.2021).

²²⁸ LELEK, Ladislav. *140 let ochotnického divadla v Červeném Kostelci: 80 let divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec, 2005. s. 21.

²²⁹ Státní okresní archiv Náchod, listiny o popisu projektu architekta Dvořáčka z 12. 8. 1924, č. 101.

V roce 1920 rozhodlo Ministerstvo železnic o nahrazení dosavadní výpravní budovy v Červeném Kostelci. Původní stavba z roku 1859 měla být nahrazena novostavbou v novobarokním pojetí. Nádraží dokončili pražští stavitelé Antonín Liebscher a František Tomek v roce 1924. Podle návrhů Tomka bylo průčelí upraveno obloukovým dekorem a tvar štítů pozměněn. V roce 2005 opravilo město Červený Kostelec fasádu a veřejné i služební části nástupiště.²³⁰

Nádraží je samostatně stojící budova na obdélném půdorysu s valbovou střechou. Má dvě nadzemní podlaží a průčelí je členěno do osmi okenních os. Třetí až šestou tvoří rizalit, nad kterým vidíme štít nepravidelného tvaru se čtyřmi okny. Fasáda je zdobena vpadlými zrcadly s rohy zaoblenými směrem dovnitř. Celý objekt ukončuje výrazná korunní římsou.

Základní škola V. Hejny

Ulice a č.p.: Komenského 540

Datace: 1925–1927

Autor: Robert Dvořáček

Obr.: 64–67

Budova sloužila původně jako obecná a občanská škola chlapecká. Plány na její výstavbu pocházejí z listopadu roku 1924. V suterénu architekt zamýšlel několik sklepů, výtopnu, místnost pro přespování a učebnu dílen. V přízemí byly situovány učebny, ředitelna, sborovna a kuchyň. Plány dalších podlaží se nedochovaly. Někteří obyvatelé města se báli, že nová budova zastíní svojí velikostí a vzhledem už stojící budovu divadla. Výstavba se protáhla až do roku 1927.²³¹

Budova základní školy leží půdorysu písmene L. Má celkem čtyři podlaží, z toho jedno podzemní. Hlavnímu průčelí do ulice Komenského dominují dva trojúhelníkové štíty vystupující ze střechy. Na prostřední osou vidíme obdélníkovou věžičku s půlkruhovou střechou a s hodinami. Fasáda je natřená oranžovou barvou a vidíme na ní světle oranžové motivy půlkruhů a obdélníků.

²³⁰ KREJČÍŘÍK, Mojmir. *Česká nádraží: (architektura a stavební vývoj)*. Litoměřice, 2003. s. 154. ISBN 80-902706-7-0.

²³¹ WICHOVÁ, Hana. *Historie*, [online], <https://www.zsvhejny.cz/o-skole/historie>, (cit. dne 15.06.2022).

8.4.2. Jaroměř

Nájemní dům na náměstí Československé armády

Ulice a č.p.: nám. Československé armády 22

Památková ochrana: od 3.5. 1958, MPZ Jaroměř

Datace: 1923

Autor: -

Obr.: 68

Jedná se dvoupatrový dům se středověkými sklepy. Do dnešní podoby byl upraven v roce 1923. V přízemí se nacházejí obchodní prostory se třemi výkladci a třemi vchody. Druhé nadzemní podlaží je šestiosé a nad okny vidíme menší konzolky. Třetí nadzemní podlaží je čtyřosé a uprostřed je situován reliéf Merkura. V ose průčelí vystupuje ze střechy velký trojúhelníkový štít se zubořezem a s půlkruhově zaklenutým oknem. K domu náleží zahrada podle návrhu architekta Josefa Vaňka z Chrudimi.²³²

Nájemní dům v ulici Palackého č.p. 119

Ulice a č.p.: Palackého 119

Datace: 1923–1924

Autor: Bohumil Kubeček

Obr.: 69

Stavba domu č.p. 119 započala 22.5.1923 a dokončena byla 31.12.1924. Autorem návrhů domu č.p. 119 i vedlejšího č.p. 120 je jaroměřský architekt Bohumil Kubeček. Provedení stavby bylo svěřeno staviteli Josefu Trnkovi. Ministerstvo sociální péče na stavbu nájemních domů s dvaceti čtyřmi byty, dvěma malými provozovny a příslušenstvím přispělo finanční podporou a přešlo záruku státu za hypoteční zápůjčku jaroměřské spořitelny.²³³

²³² SLAVÍK, Jiří. *Měšťanský dům*, [online], <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-16305261>, (cit. dne 15.06.2022).

²³³ Archiv stavebního úřadu Jaroměř, Jakubské Předměstí: 118 – 120, č. 119/IV, 120/IV.

Dvoupodlažní dům č.p. 119 je na východní straně směrem k ulici Palackého členěn několika římsami. V sedlové střeše se nachází vikýřová vestavba se třemi obdélníkovými okny, která je zakončena menším trojúhelníkovým štítem s kulatým oknem. Na obou stranách štítu vidíme půlkruhové vikýře. Stavba má pět okenních os, přičemž mezi druhou, třetí a čtvrtou je zdobena plastickými segmentovými detaily.

Nájemní dům v ulici Palackého č.p. 120

Ulice a č.p.: Palackého 120

Datace: 1925

Autor: Bohumil Kubeček

Obr.: 70

Dům č.p. 120 stojí na obdélném půdorysu, má tři nadzemní podlaží a sedlovou střechu. Okna v prvním podlaží jsou půlkruhově zaklenuta a ve druhém a třetím jsou obdélníková. Okenních os je celkem šest. Fasádu uzavírá půlkruhový štít, který je nesen pěti páry drobných konzolek. Pět trojic konzolek vidíme také mezi druhým a třetím podlažím. V zaklenutém štítu jsou umístěna tři malá čtvercová okna a nad nimi se nachází jedno půlkruhové.

Obecní dům v Husově ulici

Ulice a č.p.: Husova 378

Datace: 1924

Autor: Bohumil Kubeček

Obr.: 71

Dům byl postaven v roce 1924 a autorem návrhu je Bohumil Kubeček. Objekt leží na obdélném půdorysu, má čtyři nadzemní podlaží a průčelí je členěno jedenácti osami. Prostřední část tvoří mělce vystupující rizalit a jednotlivé okenní osy oddělují polosloupky s prstenci. Fasádu zdobí plastické kruhy s geometrickými motivy. Poslední podlaží odděluje římsa nesená konzolami. Celý objekt ukončuje sedlová střecha.

Dům v ulici Pionýrská

Ulice a č.p.: Pionýrská 391

Datace: 1927

Autor: Bohumil Kubeček

Obr.: 72

Nárožní dům si nechal postavit český malíř Josef Hodek. Dům se dvěma nadzemními podlažními leží na půdorysu písmena U. Na nároží se nachází půlkruhový balkon nesený třemi konzolami. Nad ním vystupuje ze střechy výrazný trojúhelníkový štít s několika konzolami nesoucími kladí. Uprostřed vidíme půlkruhové okno. Na východní straně jsou umístěna dvě sdružená okna, jež jsou zdobena červenou rustikou.

Husův sbor

Ulice a č.p.: Husovo náměstí 424

Památková ochrana: od 3. 5. 1958

Datace: 1927–1928

Autor: Bohumil Kubeček

Obr.: 73

Československá církev dlouhou dobu usilovala o stavbu vlastní budovy sboru v Jaroměři. Dne 15.6. 1924 se konala schůze, kde se jednalo o návrhu na její stavbu. Vypracování návrhu bylo svěřeno Bohumilu Kubečkovi. Původním záměrem bylo vybudovat faru a kostel odděleně. To se ale změnilo, takže nakonec vznikly fara a sbor spojené v jeden celek. Stavba měla mít navíc věž a byla stanovena podmínka, že se nesmí podobat vile. Základní kámen byl položen 14.5. 1927 a slavnostní otevření se konalo 10.6. 1928. Stavbu provedl stavitel František Toušek.²³⁴ Už od doby výstavby se počítalo s tím, že budova bude sloužit pro konání akcí místním sokolům.²³⁵

Objekt sboru je jednopodlažní, samostatně stojící budova. V uličním průčelí vidíme osm os, za kterými následuje stěna s řadou tabulových oken. Druhou až sedmou osu tvoří portikus se sedmi pilíři. Levé průčelí je tvořeno třemi okenními osami. Prostřední tvoří hlavní vchod do budovy se dvěma pilíři. Okna zdobí výrazné nadokenní římsy. Na soklu vidíme nápis „L.P. 19 15/5 27“.

²³⁴ SOKA Náchod, Pamětní kniha církve československé v Jaroměři, s. 335.

²³⁵ Archiv ČČSH v Jaroměři, Pamětní kniha náboženské obce ČČS v Jaroměři, s. 96.

8.4.3. Česká Skalice

Vila Čerych

Ulice a č.p.: Křenkova 477

Památková ochrana: od 17.10.1982

Datace: 1924–1925

Autor: Otakar Novotný

Obr.: 74-80

Vilu věnoval jako svatební dar Ladislav Bartoň z Dobenína své neteři Marii a jejímu manželovi Jiřímu Čerychovi, podle kterého má vila své jméno. Architektem je Otakar Novotný a stavbu realizoval Otakar Nysl z Nového Města nad Metují. K vile náleží rozlehlá zahrada, kterou projektoval zahradní architekt Josef Kumpán. Součástí zahrady je fontána z pískovce, původně s ženskou sochou. Mohla by být dílem Josefa Horejce, na jehož pravděpodobné autorství odkazují tepané mřížky před topením ve vstupní hale.²³⁶ Čerychovi vilu obývali až do roku 1948, kdy jim byla zabavena. Poté zde sídlila krajská politická škola nebo Okresní ústav národního zdraví. Dům se vrátil původním majitelům v roce 1990.

V suterénu byl situován velký sklep, byt zahradníka a technické místnosti. V přízemí se nachází vstupní hala, jídelna, pánský pokoj, salon, obývací pokoj, zimní zahrada, kuchyně, spíž a schody do patra. V dalším patře vidíme prostornou halu, ranní místnost, pokoj vychovatelky, ložnici pro děti, ložnici pro rodiče a dva pokoje pro hosty. V podkroví je umístěn pokoj pro služku, rezervní pokoj a šatna.

Samostatně stojící vila je postavena v širším centru města Česká Skalice, u řeky Úpy v rozlehlé zahradě, kde se nacházejí bazén, kašna a pergola. Samotná vila má dvě nadzemní podlaží a obytné podkroví pod sedlovou střechou. Pětiosé severní průčelí tvoří schodiště s balkonem. Je završeno trojúhelníkovým štítem. Jižní průčelí je tvořeno osmi osami, uprostřed s balkonem neseným pilíři. Zcela nově se objevuje dekorativní použití oblouků.²³⁷ V exteriéru je patrný vliv západoevropské architektury a moderny. Architekt, ovlivněný svou

²³⁶ KROUTVOR, Josef. *Náchodský okruh art deco*, Náchod, 1994. ISBN80-900058-4-5.

²³⁷ Tamtéž.

cestou do Holandska, uplatňoval koncepci přirozené struktury stavebního materiálu a použil na fasádě režné, bílé neomítané cihly.²³⁸

Nájemní dům v ulici E. Beneše

Ulice a č.p.: E. Beneše 470

Datace: -

Autor: -

Obr.: 81

Jedná se o dům orientovaný podélně k hlavní silnici se dvěma nadzemními podlažími a obytným podkrovím. Objekt je ukončený sedlovou střechou a hlavní průčelí je členěno třemi osami. Nad první osou se nachází trojúhelníkový vikýř s půlkruhovým okénkem. V prvním podlaží vidíme dva výkladce s výraznými geometricky ztvárněnými šambránami a hlavní vchod do objektu, který tvoří klenutý portál s klenákem. Ve druhém podlaží jsou umístěna tři okna s výraznou nadokenní římsou. Podlaží jsou oddělena průběžnou římsou s konzolami. Okno v první ose je segmentově vyklenuté. Dům ukončuje výrazná korunní římsa se čtyřmi konzolami nad každou okenní osou.

Bývalý okresní dům

Ulice a č.p.: Lidická 473

Datace: 1926

Autor: B. Brát a spol.

Obr.: 82-87

Projekt na stavbu domu byl stavební komisi města Česká Skalice předložen v červnu 1924 a výstavba byla zahájena v roce 1926. V suterénu se nacházela prádelna a sklepy. Do přízemí situoval projektant jeden jednopokojový byt s kuchyní a komorou, podatelnu, kancelář tajemníka a starosty, kancelář okresního ústavu práce, kancelář cestmistra, šatnu pro zaměstnance a velkou zasedací síň. V prvním patře se nacházely dva byty. První, menší dvoupokojový s kuchyní a druhý větší čtyřpokojový s místností pro služku. Stejná situace byla ve druhém patře. Na zahradě bylo umístěno sedm kůlniček (dřevníků) a smetiště. V roce

²³⁸ URLICH, Petr. *Slavné vily Královéhradeckého kraje*. Praha, 2007. s. 130. ISBN 978-80-87073-07-0.

1948 byla k objektu přistavěna garáž a v roce 1961 byl interiér celého okresního domu přestavěn na bytové jednotky.²³⁹

Bytový dům má tři nadzemní podlaží a průčelí je tvořeno pěti osami. Střecha je valbová a směrem k silnici můžeme vidět výrazný vikýř. Hlavní vchod do objektu se nachází ve čtvrté ose a tvoří ho portál se dvěma polosloupky nesoucími kladí se dvěma koulemi na podstavcích. Okna v dalších podlažích jsou obdélníková a jsou oddělena v jednotlivých osách zdvojenými lizénami a podokenními a nadokenními římsami. Ve druhé, třetí a čtvrté ose se mezi podlažími nacházejí plastické půlkruhy. Budovu ukončuje výrazná korunní římsa.

Bývalá Občanská záložna

Ulice a č.p.: třída T.G. Masaryka 33

Datace: 1924

Autor: Josef Michálek

Obr.: 88-89

Stavba původního objektu byla započata již v říjnu roku 1906, kdy ji provedl František Balcar. V přízemí se nacházela světnice a dvě konírny. Za domem dřevníky a kolna pro vozy. Dnešní podoba pochází z roku 1924. Autorem přestavby je Josef Michálek, mistr zednický z České Skalice. V přízemí byla umístěna úřadovna, čekárna, sborovna, archiv, kancelář pošt mistra, balíkovna, telefonní ústředna a listovní pošta. V prvním patře se nacházela kuchyně, jídelna, čtyři pokoje a koupelna.

Dům se třemi nadzemními podlažími je orientovaný podélně k hlavní silnici. Průčelí tvoří pět okenních os. Nad druhou a čtvrtou osou se nacházejí trojúhelníkové vikýře s půlkruhovými okénky. Ve stejných osách vidíme hlavní vstupy do objektu, které jsou orámovány dvěma polosloupky nesoucí kladí, a nad nimi vystupuje přes druhé a třetí podlaží trojboký arkýř se třemi okny. Fasádu zdobí lizény a celý objekt ukončuje korunní římsa s plastickým zubořezem.

8.4.4. Náchod

Střední průmyslová škola stavební a Obchodní akademie arch. Jana Letzela

Ulice a č.p.: Pražská 931

²³⁹ Archiv stavebního úřadu v České Skalici, 473.

Datace: 1924–1926

Autor: Bohumil Kuchař

Obr.: 90

Okresní zastupitelstvo v Náchodě rozhodlo v roce 1918 o zřízení obchodní školy. V roce 1922 byl za 10 000 tehdejších korun zakoupen pozemek na břehu řeky Metuje a vypána veřejná soutěž na návrh školní budovy. Vítězem soutěže se stal Bohumil Kuchař z Vinohrad. Provedení stavby bylo svěřeno místnímu zednickému mistrovi Janu Bednářovi. Součástí plánů byla i přiléhající vila ředitele. Dne 8.4. 1923 bylo městským úřadem vydáno stavební povolení. V suterénu se nacházely sklady uhlí a kotelna. Tři místnosti měly v létě sloužit jako noclehárna pro turisty. V prvním podlaží byl umístěn vestibul, byt pro školníka, ředitelna a kabinety. V dalším patře se nacházela sborovna, knihovna, kabinety a místnosti pro přespolní žáky. V posledním poschodí potom byly písárny, učebny jazyků učebny pro chlapce. Celkové náklady byly vyčísleny přibližně na dva miliony korun.²⁴⁰

Samostatně stojící budova je umístěna na půdorysu nepravidelného písmene L. Hlavní část tvoří samotná střední škola, ta je propojena s vilou, která původně sloužila pro bydlení ředitele školy. Má valbovou střechu a tři nadzemní podlaží. Část budovy s hlavním vchodem ustupuje z uliční čáry a hmota budovy je nesena dvěma profilovanými štíhlými sloupy. Ze střechy nad touto částí vystupuje trojúhelníkový štít se dvěma čtvrt kruhy po stranách. Fasáda je zdobena ve stylu obloučkového dekorativismu. Můžeme na ní vidět pro tento sloh typické motivy půlkruhů.

Nájemní dům v ulici Němcové

Ulice a č.p.: Němcové 654, 656, 652, 653, 655

Datace: 1923

Autor: Milan Babuška

Obr.: 91

Blok domů je umístěn na rohu ulic Němcové a Palachova. Tvoří ho celkem pět čísel popisných. Dům č.p. 652 se nachází v ulici Palachova. Má čtyři nadzemní podlaží a průčelí je tvořeno třemi osami. Prostřední osu tvoří rizalit s výraznou stupňovitou římsou s volutami

²⁴⁰ ČÁP, Jaroslav – ČÍŽEK, Jan. Historické veřejné stavby 6. Obchodní akademie. In *Náchodský zpravodaj*, 2017, 6, s. 7.

mezi prvním a druhým podlažím. Poslední podlaží odděluje korunní římsa. Okna rámuje výrazné šambrány s plastickou výzdobou.

Objekt s číslem popisným 634 se také nachází v ulici Palachova. Má tři nadzemní podlaží a průčelí je tvořeno čtyřmi osami. První a druhé podlaží odděluje výrazná kordonová římsa. Okna mají výraznou podokenní i nadokenní římsu. Fasádu zdobí lizény. Vchod do objektu tvoří dva pilastry s piniovými šiškami.

Nárožní dům s číslem popisným 656 je na průčelí do ulice Palachova tvořen čtyřmi nadzemními podlažními a třemi osami. V prostřední ose vystupuje ze střechy trojúhelníkový štít. Mezi prvním a druhým podlažím vidíme výraznou průběžnou římsu. Fasádu zdobí lizény a zrcadla s florálními motivy. Nad okny v prvním podlaží vidíme dvě voluty a oválnou kartuši. Na nároží se nachází nápis „Projektoval prof. ar. Milan Babuška, provedl ing. J. H Kauf a J. Bednár“. Průčelí do ulice Němcové má čtyři nadzemní podlaží a pět okenních os. Prostřední osa je ukončena trojúhelníkovým štítem se zaklenutým okénkem, který má štukovou výzdobu. Fasáda je v prvním a třetím podlaží členěna výraznými průběžnými římsami. Omítka je zdobena plastickými obdélníky s florálními motivy. Okna v prvním podlaží mají výraznou podokenní a nadokenní římsu, nad kterou se nachází dvě voluty a kartuše. Ve druhé a třetí ose se v přízemí nacházejí zaklenuté výkladce, které mají po stranách pilastry nesoucí vázy. Vchod do objektu se nacházejí v prostřední ose a tvoří ho dva bosované sloupy s vázami nesoucími kladí.

Domy s číslem popisným 654 a 655 jsou totožné, liší se pouze barvou fasády. Mají čtyři nadzemní podlaží a tři okenní osy. První a třetí tvoří rizalit s rohovými okny. Fasáda je členěna římsami a zdobena plastickými ovály s florálními motivy. Nad hlavním vchodem do objektu vidíme voluty a kartuše s rohy hojnosti.

Rodinný dům v ulici Krásnohorské

Ulice a č.p.: Krásnohorské 658

Datace: -

Autor: Projektová a stavební kancelář ing. Antonína Hartmana a ing. Oskara Goldschmidta

Obr.: 92

Dům je umístěn na nábřeží u řeky Metuje v ulici Krásnohorské a byl postaven pro majitele projektové kanceláře Oskara Goldschmidta.²⁴¹ Leží na čtvercovém půdorysu a má jedno nadzemní podlaží s obytným podkrovím, jehlancovou střechu střechu, na jižní straně s vikýřem. Fasádu zdobí lizény. Kolem oken se nacházejí výrazné plastické šambrány s půlkruhy na delší straně. Zajímavým prvkem je ozdobný pásek s florálními motivy obíhající pod střechou celou budovu. Hned na vedlejší parcele stojí téměř identický rodinný dům, který byl nevhodnými stavebními zásahy znehodnocen, a proto nebyl do výběrového katalogu zařazen.

Nájemní dům v ulici Palackého

Ulice a č.p.: Palackého 920

Památková ochrana: MPZ

Datace: 1931

Autor: Jaroslav Uhlíř

Obr.: 93

Autorem původního návrhu z roku 1909 je Jaroslav Uhlíř. Objekt upravil do dnešní podoby v roce 1931 Ing. Jan Bednář.²⁴² Dům se nachází na hlavní ulici, vedoucí z náměstí směrem k nádraží. Má pět nadzemních podlaží. V prvním se nacházejí komerční prostory a další slouží bytovým účelům. Dům tvoří dvě osy s dvojicí sdružených oken. Průčelí je členěno nadokenními a podokenními římsami. Fasáda je světle růžová s tmavě červenými motivy a je bohatě zdobena geometrickými obrazci. Mezi třetím a čtvrtým podlažím vidíme letopočet 1931.

8.4.5. Nové Město nad Metují

Přestavba zámku

V září 1908 zakoupili novoměstské panství bratři Bartoňové. Jeho součástí byl v té době zchátralý zámek v Novém Městě nad Metují. Bratři velmi obdivovali vilu rodiny Bartelmusů v Rezku a na jejich doporučení oslovili architekta Dušana Jurkoviče. V roce 1909 byly zahájeny stavební úpravy. Nejvýraznější úpravou byla dostavba válcové věže, dále pak

²⁴¹ SKALICKÝ, Alexandr st. *Stopami dějin Náchodska. Náchod soupis a popis památek*, Náchod, 2003. s. 17. ISBN 80-86676-03-X.

²⁴² SKALICKÝ, A. st. *Stopami dějin Náchodska. Náchod soupis a popis památek*, Náchod, 2003. s. 35.

rekonstrukce hájenky a mlýna nebo přemostění zahrady.²⁴³ Na jeho dílo navazují později další významní architekti a výtvarníci.

Josef Bartoň z Dobenína si pozval na zámek architekta Pavla Janáka. Ten mezi léty 1922–1923 provedl úpravu tří zámeckých pokojů. Kromě toho je také vybavit nábytkem, keramikou a dalšími doplňky. Interiér vypadal spíš jako selská jizba. Nábytek byl zdoben zjednodušený lidovým ornamentem. Spolu s Janákem se na přestavbě zámku podíleli další umělci ze spolku Artěl. Marie Teinitzerová vyráběla pro Bartoně z Dobenína v letech 1912–1915 textilní vybavení zámku a vytvářela tapiserie podle návrhů Františka Kysely.²⁴⁴ Ten ve svých návrzích zobrazoval hlavně silné muže, kteří představovali český lid, ve spojení s přírodou a prací.

První místností, již Janák realizoval, je Velká pracovna z roku 1923. Je vybavena vyřezávaným nábytkem, který připomíná secesi. Gobelíny na stěnách jsou dílem výtvarnice Marie Teinitzerové. Druhou místností je malá pracovna zvaná Pokoj mladého muže. Na stěnách i stropě je vyobrazeno sto znaků českých měst. Další místností je Letní jídelna nebo také Zvěrokruh. Nejvýraznější dekorací je zde ručně vázaný koberec, na kterém je vyobrazeno dvanáct přísloví a pořekadel. Ústředním motivem v místnosti je nástrovní malba sokola. Alena Adlerová ve své knize *České užité umění 1918 – 1938* dodává, že „*Sled interiérů prvního patra zámku v Novém Městě nad Metují je dnes vlastně jedinou intaktně zachovanou ukázkou českého stylového názoru počátku dvacátých let*“.²⁴⁵ Výzdoba zámku tedy ukazuje vztah rodiny Bartoňů z Dobenína k novému československému státu a vyjadřuje jejich vlastenecké cítění. Na nástěnných malbách můžeme vidět rozevláté postavy mladých žen a mužů, holubice, kytice, stylizované květy ale také texty s vlasteneckou tematikou. Převládá modrá, červená a bílá barva (Obr. 94–97).

Domy bratrů Rouskových v Nádražní ulici

Ulice a č.p.: Nádražní 377 a 378

Datace: 1931

Autor: Oldřich Richter

Obr.: 98–99

²⁴³ BOŘUTOVÁ, Dana. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno, 2010. s. 30-32. ISBN 978-80-7027-217-6.

²⁴⁴ ADLEROVÁ, A. *České užité umění 1918 – 1938*, s. 29–33.

²⁴⁵ Tamtéž

Zrcadlově obrácené domy si nechala postavit firma Jan Rousek a synové v roce 1931. Provedením stavby byl pověřen Oldřich Richter. Oba domy mají nárožní válcový rizalit, orientovaný do silnice. Fasáda domu č.p. 377 je zdobena iluzivními okenicemi, kruhy a čtverci. Objekt č.p. 378 má kromě toho i příčné hladké a svislé vroubkované pásy.

8.4.6. Studnice

Husův sbor

Ulice a č.p.: Studnice 76

Datace: 1923-1924

Autor: Robert Dvořáček

Obr.: 100

Budova Husova sboru má spíše vilový charakter. Zajímavá je fara, která přiléhá k boční stěně a svým vzhledem připomíná spíše rodinný domek. Objekt zakončuje mansardová střecha. Do sboru se vstupuje francouzskými dveřmi, jež kryje portikus s plochou střechou. Ze střechy nad portikem vystupuje trojúhelníkový štít zdobený půlkruhem se štukovým kalichem uprostřed.

8.5. Okres Hradec Králové

8.5.1. Hradec Králové

Anglobanka

Ulice a č.p.: Čelakovského 642/2

Památková ochrana: od 3.5.1958, MPZ Hradec Králové

Datace: 1922–1925

Autor: Josef Gočár

Obr.: 101–102

Budova banky se nachází na nároží Masarykova náměstí a ulice Čelakovského. Stavba byla navržena architektem Josefem Gočárem, provedena stavitelem Josefem Fňoukem a postavena byla mezi léty 1922–1925. Na rohovém pozemku začal v říjnu 1922 stavět Alois

Lípa, ale pozemek s rozestavěným domem zakoupila v červenci 1923 Anglobanka. Plány přepracoval Josef Gočár a přizpůsobil je potřebám banky. Navrhl také interiéry, bankovní přepážky, nábytek, osvětlení, kování a zábradlí. Ve vstupní hale se nacházejí původní dřevěné obložení stěn, kazetový strop a osm mosazných světel. Přízemí sloužilo potřebám banky a další patra byla využita pro nájemní byty. Po dostavění Anglobanky sjednotil Gočár i fasády okolních domů a zvýšil je o jedno patro.²⁴⁶

Josef Gočár navrhl také architektonickou podobu pomníku Tomáše Garriqua Masaryka na náměstí. Dohlížel na jeho zhotovení v dílně Otto Gutfreuda. Původně zakázku získali Jan Štursa a Pavel Janák. Štursa se ale nacházel v tvůrčí a životní krizi, která vyvrcholila jeho sebevraždou. V červenci roku 1925 po něm převzal zakázku Josef Gočár. Slavnostní odhalení pomníku se uskutečnilo 28.10. 1926, tedy na výročí vzniku republiky.²⁴⁷

Anglobanku je nutno vnímat jako součást úpravy náměstí. Byla spolu s pomníkem prezidenta republiky projektována pro slavnostní účely. O tom svědčí jak přestavba domů kolem budovy banky, půdorys a otevřenost náměstí, tak forma pomníku, který ač menších rozměrů, vyznívá monumentálně.²⁴⁸

Objekt továrny Josefa Seyfrieda

Ulice a č.p.: Pražská 111

Datace: 1921–1922

Autor: Jindřich Freiwald, Jaroslav Böhm

Obr.: 103

Josef Seyfried byl majitelem továrny na zpracování kůže založené mezi léty 1901–1902. Objekt s číslem popisným 111 byl vystavěn v roce 1901. V roce 1905 bylo přistavěno první patro. Svoji současnou podobu získal mezi léty 1920–1921. Továrník oslovil projekční kancelář Jindřicha Freiwalda a Jaroslava Böhma, aby sjednotili fasádu a navrhli novou vstupní bránu do továrny. Seyfried se krátce nato rozhodl, že objekt ještě o patro zvýší a přemění na obytný.²⁴⁹

²⁴⁶ LUKEŠ, Z. *Josef Gočár*, s. 106–107.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ ZIKMUND – LENDER, Ladislav. *Víceúčelový objekt továrny Josefa Seyfrieda*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/77-viceucelovy-objekt-tovarny-josefa-seyfrieda> (cit. 02.03.2021).

Řešení fasády je shodné s projektem v Havlíčkově ulici v Pardubicích. V přízemí byla zachována původní dispozice z roku 1901 a stropy jsou klenuty tzv. českou plackou. Nachází se zde třípokojový byt s koupelnou a kuchyní a dále administrativní část sloužící patrně jako vrátnice pro továrnu. V prvním patře je umístěn byt se dvěma pokoji, jídelnou, kuchyní, ložnicí a koupelnou. V roce 1924 odkoupilo celou továrnu Kožní družstvo řezníků a uzenářů severovýchodních Čech s.r.o. a pronajalo areál firmě L. Beckmann a spol., což byla továrna na kůže.²⁵⁰

Třípodlažní dům je orientován podélně k silnici. Střecha objektu je sedlová. Průčelí člení sedm okenních os. V první vidíme mezi okny ve všech podlažích lizénu. Nad oknem ve druhém podlaží se nachází malá měděná stříška. V sedmé ose se v druhém a třetím podlaží nachází arkýř nesený výraznými konzolami, které zároveň rámuje okno v přízemí. V prvním podlaží jsou jednotlivé okenní osy odděleny lizénami ukončenými v římsě pod okny ve druhém podlaží. Okna ve druhém podlaží zdobí nápadná šambrána s plastickým půlkruhem nad okny.

Nájemní dům továrníka Skuherského

Ulice a č.p.: Resslerova 600 - 603

Památková ochrana: MPZ Hradec Králové

Datace: 1921–1924

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 104–105

Nábytkářská firma Karla Skuherského patřila ve své době k největším svého druhu ve východních Čechách. Majitel se proto rozhodl investovat do výstavby bytových domů pro svou rodinu i zaměstnance. V roce 1921 oslovil architekta Oldřicha Lisku, který v té době navrhoval domy pro několik hradeckých podnikatelů. Liska je prokazatelným autorem pouze nárožního domu, avšak vzhledem k uměleckému pojetí a architektonickému řešení je pravděpodobné, že je autorem i sousedních domů z let 1922–1924. Stavba započala v listopadu 1921 a byla dokončena 20. listopadu 1922. V přízemí nárožního domu se nacházely obchodní prostory. V dalších čtyřech podlažích je umístěno třináct

²⁵⁰ ZIKMUND – LENDER, Ladislav. *Víceúčelový objekt továrny Josefa Seyfrieda*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/77-viceucelovy-objekt-tovarny-josefa-seyfrieda> (cit. 02.03.2021).

dvoupokojových či třípokojových bytů. Stavbu provedla firma V. Nekvasil a Ing. Robert Schmidt. Vlastnické právo náleželo Žofii Skuherské, manželce továrníka.²⁵¹

Domy s číslem popisným 603/29, 602/31 a 601/33 mají obdélný půdorys, sedlovou střechu s trojúhelníkovým štítem a plastickou výzdobou na fasádě. Průčelí jsou orientována směrem k silnici a tvoří je čtyři okenní osy. Pouze v prvním podlaží vidíme os pět a uprostřed se nacházejí hlavní vstupy do objektů, tvořené portálem se dvěma polosloupky nesoucími výrazné kladí. Fasády všech tří objektů jsou zdobeny geometrickými motivy, zejména půlkruhy a nepravidelnými pásy. Celý blok domů ukončuje výrazná korunní římsa.

Nájemní dům Richarda Němce

Ulice a č.p.: Dukelská třída 477/20

Datace: 1922-1923

Autor: Václav Capoušek, František Capoušek

Obr.: 106

Stavbu bytového domu na Pražském Předměstí si objednal zubní technik Richard Němec v roce 1922. Dům má tři patra a v každém se nachází jeden velký byt o rozloze přibližně 100 m². Ke každému bytu náležel sklep a přízemí bylo využíváno pro obchodní účely.²⁵²

Objekt se sedlovou střechou nás na první pohled zaujme plastičností své fasády. Průčelí domu je od druhého podlaží členěno třemi okenními osami, které jsou od sebe odděleny polosloupky, které mají na dříku pod každým oknem krychlový prsteneček s kruhovým motivem. Polosloupky jsou ukončeny ve výrazné korunní římsě, nesené plastickými odstupňovanými konzolami. Fasádu zdobí pod každým oknem protáhlá elipsa v obdélníku. Na vedlejší parcele stojí nájemní dům s bočními arkýři, pod kterými jsou umístěny dva reliéfy ženských postav. Fasáda domu je zjevně inspirovaná pražskou Legiobankou (Obr. 107).²⁵³

Nájemní dům v ulici Čelakovského č.p. 623/9

Ulice a č.p.: Čelakovského 623/9

²⁵¹ BEKERA, Matěj. *Činžovní dům Karla Skuherského a domy zaměstnanců firmy*, [online], <https://kam.hradcekrálove.cz/objekt/89-cinzovni-dum-karla-skuherskeho-a-domy-zamestnancu-firmy>, (cit. 02.03.2021).

²⁵² KREJČOVÁ, Kristýna. *Činžovní dům Richarda Němce*, [online], <https://kam.hradcekrálove.cz/objekt/212-cinzovni-dum-richarda-nemce>, (cit. 21.09.2022).

²⁵³ Tamtéž

Památková ochrana: MPZ Hradec Králové

Datace: 1923

Autor: Společnost stavitelů s.r.o. v Hradci Králové

Obr.: 108–111

Objekt v ulici Čelakovského pravděpodobně navrhl Josef Jihlavec.²⁵⁴ Nájemní dům je orientován směrem do ulice, má čtyři nadzemní podlaží, průčelí členěné pěti okenními osami a sedlovou střechu s pěti vikýři s trojúhelníkovými štíty. Celý dům rámuje po obvodu světle oranžová páska s motivem sdružených kruhů a čtverců. Objekt vodorovně přetínají dvě mezipatrové oranžové pásy. Okna zdobí jednoduchá šambrána.

Nájemní domy v ulici Čelakovského č.p. 637–639

Ulice a č.p.: Čelakovského 637 - 639

Památková ochrana: MPZ Hradec Králové

Datace: 1921–1923

Autor: Jindřich Freiwald, Jaroslav Böhm

Obr.: 110–113

Tento nájemní dům je pravděpodobně největším projektem architektů Jindřicha Freiwalda a Jaroslava Böhma. Návrh je publikován i v katalogu prací s názvem *Naše stavby*. V přízemí měly být podle plánů obchody se sklady. V prvním a druhém podlaží byly dvoupokojové nebo třípokojové byty. Menší neměly pokoj pro služku, zatímco větší ano. V nárožní části měla služka pokoj propojený s bytem a zároveň vlastní vchod z chodby. Součástí všech bytů byla samostatná toaleta, koupelna a spíž.²⁵⁵

Téměř identické domy se nacházejí v ulici Čelakovského. Dům číslo popisné 639 má čtyři nadzemní podlaží a průčelí je členěno čtyřmi osami. V první a čtvrté ose vystupuje od druhého podlaží z fasády mělký arkýř se třemi sdruženými segmentově vyklenutými okny. Arkýř je v posledním poschodí ukončen malým balkonem. Mezi okny druhého a třetího

²⁵⁴PAVLÍKOVÁ, Pavlína. Projektová dokumentace, [elektronická pošta]. Message to: denisa-kroupova@email.cz. 24.11. 2022 16:20 [cit. 2022-24-11]. Osobní komunikace.

²⁵⁵FREIWALD, J. *Naše stavby*.

podlaží ve druhé a třetí ose se nachází dva reliéfy v plastickém kruhu. Objekt čísla popisného 638 je členěn stejně.

Poslední, nárožní dům, číslo popisné 639, je do ulice Čelakovského členěn stejně, jako předešlé dva objekty. V zakulaceném nároží směrem do Masarykova náměstí se v prvním podlaží nachází obchodní parter a v dalších podlažích vidíme čtyři okenní osy oddělené lizénami s kanelurami. Poslední, čtvrté nadzemní podlaží odděluje výrazná římsa.

Nájemní domy firmy Škoda

Ulice a č.p.: Klumparova 604 - 608

Památková ochrana: MPZ Hradec Králové

Datace: 1922–1923

Autor: Technická kancelář Antonína Holuba v Plzni

Obr.: 112–113

Plány pro stavbu čtyř třípatrových domů a jednoho nárožního byly schváleny 23.11.1922. Stavbu provedla stavební firma Ing. Müller & Ing. Kapsa, Plzeň. Výstavba měla řešit bytový nedostatek. Škodovy závody nechaly pro své zaměstnance vystavět pět činžovních domů. Jako první byla vybudována část s číslem popisným 605, následovalo číslo 606 a 608 a jako poslední byl dostavěn nárožní dům s číslem 604. Byty byly velmi velkoryse pojaté, jelikož každý měl svoji vlastní koupelnu s vanou a vodovodem. V nárožním objektu byly umístěny v každém patře dva dvoupokojové byty s toaletou, koupelnou a pokojem pro služku, dále jeden dvoupokojový a třípokojový byt s halou, kuchyní a pokojem pro služku. Celkem se v domě nacházelo dvanáct bytových jednotek. V podkroví byla umístěna ještě prádelna s toaletou.²⁵⁶

Čtyři další domy byly dispozičně řešeny stejně. V suterénu se nacházelo osm sklepních kójí – pro každou bytovou jednotku. V přízemí byl jeden třípokojový byt a jeden menší jednopokojový byt pro domovníka. V dalších patrech byly umístěny jeden třípokojový byt a jeden dvoupokojový.²⁵⁷ Domy v ulici Klumparova ustupují o několik metrů z uliční čáry a vzniká zde prostor pro předzahrádky a trávníky. Toto řešení mělo přinést do městského

²⁵⁶ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Činžovní domy firmy Škoda*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/66-cinzovni-domy-firmy-skoda>, (cit. 02.03.2021).

²⁵⁷Tamtéž

prostoru zeleň a vytvořit rozmanitější městské prostředí. Doplnují ho v rozích postavené dekorativní vázy.²⁵⁸

Rozsáhlý komplex nájemních domů má čtyři nadzemní podlaží a je ukončen sedlovou střechou, ze které vystupují dva mohutné štíty se dvěma okny. Poslední podlaží odděluje výrazná římsa. Fasádu člení světle růžové lizény a mezi okny druhého a třetího podlaží vidíme zrcadla s geometrickými motivy.

Nájemní domy v ulici K. H. Máchy

Ulice a č.p.: K.H. Máchy 617–618

Památková ochrana: od 1.11.1990, MPZ Hradec Králové

Datace: 1922–1923

Autor: Jan Hypius, Josef Sedlák, Čeněk Pluhovský

Obr.: 114–117

Činžovní dům stojí na nároží ulice K. H. Máchy a Masarykova náměstí. Stavba započala v prosinci roku 1922 a byla hotová 31.12. 1923. Je rozdělen do dvou částí – větší část směrem do náměstí a menší do ulice K. H. Máchy. V přízemí menší části se nacházel jeden dvoupokojový byt a jeden jednopokojový. Ve druhém a třetím patře byly byty stejně uspořádány jako v prvním. Celkem se zde nachází osm bytových jednotek, ke kterým náležela jedna sklepní kóje v suterénu. V části směrem do náměstí jsou přízemí umístěny obchody a k nim příslušející sklady. V budově se celkem nacházelo osmnáct bytů. Celkové náklady na výstavbu činily 1 400 000Kč.

Autorství architektonického řešení je nejisté. Marie Benešová přisuzuje řešení fasády Pavlu Janákovi. Jediná zmínka o jeho autorství se nachází v publikaci Hradec Králové z roku 1925²⁵⁹, kde autor uvádí „*Projektoval: Arch. Pavel Janák, profesor architektury při Umělecké škole průmyslové v Praze.*“²⁶⁰ Autorství fasády nájemního domu připisuje Janákovi i Norbert Kiesling.²⁶¹

²⁵⁸ ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Činžovní domy firmy Škoda*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/66-cinzovni-domy-firmy-skoda>, (cit. 02.03.2021).

²⁵⁹ ZIKMUND – LENDER, Ladislav. *Činžovní dům*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/70-cinzovni-dum> (cit. 02.03.2021).

²⁶⁰ ŘÍHA, Karel. *Hradec Králové v roce 1925*, Praha 1925, s. 36.

²⁶¹ KIESLING, N. *Pavel Janák*, Praha 2011, s. 139.

Nárožní dům má tři nadzemní podlaží a obytné podkroví, je ukončen mansardovou střechou s vikýři s trojúhelníkovými štíty lemovanými zubořezem. Obě průčelí jsou pětiosá. Okna lemuje zdobná geometrická šambrána. Na nároží vidíme lizénu, nesoucí korunní římsu se zubořezem.

Nájemní dům Anny a Oldřicha Liskových

Ulice a č.p.: Švehlova 633

Památková ochrana: MPZ Hradec Králové

Datace: 1922–1923

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 118

Liska, který po roce 1921 založil v Hradci Králové vlastní projekční kancelář, využil poválečné státní a městské podpory stavebního ruchu a zakoupil stavební parcelu v proluce vedle realizace pro továrníka Nevyhoštěného. V roce 1922 předložil plány na třípatrový obytný dům s podkrovním bytem. Jeho cílem bylo realizovat nový reprezentativní objekt pro svoji rodinu a zároveň získat peníze z pronájmu a prodeje bytů.²⁶²

Dům budovaný mezi léty 1922–1923 provedla firma Podnikatelství staveb a technická kancelář Václav Nekvasil a Ing. Robert Schmidt. V přízemí se nacházely obchodní prostory. První patro zamýšlel architekt pro svou rodinu. Ze schodiště byl přístup do technické kanceláře a provozovny jeho projekčního ateliéru. Rodina dům obývala až do roku 1932, kdy se přestěhovala do vily ve Střelecké ulici. Druhé a třetí patro bylo rozděleno do čtyř stejných dvoupokojových bytů.²⁶³

Dům má sedlovou střechu a čtyři nadzemní podlaží. Nad okny druhého podlaží se nachází pás s reliéfní sochařskou výzdobou segmentově vystupující nad okny. Objekt ukončuje vysazená korunní římsa na konzolách a dvojice střešních arkýřů s tympanony.²⁶⁴

Střední škola veterinární

Ulice a č.p.: Pražská třída 68, 72, 77

²⁶² BEKERA, Matěj. *Činžovní dům Anny a Oldřicha*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/74-cinzovni-dum-anny-a-oldricha-liskovych>, (cit. 02.03.2021).

²⁶³ Tamtéž

²⁶⁴ PANOCH, Pavel. *Hradec Králové: průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*. Praha, 2015. s. 199. ISBN 978-80-7422-326-6.

Datace: 1921-1923

Autor: Theodor Petřík

Obr.: 119

Objekt byl jedním z prvních počínů ve stylu obloučkového kubismu provedeným v Hradci Králové. Slavnostní otevření nové školy v tehdejší samostatné části Kukleny proběhlo v září 1923. Provedení stavby se ujala firma Capoušek a Šandera. Na budově zaujme výrazný tříosý rizalit se segmentovými detaily mezi okny, ukončený trojúhelníkovým štítem. Šambrány kolem oken jsou v posledním podlaží okosené.²⁶⁵

Okresní péče o mládež

Ulice a č.p.: Kotěrova 627

Památková ochrana: MPZ Hradec Králové

Datace: 1923–1924

Autor: Václav Rejchl ml.

Obr.: 120

Záměr vybudovat ubytovací zařízení pro osiřelé děti a zároveň nájemní byty, které by z nájemného pomohly splatit stavební náklady, realizoval spolek Okresní péče o mládež po válce. Hlavními představiteli spolku byli lékař Ladislav Pičman a tajemnice Helena Babáková. Stavba začala v listopadu 1923 a byla dokončena v říjnu 1924. Architektem byl jmenován Václav Rejchl mladší, člen skupiny YMCA²⁶⁶, což byl sesterský spolek Okresní péče o mládež. Rejchlova kancelář navrhla budovu zcela zdarma.²⁶⁷

V suterénu budovy realizoval architekt sklepy, které byly určeny jak pro bytové jednotky, tak pro sociální instituce, které zde měly sídlo. Také zde byla umístěna kuchyň pro sirotčinec. V přízemí se nacházely administrativní zázemí pro sirotčinec, dva byty, ubytovací kapacity pro dívky a ubytovací kapacity YMCA. V dalším patře bylo ubytování sirotčince, pokoje pro dozor, klubovna s toaletami a jeden byt. Ve druhém a třetím patře byly umístěny

²⁶⁵ PANOCH, P. *Hradec Králové: průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, s. 199.

²⁶⁶ Nejstarší mládežnická organizace na světě založena roku 1844 v Londýně.

²⁶⁷ ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Okresní péče o mládež*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/80-okresni-pece-o-mladez> (cit. 02.03.2021).

další čtyři byty a v posledním patře prádelna, toaleta, půda a sklad. V jižní části domu se v přízemí a prvním patře nacházel v každém poschodí jeden velký byt, ve druhém a třetím patře byly čtyři byty a v posledním patře prádelna, toaleta, půda a sklad, stejně jako v severní části.²⁶⁸

Okresní péče o mládež přidělovala příspěvky sociálně slabým rodinám, poskytovala dětem oblečení a v jídelnách v okrese Hradec Králové zajišťovala dětem a mládeži stravování. Zprostředkovávala také adopce, realizovala dohled nad dětmi v ústavní péči a zajišťovala právní ochranu.²⁶⁹

Dnešní nájemní dům má symetrické průčelí se dvěma protilehlými půlválcovými arkýři nad hlavními vstupy. Ve střední ose vidíme zaoblené protáhlé balkony. Fasáda je zdobena kruhovými terči. Ze střechy vystupuje trojúhelníkový tympanon.²⁷⁰

Řadové domy Josefa Mudry

Ulice a č.p.: Vrchlického 573–582

Datace: 1925

Autor: Josef Mudra

Obr.: 121

Se státní subvencí zakoupil stavitel Josef Mudra šestnáct stavebních parcel v severní části dnešní ulice Vrchlického a v severovýchodní části dnešní ulice Polákova. Bohatá dekorativní výzdoba rodinných domů odpovídá formám, které použil Freiwald na svých řadových domech ve Střešovicích, Kolíně, Duchcově nebo Sušici. Stavitel Josef Mudra požádal během výstavby obec Pražské Předměstí, aby do ulice zavedla kanalizaci. Pokud by tak neučinila, musel by u každého domu zbudovat samostatnou žumpu. Venkovský charakter domů si ve stavebním povolení dokonce vyžádal toto upozornění: „*Upozorňuje se na okolnost, že v této čtvrti městské není dovoleno chovati drůbeže ani králíků, koz a podobného zvířectva domácího*“.²⁷¹

²⁶⁸ ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Okresní péče o mládež*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/80-okresni-pece-o-mladez> (cit. 02.03.2021).

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ PANOCH, P. *Hradec Králové: průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, s. 204.

²⁷¹ ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Řadové domy Josefa Mudry*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/79-radove-domy-josefa-mudry> (cit. 02.03.2021).

Studentský domov

Ulice a č.p.: Hradební 632

Památková ochrana: MPZ

Datace: 1922–1923

Autor: Václav Rejchl ml.

Obr.: 122-123

Domov pro studenty vznikl jako zcela nová instituce po vzniku Československa. Zařízení mělo poskytovat obědy pro studenty, kteří bydleli mimo katastrální území Hradce Králové, jako například Kukleny, Věkoše nebo Pražské Předměstí. Projekt na výstavbu byl městskou radou schválen 7. srpna 1922 a stavba byla dokončena v červenci 1923.²⁷²

Symetrická stavba se sestává z hlavní části s hlavním vchodem, dřevěným trojúhelníkovým štítem a balkonem, a dále ze dvou křídel přiléhajícím ke stranám. Ta byla původně dřevěná, ale pro potřeby divadla byla po roce 1958 přezděna. Stavba má klasicizující nádech, který podtrhuje přízemní portikus s kanelovanými sloupy.²⁷³

Živnostensko činžovní dům

Ulice a č.p.: Šafaříkova 1243, 1270/581

Památková ochrana: MPZ

Datace: 1920–1921

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 124

Nájemní dům byl společným dílem Oldřicha Lisky, Josefa Fňouka a Josefa Jihlavce. Liska v této době spolupracoval se Společností stavitelů Hradec Králové. Jeho projekty tvořily hlavně činžovní a družstevní domy.²⁷⁴

²⁷² ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Studentský domov*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/72-studentsky-domov> (cit. 02.03.2021).

²⁷³ PANOCH, P. *Hradec Králové: průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, s. 196.

²⁷⁴ OVELIAN, Olena. *Živnostenský činžovní dům*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/111-zivnostensky-cinzovni-dum>, (cit. 02.03.2021).

Stavba byla jedním z posledních společných projektů Oldřicha Lisky a Společnosti stavitelů. Domy jsou od sebe z hygienických a požárních důvodů odděleny zdi bez otvorů od základů až po střechnu. Směrem do Šafaříkovy ulice je budova dvoupatrová a směrem do Masarykova náměstí třípatrová. Každá ze tří částí je opatřena vlastním vstupem. Domy měly společný vnitřní dvůr s kurníky a dílnami.²⁷⁵

Fasáda všech tří částí byla navržena jako jeden celek. Je ukončená výraznou kordonovou římsou. Zaoblené vikýře souzní se zaklenutými výkladci obchodního parteru.²⁷⁶ Jednotlivé okenní osy oddělují trojsvazky oblých lizén. V roce 1938 byl objekt rozdělen do tří čísel popisných. Toto rozdělení se v současné době projevuje zejména odlišným vzhledem jednotlivých částí.²⁷⁷

Nájemní dům v ulici Bratří Čapků

Ulice a č.p.: Bratří Čapků 665/13

Památková ochrana: od 8. 12. 1987

Datace: 1923–1924

Autor: Josef Mudra

Obr.: 125

Stavba třípatrového nájemního domu byla uskutečněna mezi léty 1923–1924 stavebníkem Průšou (dle nápisu nad prvním podlažím). Má rytmicky ztvárněné průčelí a zachovalé omítky. Na ní můžeme pod vrstvou nečistot vidět její původní trojbarevnost – cihlově červenou, světle okrovou a rezně bílou. Dům stojí v obdélném půdorysu, má sedlovou střechu a průčelí členěné čtyřmi osami. Každá osa je ohraničena výrazně profilovanými polosloupky. Jednotlivé osy jsou mírně segmentově vyklenuté. Mezi jednotlivými podlažními vidíme výrazné vodorovné pásy s geometrickými motivy. U vstupního portálu se z každé strany nachází dvojice profilovaných polosloupů. Celý dům působí zvláště rytmem.²⁷⁸

²⁷⁵ OVELIAN, Olena. *Živnostenský činžovní dům*, [online], <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/111-zivnostensky-cinzovni-dum>, (cit. 02.03.2021).

²⁷⁶ PANOCH, P. *Hradec Králové: průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, s. 190.

²⁷⁷ Tamtéž

²⁷⁸ Tamtéž, s. 157.

8.5.2. Nový Bydžov

Nájemní dům v ulici Československé armády

Ulice a č.p.: Československé armády 8

Památková ochrana: MPZ Nový Bydžov

Datace: 20/30 léta 20. století

Autor: -

Obr.: 126

Dům byl postaven na přelomu dvacátých a třicátých letech 20. století. Podle Karla Kuči se jedná o jedinou stavbu v národním stylu v Pocidliní.²⁷⁹ Dům má sedlovou střechu s hřebenem rovnoběžně k sinici a dvě nadzemní podlaží se šesti okenními osami. Nad první a poslední osou se nacházejí trojúhelníkové štíty s dekorem půlkruhu. Podlaží jsou oddělena římsou s půlkruhovými konzolami. Okna ve druhém nadzemním podlaží zdobí výrazná šambrána.

8.5.3. Smiřice

Obecní dům v Jiráskově ulici

Ulice a č.p.: Jiráskova 266

Datace: 1924

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 127

Objekt realizovaný v roce 1924 stojí na obdélném půdorysu a jeho průčelí dělí devět okenních os. Prostřední osu tvoří nápadný rizalit s obloučkovým dekorem a motivy protáhlých elips. Střecha je sedlová s velkým trojúhelníkovým štítem se dvěma čtvercovými okny a jedním malým kulatým. Okna rámuje jednoduchá šambrána. Obytné podkroví odděluje výrazná korunní římsa s půlkruhovými konzolami. Vstupní portál tvoří dva polosloupky se třemi kvádry nesoucími kladí.

²⁷⁹ KUČA, Karel. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pocidliní 2*. Hradec Králové, 1995. s. 450. ISBN 80-901906-1-8.

8.6. Okres Rychnov nad Kněžnou

8.6.1. Kostelec nad Orlicí

Nájemní dům v ulici Štefánikova

Ulice a č.p.: Štefánikova 751, 752, 753

Datace: -

Autor: -

Obr.: 128

Blok domů byl postaven pro rodiny vojenské posádky.²⁸⁰ Je orientovaný podélně k silnici, má tři nadzemní podlaží, částečně zapuštěný suterén a tvoří ho tři téměř identické celky, každý o šesti okenních osách. Střecha je sedlová, uprostřed s trojúhelníkovým štítem s vlašťovčími ocasy. Na fasádě se objevují motivy kruhů a půlkruhů. Průčelí všech tří celků jsou vertikálně rozdělena lizénami nebo polosloupky.

8.6.2. Rychnov nad Kněžnou

Gymnázium F. M. Pelcla

Ulice a č.p.: Hrdinů odboje 36

Datace: 1919–1924

Autor: Milan Babuška

Obr.: 129

Současná budova gymnázia byla vystavěna mezi léty 1919–1924. Budovu navrhl architekt Milan Babuška a provedením stavby byl pověřen stavitel V. Rudolf.²⁸¹ Původní budova byla v roce 1918 zničena požárem.

Do suterénu architekt umístil dílny, byt školníka s kuchyní a technické místnosti. Do přízemí situoval tělocvičnu, ředitelnu, sborovny, učebnu chemie, šatny, toalety a laboratoř.

²⁸⁰ SLAVÍK, Jiří. Urbanistický a stavební vývoj města os středověku do současnosti. In: ZDRÁLEK, Kamil. *Kostelec nad Orlicí v zrcadle času*. Kostelec nad Orlicí, 2016. s. 107. ISBN 978-80-260-9678-8.

²⁸¹ Stavba nové budovy gymnasijní. In *Posel z Podhoří*, r. 37, č. 15, 1923. s. 2.

V prvním podlaží bylo několik učeben, aula, toalety a sbírky fyziky, přírodopisu a zeměpisu. V roce 1921 byl odkoupen vedlejší pozemek pro výstavbu venkovního cvičiště.²⁸²

Jedná se o samostatně stojící rozsáhlý objekt gymnázia na nepravidelném půdorysu s valbovou střechou. Na fasádě můžeme vidět v umírněnější formě některé prvky typické pro obloučkový kubismus, jako například plastické půlkruhy v trojúhelníkovém štítu.

8.6.3. Solnice

Nájemní dům v ulici Vašatkova

Ulice a č.p.: Vašatkova 45

Datace: 1922 - 1925

Autor: -

Obr.: 130

Stavbu provedl František Koch ze stavební firmy stavitelství Kvasiny.²⁸³ Dům se nachází na hlavní silnici v obci Solnice. Svým architektonickým provedením nápadně připomíná Muzeum krajky v přibližně dvacet kilometrů vzdáleném Vamberku. Dům stojí na obdélném půdorysu. Má sedlovou střechu s hřebenem rovnoběžným k silnici. První nadzemní podlaží tvoří obchodní parter s výkladcí a hlavním vstupem do objektu, který ustupuje z uliční čáry. Ve druhém nadzemním podlaží vidíme tři segmentově zaklenuté arkýře, oddělené geometricky zdobenými lizénami. Ze střechy vystupuje nad středovou částí půdní vestavba ukončená trojúhelníkovým štítem. Ve vestavbě se nacházejí tři okna s několikrát odstupňovanou nadokenní římsou. Okna jsou oddělena pilastry. Celá vestavba je ukončena korunní římsou, která je ztvárněna stejně jako nadokenní římsy v půdní vestavbě. Celou ji zakončuje trojúhelníkový štít s obdélníkovým oknem.

8.6.4. Vamberk

Rodinný dům továrníka Bednáře

Ulice a č.p.: Husovo náměstí 88

Památková ochrana: 25. 10. 2004

²⁸² Kniha protokolů ze schůzí obecního zastupitelstva 1923 – 1928, SOKA RK, f. Archiv města Rychnov nad Kněžnou, inv. č. 879, č. kn. 229.

²⁸³ ŠULCOVÁ, Jana Projektová dokumentace, [elektronická pošta]. Message to: denisa-kroupova@email.cz. 15.11. 2022 15:20 [cit. 2022-22-11]. Osobní komunikace.

Datace: 1925

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 131

Stavebníkem vily byl továrník a průmyslník Antonín Bednář ml. Angažoval se v komunální politice, aby se nakonec mezi léty 1905–1907 a 1912–1919 stal starostou města.²⁸⁴ Již v roce 1912 byl rozhodnut postavit obchodní a rodinný dům pro svou rodinu, a tak oslovil architekta Vladimíra Fultnera. K výstavbě nedošlo, a proto oslovil Oldřicha Lisku. Dvoupatrová stavba byla pravděpodobně realizována v průběhu roku 1925. Výrazným dekorativním prvkem na jinak jednoduchém průčelí jsou reliéfy svislých vlysů mezi půlválcovými arkýři, kterými chtěl Liska pravděpodobně připomenout tradici ručního paličkování krajek, která je zdejší tradicí starou přes tři století.²⁸⁵

Dům se dvěma nadzemními podlažími leží na lichoběžníkovém půdorysu a je ukončený valbovou střechou. Průčelí do hlavní silnice je pětiosé. V prvním nadzemním podlaží vidíme výkladce a hlavní vstup do objektu. Druhé nadzemní podlaží ve středové části zvýrazňují tři segmentově vyklenuté arkýře. Vyklenutí je zvýrazněno svislými pasy s výzdobou pravděpodobně odkazující na historii krajkářství. Stavbu ukončuje výrazná nástavba druhého podlaží se třemi segmentově vyklenutými okny a atikou se sochami sedících sfing. Celé uliční průčelí je rámováno antami.

Kubiasova vila

Ulice a č.p.: Tyršova 25

Památková ochrana: od 5.3. 2008

Datace: 1923

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 132

Vila byla postavena v roce 1923 pro továrníka Jindřicha Kubiase. Byl majitelem továrny na uzenářské výrobky a také členem městského zastupitelstva, městské rady

²⁸⁴ PENCÁK, Marcel. *Hradecký architekt: Vladimír Fultner ve spleti české moderny*. Brno, 2013. s. 176. ISBN 978-80-87474-87-7.

²⁸⁵ BARTOŠ Š. – LUKEŠ Z. – PANOCH P. *Ve viru modernosti: architektura 20. století v Královéhradeckém kraji*, s. 60.

a náměstek starosty za Československou národní demokracii.²⁸⁶ Autorem návrhu je Oldřich Liska. Dům stojí na obdélném půdorysu a má valbovou střechu, na které se nacházejí se všech stran vikýře se sedlovou střechou. Na jižním a východním průčelí vidíme dva půlkruhové arkýře, zakončené terasou. Pod střechou celý dům obíhá korunní římsa s prstenci a konzolami.

8.7. Okres Pardubice

8.7.1. Dašice

Radnice

Ulice a č.p.: Komenského 25

Památková ochrana: od 3.5. 1958, MPZ Dašice

Datace: 1924

Autor: Milan Babuška

Obr.: 133–134

V roce 1917 odkoupil obecní úřad dům č.p. 25 na východní straně náměstí. Zřídil v něm zasedací sál a za vchodem do dvora byla určená místnost pro vybírání daní a druhá pro potřeby obecního úřadu.²⁸⁷

Roku 1923 navrhla městská rada objekt přestavět tak, aby v nové budově byl zřízen obecní úřad, Občanská záložna, muzeum a co nejvíce bytů pro důstojníky a rotmistry, o které měla obec povinnost se starat. Ze soutěžních návrhů byl nakonec vybrán Babuškův. Stavba byla zadána místní firmě Huráň a stavební práce skončily v roce 1924.²⁸⁸

Budova na obdélném půdoryse je umístěna na východním nároží náměstí T.G. Masaryka a Komenského ulice. Střecha je sedlová s hřebenem kolmo k náměstí. Hlavní průčelí je orientováno do náměstí. Okna v prvním nadzemním podlaží jsou zaklenutá a ve druhém nadzemním podlaží čtvercová, zdobená šambránou a výraznou nadokenní římsou. Ve štítu vidíme tři menší čtvercová okna v šambránách s ušima. Střecha postupně přechází do

²⁸⁶ POSLUŠNÝ, Ludvík. *Nové paměti města Vamberka*. Vamberk, 2010. s. 84.

²⁸⁷ SOkA Pardubice. Archiv města Dašice. Pamětní kniha města Dašice, ukn 1A/1B. s. 336.

²⁸⁸Tamtéž, s. 335.

hrotitě zakončené hranolové věže s hodinami. Průčelí do ulice Komenského tvoří patnáct okenních os. Hlavní vstupy do budovy jsou tvořeny masivními portály, které rámuje pilastry předělené římsou s výrazným klenákem. Portály zakončují voluty. Okna jsou v prvním podlaží zaklenutá. V dalším podlaží jsou obdélníková, lemována šambránou, která má ve střední části trojúhelník. Na střeše se nachází osm vikýřů s trojúhelníkovým štítem.

8.7.2. Lázně Bohdaneč

Nájemní dům v ulici Pernštýnská č.p. 116

Ulice a č.p.: Pernštýnská 116

Datace: -

Autor: -

Obr.: 135

Dům leží na obdélném půdoryse, je orientovaný podélně k silnici a tvoří ho dvě nadzemní podlaží. Sedlová střecha má hřeben rovnoběžný se silnicí. Průčelí člení sedm okenních os. Ve druhé a šesté se v druhém podlaží nacházejí balkony, nesené pilastry s kanelurováním, ukončené trojúhelníkovými štíty s obdélným oknem a zubořezem. V prostřední ose se nachází hlavní vstup do objektu orámovaný dvěma polosloupky nesoucími trojboký arkýř se třemi okny a završený polygonální měděnou stříškou. Okna ve druhém podlaží mají podokenní římsu.

Dům v ulici Pernštýnská č.p. 141

Ulice a č.p.: Pernštýnská 141

Datace: 1922–1923

Autor: Jan Brodec, Technická kancelář, úředně oprávněný stavitel, Lázně Bohdaneč

Obr.: 136

Dům si mezi léty 1922–1923 nechal postavit lékárník František Chytra.²⁸⁹ Stavba má obdélný půdorys, sedlovou střechu s hřebenem rovnoběžně k silnici a dvě nadzemní podlaží. Průčelí tvoří tři okenní osy, kde v prostřední vystupuje v druhém podlaží arkýř nesený třemi

²⁸⁹ BENEŠOVSKÝ Vladimír, Projektová dokumentace, [elektronická pošta]. Message to: denisa-kroupova@email.cz. 22.11. 2022 7:30 [cit. 2022-22-11]. Osobní komunikace.

konzolami s plastickými prvky, tvořícími hlavní vchod do objektu. Arkýř zakončuje trojúhelníkový štít se dvěma okénky. Okna v první a třetí ose ve druhém nadzemním podlaží mají výraznou podokenní římsu s plastickým půlkruhem. Okna v arkýři jsou sdružená, s jednoduchou šambránou a výraznou podokenní a nadokenní římsou.

8.7.3. Pardubice

Krematorium

Ulice a č.p.: Pod Břízkami 990

Památková ochrana: od 3.5. 1958

Datace: 1922–1923

Autor: Pavel Janák

Obr.: 137-140

Na počátku dvacátého století se naléhavě připomínala nutnost hygieničtějšího pohřbívání, než bylo tradiční ukládání nebožtíků do rakví. Jako nejlepší východisko se ukázalo zpopelnění.²⁹⁰ Stavba pardubického krematoria začala 4. srpna 1922 a byla dokončena 15. září 1923. Provedení projektu bylo svěřeno firmě Karel Kohout a Jaroslav Krupař. Celkové náklady na výstavbu činily 1 900 000 korun.²⁹¹

K vypsání soutěže na návrh krematoria došlo až po roce 1919 po přijetí zákona o povolení zpopelnování. Ze soutěžních návrhů byly nakonec uděleny ceny druhého místa Pavlu Janákovi, Bedřichu Feuersteinovi a Otakaru Polákovi. K provedení byl vybrán návrh Pavla Janáka, který ho však musel mírně přepracovat. U paty schodiště vidíme dvě sochy světloňů od sochaře K. Lenharta. Obřadní síň je vyzdobena malbou od profesora Jana Kysely. První spalovací zařízení instalovala bernská firma Rottenbach.²⁹² Původní návrh se pohyboval ještě v nuancích jehlancového kubismu, poté se jeho pojetí výrazně změnilo. Autor se snažil co nejvíce přiblížit své představě o staroslovanské svatyni. Janák pracoval s asociacemi dřevěné lidové architektury. Budova působí spíše cizokrajně a Zdeněk Lukeš ho

²⁹⁰ ŠVÁCHA, R. *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911-1923*, s. 184.

²⁹¹ KADLEC, Václav. Městské krematorium v Pardubicích. (Technický popis.). In *Kremace ve světle pravdy, Propagační spis městského krematoria v Pardubicích*. Pardubice 1936. s. 15.

²⁹² HNÍDKOVÁ, Vendula. *Krematorium Pardubice*, [online], (cit. 01.9.2022). Dostupné z: https://www.academia.edu/18853540/Krematorium_Pardubice.

považuje za příklad stylu art deco. Janák se při zpracování návrhu inspiroval u Petra Behrense, který navrhl krematorium v německém Hagenu.²⁹³

Samostatně stojící objekt leží na obdélném půdorysu, je ukončen sedlovou střechou a tvořen jedním nadzemním podlažím. Hlavní průčelí je orientováno směrem k hlavní silnici. Vchod tvoří schodiště s postavami světloňošů, kteří mají v jedné ruce pochodeň a v druhé urnu. Přízemí je v dolní části bosované a vidíme zde tři půlkruhová okna. Nad nimi se nachází pás s geometrickou výzdobou kruhů a obdélníků. Hlavní část je ohraničena piliřovou balustrádou. Tu ukončuje korunní římsa se zubořezem. Z této hlavní části vystupuje sedlová střecha, která je mírně ustoupená. Prostor balustrády je ukončen pultovou střechou. Štít je zdoben po obvodu zubořezem, vodorovnými pásky a ve středu je umístěna kruhová špaletová rozeta. V celé hmotě fasády jsou vystouplé prvky v bílé barvě, zatímco plocha fasády je okrově červená.

Dům pro Okresní nemocenskou pokladnu

Ulice a č.p.: Karla IV 73

Datace: 1921–1922

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 141

Oldřich Liska byl v roce 1921 osloven Okresní nemocenskou pokladnou v Pardubicích ke stavbě domu, který by spojoval administrativní, bytovou a zdravotní funkci. Jako mnozí další využila pokladna zákon o podpoře stavebního ruchu, který umožňoval snížení daní. Celkové náklady na výstavbu činily 1 343 264,48 Kč, velkou částí byly hrazeny půjčkou od Městské spořitelny v Pardubicích.²⁹⁴ Výstavba započala 25. května 1921 a byla dokončena 18. července 1922. Provedla ji stavitelská firma Václava Ladislava Hořenovského.²⁹⁵

Nárožní budova má tři patra. V přízemí se nacházely místnosti pro poskytování léčebné péče, kanceláře, čekárna, operační sál a ordinace. V prvním patře byly tři kanceláře, ředitelna a dva byty. Ve druhém a třetím patře se nacházely čtyři byty v každém patře.²⁹⁶ Budova se nachází na rohu ulic Karla IV a u Husova sboru. Do ulice Karla IV je orientováno

²⁹³ KIESLING, N. *Pavel Janák*, Praha 2011, s. 78.

²⁹⁴ SOKA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené předměstí, inv. č. 1307, čp. 73, kart. 97.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

pět okenních os, jedna je nárožní a do ulice U Husova sboru vidíme os devět. Stavba má sedlovou střechu, pět nadzemních podlaží a obytné podkroví. Průčelí do ulice Karla IV tvoří ve druhé až čtvrté ose mělký rizalit, ukončený trojúhelníkovým štítem. Je členěn čtyřmi pilastry s hlavicí. Na dříku můžeme uprostřed vidět motiv čtyř kruhů. Nároží je tvořeno arkýřem se dvěma pilastry, které jsou uprostřed dříku vypouklé. Poslední podlaží mírně ustupuje z uliční čáry a je ukončeno jednoduchým půlkruhovým tympanonem. Průčelí do ulice U Husova sboru je podobně architektonicky řešeno jako průčelí do ulice Karla IV. a tvoří ho celkem devět okenních os. Druhou až čtvrtou a poté šestou až osmou tvoří rizality ukončené trojúhelníkovým tympanonem. Rizality jsou členěny čtyřmi pilastry, které mají uprostřed dříku pět kruhů.

K budově byla mezi léty 1924–1925 provedena přístavba firmou *Podnikatelství staveb Antonín Kratochvíl a Ing. František Veselý stavitelé v Pardubicích*.²⁹⁷ Jednalo se o změny dispozice kancelářských prostor v přízemí a bytů ve druhém a třetím patře. Ve dvoře byl přistavěn sklad.²⁹⁸

Vila Václava Ulrycha

Ulice a č.p.: Gebauerova 10

Datace: 1923–1924

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 142–143

Vila v Gebauerově ulici v Pardubicích byla postavena mezi léty 1923–1924 podle návrhu architekta Oldřicha Lisky. Realizace byla svěřena pardubické stavební firmě Ing. Josefa Webera a Jana Petelíka. Nachází se na Bílém předměstí východně od historického jádra města. Vilu si objednal velkoobchodník se střížním zbožím Václav Ulrych.²⁹⁹

Na stavbě najdeme „*dynamickou modelaci fasád, jejich výrazné plošné protváření či mísení stylově různorodé plastické dekorace pozdně od pozdně secesních ornamentů, jehlancové a krystalické kubistické ozdůbky až po měkké tvarosloví národního slohu.*“³⁰⁰

²⁹⁷ SOKA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené předměstí, inv. č. 1307, čp. 73, kart. 97.

²⁹⁸ Tamtéž.

²⁹⁹ PANOCH, P. *Slavné vily Pardubického kraje*, s. 96–98.

³⁰⁰ Tamtéž.

Stavba vyniká symetrickou stavbou hmot, mohutným trojúhelným štítem a výrazným portikem se čtyřmi válcovými sloupy s prstencovými návleky.³⁰¹

Dům pro sociální péči Charlotty Masarykové

Ulice a č.p.: Štrossova 44

Datace: 1922–1923

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 144

Roku 1922 oslovila Oldřicha Lisku Liga proti tuberkulóze, aby pro ni navrhl administrativní a bytový dům.³⁰² O jeho stavbě rozhodlo pardubické zastupitelstvo 9. listopadu 1922 a také se stalo největším nájemcem objektu. Stavba započala 21. prosince 1922 a dokončena byla 31. prosince 1923. V přízemí se nacházelo sídlo sociálního ústavu a zdravotního střediska, dále zde bylo několik kanceláří, skladiště, úřadovna, jeden byt a místnosti pro jesle. V dalších dvou patrech byly umístěny malé byty a ve třetím půda a ubytovací prostory.³⁰³

Celkové náklady byly vyčísleny na dva miliony korun. Stát poskytl 95 % z celkové částky na základě zúrokované půjčky. Aby stavba splňovala podmínky pro státní podporu, musely být realizovány byty o rozloze 80 m², a zároveň muselo jít o objekt sloužící k veřejnému, sociálnímu nebo obytnému účelu. Sídlił zde Lidový ústav pro sociální péči zdravotní Charlotty Masarykové a fungovala zde Masarykova liga proti tuberkulóze, Ochrana matek a dětí, Okresní péče o mládež s podporou Československého červeného kříže a později jesle.³⁰⁴

Nárožní dům má čtyři nadzemní podlaží a je členěn šestnácti okenními osami. Třetí a třináctá osa jsou tvořeny výraznými rizalitou s dekorem zploštělých elips mezi jednotlivými podlažími. Pod okny prvního nadzemního podlaží vidíme parapetní římsu s výraznými konzolami. Mezi třetím a čtvrtým nadzemním podlažím se nachází průběžná římsa s půlkruhovými konzolami. Okna ve třetím nadzemním podlaží zdobí výrazné šambrány s půlkruhem. Nároží je zaoblené a v posledním podlaží je tvořeno půlválcem ustupujícím

³⁰¹ PANOCH, P. *Slavné vily Pardubického kraje*, s. 97.

³⁰² SOKA Pardubice, fond MNV Pardubice, DZN – Bílé předměstí, inv. č. 1308, čp. 44, kart. 204

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ SAKAŘ, Josef. Nová doba města Pardubic. In *Kniha o městě Pardubice*, Praha 1999. s. 65. ISBN 80-86098-12-5.

z uliční čáry a zakončeným půlkruhovou střechou. Vstupní portály ve třetí, třinácté a šestnácté ose tvoří dvojice polosloupů s půlkruhovými výdutěmi nesoucími překlad. Portál v sedmé ose rámuje dvojice polosloupů s půlkruhovými výdutěmi s reliéfní výzdobou. Okna ve třetím nadzemním podlaží zdobí jednoduché růžové šambrány ukončené na vrchu půlkruhem.

Dům zvěrolékaře Hostýnka

Ulice a č.p.: Štrossova 126

Datace: 1922

Autor: Jindřich Freiwald

Obr.: 145

Dům leží na obdélném půdorysu, je orientován podélně k silnici a má tři nadzemní podlaží. Hlavní průčelí je v prvním podlaží čtyřosé, další jsou šestiosá. Kolem obdélných oken v prvním podlaží obíhá výrazná plastická šambrána zakončená půlkruhem. Hlavní vchod do objektu je tvořen dvěma pilastry nesoucími kladí, nad kterým vidíme plastický půlkruh s klenákem s reliéfním motivem ryby a kotvy. První a druhé podlaží odděluje římsa s obdélnými konzolkami. Okna ve druhém a třetím podlaží jsou obdélná, ohraničená vždy párem profilovaných lizén. Podlaží oddělují zrcadla s reliéfní výzdobou. Objekt ukončuje výrazná korunní římsa.

Činžovně – obchodní dům „Na Kopečku“

Ulice a č.p.: třída Míru 58

Památková ochrana: od 29.12.1983

Datace: 1924–1925

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 146

Název domu je odvozen od hospody „Na Kopečku“, která na tomto místě stála již od počátku 18. století. Stavba činžovně – obchodního domu se uskutečnila mezi léty 1924–1925, podle návrhu architekta Oldřicha Lisky. Jedná se o poslední projekt, který se podle jeho plánů v Pardubicích realizoval. Stavitel Václav Ladislav Hořenovský se rozhodl přebudovat

stávající jednopatrový dům vedle Paláce Hybských na reprezentativní sídlo pro svoji rodinu a firmu. Původně dokonce uvažoval o přetvoření na hotel.³⁰⁵

Hořenovský se rozhodl svěřit projekt Liskovi, protože spolu již pracovali při stavbě činžovních domů ve Sladkovského ulici a na stavbě pro Okresní nemocenskou pokladnu v ulici Karla Čapka. Přízemí tvořily obchodní prostory určené k pronájmu a kancelář Hořenovského stavební firmy. V prvním, druhém a třetím patře se nacházely v každém poschodí čtyři byty a v posledním patře byly byty tři. Zajímavostí je, že zde byl umístěn první elektrický výtah v Pardubicích.³⁰⁶ Dům měla rodina ve vlastnictví až do roku 1960, kdy byla na nemovitost uvalena národní správa a manželé Hořenovští o dům přišli.³⁰⁷ Stavba byla nedávno zrekonstruována a fasádě byla navracena její původní světle žlutá barva.

Dům s pěti nadzemními podlažími je situovaný na nároží třída Míru a ulice Jindřišská. Směrem do třídy Míru je průčelí tvořeno pěti okenními osami. V přízemí se nachází výkladce a vstupy do obchodních prostor. První nadzemní podlaží odděluje průběžná římsa. Mezi jednotlivými osami se nacházejí vpadlá zrcadla. Okna v dalších podlažích jsou segmentově vyklenutá, stejně jako okolní stěny. Zaklenutí je zvýrazněno horizontálními pásy. V posledním podlaží jsou okna rovná a ustupují z uliční čáry hlouběji do hmoty domu. Na objektu se nachází atikové patro tvořené jednotlivými buňkami, které jsou oddělené plastickými pásy, ukončenými v rovné střeše.³⁰⁸

Vila továrníka Ganze

Ulice a č.p.: Jahnova 9

Datace: 1921

Autor: Jindřich Freiwald a Ladislav Böhm

Obr.: 147

Vila stojí na půdorysu písmene L. Má dvě nadzemní podlaží a hlavní průčelí je členěno třemi osami. Krajní osy jsou tvořeny dvojicí oken. V prostřední ose vidíme výrazný rizalit zakončený vysokým trojúhelníkovým štítem se třemi obdélnými okny. Ve druhém

³⁰⁵ MvČ HK, Pomocná dokumentace č. 82/2007(Liska), Soupis 1946.

³⁰⁶ HRUBÝ, Vladimír – Poddaná, Jana. *Architektonické a stavební plány Pardubicka. Katalog k výstavě.* Pardubice, 1999. s. 36. ISBN 80-902581-2-3.

³⁰⁷ SOKA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené Předměstí, inv. č. 1307, čp. 58, kart. 96.

³⁰⁸ RACKOVÁ, Eliška. *Činžovní dům - tzv. Palác na Kopečku*, [online], <https://www.pamatkovykatolog.cz/cinzovni-dum-tzv-palac-na-kopecku-16136901> (cit. dne 1.10.2022).

podlaží se nachází zděný balkon s půlkruhově klenutým francouzským oknem. Střechu odděluje korunní římsa.

Stavebník požadoval dva stejné byty v přízemí a v patře a jeden menší byt v podkroví. Podle architekta Jindřicha Freiwalda se jedná o dům, který je přechodem od menšího rodinného domu k domu činžovnímu. Téměř totožný dům postavil architekt v Sušici, a to ze dvou důvodů. Prvním byly stejné situační podmínky a tím druhým byla nutnost okamžitého zadání žádosti o státní podporu.³⁰⁹

Činžovně-obchodní domy v ulici Sladkovského

Ulice a č.p.: Sladkovského 994, 995

Památková ochrana: 3.5. 1958

Datace: 1921–1923

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 148–151

Na činžovních domech se kromě Oldřicha Lisky podílel také sochař Josef Škoda. Měly sloužit k řešení bytové nouze, která v Pardubicích nastala. Stavba domu čísla popisného 995 započala 12. prosince 1921 a dokončena byla 15. listopadu 1922.³¹⁰ Výstavba domu s číslem popisným 994 byla zahájena 20. dubna 1922 a ukončena 19. prosince 1922. K obývání byl dům po vnitřních úpravách připraven 1. února 1923.³¹¹ Lisku neoslovilo město Pardubice, nýbrž stavitel Václav Ladislav Hořenovský. Ten domy nejenom postavil, ale také vlastnil a později pronajímal. Hořenovského stavební firma realizovala v Pardubicích spoustu dalších projektů jako například autopavilon nebo všesportovní stadion na výstavě tělovýchovy a sportu v roce 1931.

Dispoziční řešení obou domů je identické. V přízemí jsou situovány čtyři místnosti pro obchodní činnost a dva byty. V každém dalším podlaží se nacházejí dva byty s pokojem pro služku. V podkroví je umístěn jeden byt. Prvky obloučkového kubismu jsou patrné hlavně na

³⁰⁹ FREIWALD, J. *Naše stavby*, s. 84.

³¹⁰ SOKA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené předměstí, inv. č. 1307, čp. 995, kart. 140.

³¹¹ BARTOŠ, Š. – LUKEŠ, Z. – PANOCH, P. *Kaleidoskop tvarů: století moderní architektury v Pardubickém kraji*, s. 66.

šambránách s půlkruhy a dále ve využití sochařské výzdoby od Josefa Škody.³¹² Hořenovský vlastnil oba domy až do roku 1960, kdy na ně byla uvalena národní správa.³¹³

Dům s číslem popisným 994 má sedlovou střechu, čtyři nadzemní podlaží a v průčelí pět okenních os. Nad čtvrtým podlažím se nachází nástavba se třemi okny. V prvním podlaží se uprostřed nachází hlavní vstup do objektu a ostatní osy tvoří výkladce. Další podlaží je odděleno zkosenou širokou římsou. V prvním podlaží vidíme v bočních osách vpadlé balkony. Prostory mezi jednotlivými osami jsou zdobeny reliéfní výzdobou v prolamovaných rámech. Ve třetím podlaží vidíme mezi okny meandrové motivy se čtvercem uprostřed. V posledním podlaží je výzdoba tvořena zaoblenými meandry s kruhem uprostřed.

Objekt s číslem popisným 995 je velmi podobně architektonicky ztvárněn jako sousední. Má celkem čtyři nadzemní podlaží a nástavbu se třemi okny, průčelí je pětiosé. Uprostřed přízemí se nachází hlavní vchod a výkladce. V dalších poschodích tvoří krajní osy malé vpadlé balkony, které jsou ve třetím a čtvrtém podlaží ukončeny do trojúhelníku. Fasáda je členěna zkosenými římsami. V prvním podlaží vidíme reliéfní výzdobu a v dalších poschodích se nacházejí motivy půlkruhů.

Živnostensko-úřednický dům v Havlíčkově ulici č.p. 1035

Ulice a č.p.: Havlíčkova 1035

Datace: 1923–1924

Současné využití: bytový dům

Autor: Jindřich Freiwald

Obr.: 152

Činžovní dům leží na obdélném půdorysu a je orientován podélně k hlavní silnici. Má čtyři nadzemní podlaží a průčelí je členěno v prvním podlaží pěti osami a ve vyšších šesti. V přízemí se nacházejí obchodní prostory a hlavní vchod do objektu tvořený vstupním portálem se dvěma prstencovými třičtvrtě sloupy nesoucími překlad, na kterém vidíme draperiový oblouk. Fasáda v dalších podlažích je bohatě plasticky zdobená. Plochy mezi

³¹² BARTOŠ, Š. – LUKEŠ, Z. – PANOCH, P. *Kaleidoskop tvarů: století moderní architektury v Pardubickém kraji*, s. 66.

³¹³ SOkA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené Předměstí, inv. č 1307, čp. 994, kart. 140.

jednotlivými okny jsou vypouklé a uplatňují se na nich motivy protilehlých kruhů. Jednotlivá podlaží odděluje široká průběžná římsa a celý objekt ukončuje výrazná korunní římsa.

Živnostensko-úřednický dům v Havlíčkově ulici č.p. 1040

Ulice a č.p.: Havlíčkova 1040

Datace: 1923–1924

Autor: Jindřich Freiwald

Obr.: 153

Dům se sedlovou střechou leží na obdélném půdoryse. Má čtyři nadzemní podlaží, obytné podkroví a průčelí je členěno do čtyř os. V první a poslední ose se mezi druhým a třetím nadzemním podlažím nacházejí půlválcové arkýře nesoucí dva menší obdélné balkóny. Mezi nimi vidíme výraznou římsu se dvěma kruhy. Druhá a třetí osa je ohraničena čtyřmi výrazně profilovanými polosloupky. Všechny architektonické prvky na fasádě jsou zvýrazněny tlumenou zelenou barvou. Fasáda má světle zelenou barvu. Obytné polopatro je tvořeno zaklenutými okny a odděluje ho výrazná korunní římsa s konzolami.

Činžovní domy na náměstí Čs. Legií

Ulice a č.p.: náměstí Čs. Legií 1114-1115, 908, 1088 a 1100

Datace: 1924–1926

Autor: Jindřich Freiwald

Obr.: 154–155

Dva bloky činžovních domů se sedlovou střechou se nacházejí na rozích náměstí Čs. Legií. Architektonické pojetí je u obou téměř totožné. Středové partie hlavního vstupu tvoří vždy mělce vystupující arkýř s geometricky ztvárněnými polopilíři ukončenými nad rovinou střechy půlkruhy. Kolem oken obíhá jednoduchá šambrána. Okna ještě zvýrazňují červené příčle. Poslední podlaží je odděleno výraznou římsou. Fasáda obou bloků je šedá a architektonické ozdobné prvky jsou provedeny žlutě.

Dům manželů Kratochvílových

Ulice a č.p.: Havlíčkova 1000

Datace: 1922–1923

Autor: Jindřich Freiwald

Obr.: 156

Dům má obdélný půdorys a sedlovou střechu s hřebenem rovnoběžně k silnici. Nad hlavním průčelím se nachází pět vikýřů se sedlovou střechou. Průčelí je členěno pěti osami. Dům tvoří čtyři nadzemní podlaží. V prvním podlaží se nacházejí komerční prostory a další podlaží jsou obytná. Každá osa je ohraničena polosloupy s prstenci. Okna zdobí výrazné šambrány. V prvním nadzemním podlaží se nad okny nacházejí frontony, které se opakují i na vikýřích vystupujících ze střechy.

Pokud bychom se pokusili vyhledat obdobnou stavbu v rámci zájmového území, nalezneme ji v nedalekém Hradci Králové, konkrétně v ulici Bratří Čapků. Jedná se také o nájemní dům, dokončený o rok později. Oba objekty jsou začleněny do uliční sítě a mají obdélné půdorysy, čtyři podlaží a sedlové střechy. Zásadním spojujícím článkem je především pojetí a členění hlavních průčelí, které jsou rozděleny svislými prvky na několik pravidelných os. Tyto osy pak působí jako samostatné vertikální pásy v ploše fasády. U obou porovnávaných průčelí ale můžeme najít různé charakteristické odlišnosti.

V případě domu v Hradci Králové si můžeme povšimnout, že ve druhém a třetím podlaží jsou na čelní fasádě umístěny čtyři pravidelné segmentové arkýře, které vystupují z hmoty průčelí domu a jsou zvýrazněné podokenními parapety a geometrickou plastickou výzdobou. Průčelí svisle člení pět polopilířů složených z kvádrů a stylizovaných balustrádových kuželek. Ústředními motivy jsou tedy kvádry, balustrádové kuželky a v případě arkýřů elipsovité zaklenutí. Pokud bychom chtěli nalézt pravděpodobnou inspiraci architektonického pojetí v historických stavebních slozích, můžeme ji nalézt v baroku, pro které je mimo jiné typické užívání elipsovitých tvarů, a to zejména v půdorysech a dále užitích barokních balustrádových kuželek.

Dům v Pardubicích má spíše opačné uspořádání. Čelní fasáda je ustoupena z uliční řady do hmoty domu a pouze druhá a čtvrtá okenní osa mělce vystupuje z plochy průčelí ve tvaru trojbokého hranolu. Pásy os opticky prodlužují střešní vikýře, které jsou umístěny na východní střešní rovině. Průčelí horizontálně rozděluje mezi prvním a druhým podlažím systém balkónů a mezi druhým a třetím podlažím přerušovaná nadokenní římsa. Na ní navazují okenní frontony se stylizovaným hrotitým tvarem. Stejný motiv se uplatňuje i na vikýřích nad průčelím. Výrazné vertikální členění, které nám připomíná výše uvedený objekt

v Hradci Králové je v tomto případě tvořené sloupy s hladkými dřívky, jež jsou několikrát děleny prstenci. I zde se dají hledat analogie s historickými stavebními slohy. Štíhlé sloupy s prstenci připomínající přípory klenebních žeber a okenní frontony se stylizovaným draperiovým obloukem nám nápadně připomínají gotický sloh.

8.7.4. Přelouč

Vila Ing. Dvořáka

Ulice a č.p.: Žižkova 662

Datace: 1925–1926

Autor: Antonín Mahn

Obr.: 157

Vila od architekta Antonína Mahna byla postavena v letech 1925–1926. Je postavena ze dřeva a v městském prostředí působí nezvykle. Architektonicky ji můžeme zařadit do tzv. plebejského „*art deca*“. Latě a trámký hrázdění jsou vyskládány do tvaru obličejů s vyceněnými zuby. Svoji podobou připomíná dřevěnou masku, což nám může evokovat dobovou zálibu v etnografických upomínkových předmětech dovážených z ciziny.³¹⁴

Nájemní dům v ulici Československé armády

Ulice a č.p.: Československé armády 801

Datace: -

Autor: -

Obr.: 158

Dům se nachází v širším centru města Přelouč, v blízkosti sokolovny. Má obdélný půdorys, sedlovou střechu a dvě nadzemní podlaží. Průčelí je členěno v prvním nadzemním podlaží třemi osami a v druhém čtyřmi. Ze střechy vystupuje vikýř s trojúhelníkovým štítem se sruženými okny a jedním kulatým menším oknem. Podlaží odděluje výrazná podokenní římsa. Pod střechou vidíme korunní římsu se třemi půlkruhovými konzolami.

³¹⁴ BARTOŠ, Š. – LUKEŠ, Z. – PANOCH, P. *Kaleidoskop tvarů: století moderní architektury v Pardubickém kraji*, s. 115–116.

8.8. Okres Chrudim

8.8.1. Heřmanův Městec

Nájemní dům v ulici Čáslavská

Ulice a č.p.: Čáslavská 261

Datace: 1929

Autor: -

Obr.: 159

Stavba se dvěma nadzemními podlažími je orientována do ulice Čáslavská. První nadzemní podlaží je čtyřosé a vidíme zde dva výkladce, vstup a dvoukřídlá vrata do průjezdu. Druhé nadzemní podlaží je tříosé a všechny tři okna lemuje ozdobná šambrána. Střecha je sedlová s hřebenem rovnoběžným se silnicí. Na prostřední ose se nachází trojúhelníkový štít s oknem a letopočtem 1929. Střechu odděluje výrazná korunní římsa se dvěma půlkruhy.

8.8.2. Hlinsko

Nájemní dům na Dvořákově nábřeží

Ulice a č.p.: Dvořákovo nábř. 284

Parcelní číslo: 27

Autor: -

Obr.: 160

Dům se nachází u řeky Chrudimky na Dvořákově nábřeží. Severovýchodní průčelí má jedno nadzemní podlaží a je orientováno směrem k hlavní silnici. První patro je tříosé a ukončeno štítem s nápisem „*Ladislav Šulc knihařství – papírnictví*“, který je oddělen výraznou korunní římsou se třemi plastickými půlkruhy. Severní průčelí tvoří dvě nadzemní podlaží. Přízemí je čtyřosé se dvěma okny a dvěma vstupy. Jednotlivé osy oddělují zaoblené lizény. Ve druhém podlaží vidíme trojdílná okna, jež jsou oddělena zaoblenými lizénami. Nad třetí osou vystupuje ze střechy vikýř s malým obdélníkovým oknem.

8.8.3. Chrudim

Spolkový dům

Ulice a č.p.: Palackého třída 490

Datace: 1922–1923

Autor: Josef Stejskal

Obr.: 161

Dům byl postaven mezi léty 1922–1923 podle návrhu Josefa Stejskala. Stavitelem byl chrudimský stavitel Josef Zizius. Dům měl řešit bytovou nouzi po první světové válce. První nadzemní podlaží patřilo sociálním službám, dále tu byl umístěn útulek pro zanedbanou mládež, internát pro učně a byt domovníka.

Nacházely se zde dvě velké místnosti pro batolata, kuchyně, pokoj pro infekčně nemocné, přijímací pokoj, šatna, koupelna, spíž, toalety, prádelna, byt správkyně o dvou místnostech a pokoj pro pěstounku. Pro útulek zanedbané mládeže zde byly vyčleněny dvě místnosti, pro útulek učňů také dvě místnosti a Okresní péči o mládež jedna místnost. Dále zde byla čekárna a učednická besídka sestávající se ze sálu s jevištěm a knihovny.

Další dvě podlaží byla rozdělena na dvacet menších bytů především pro úředníky. Jednotlivé byty tvořily většinou dva pokoje s kompletním vybavením. Celkové náklady na stavbu byly přibližně dva miliony korun.

Objekt se nachází na rohu ulic Rooseveltova a Palackého. Má půdorys písmene U a rozkládá se na ploše téměř 1000 m². V ulici Rooseveltova je dům rozdělen do tří traktů a každý má svůj vlastní vchod. Okna v celém objektu jsou orámována šambránami s plastickými trojúhelníky na pravé a levé straně. Vrcholy trojúhelníků směřují k oknu. Dům je zakončený valbovou střechou.

Bývalý zemědělský výzkumný ústav

Ulice a č.p.: Čáslavská 525

Datace: 1923–1926

Autor: Karel Šidlík

Obr.: 162–165

Stavbu z roku 1926 navrhl architekt Karel Šidlík a provedla ji místní stavitelská firma Prokop a Zizius. Celkové náklady na výstavbu činily 350 000 Kč. Původně byla postavena jako Státní výzkumná stanice zemědělská. V roce 1942 byla přestavěna na nemocnici a jako zdravotnické zařízení sloužila až do roku 2007. Od té doby objekt chátral. Nyní slouží opět jako zdravotnické zařízení, tentokrát pro osoby postižené Alzheimerovou chorobou.

Do budovy se vchází půlkruhovým hlavním vchodem se dvěma sloupy s prstenci nesoucími plochou střechu. Jednotlivé okenní osy od sebe oddělují pilíře tvořené velkými čtverci a celá fasáda působí dynamickým dojmem. Okenní výplně jsou tvořeny bílou mřížkou. Celý ho ukončuje výrazná římsa, kde se střídají motivy bílých a okrových obdélníků. Technické zařízení zemědělského ústavu navrhl ředitel hospodářské školy Dr. Ing. Zelenka. Provedení místností, slavnostní sítě a knihovny navrhl prof. arch. Eduard Oslejšek. Slavnostní síň se dala využívat i jako kino. V periodiku Chrudimský kraj stavbu velmi oceňovali a poznamenali: „*Nově vybudovaná výzkumná stanice zemědělská jest krásným pomníkem zemědělské kultury.*“³¹⁵

Nájemní dům v ulici Revoluční č.p. 489

Ulice a č.p.: Revoluční 488

Datace: 1921–1923

Autor: Josef Stejskal

Obr.: 166–167

Jedná se o nárožní bytový dům stojící na půdorysu písmene L. Má sedlovou střechu a tři nadzemní podlaží. Průčelí do ulice Přemysla Otakara je velmi jednoduché. Člení ho čtyři okenní osy. První podlaží je odděleno jednoduchou průběžnou římsou. Fasáda je světle okrová a jednoduché šambrány kolem oken tmavě červené, v posledním podlaží ještě zdobené trojúhelníky po stranách. Hlavní průčelí do Palackého třídy je v prvním podlaží šestiosé a další podlaží pětiosé. Dům zakončuje trojúhelníkový štít s plastickou výzdobou. Fasádu ve druhém a třetím podlaží zdobí dvě lizény, začínající v průběžné římsě oddělující první podlaží. Jsou ukončeny v korunní římsě s protáhlými obdélníkovými konzolami.

Nájemní dům v ulic Revoluční č.p. 520/IV

Ulice a č.p.: Revoluční 520/IV

³¹⁵ *Chrudimský kraj*, XV, 1926, č. 5, 6. 3.

Datace: -

Autor: stavební firma Nekvinda a Pekař

Obr.: 168–172

V přízemí každého ze tří bloků se nacházejí celkem čtyři byty s jedním pokojem, kuchyní, předsíní, spižárnou a toaletou. Ve druhém patře se nacházejí taktéž čtyři byty o stejné dispozici jako v přízemí, avšak s tím rozdílem, že k jednomu z nich náleží balkon. Také druhé podlaží je dispozičně stejné jako přízemí. Dům je podsklepen a každému bytu náležela jedna sklepní kóje. Celkem se v jednom bloku nacházelo dvanáct bytů.

Celý bytový dům je tvořen třemi bloky identických bytových domů s vlastním vchodem. Každý blok má tři nadzemní podlaží a pět okenních os. Prostřední blok má ještě nástavbu o pěti osách. V každé prostřední ose se nachází hlavní vstup do domu tvořený dvěma polosloupy nesoucími kladí. V patrech vidíme zděné půlkruhové balkony. Okna zdobí tmavě žlutá profilovaná šambrána. Fasáda je členěna vodorovnými pásy, ve světle žluté a bílé barvě.

Vila v ulici Jiráskova

Ulice a č.p.: Jiráskova 495

Datace: 1922-1923

Autor: M. Šnobl a J. Uhlíř

Obr.: 173-174

Samostatně stojící vila byla postavena v roce 1923 pro známého houslistu Ladislava Prokopa. Sloužila jako velkovýrobná hudebních nástrojů firmy Ladislav Prokop. Stavbu provedl stavitel Josef Zizius.³¹⁶ Vila se nachází nedaleko vlakového nádraží v Chrudimi. Je postavena na půdorysu písmene L. Na nároží na jižní straně vidíme výrazný polygonální rizalit s cibulovou střechou. Dům má dvě nadzemní podlaží. Tmavě šedá fasáda je zdobena okrovými geometrickými tvary. Kolem oken vidíme plastické šambrány s půlkruhovými motivy. Korunní římsu tvoří obloučkový vlys a čtvrtválcové konzolky.

³¹⁶ DOLEŽALOVÁ, Radka Projektová dokumentace, [elektronická pošta]. Message to: denisa-kroupova@email.cz. 16.11. 2022 10:15 [cit. 2022-22-11]. Osobní komunikace.

8.9. Okres Ústí nad Orlicí

8.9.1. Česká Třebová

Kulturní centrum

Ulice a č.p.: Nádražní 397

Datace: 1923–1925

Autor: stavební firma Rössler a Kudlík

Obr.: 175–177

Původně na tomto místě stával hostinec s tanečním sálem z roku 1831, ve kterém se po roce 1890 konaly pravidelně dělnické schůze a kulturní akce. Časem ale přestal kapacitně dostačovat, a proto bylo v roce 1921 rozhodnuto o rozšíření a přestavbě. Finančně přispěla Československá strana sociálně demokratická, část peněz byla vybrána z veřejné sbírky a část byla pokryta státní subvencí, což vzbudilo značný odpor ze strany konkurenčních politických stran.³¹⁷

Plány zhotovila stavební firma Rössler a Kudlík, která stavbu také řídila. Statické výpočty pro střechu a stropy provedla firma Společnost pro Štěpánovy střechy z Prahy. Stavba samotná se uskutečnila mezi léty 1923–1925. Stavitelé zmodernizovali původní budovu hostince a vybudovali vedle ní nový objekt se sálem, kotelnou, šatnami a kavárnou.³¹⁸ Budova byla slavnostně otevřena dne 4. ledna 1923. Celkové náklady byly 1,2 milionu korun.

Jedná se o objekt se třemi nadzemními podlažími orientovaný podélně k silnici. Uliční průčelí tvoří devět okenních os. Vchody do budovy se nacházejí v první a čtvrté ose. Ve druhé ose vystupuje od druhého podlaží trojboký arkýř. Ve druhém patře vidíme sdružená zaklenutá okna a v posledním sdružená obdélníková. Fasádu zdobí dekor protilehlých kružnic. Ze střechy vystupují dva trojúhelníkové vikýře s trojúhelníkovým oknem.

Kancelářská budova firmy Krbec a Příbyl

Ulice a č.p.: Bratří Hubálků 1230

Datace: 1925

³¹⁷ Národní dům, in: *Bratrství*, IV, 1922, č. 6, 9. 2., nestr.

³¹⁸ MIKOLECKÝ, Milan. Dějiny výstavby Dělnického domu přehledně, Dělnický dům v České Třebové – minulost a současnost. In *Českotřebovský zpravodaj*, 1997, č. 6, s. 28–31.

Autor: Jan Duchoslav

Obr.: 178–179

Firma Krbec a Příbyl byla založená v roce 1912 a jako obchod se dřívím se v roce 1918 rozšířila ještě o pilu. Primárně byla zaměřená na práci s tvrdým a listnatým dřevem.³¹⁹ Jan Duchoslav navrhl pro firmu zděný patrový objekt s přístavkem, s oštokovaným soklem z umělého kamene a fasádou s dvěma různými odstíny ve škrábané omítce. V suterénu byly vyčleněny dvě místnosti pro potřeby archivu a jednopokojové byty pro domovníka a sluhu. Ostatní místnosti sloužily jako sklepy, kotelna nebo prádelna. V přízemí se nacházely kancelářské místnosti jako například pokladna, kartotéka, hovorna, kancelář prokuristů nebo manipulační kancelář, které byly řazeny do kruhu. V prvním patře byly umístěny byty pro úředníky.³²⁰

Dům stojí samostatně v okrajové části České Třebové. Má obdélníkový půdorys, tři nadzemní podlaží a sedlovou střechu se dvěma štíty. Směrem do ulice Bratří Hubálků je fasáda tvořena jedenácti okenními osami. V sedmé až desáté vystupuje z fasády rizalit, ukončený trojúhelníkovým štítem s malým půlkruhovým oknem. Celý objekt ukončuje výrazná, třikrát odstupňovaná korunní římsa s motivem bílých kvádrů.

Železniční stanice

Ulice a č.p.: nám. Jana Pernera

Datace: 1921–1924

Autor: Kudlich a Rösler z České Třebové a Ing. Karel Beran z Prahy

Obr.: 180–181

Po vzniku Československa se stala Česká Třebová významným dopravním uzlem a přestavba, která byla plánovaná už v roce 1911, se ukázala jako nezbytná. Pro nové nádraží bylo zvoleno místo mimo dosavadní kolejiště, takže stavba výpravních a poštovních budov mohla proběhnout bez výraznějších omezení provozu. Stavba nové výpravní, nádražní pošty a dvou krytých nástupišť proběhla mezi léty 1921–1924. Stavba byla zadána dvěma architektonickým firmám – Kudlich a Rösler z České Třebové a Ing. Karel Beran z Prahy. Návrh nové výpravní budovy vznikl v departmentu pozemních staveb Ministerstva železnic.

³¹⁹ Parní pila a sklady dříví firmy Krbec a Příbyl. In: *Vpřed!*, II, 1927, č. 27–28, 2. 7., nestr.

³²⁰ DUCHOSLAV, Jan. Dvě stavby z České Třebové. In: *Stavitelské listy* XXIII, 1927. s. 123.

Podle původního projektu Vojtěcha Krcha vypracovali dokumentaci Miloš Fikr a Josef Tkalců. V architektonickém řešení se uplatňuje kubistické ztvárnění klasicistního průčelí, které je zvýrazněno dvěma pětibokými rizality. Do stran je budova roztažena nižšími křídly, zakončenými pavilony. Areál je tvořen osobním nádražím s výpravní budovou a nástupištěm, sousední poštou na východní straně a skupinou budov výtopen a dílen na západní straně. Ve vstupní hale můžeme vidět fresky z roku 1974 od Stanislava Víši, které znázorňují nejdůležitější hospodářská odvětví České Třebové. Poslední větší stavební úpravy proběhly v letech 2001–2002.³²¹

V suterénu budovy se nacházelo několik sklepů, chodba a kabelové závěry. V přízemí byl umístěn vestibul, prostor pro balíková a listovní podání, pokladna, místnost pro přednostu, spedice a kontrola. V prvním patře se nacházel byt přednosty se třemi pokoji, koupelnou a kuchyní, dále pak ambulantní ložnice pro úředníky a pro zřízence, ložnice, pokoj, noclehárna a místnost pro telegraf.

Nájemní dům U Spořitelny

Ulice a č.p.: Hýblova 72

Památková ochrana: od 27.2. 2006, MPZ Česká Třebová

Datace: 1925–1926

Autor: Josef Mařík

Obr.: 182

Nárožní dům byl postaven mezi léty 1925–1926. Architektem byl Josef Mařík a stavbu provedla stavební společnost Františka Plášila. Velká část vnitřních prostor byla změněna a upravena pro provoz spořitelny. Podle projektové dokumentace z roku 1936 byly v patrech navrženy samostatné bytové jednotky. Byly však zrušeny a přestavěny na kanceláře. Ve vstupní části se nachází pamětní deska o autorovi budovy a stavební firmě.³²²

Dům leží na půdorysu písmene L a je ukončen valbovou střechou. Průčelí do Hýblovy ulice je v prvním nadzemním podlaží šestiosé, s ozdobnými geometrickými prvky mezi okny. Druhé podlaží je odděleno římsou a je dvanáctiosé, ukončené odstupňovanou korunní římsou.

³²¹ KREJČÍŘÍK, Mojmír. *Česká nádraží: (architektura a stavební vývoj)*. Litoměřice, 2003. s. 81–82. ISBN 80-902706-7-0.

³²² RACKOVÁ, Eliška. *Městský dům*, [online], <https://www.pamatkovykatolog.cz/mestsky-dum-15886733> (cit. dne 25.04.2022).

Třetí nadzemní podlaží je koncipováno jako falešná mansarda. Průčelí do ulice U Spořitelny je tvořeno drobným nárožním balkonem. Vedlejší osu ukončuje trojúhelníkový štít s drobným kulatým oknem.³²³

Nájemní dům v ulici Hýblova

Ulice a č.p.: Hýblova 97

Památková ochrana: od 31.1. 2006, MPZ Česká Třebová

Datace: 1927

Autor: Jan Duchoslav

Obr.: 183-185

Dům byl postaven v roce 1927 a jeho autorem je Jan Duchoslav. Ten kromě domu projektoval i garáž, přistavěnou v roce 1929. Objekt byl budován jako obchodní dům s byty v prvním patře pro manžele Dominika a Helenu Trávníčkovy. Stavební povolení bylo uděleno 2.8. 1927 a dům byl zkolaudován 17.12. 1927.³²⁴ Na stavbě je umístěna pamětní deska spisovatele Jana Hýbla z České Třebové.

Nárožní dům se třemi nadzemními podlažími je do Podbranské ulice členěn v přízemí čtyřmi osami a v dalších třech. Nad jednoosým nárožím vidíme věžičku ve tvaru čtyřbokého jehlanu. Průčelí do Hýblovy ulice je v přízemí čtyřosé a v dalších podlažích pětiosé. Okna zdobí výrazné šambrány, mezi kterými jsou plastické prolamované geometrické obrazce.

8.9.2. Choceň

Nájemní dům v ulici Jungmanova

Ulice a č.p.: Jungmanova 132

Datace: -

Autor: -

Obr.: 186

³²³ RACKOVÁ, Eliška. *Městský dům*, [online], <https://www.pamatkovykatalog.cz/mestsky-dum-15886733> (cit. dne 25.04.2022).

³²⁴ Tamtéž.

Stavba se leží na obdélném půdorysu, má sedlovou střechu s hřebenem rovnoběžně k silnici a dvě nadzemní podlaží. Na střeše je umístěn výrazný vikýř s trojúhelníkovým štítem a jedním oknem. Ve štítu se uplatňuje plastický dekor. První nadzemní podlaží je upraveno pro komerční prostory. Druhé nadzemní podlaží je dvouosé, tvořené dvojicí sdružených oken, mezi kterými vidíme obdélníkový a čtvercový dekor. Střecha je oddělena korunní římsou s obdélníkovými konzolami.

8.9.3. Letohrad

Dům v ulici Družstevní č.p. 361

Ulice a č.p.: Družstevní 361

Datace: -

Autor: -

Obr.: 187

Rodinný dům obdélného půdorysu má sedlovou střechou a dvě nadzemní podlaží. Jižní průčelí je tvořeno třemi osami a jednotlivá podlaží odděluje profilovaná římsa. Nad okny v prvním podlaží vidíme nadokenní římsu s půlkruhem. Okna ve druhém podlaží rámuje výrazné šambrány s motivem sdružených půlkruhů. Ve východním průčelí se v prvním podlaží nachází hlavní vchod s plastickým půlkruhem. Ve druhém podlaží vidíme dvě okna se stejným motivem jako nad jižním průčelím. Ve štítu se nachází jedno čtvercové okno s půlkruhem. Celý objekt obíhá profilovaná korunní římsa.

Rodinné domy v ulici Družstevní č.p. 365 a 366

Ulice a č.p.: Družstevní 365 a 366

Datace: -

Autor: -

Obr.: 188

Dvojice identických domů se nachází na rohu ulic Družstevní a 28. října. Mají obdélný půdorys, valbovou střechu a obytné podkroví. Na štítovém průčelí se nachází dvojice oken s výraznými šambránami s plastickým půlkruhem. Mezi okny vidíme lizénu ukončenou

v podokenní římsě. Okno v podkroví je obdélné, s šambránou se dvěma protilehlými plastickými půlkruhy.

8.9.4. Vysoké Mýto

Divadlo A. V. Šembery

Ulice a č.p.: Komenského 281

Památková ochrana: MPZ Vysoké Mýto

Datace: 1924–1925

Autor: Vincenc Mašek

Obr.: 189

Spolek pro stavbu a udržování divadla ve Vysokém Mýtě se ustavil až po první světové válce v dubnu 1918. V srpnu roku 1920 věnovaly sestry Weinfurherovy pozemek na Pražském Předměstí s podmínkou, že bude použit pro stavbu kamenného divadla. Na jeho stavbu byla vypsána soutěž, v níž bylo předloženo deset návrhů. Kvůli předpokládaným vysokým nákladům ze stavby nakonec sešlo, ale snahy o hledání vhodného místa neustávaly. V roce 1924 byl zakoupen panem Koláškem hotel Zlatá hvězda na Pražském Předměstí. Po úpravě zahrady byl 5. října 1924 položen základní kámen divadla a stavba byla dokončena 9. srpna 1925.³²⁵ Projektování se ujal vysokomýtský stavitel Vincenc Mašek a stavbu zajišťovala firma První orlická stavebna. Dne 5. října 1925 byla stavba slavnostně odhalena. Celkové náklady stavby činily 750 tisíc korun. Prvním představením byla hra Jaroslava Kvapila *Princezna Pampeliška*.³²⁶

Divadlo stojí na nepravidelném čtvercovém půdorysu. Má valbovou střechu a průčelí je tvořeno sedmi osami. Objekt se skládá ze dvou nadzemních podlaží. Druhou až šestou osu tvoří mírně vystupující rizalit, kde jsou jednotlivé osy odděleny polosloupky a profilovanými hlavicemi. V prostřední ose se mezi prvním a druhým podlažím nachází půlkruhový balkonek. Nad rizalitem vidíme štít se sedmi půlkruhy. Prostřední je největší a uvnitř něho se nachází plastický kruh s výzdobou. V krajních osách kolem oken probíhají přes obě patra trojice lizén.

³²⁵ KLÍMA, Jan. *Vysoké Mýto tradice a současnost*, Vysoké Mýto, 2004. s. 125. ISBN 80-239-3071-0.

³²⁶ PANOCH, Pavel. Divadlo A. V. Šembery Vincenc Mašek, [online], <https://www.theatre-architecture.eu/cs/databaze.html?theatreId=492>, (cit. 03.03.2021).

Základní škola Jiráskova

Ulice a č.p.: Jiráskova 317

Datace: 1925–1926

Autor: Viktorín Šulc

Obr.: 190-193

Bývalá dívčí rodinná škola byla postavena na popud Ženského klubu. Je zrealizována podle návrhu architekta Viktorína Šulce a provedení stavby bylo svěřeno staviteli Josefu Vondráčkovi z Prahy – Smíchova. Stavba budova se uskutečnila mezi léty 1925-1926. V roce 1937 byl přistavěn internát. V suterénu se nacházejí sklepy, kuchyň s jídelnou, prádelna, žehlárna a toalety. Do přízemí byly situovány byt školníka a učebny. V prvním patře najdeme učebny se sborovnou a ředitelnu a byt ředitele s přístupem po vedlejším schodišti. V posledním patře byly umístěny další učebny, žehlárny a šatny. Nad celým objektem se nachází půda. V budově byly navrženy dva byty. Jeden pro ředitelku školy a druhý v přízemí pro školníka. Celý objekt byl vytápěn kamny a každá etáž měla svůj vlastní komín.³²⁷ Celé budově dominuje výrazný zaklenutý vstupní portál. Na fasádě objektu můžeme vidět ornamentální výzdobu. Ze střechy vystupují drobné půlkruhové vikýře.

8.9.5. Žamberk

Divadlo

Ulice a č.p.: Nádražní 39

Datace: 1926

Autor: Josef Skřivánek

Obr.: 194

O výstavbu divadla se zasloužil místní divadelní spolek. O stavbě bylo rozhodnuto už v roce 1868. Záměr ale překazila první světová válka. Ochotníci se snažili získat peníze od sponzorů a pořádali veřejné sbírky. V roce 1920 existoval záměr postavit budovu městského divadla do Vojáckových sadů, to však obec nepovolila. V roce 1924 bylo rozhodnuto o výstavbě divadla v Nádražní ulici. Návrh budovy vypracoval čáslavský architekt Josef

³²⁷ Archiv stavebního úřadu ve Vysokém Mýtě, Základní škola Jiráskova

Skřivánek a stavbu provedl místní stavitel Eduard Kovařík. Základní kámen byl položen 23. května 1926 a stavba byla dokončena o sedm měsíců později.

8.10. Okres Svitavy

8.10.1. Litomyšl

Spořitelna

Ulice a č.p.: Smetanovo náměstí 112

Památková ochrana: od 3.5. 1859, MPR Litomyšl

Datace: 1925-1926

Autor: Josef Mařík

Obr.: 195

Nárožní budova byla provedena podle architekta návrhu stavitel Václavem Šilhavým. Fasádu člení masivní profilované římsy. Mezi okny druhého nadzemního podlaží se nacházejí mělké pilastry s konkávně hloubenými hlavicemi, „*jež tvoří jakoby negativ půlválců.*“³²⁸ Toto nám ukazuje na inspiraci obloučkovým kubismem. Od roku 1927 se nacházejí na atice sochy od Václava Macha symbolizující Píli, Čas, a Spořivost. Směrem do ulice Špitálská můžeme vidět sochy symbolizující Průmysl a Orbu od Karla Pokorného.³²⁹

Okresní úřední budova

Ulice a č.p.: Tomáše G. Masaryka 650

Datace: 1925–1928

Autor: Antonín Ausobský

Obr.: 196

Budova byla navržena architektem Antonínem Ausobským a mezi léty 1925–1928 stavbu uskutečnil stavitel Medek.³³⁰ Litomyšl měla jako okresní město ambice stát se administrativním centrem regionu. Objemem a členěním vstupu odpovídá Ausobský na činžovní dům od Bohumila Hübschmana naproti gymnáziu. Podle Petra Kočího se architekt

³²⁸ ŠUBRTOVÁ, Anna. *Spořitelna*, [online], <https://lam.litomysl.cz/objekt/01-112-sporitelna>, (cit. 15.11.2022).

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ LAŠEK, František. *Litomyšl v dějinách a výtvarném umění*. Litomyšl, 1945, s. 101.

snažil vyrovnat s dalšími historickými etapami, ať už moderními, nebo historickými. Projevy národního stylu lze spatřovat například v pestré žluté barevnosti nebo v půlválcových prvcích na korunní římsě. Spíše je ale potřeba hledat je v ideové rovině.³³¹

Tvarosloví obloučkového kubismu nemělo v Litomyšli příliš ohlas, a to i přes to, že v nedaleké České Třebové nebo Poličce jsou jeho projevy velmi hojné. Architektura obloučkového kubismu vycházející z folklorních motivů se v Litomyšli omezuje na schématické uplatnění zaoblených tvarů a ornamentů.³³²

8.10.2. Polička

Soubor domů na nábřeží Svobody

Ulice a č.p.: nábřeží Svobody

Památková ochrana: 7.7. 2006

Datace: 20.léta 20.století

Autor: Oldřich Liska

Obr.: 197–201

Domy vznikly ve dvacátých letech 20. století při budování nové čtvrti nad Synským rybníkem přibližně 300 metrů na jih od historického centra Poličky. Autorem urbanistického řešení čtvrti z roku 1922 je královéhradecký architekt Oldřich Liska a pražský architekt Vladimír Zákrejs. Liska zde pracoval na čtyřech obytných domech. Jsou koncipovány v duchu obloučkového kubismu s trojúhelníkovými štíty a vikýři. Zajímavým prvkem jsou nízké dřevníky, které jednotlivé domy propojují. Návrh Oldřicha Lisky byl považován za příliš okázalý a úředníci na něj neposkytli finanční prostředky, proto městská správa oslovila architekta Václava Flegla, aby projekt upravil a aby především sjednotil podobu fasád. Půdorysné řešení zůstalo zachováno.³³³

Čtyři domy na nábřeží Svobody (č.p. 384–386 a 393) byly postaveny během roku 1923. V letech 1924–1932 navázala výstavba dalších pěti domů za budovou gymnázia (č.p.

³³¹ ŠUBRTOVÁ, Anna. *Architektura a urbanismus Litomyšle první poloviny 20. století*. Olomouc. 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, Vedoucí práce Rostislav Švácha. s. 52.

³³² Tamtéž, s. 43.

³³³ ŠVÁCHA, Rostislav - JUNEK, David. *Polička: moderní architektura 1900-1950*. Polička, 2007. s. 9–12. ISBN 978-80-86533-04-9.

388–392). Tyto domy mají jiné půdorysné řešení a celkovou konfiguraci. Realizaci staveb provedli místní stavitelé a o barevných kombinacích rozhodlo hlasování radních města.³³⁴

Domy tvoří dvě nadzemní podlaží a částečně obytné podkroví i suterén. Mají bosovaný vstupní portál s římsovým kladím. Fasáda je členěná plastickými půlkruhy, kruhy a výraznými parapetními římsami. Střechy jsou valbové s vikýři a mají plechovou krytinu.

8.11. Okres Havlíčkův Brod

8.11.1. Havlíčkův Brod

Rodinný dům v ulici Žižkova

Ulice a č.p.: Žižkova 354

Datace: 1923

Autor: Jindřich Freiwald, Jaroslav Böhm

Obr.: 202

Dům si v roce 1923 nechal postavit místní učitel Josef Kuna. Plány pocházejí z roku 1922. Je zajímavé, že stejný typ domu provedla firma Freiwald a Böhm, a to už v roce 1919 v kolonii rodinných domů pro státní zaměstnance v dnešní čtvrti Ořechovka v Praze a také v roce 1922 pro kolonii Perníkářka na pražském Smíchově.³³⁵ Objekt leží na čtvercovém půdorysu a má sedlovou střechu s velkým trojúhelníkovým štítem. Na jižní straně se nachází pravidelný blok s okny a s balkonem. Hrany domu zdůrazňují bílé cihly.

8.11.2. Chotěboř

Vyšší odborná škola, Obchodní akademie a Střední odborné učiliště technické

Ulice a č.p.: Na Valech 690

Datace: 1924

Autor: -

Obr.: 203–204

³³⁴ ŠVÁCHA, R. - JUNEK, D. *Polička: moderní architektura 1900-1950*. s. 9–12.

³³⁵ FREIWALD, J. *Naše stavby*, s. 11–16.

Původně stavba sloužila jako budova okresního soudu. Jedná se o samostatně stojící objekt střední školy na půdorysu písmene L. Střecha nad hlavní vstupní částí je valbová s hřebenem kolmo k silnici. Na ni přiléhá vedlejší část s hřebenem kolmo k ní. Dominantní barvou fasády je bílá, ale objevují se na ní okrové prvky, tedy kombinace typická pro obloučkový kubismus. Na fasádě můžeme také najít motivy půlkruhů, pásků a zaoblených ozdobných konzolek.

9. Závěr

Předkládaná diplomová práce si kladla za cíl zhodnotit architekturu obloučkového kubismu na území východních Čech mezi léty 1918–1928 a jeho podíl na stavební kultuře východočeského regionu. Text metodologicky vychází ze starší i současné uměleckohistorické a teoretické literatury. Sledovaný časový interval je obdobím velkých společenských změn, které se samozřejmě promítaly do architektury. Pozornost byla věnována hlavně obytné architektuře (nájemní domy a vily), ale do práce bylo zařazeno i několik staveb, které sloužily nebo dodnes slouží jako škola, banka či Husův sbor.

Sledované objekty se nacházejí na území bývalého Východočeského kraje a vybraná města jsou v katalogu řazena dle jednotlivých okresů od severu k jihu. Do soupisu bylo zahrnuto přibližně sto objektů a jejich výběr je demonstrativní. Na tak velkém území není samozřejmě možné zmapovat všechny stavby. Cílem při tvorbě katalogu bylo obsáhnout co nejvíce staveb, odpovídajících stanoveným kritériím. Tím nejdůležitějším byl stupeň zachování do současnosti. Ve velkých městech je staveb postavených ve stylu obloučkového kubismu velké množství a nebylo možné zahrnout do soupisu všechny. Vybrány byly pouze takové, u kterých je znám architekt či projektant a datum výstavby. Katalog také zahrnuje stavby veřejných institucí jako banky nebo školy. Práce se zakládá na studiu archiválií, ať už se jedná o fondy jednotlivých architektů uložených v Archivu architektury a stavebnictví v Národním technickém muzeu nebo plánové dokumentace uložené na stavebních úřadech v jednotlivých městech. Přes veškeré úsilí nebylo možné získat všechny potřebné dokumenty, a to z několika důvodů. Některé archiválie se vůbec nedochovaly nebo byly uloženy na špatných místech. Několik archivních fondů nebylo zpracováno a nebylo možné se k nim dostat. Dalším problémem byla v případě některých vlastníků (fyzických či právnických osob) neochota udělit souhlas s nahlédnutím do stavební dokumentace na příslušném stavebním úřadě. V tomto případě byl kontaktován příslušný stavební úřad a požádán alespoň o poskytnutí informace týkající se doby výstavby a autorství. Ne vždy se podařilo požadované informace získat. Z tohoto důvodu je práce orientována především na architektonické pojetí exteriéru. Všechny uvedené stavby byly autorkou osobně navštíveny za účelem pořízení fotografické dokumentace a zhodnocení objektu na místě.

Architektura obloučkového kubismu je fenomén, který je stejně jako architektonický kubismus, typický pouze pro území bývalého Československa. Analogie v jiných zemích budeme hledat velmi obtížně. Jak již bylo zmíněno výše, stavby v tomto stylu můžeme najít

na Slovensku, i bývalé Podkarpatské Rusi. Nový stát pohlížel na novou výstavbu jako na věc prestiže a ukazatel prosperity. K šíření obloučkového kubismu přispíval i fakt, že jeho hlavní propagátoři Josef Gočár a Pavel Janák působili na uměleckých školách, v uměleckých spolcích a Janák také v Klubu Za Starou Prahu. Obloučkový kubismus se přibližně do roku 1925 stal oficiální stavebním stylem nového státu. Stavby nevznikaly na základě politické objednávky, ale je v nich přímo obsažena.

Už na skicách Pavla Janáka z let 1914–1918 můžeme rozpoznat tendence, které vedou k zaoblování linií. Hned po válce se umělci přestávají orientovat na Západ a zajímá je spíš národní umění, tradice a hledají vzory v lidovém umění. Několik let po válce se radostná atmosféra ve společnosti vrátila do běžného života, kterému již nevyhovovaly okázalost a bohaté formy obloučkového kubismu. Na stavbách se začíná postupně uplatňovat funkcionalistické pojetí.

Problematicky se jeví také spojování se stylem art deco. Ač jsou si formálně a časově velmi podobné, art deco vychází spíše ze secesního dekorativismu a hnutí jako fauvismus nebo expresionismus. Inspiraci umělci nacházeli také v Orientu, Japonsku nebo Egyptě. Obloučkový kubismus se snaží o vystižení českého ducha, tudíž je nepravděpodobné, že by se umělci inspirovali cizími zdroji.

Zlomem nastal v roce 1925, kdy proběhla výstava v Paříži. Umělecká společnost byla rozdělena. Kritika se soustředila zejména v časopise *Stavba*. Největší úspěch na výstavě zaznamenal pavilon L'Esprit Nouveau. Po výstavě dochází k přehodnocování směřování české architektury a umělci postupně začínají inklinovat k funkcionalismu.

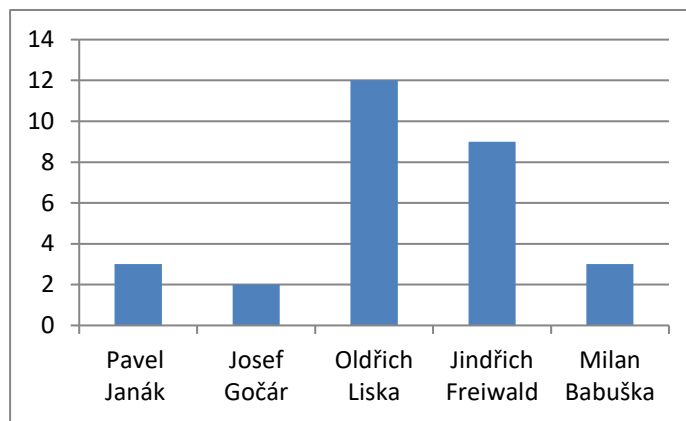
Na níže uvedené schématické mapě východních Čech jsou vyznačeny lokality, kde se vyskytují stavby ve stylu obloučkového kubismu. Celkem bylo do katalogu zařazeno 35 měst. Z mapy vyplývá, že stavby v tomto slohu se příliš neuplatnily v oblasti Krkonoš, Broumovského výběžku a Orlických hor, tedy na územích, kde bylo početněji zastoupeno německy mluvící obyvatelstvo.

Obr.: Schématické vyznačení lokalit

Do katalogu bylo zařazeno přibližně sto objektů. Po první světové válce byl kritický nedostatek bytů a nová výstavba neprobíhala. Pro její povzbuzení zavedl stát systém dotací, ze kterých bylo možné čerpat prostředky pro novou výstavbu. Příspěvek bylo možné uplatnit na výstavbu nájemních domů s menšími byty do 80 m², popřípadě na menší dělnické domky. Pokud bychom se podívali do přiložených plánových dokumentací staveb, zjistíme, že toto kritérium bylo splněno téměř všude. Z toho tedy vyplývá, že státní příspěvek byl pravděpodobně čerpán na veškerou výstavbu bytových domů.

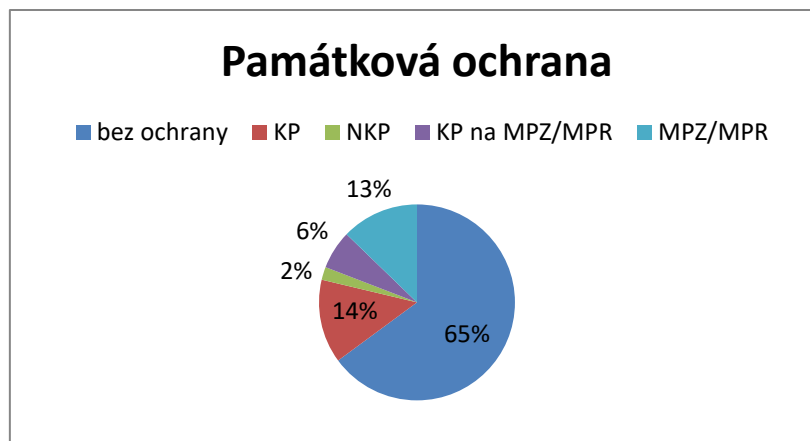
Nová výstavba ve městech probíhala z velké části pod záštitou místních architektů a menších projekčních kanceláří. Výjimkou jsou samozřejmě dva nejznámější architekti tvořící v duchu obloučkového kubismu – Pavel Janák a Josef Gočár – a dále Oldřich Liska, Milan Babuška nebo kancelář Jindřicha Freiwalda a Jaroslava Böhma. Tvorba ostatních architektů se soustředila většinou na jedno nebo dvě blízko sebe ležící města v jednom regionu. Uvést můžeme například Aloise Mezeru, který navrhoval v Trutnově a v Úpici, Josefa Maříka v České Třebové a v Litomyšli nebo Roberta Dvořáčka v Červeném Kostelci a ve Studnici. Ve sloupcovém grafu níže můžeme vidět, že z nejznámějších architektů tvořících v duchu obloučkového kubismu byli na území východních Čech nejvíce zastoupeni Oldřich Liska a Jindřich Freiwald, zatímco tvorbu Pavla Janáka a Josefa Gočára můžeme nalézt spíše v Praze.

Obr.: Počet staveb vybraných architektů

Pro stavby ve stylu obloučkového kubismu jsou typické dekorativní motivy vycházející z kruhů, válců nebo jejich výřezů. Tyto projevy se uplatňují buď jako ozdobný prvek přímo na fasádě nebo ve formě arkýřů či rizalitů. Typické barvy jsou bílá, červená nebo žlutá. Klasické ozdobné prvky pro tento sloh můžeme najít na rodinném domě v Letohradě, dále na nájemních domech v ulici Sladkovského v Pardubicích nebo správní budově firmy Sochor ve Dvoře Králové nad Labem. Zajímavě pojaté rizality a arkýře se nacházejí například na Gymnáziu v Trutnově, nájemním domě ve Smiřicích, obchodním domě Na Kopečku v Pardubicích nebo na nájemním domě v ulici Bratří Čapků v Hradci Králové. Kombinaci rizalitu s plastickými motivy na fasádě můžeme nalézt v Chrudimi na vile v ulici Jiráskova. Charakteristickou barevnost sledujeme například na nájemních domech v Poličce, Okresní péči o mládež v Hradci Králové, domě pro sociální péči Charlotty Masarykové v Pardubicích nebo rodinném domě v ulici Krásnohorské v Náchodě.

Na závěr je třeba zmínit památkovou ochranu. Z celkového počtu bylo zjištěno, že celkem třináct objektů je kulturní památkou (KP), dva národní kulturní památkou (NKP), dvanáct se nachází v městské památkové zóně nebo rezervaci (MPZ/MPR). Šest budov je kulturní památkou a zároveň se nacházejí v památkově chráněném území (KP na MPZ/MPR). Zbývající budovy nemají žádnou památkovou ochranu. Ochranná pásma nebyla pro účely této práce brána v potaz, neboť jejich účelem je ochrana jiného památkově chráněného území nebo objektu.

Obr.: Památková ochrana

Velký počet budov bez památkové ochrany může být způsoben pozdějšími stavebními úpravami a nevhodnými zásahy nebo také jistou neochotou památkové péče chránit stavby mladšího data. U některých objektů by jistě stálo za to zvážit určitý stupeň památkové ochrany a chránit alespoň vnější plášť. Například skautská vila ve Dvoře Králové nad Labem, má původní interiéry, bývalý okresní dům v České Skalici a střední průmyslová škola stavební a Obchodní akademie arch. Jana Letzela v Náchodě pozoruhodně ztvárněnou fasádou, obecní dům ve Smiřicích zajímavě pojatý rizalit nebo dřevěná vila Ing. Dvořáka v Přelouči je svým vzhledem naprosto jedinečná.

Obloučkový kubismus není mezi běžnou veřejností tak známý, jako jsou ostatní klasické stavební slohy, a některým se může zdát nevkusný nebo zbytečně přelácaný, nicméně dotváří svým vzhledem charakter města a přispívá k různorodosti městského prostoru. Z různého označování tehdejší produkce, zejména pojmy rondokubismus, obloučkový kubismus nebo národní sloh, vystupuje závažnější problém, a to je vlastní podstata daného stylu. Co vůbec znamenají stavby, jejichž poznávacím znakem je barevnost, výrazná fasáda a ornamenty, které jsou možná odvozeny z lidového umění? Diplomová práce si nekladla za cíl obsáhnout všechny stavby obloučkového kubismu ve východních Čechách nebo kodifikovat jeho pojmenování, avšak upozorňuje na zajímavou a dosud příliš neprobádanou kapitolu z českých dějin architektury.

10. Summary

The aim of the presented diploma thesis was to evaluate the architecture of arched cubism in the territory of Eastern Bohemia in a range of years 1918–1928 and its contribution to the building culture of the East Bohemian region. The text is based on older and contemporary art historical and theoretical literature. The observed time interval is a period of great social changes, which of course were reflected in architecture. Attention was mainly focused to residential architecture (rental houses and villas), but the work also included several buildings that served or still serve as a school or banks.

The monitored objects are located on the territory of the former East Bohemia region, and the selected cities are line up in the catalog according to individual districts from north to south. Approximately one hundred objects were included in the inventory and their selection is demonstrative. It is not possible to map all buildings in such a large area. Objects were selected in terms of degree of preservation and importance for a region. The work is based on the study of archives, whether it is the funds of individual architects stored in the Archive of Architecture and Construction in the National Technical Museum or planning documentation at city office. Despite all efforts, it was not possible to obtain all the necessary documents for several reasons. Some archives have not been preserved at all or have been stored in the wrong places. Several archival holdings were not processed and could not be accessed. Another problem was the reluctance of some owners (natural or legal persons) to give their consent to inspect the building documentation at the relevant building authority. In this case, the relevant building authority was contacted and asked to at least provide information regarding the time of construction and authorship. It was not always possible to obtain the required information. For this reason, the work is mainly focused on the architectural concept of the exterior. All listed buildings were personally visited by the author in order to obtain photographic documentation and evaluate the object on the spot.

Arched Cubism architecture is a phenomenon that, like architectural Cubism, is typical only for the territory of the former Czechoslovakia. It is very difficult to find analogies in other countries. As already mentioned above, buildings can be found in Slovakia and Subcarpathian Rus. The new state viewed new construction as a matter of prestige and an indicator of prosperity. The fact that its main promoters, Josef Gočár and Pavel Janák, were active in art schools and art associations, and Janák also in the Za Starou Prahu Club,

contributed to the spread of arched cubism. Arched Cubism became the official building style of the new state by approximately 1925.

Already in the sketches of Pavel Janák from 1914–1918, we can recognize tendencies that lead to the rounding of lines. Immediately after the war, artists stop orienting themselves to the West and are more interested in national art, traditions and look for models in folk art. A few years after the war, the joyful atmosphere in society returned to ordinary life, which no longer suited the pomp and rich forms of arched cubism, and the functionalist concept is gradually being applied to buildings.

The association with the art deco style also seems problematic. Although they are very similar in form and time, art deco is based more on art nouveau decorativism and movements such as fauvism or expressionism. Artists also found inspiration in the Orient, Japan or Egypt. Arched Cubism tries to capture the Czech spirit, so it is unlikely that artists would be inspired by foreign sources.

The turning point came in 1925, when an exhibition took place in Paris. The art society was divided. Criticism was mainly concentrated in the *Stavba* magazine. The biggest success at the exhibition was the L'Esprit Nouveau pavilion. After the exhibition, the direction of Czech architecture was reassessed and artists gradually began to lean towards functionalism.

On the schematic map of eastern Bohemia below, locations where buildings in the style of arched cubism are found are marked. A total of 35 cities were included in the catalog. It follows from the map that buildings in this style were not widely used in the Krkonoše Mountains, Broumovský výběžek and the Orlické Mountains, i.e. in areas where the German-speaking population was more numerous.

Approximately one hundred objects were included in the catalog. The main criterion for compiling it was the degree of preservation up to the present day and the importance for a specific region. After the First World War, there was a critical housing shortage and new construction did not take place. To encourage it, the state introduced a system of subsidies from which it was possible to draw funds for new construction. The contribution could be used for the construction of rental houses with smaller apartments of up to 80 m², or for smaller workers' houses. If we were to look at the planning documents of the buildings, we would find that this criterion was met almost everywhere. It therefore follows that the state contribution was probably used for all the construction of apartment buildings.

New construction in cities took place largely under the auspices of local architects and smaller design offices. The exceptions are, of course, the two most famous architects creating in the spirit of arch cubism, Pavel Janák and Josef Gočár, as well as Oldřich Liska, Milan Babuška or the office of Jindřich Freiwald and Jaroslav Böhm. The work of other architects was mostly focused on one or two cities located close to each other in one region. We can mention, for example, Aloise Mezera, who designed in Trutnov and Úpic, Josef Mařík in Česká Třebová and Litomyšl or Robert Dvořáček in Červený Kostelec and Studnice. In the bar graph below, we can see that among the most famous architects creating in the spirit of arched cubism, Oldřich Liska and Jindřich Freiwald were the most represented in Eastern Bohemia, while the work of Pavel Janák and Josef Gočár can be found more in Prague.

Decorative motifs based on circles, cylinders or their cutouts are typical for buildings in the style of arched cubism. These manifestations are applied either as a decorative element directly on the facade or in the form of bay windows or eaves. Typical colors are white, red or yellow. Classic decorative elements for this style can be found on a family house in Letohrad, on tenement houses in Sladkovského street in Pardubice or in the administration building of the Sochor company in Dvůr Králové nad Labem. Typically conceived rizalites and bay windows can be found, for example, at the Gymnasium in Trutnov, a tenement building in Smiřice, the Na Kopečku department store in Pardubice or a tenement building in Bratří Čapků Street in Hradec Králové. For example, we can observe the characteristic color in rental houses in Polička, District Youth Care in Hradec Králové, Charlotta Masaryková's social care house in Pardubice or a family house in Krásnohorské Street in Náchod.

In conclusion, monument protection should be mentioned. Out of the total number, it was found that a total of thirteen objects are cultural monuments (KP), two are national cultural monuments (NKP), twelve are located in the urban monument zone or reservations (MPZ/MPR). Six buildings are a cultural monument and at the same time they are located in a heritage-protected area (KP on MPZ/MPR). The remaining buildings have no heritage protection. Protection zones were not taken into account for the purposes of this work, as their purpose is the protection of another heritage-protected area or object.

The large number of buildings without monument protection can be caused either by later construction modifications and inappropriate interventions, or also by a certain reluctance of the preservation authorities to protect buildings of a younger date. For some buildings, it would certainly be worth considering a certain degree of heritage protection and protecting at

least the outer shell. For example, the villa in Dvůr Králové nad Labem has original interiors, the former district house in Česká Skalice and the secondary school in Náchod with a remarkably rendered facade, the house in Smiřice with an interesting concept of rizalite or the wooden villa of Ing. Dvořáka in Přelouč is completely unique in its appearance. Arched Cubism is not as well known among the general public as other classic building styles, and to some it may seem tasteless or unnecessarily overpriced, however, it completes the character of the city with its appearance and contributes to the diversity of the urban space.

A more serious problem emerges from the different designations of production at that time, especially the terms rondocubism, arched cubism or national style, and this is the very essence of the given style. What is the meaning of buildings whose distinguishing feature is color, a distinctive facade and ornaments that may be derived from folk art. The diploma thesis did not aim to include all arched cubism buildings in Eastern Bohemia or to codify its naming, it only draws attention to an interesting and so far underexplored chapter in the history of architecture.

11. Seznam použitých zdrojů

11.1. Prameny

SOkA Náchod. Fond Archiv města Červený Kostelec. Výstavba divadla, 1886 – 1939, karton č. 24, inv. č. 162, sign. I-14/4.

SOkA Náchod. Listina o přidělení zakázky staviteli Františku Neterdovi z 25. 5. 1922, č. 97.

SOkA Náchod. Listina o přidělení zakázky architektu Robertu Dvořáčkovi ze 14. 5. 1924, č. 114.;

SOkA Pardubice. Archiv města Dašice. Pamětní kniha města Dašice, ukn 1A/1B. S.

SoA Hradec Králové, fond Berní správa, dokumentace k čp. 617–618

SoA v Hradci Králové, Berní správa, dokumentace k čp. 632

SOkA Chrudim, Obec Chrudim Zemědělský ústav

SOkA Chrudim, Obec Chrudim 522/IV

SOkA Náchod, Pamětní kniha církve československé v Jaroměři

SOkA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené předměstí, inv. č. 1307, čp. 73, kart. 97

SOkA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené Předměstí, inv. č. 1307, čp. 58, kart. 96.

SOkA Pardubice, f. MNV Pardubice, DZN – Zelené předměstí, inv. č. 1307, čp. 995, kart. 140.

SOkA Pardubice, fond MNV Pardubice, DZN – Bílé předměstí, inv. č. 1308, čp. 44, kart. 204

SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. Archiv města Rychnov nad Kněžnou, Kniha protokolů ze schůzí obecního zastupitelstva 1923 – 1928, inv. č. 879, č. kn. 229

Archiv architektury MAS NTM. Červený Kostelec. f.14 Gočár

Archiv architektury MAS NTM, Vila pana továrníka Ladislava Bartoně. f. 80 Novotný.

Archiv architektury MAS NTM, Dvůr Králové nad Labem. f. 85 Janák

Archiv architektury MAS NTM, Průčelí bytového domu, 6 Bytová péče

Archiv architektury MAS NTM, Anglobanka. f. 14 Gočár

Archiv architektury MAS NTM, Interiéry zámku rodiny Bartoňů z Dobenína f. 85 Janák

Archiv architektury MAS NTM, Městský dům v Úpici

Archiv architektury MAS NTM, Dům okresní správní komise v Úpici (1922-23)

Archiv architektury MAS NTM, f. 95 Mezera

11.2. Literatura

ADLEROVÁ, Alena. *České užité umění 1918–1938*, Praha, 1983. ISBN 01-528-83.

ADLEROVÁ, Alena. František Kysela a český dekorativismus. In *Umění a řemesla*, 1981, č. 3. s. 3-4.

BARTOŠ, Štěpán – LUKEŠ, Zdeněk – PANOCH, Pavel. *Kaleidoskop tvarů: století moderní architektury v Pardubickém kraji*. Pardubice, 2006. ISBN 80-85211-19.

BARTOŠ Štěpán – LUKEŠ Zdeněk – PANOCH Pavel, *Ve víru modernosti: architektura 20. století v Královéhradeckém kraji*. Pardubice, 2008. ISBN 978-80-85211-23-8.

BENEŠOVÁ, Marie. *Česká architektura v proměnách dvou století*. Praha, 1984. ISBN 14-627-84.

BENEŠOVÁ, Marie. *Josef Gočár*. Praha, 1958.

BENEŠOVÁ, Marie. Rondokubismus. In *Architektura ČSSR*, XXVIII, č. 5, 1969.

BENEŠOVÁ, Marie. *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*. Hradec Králové, 2000. ISBN 80-902593-7-5.

BOŘUTOVÁ, Dana. *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*. Brno, 2010. ISBN 978-80-7027-217-6.

BREGANT, Michal. *Kubistická Praha*. Praha, 2004. ISBN 80-901559-7-9.

CÍSAŘOVSKÝ, Josef. *Jiří Kroha a meziválečná avantgarda*. Praha, 1967.

COOPER, Douglas. *The cubist epoch*. London 1971. ISBN 0714832421.

ČÁP, Jaroslav – ČÍŽEK, Jan. Historické veřejné stavby 6. Obchodní akademie. In *Náchodský zpravodaj*, 2017, 6.

DOSTÁL, Oldřich – PECHAR, Josef – PROCHÁZKA, Vítězslav. *Moderní architektura v Československu*, Praha 1967.

DUCHOSLAV, Jan. Dvě stavby z České Třebové. In *Staviteleské listy* XXIII, 1927.

FIBIGR, Aleš. "Sokol chlumecký": historie TJ Sokol v Chlumci nad Cidlinou. Chlumeck nad Cidlinou, 2009. ISBN 978-80-260-1925.

FRANCEK, Jindřich – Kristýna MATĚJKOVÁ. *Dějiny Jičína*. Praha, 2010. ISBN 978-80-87067-81-9.

FILIP, Jiří – KARASOVÁ, Daniela – KOTALÍK, Jiří - KOVÁŘOVÁ, Danica – KUNERT, Jakub – LUKEŠ, Zdeněk – PANOCH, Pavel. *Legiobanka: architektura, lidé, příběhy*, Praha, 2015. ISBN 978-80-86652-55-9.

FIŠEROVÁ, Hana. Folklorismy v české architektuře na přelomu 19. a 20. století: recepcie Národopisné výstavy československé v tvorbě vybraných architektů. In *Prameny a studie. Odkaz národopisné výstavy československé 1895 v oblasti etnografie, muzejnictví a památkové péče*, 2015, č. 56. s. 196 - 218.

FOLTYN, Ladislav. *Slovenská architektúra a česká avantgarda 1918-1939*. Bratislava, 1993. ISBN 80-900483-6-6.

FRAMPTON, Kenneth. *Moderní architektura: kritické dějiny*. Praha, 2004. ISBN 80-200-1261-3.

FREIWALD, Jindřich. *Naše stavby*, Praha, 1924.

GALETA, Jan, Poučení z lidového stavitelství na stránkách architektonických časopisů v 19. a na počátku 20. století, In *Zrození lidu v české kultuře*, Praha, ISBN 978-80-200-3066-5.

HAAS, Felix. Architektura "art déco". In *Architektura ČSR*, 37 (1978), č. 4, s. 184-189.

HELLER, Saturnin Ondřej. Renaissance moderních průčelí našich a vztah její k renaissanci původní. In *Zprávy Spolku architektů a inženýrů*. 1883, roč. XVIII, č. 1–2,

HERBENOVÁ, Olga. Janákovy skici. In *Umění a řemesla* 1985. s. 7-11.

HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*, Praha, 1970. ISBN 80-7185-389-5.

HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*, Praha, 2000. ISBN 978-80-86516-40-0

HNÍDKOVÁ, Vendula – VYBÍRAL, Jindřich. *Národní styl, kultura a politika: [National style, arts and politics]*. Praha, 2013. ISBN. 978-80-86863-62-7.

HNÍDKOVÁ, Vendula. Rondokubismus versus národní styl. In *Umění: časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky*, Roč. 57, č. 1 (2009). s. 74 – 84.

HORÁČEK, Martin. *Za krásnější svět: tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století = Toward a more beautiful world : traditionalism in architecture of the 20th and 21st centuries*. Brno, 2013. ISBN: 978-80-7485-002-8.

HORNEKOVÁ, Jana. *České art deco 1918-1938*. Praha, 1998. ISBN 978-80-902507-1-0.

HOSTINSKÝ, Otakar. Umění a národnost. In *O umění* (ed. Josef Císařovský). Praha, 1956.

HRUBÝ, Vladimír – PODDANÁ, Jana. *Architektonické a stavební plány Pardubicka. Katalog k výstavě*. Pardubice, 1999. ISBN 80-902581-3-1.

HUNE, Naomi – HUMOUR, Violet. Caricature of cubism in Prague, 1912-1914, In *Umění*, LV, 2003, 2, s. 122-136.

CHYTIL, Karel. O stavební činnosti v Praze v době baroka. In *Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém*, XXIX, 1895, s. 56–62 a 73–75.

JANÁK, Pavel. Barvu průčelím. In *Venkov*, XI, č. 289, 3.12. 1916

JANÁK, Pavel. Národní věc a čeští architekti. In *Národ II*, 1918, č. 23, č. 24.

JANÁK, Pavel. Opět na rozcestí k svérázu. In *Národ I (V)*, 1917, č. 32. s. 576–578.

JANÁK, Pavel. Od moderní architektury – k architektuře. In *Styl*, II, 1910. S. 105–109.

JANÁK, Pavel. Hranol a pyramida. In *Umělecký měsíčník*, I, 1911. S. 162–170.

JANÁK, Pavel. Nedočkavá procházka, In *Umění I*, 1918. s. 81–86.

JANÁK, Pavel. K jubileu Jana Kotěry. In *Styl II (VII)*, 1921 – 1922. S. 87–88.

JANÁK, Pavel. Barvu průčelím!. In *Styl II (VII)*, 1921 – 22. s. 4–5.

JANÁK, Pavel. Ve třetině cesty. In *Volné směry*, XIV, 1918. s. 218–226.

JANÁK, Pavel. Cesta Uměleckoprůmyslové školy. In *Výtvarná práce*, II, 1923. s. 176–184.

JANÁK, Pavel. Čtyřicet let nové architektury za námi – pohled zpět. In *Architektura ČSR*, II, 1940. s. 129–132.

JANÁK, Pavel. Užitečnost uměleckého průmyslu. In *Umělecký měsíčník*, I, 1911. s. 147–149.

JANÁK, Pavel. Pražský trh nábytku. In *Výtvarná práce*, I, 1921–1922.

JURKOVIČ, Dušan. Speisehaus und Touristenhaus auf dem Berge Radhost bei Frankstadt in Mähren. In: *Der Architekt. Wiener Monatshefte für Bauwesen und dekorative Kunst*, Wien, 1901, roč. VII, č. 2, s. 26–27.

JURKOVIČ, Dušan Samo. *Pustevně na Radhošti turistické útulny Pohorské jednoty "Radhošť" ve Frenštátě, vystavěné a zařízené po způsobu lidových staveb na Mor. Valašsku a Uh. Slovensku*, Brno, 1900.

KADLEC, Václav. Městské krematorium v Pardubicích. (Technický popis.). In *Kremace ve světle pravdy, Propagační spis městského krematoria v Pardubicích*. Pardubice 1936.

KARASOVÁ, Daniela. Jan Kotěra, 1871-1923: the founder of modern Czech architecture. Prague 2001. ISBN 80-86217-47-7.

KIESLING, Norbert. *Pavel Janák*, Praha 2011. ISBN 978-80-87164-38-9.

KLAZAROVÁ, Pavlína. Vila v zahradní čtvrti. In *Domov: kultura bydlení, architektura a užité umění*, 1997, č. 6. s. 33–35.

KLÍMA, Jan. *Vysoké Mýto tradice a současnost*, Vysoké Mýto, 2004. ISBN, 80-239-3071-0

KOTALÍK, Jiří T. Lidové stavitelství a jeho tradice v české architektuře 19. století, in: *Povědomí tradice v novodobé české kultuře. Doba Bedřicha Smetany*, Praha, 1989.

KOULA, Jan Evangelista. *Drobné umění II*, 1921. s. 27–33.

KOULA, Jan Evangelista. *Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století*. Praha, 1940.

KREJČÍŘÍK, Mojmír. *Česká nádraží: (architektura a stavební vývoj)*. Litoměřice, 2003. ISBN 80-86765-02-4.

KROUTVOR, Josef. Fenomén 1925. In *Umění a řemesla*, 1974, č. 3. s. 21–32.

KROUTVOR, Josef. *Náchodský okruh art deco*, Náchod, 1994. ISBN80-900058-4-5.

KUČA, Karel. *Chlumecko a Novobydžovsko: Historie a architektonické památky Pociclini 2*. Hradec Králové, 1995. ISBN 80-901906-0-X.

LAHODA, Vojtěch. *Český kubismus*. Praha, 1996. ISBN 80-85946-33-5.

LAHODA, Vojtěch – NEŠLEHOVÁ, Mahulena. *Dějiny českého výtvarného umění IV/2*. Praha, 1998. ISBN 80-200-0623-0.

LAMACĚ, Miroslav. *Osma a Skupina výtvarných umělců: 1907-1917*. Praha, 1988.

LANGER, František. *Byli a bylo*. Praha, 1992. ISBN 80-04-25702-X.

LAŠEK, František. *Litomyšl v dějinách a výtvarném umění*. Litomyšl, 1945.

LELEK, Ladislav. *140 let ochotnického divadla v Červeném Kostelci: 80 let divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec, 2005.

LÍBAL, Dobroslav. *Architektonické proměny Prahy v jedenácti stoletích*, Praha 2000. ISBN 80-86320-11-1.

LENDER–ZIKMUND, Ladislav. Génius průměrnosti: Architekt Jindřich Freiwald v Hradci Králové. In *Monumenta Vivent: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově*, Josefov 2005. s. 93–101.

LUKEŠ, Zdeněk – HAVLOVÁ, Ester. *Český architektonický kubismus: podivuhodný směr, který se zrodil v Praze*. Praha, 2006. ISBN 80-239-8368-7.

LUKEŠ, Zdeněk. *Josef Gočár*. Praha: Titanic, 2010. ISBN 978-80-86652-44-3.

MACEK, Petr. *Barevnost fasád Průzkum, dokumentace, vyhodnocení a obnova exteriéru historických staveb*. Praha, 2009. ISBN 978-80-87104-48-4.

MARŠÁLEK, Milan. Odkaz národopisné výstavy československé 1895. In *Prameny a studie. Odkaz národopisné výstavy československé 1895 v oblasti etnografie, muzejnictví a památkové péče*, 2015, 56. s. 170 – 190. ISBN 978-80-86874.

MATĚJČEK, Antonín. O vyschlém prameni. In *Národ*, I (V), 1917, č. 37, č. 39.

MIKOLECKÝ, Milan. Dějiny výstavby Dělnického domu přehledně, Dělnický dům v České Třebové – minulost a současnost. In *Česko-třebovský zpravodaj*, 1997, č. 6.

Národní věc a čeští architekti, In *Národ*, II, 1918, č. 23, č. 24.

Národopisná výstava Československá v Praze 1895. Praha: J. Otto, 1896.

NOVOTNÝ, Otakar. Architektura symbolická, pomník a Žižkův pomník. In *Volné směry*, XVIII, 1915.

NOVOTNÝ, Otakar. *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha, 1958.

OHMANN, Friedrich. *Architektura a umělecký průmysl doby baroku, rokoka a empiru v Čechách a jiných zemích rakouských*. Praha, 1896.

PANOCH, Pavel. *Hradec Králové: průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*. Praha, 2015. ISBN 978-80-7422-326-6.

PANOCH, Pavel. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha, 2009. ISBN 978-80-87073-12-4.

PENCÁK, Marcel. *Hradecký architekt: Vladimír Fultner ve spleti české moderny*. Brno, 2013. ISBN 80-87474-87-7.

PENCÁK, Marcel. Soutěž na pomník Jana Žižky na Vítkově v roce 1913. In *Umění*, LIV, 2006, č. 1, s. 69 – 84.

POCHE, Emanuel. Moderní umění. In: *Zdeněk Wirth, Dějepis výtvarných umění v Československu*, Praha 1935.

POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7277-370-1.

POSLUŠNÝ, Ludvík. *Nové paměti města Vamberka*. Vamberk, 2010. ISBN 978-80-254-9874-3.

PURKYNĚ, Karel. Chrám sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně. In *Národní listy*, 1863, s. 52. Přetištěno in: POKORNÁ PURKYŇOVÁ, Růžena. *Život tří generací*. Praha, 1944.

ŘÍHA, Karel. *Hradec Králové v roce 1925*, Praha 1925.

SAKAŘ, Josef. Nová doba města Pardubic. In *Kniha o městě Pardubice*, Praha 1999. ISBN 80-86098-12-5.

SCHWARZER, Mitchell, *German Architectural Theory and the Search for Modern Identity*. Cambridge, 1995. ISBN 978-0521481502.

SKALICKÝ, Alexandr st. Gočárova vila v Červeném Kostelci, Rodným krajem. In *Vlastivědný sborník Kraje Alose Jiráska, Boženy Němcové a bratři Čapků*, 2003, č. 27. s. 44–47.

SKALICKÝ, Alexandr st. *Stopami dějin Náchodska. Náchod soupis a popis památek*, Náchod, 2003. ISBN 80-86676-03-X.

STARÝ, Oldřich. Architekt prof. Josef Gočár. In *Architektura ČSR*, V, 1946.

STARÝ, Oldřich. Česká moderní architektura. In *Stavba*, IV, 1925–1926.

Stavba nové budovy gymnasijní. In *Posel z Podhoří*, r. 37, č. 15, 1923

SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura – svědectví dob*, Praha, 1987.

ŠLAPETA, Vladimír. Česká meziválečná architektura z hlediska mezinárodních vztahů. In *Umění*, XXIX, č. 4, 1981.

ŠLAPETA, Vladimír. Le Corbusierovy návštěvy v Československu. In *Architektura ČSR*, 4/87.

ŠOLC, Jiří - MÜHLSTEIN, Ludvík. *Červený Kostelec: 1890-1945*. Červený Kostelec, 1988. ISBN 80-86818-03-9.

STAŇKOVÁ, Jaroslava, *Pražská architektura*, Praha 1991. ISBN 80-900209-6-8.

ŠTECH, Václav Vilém. O národním umění. In *Včera*, Praha 1921. s. 204–221.

ŠTECH, Václav Vilém, České cesty k modernímu interiéru. In *Včera*, Praha 1921. s. 193–203.

ŠVÁCHA, Rostislav - JUNEK, David. *Polička: moderní architektura 1900-1950*. Polička, 2007. ISBN 978-80-86533-04-9.

ŠVÁCHA, Rostislav - PLATOVSKÁ, Marie. *Dějiny českého výtvarného umění. Díl 5. 1939-1958*. Praha, 2005. ISBN 80-200-1390-3.

ŠVÁCHA, Rostislav. Regionalismus v architektuře 20. století. = Regionalism in 20 th century architecture. In *Středoevropská architektura 1890-1998. Sborník příspěvků symposia.* = *Central European architecture in the period 1890-1998: the symposium proceedings.* Zlín, 1999. s. 30–37.

ŠVÁCHA, Rostislav. *Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911-1923.* Praha, 2000. ISBN 80-86010-35-X.

ŠVÁCHA, Rostislav. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století.* Praha, 1985. ISBN 80-85605-84-8.

ŠVESTKA, Jiří – VLČEK, Tomáš. Český kubismus 1909 – 1925. In *Malířství, sochařství, umělecké řemeslo, architektura (kat. výst.),* Düsseldorf 1991.

ŠVESTKA, Jiří a Tomáš VLČEK. *Český kubismus 1909–1925.* Stuttgart 1991.

TEIGE, Karel. *Práce Jaromíra Krejčara. Monografie staveb a projektů.* Praha 1933.

TEIGE, Karel. *MSA 2. Moderní architektura v Československu.* Praha 1930.

TEIGE, Karel. O uměleckém průmyslu a průmyslovém umění. In *Karel Teige, Stavba a báseň,* Praha 1927. s. 82–88.

TEIGE, Karel. Nové umění a lidová tvorba. In *Čas*, 30, 1920, č. 153.

TOMAN, Jindřich. *Kniha o českém kubismu.* Praha, 2004. ISBN 80-239-6658-8.

TYRŠ, Miroslav, *O podstatě díla uměleckého.* Praha, 1873.

TYRŠ, Miroslav. Ve prospěch renaissance české. In *Národní Listy*, 11.11. a 16.11. 1882.

URLICH, Petr. *Slavné vily Královéhradeckého kraje.* Praha, 2007. ISBN 978-80-87073-07-0.

VYBÍRAL, Jindřich. *Ignác Vojtěch Ullmann (katalog výstavy).* Praha, 1994. ISBN 80-703-5069-5.

WIRTH, Zdeněk. *Antonín Wiehl a česká renesance, Umění (Štencovo) I,* 1918–1921.

WIRTH, Zdeněk – MATĚJČEK, Antonín. *Česká architektura XIX století (1800 – 1920).* Praha, 1922.

WIRTH, Zdeněk. *Josef Gočár,* Genf 1930.

WITTLICH, Petr. *Česká secese*. Praha, 1982. ISBN 978-80-246-4495-0.

ZDRÁLEK, Kamil. *Kostelec nad Orlicí v zrcadle času*. Kostelec nad Orlicí, 2016. ISBN 978-80-260-9678-8.

ZIKMUND, Jiří - ZIKMUND-LENDER, Ladislav. *Architektura Hradce Králové na fotografiích Josefa Sudka*. Praha, 2014. ISBN 978-80-905271-5-7.

ŽÁKAVEC, František. *Dílo Dušana Jurkoviče: kus dějin československé architektury*. Praha, 1929.

11.3. Internetové zdroje

HNÍDKOVÁ, Vendula. *Národ a styl*. Academia.edu. Academia.edu. Dostupné z: https://www.academia.edu/21323164/N%C3%A1rod_a_styl

HNÍDKOVÁ, Vendula. *Krematorium Pardubice*. Dostupné z: https://www.academia.edu/18853540/Krematorium_Pardubice.

<https://kam.hradcekralove.cz/>

<https://www.pamatkovykatalog.cz/>

www.theatre-architecture.eu

<https://am.jicin.cz/>

11.4. Další

Zákon 45/1920 Sb. ze dne 13. ledna 1920, o umělecké úpravě předmětů státem vydávaných nebo podporovaných, pokud vyžaduje součinnosti umělců.

Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu

Archiv stavebního úřadu Jaroměř, Jakubské Předměstí: 118 – 120, č. 119/IV, 120/IV.

Archiv CČSH v Jaroměři, Pamětní kniha náboženské obce CČS v Jaroměři.

MvČ HK, Pomocná dokumentace č. 82/2007(Liska), Soupis 1946.

Archiv stavebního úřadu ve Vysokém Mýtě, Základní škola Jiráskova.

Archiv Národního památkového ústavu v Josefově, Červený Kostelec dům čp. 511.

Archiv Národního památkového ústavu v Pardubicích, Česká Třebová.

Archiv Národního památkového ústavu Pardubice, Oprava střechy budovy čp. 25 – Dašice.

Archiv Národního památkového ústavu v Pardubicích, Sladkovského 995, 994.

Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Ochotnický spolek.

Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Základní škola V. Hejny.

Archiv stavebního úřadu Česká Skalice, 473.

Archiv stavebního úřadu v České Skalici, Záložna.

Archiv stavebního úřadu ve Dvoře Králové nad Labem, Plk. Švece 1278.

Archiv stavebního úřadu v Havlíčkově Brodě, č.p. 354.

Archiv stavebního odboru Magistrátu města Hradec Králové, dokumentace k čp. 604–608.

BEKERA Matěj, Činnost architekta Oldřicha Lisky v Hradci Králové, Hradec Králové 2015, Bakalářská práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Vedoucí práce PhDr. Zdeněk Zahradník.

ŠUBRTOVÁ, Anna. Architektura a urbanismus Litomyšle první poloviny 20. století. Olomouc. 2014 Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta, Vedoucí práce Rostislav Švácha.

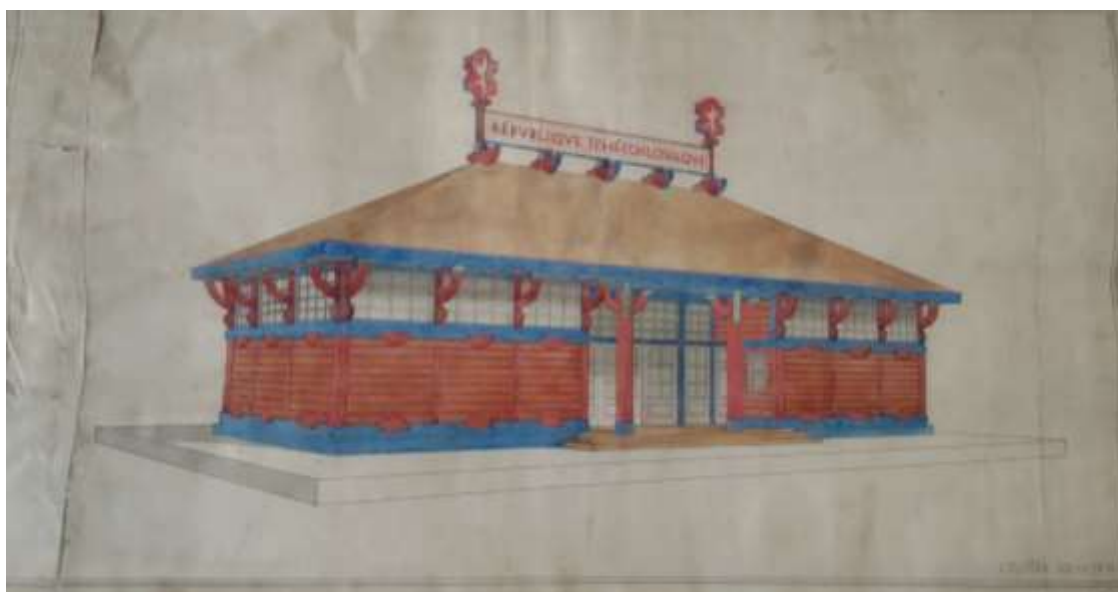
12. Obrazová příloha

Fárův dům, Pelhřimov

Obrázek 1. Aktuální stav, fotografie autorka

Pavilony

Obrázek 2 Návrh dřevěného stánku (Archiv architektury MAS NTM, f.14 Gočár, fotografie autorka)

Obrázek 3 Dřevěný stánek (Archiv architektury MAS NTM, f.14 Gočár fotografie autorka)

Obrázek 4 Pavilon v Riu De Janeiro (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 5 Pavilon v Riu De Janeiru (Archiv architektury MAS NTM, f.85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 6 Pavilon v Riu De Janeiru (Archiv architektury MAS NTM, f.85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 7 Návrh pavilonu pro výstavu v Paříži v roce 1925 (Archiv architektury MAS NTM, f.14 Gočár, fotografie autorka)

Obrázek 8. Pavilon na výstavě v Paříži v roce 1925 (Archiv architektury MAS NTM, f.14 Gočár, fotografie autorka)

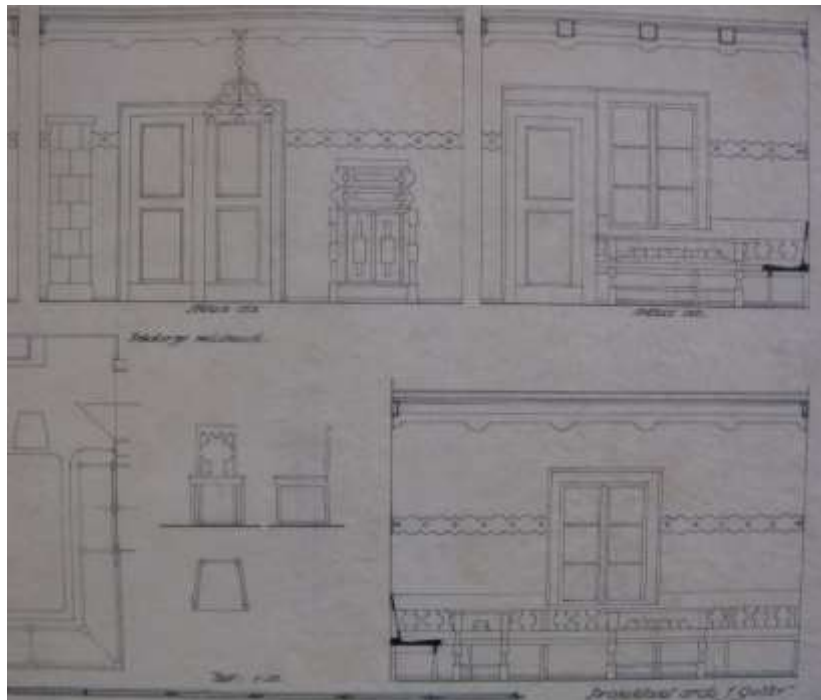
Obrázek 9. Interiéry pavilonu na výstavě v Paříži v roce 1925 (Archiv architektury MAS NTM, f.14 Gočár, fotografie autorka)

Gočárovovy domy ve Kbelích

Obrázek 10. Gočárovovy domy ve Kbelích (Josef Gočár. Praha Neznámá: průvodce po pražských čtvrtích [online], Dostupné z: <https://www.prahaneznama.cz/neco-navic/architekti/josef-gocar/>)

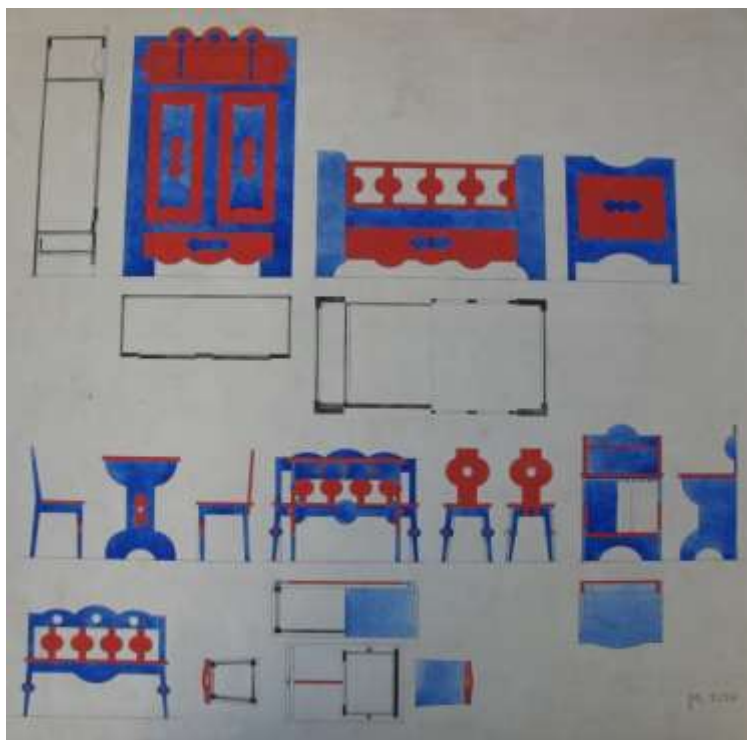
Nábytek

Obrázek 11. Návrh na vybavení hostince ve Kbelích (Archiv architektury MAS NTM, f.14 Gočár, fotografie autorka)

Obrázek 12. Jídelna pro továrníka Sochora (Archiv architektury MAS NTM, f.14 Gočár, fotografie autorka)

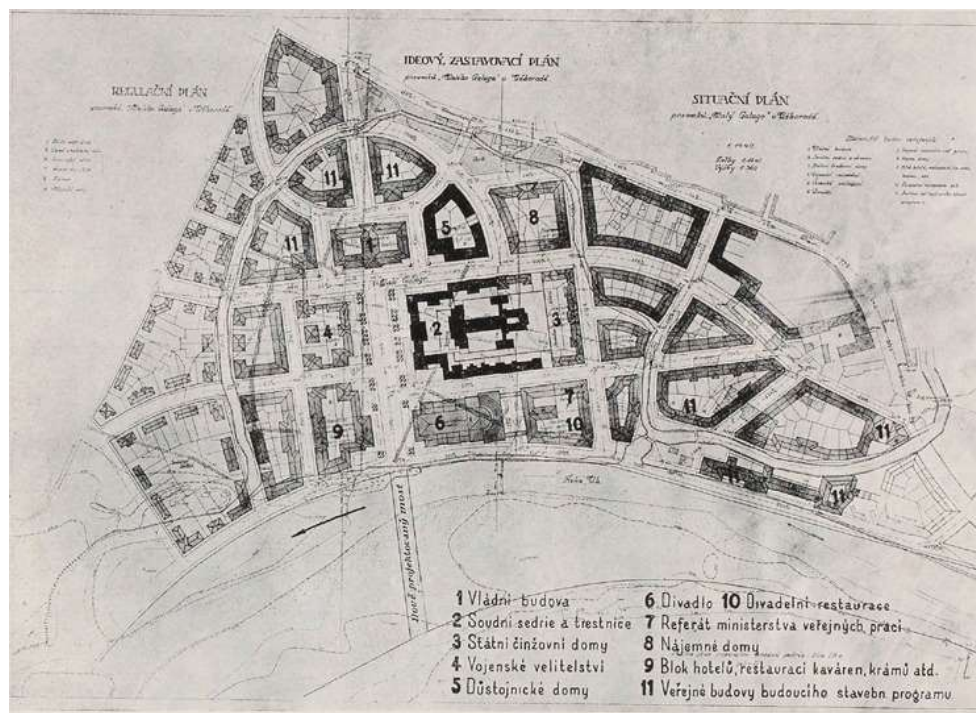

Obrázek 13. Návrh dětského pokoje z roku 1920 (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 14. Dívčí pokoj od Ladislava Machoně (Jiří ŠVESTKA – Tomáš VLČEK (edd.), Český kubismus 1909 – 1925, in: Malířství, sochařství, umělecké řemeslo, architektura (kat. výst.), Düsseldorf 1991)

Malé Galago

Obrázek 15. Regulační plán čtvrti Malé Galago (Archiv architektury MAS NTM, f. 6, Bytová péče, fotografie autorka)

Obrázek 16. Bytový dům v Dovženkově ulici (fotografie: <https://wave.rozhlas.cz/uzhhorod-modernism-vam-ukaze-kde-v-uzhorodu-najit-zajimave-mezivalecne-stavby-7785759?page=1>)

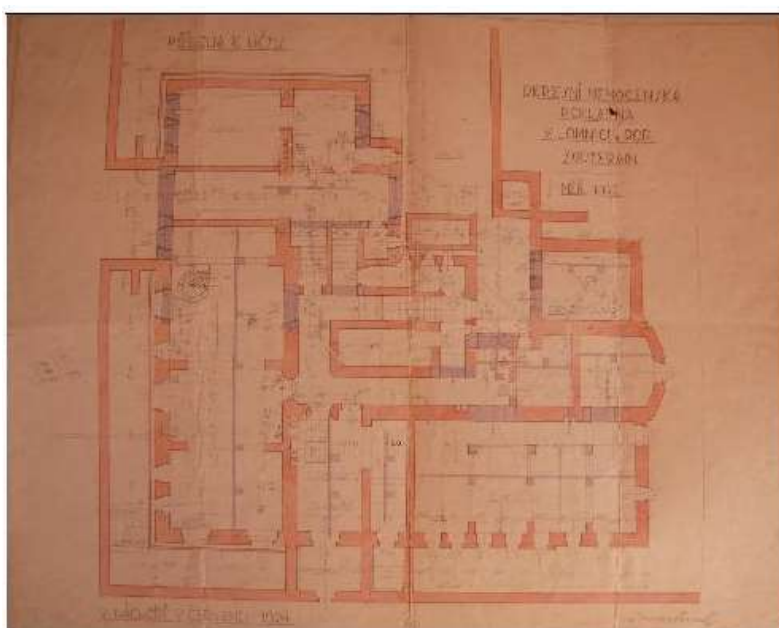
Okres Semily

Lomnice nad Popelkou

Okresní nemocenská pokladna

Obrázek 17. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 18. Půdorys suterénu (Archiv stavebního úřadu města Lomnice nad Popelkou, Pamětní spis Městské spořitelny v Lomnici nad Popelkou 1931, fotografie autorka)

Okres Jičín

Jičín

Nájemní domy v ulici Tyršova

Obrázek 19. Aktuální stav, (fotografie: <https://am.jicin.cz/objekt/64-cinzovni-domy>)

Chirurgický pavilon nemocnice

Obrázek 20. Aktuální stav, (fotografie: <https://am.jicin.cz/objekt/73-okresni-vseobecna-verejna-nemocnice-oblastni-nemocnice-jicin-a-s>)

1923. OKRESNÍ NEMOCNICE V JIČÍNĚ (CHIRURGICKÝ PAVILON)

Obrázek 21. Fotografie z doby výstavby, fotografie V. Nekvasil 1868-1928, Praha 1928.

Kopidlno

Pošta

Obrázek 22. Aktuální stav, fotografie autorka

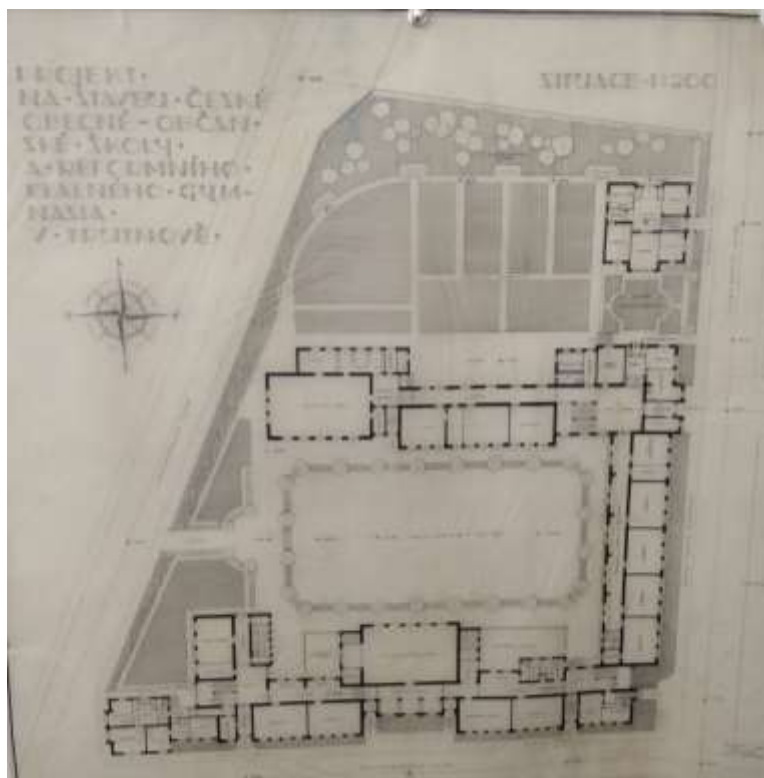
Okres Trutnov

Trutnov

Gymnázium

Obrázek 23. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 24. Projekt na stavbu školy, situační plán (Archiv architektury MAS NTM, Gymnázium v Trutnově, f. 95 Mezera, fotografie autorka)

Obrázek 25. Plán hlavního průčelí (Archiv architektury MAS NTM, Gymnázium v Trutnově, f. 95 Mezera, fotografie autorka)

Dvůr Králové nad Labem

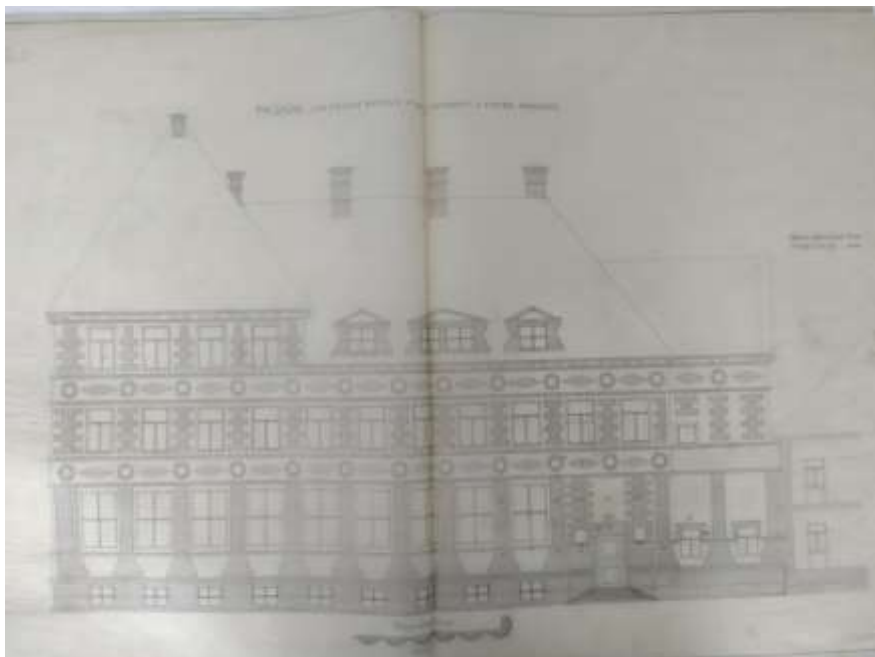
Správní budova firmy Sochor

Obrázek 26. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 27. Fotografie správní budovy firmy Sochor z doby výstavy (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 28. Fasáda úřední budovy firmy Sochor (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 29. Stav před demolicí v roce 2011

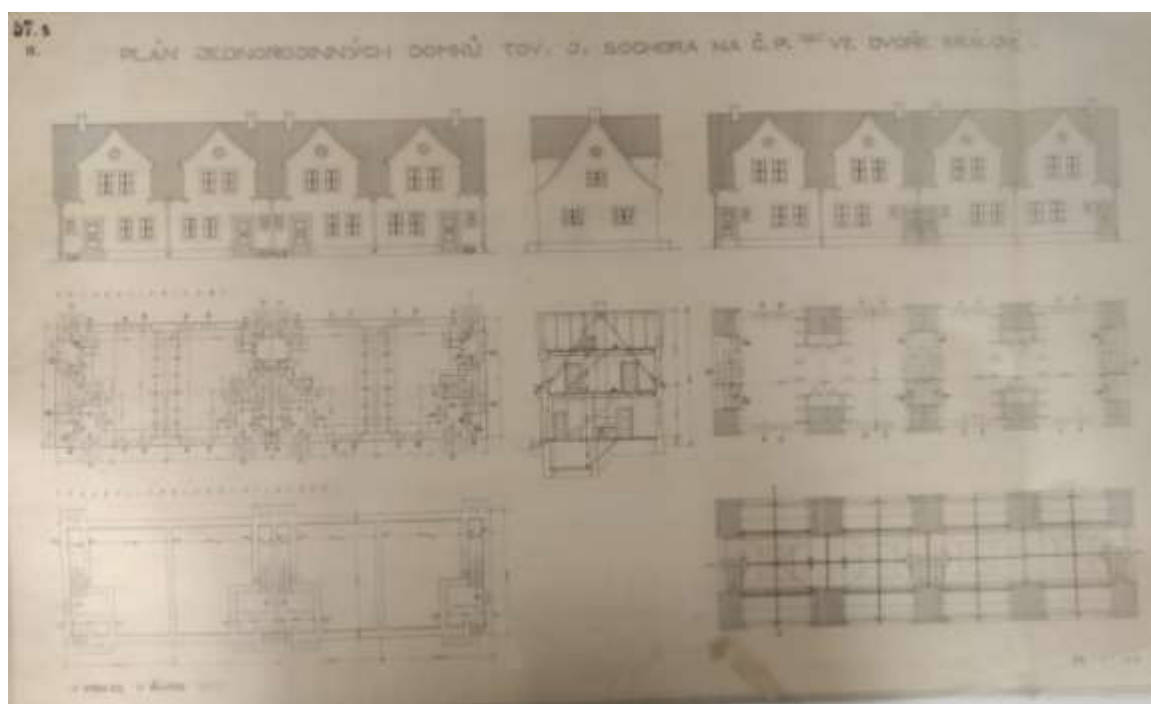
(fotografie:https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/krkonose_sochorova_vila20080408.html)

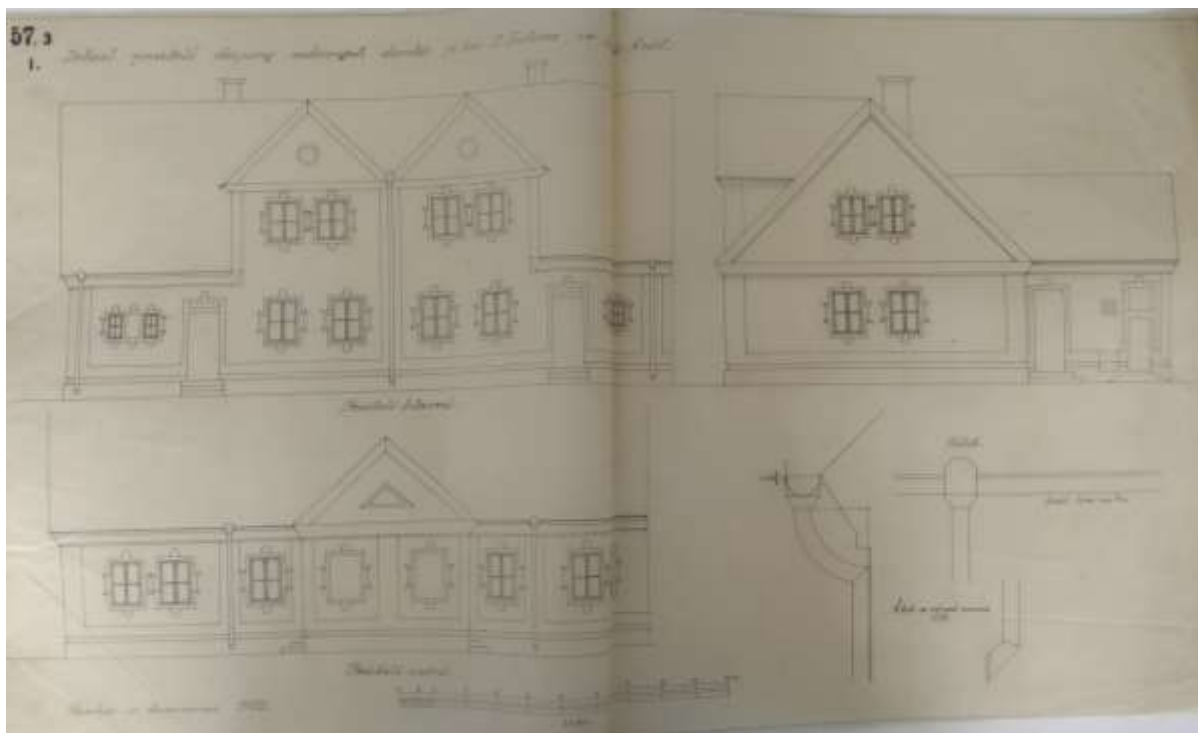
Obrázek 30. Stav před demolicí v roce 2011 (fotografie:krkonosky.denik.cz/zpravy_region/krkonose_sochorova_vila20080408.html)

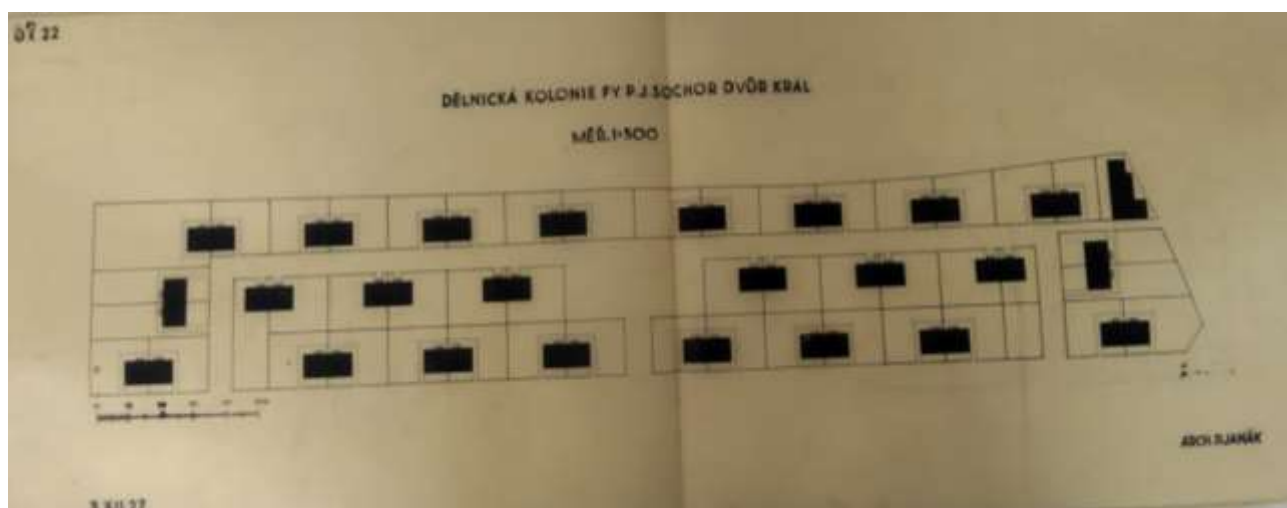
Obrázek 31. Dělnický dvojdomek, fotografie z doby výstavby (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 32. Plán rodinných domků továrníka Sochora (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 33. Detail průčelí rodinných domků pro továrníka Sochora (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

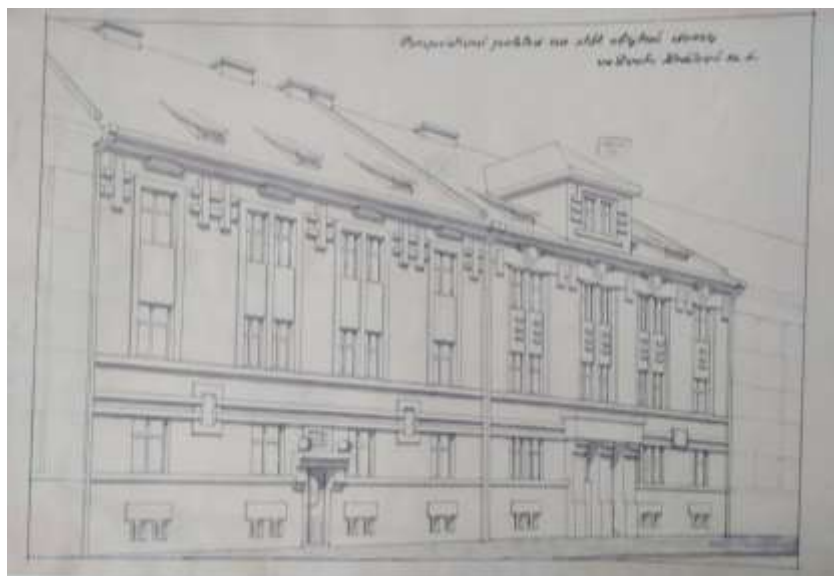

Obrázek 34. Plán dělnické kolonie rodinných domků (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

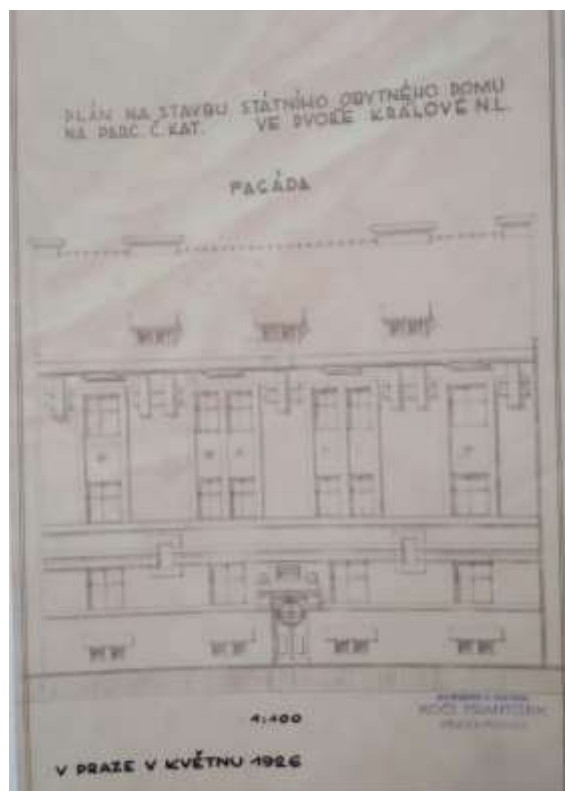
Nájemní dům na Benešově nábřeží č.p. 1513 a 1514

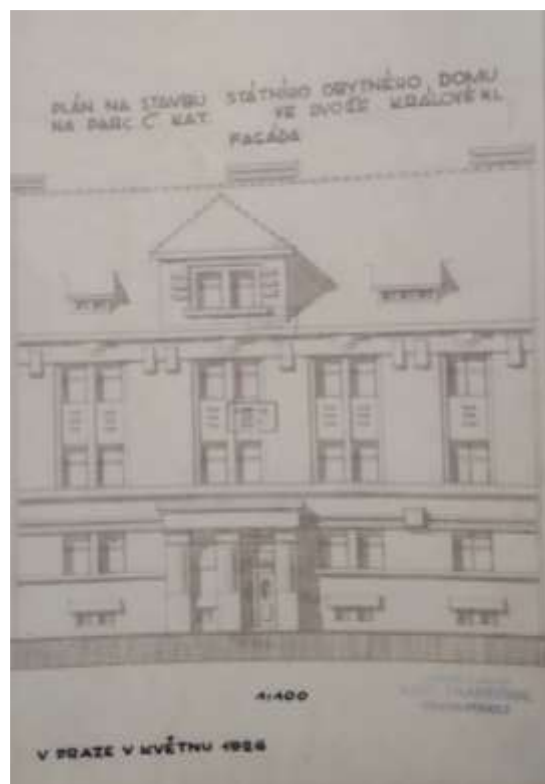
Obrázek 35. Aktuální stav, fotografie autorka

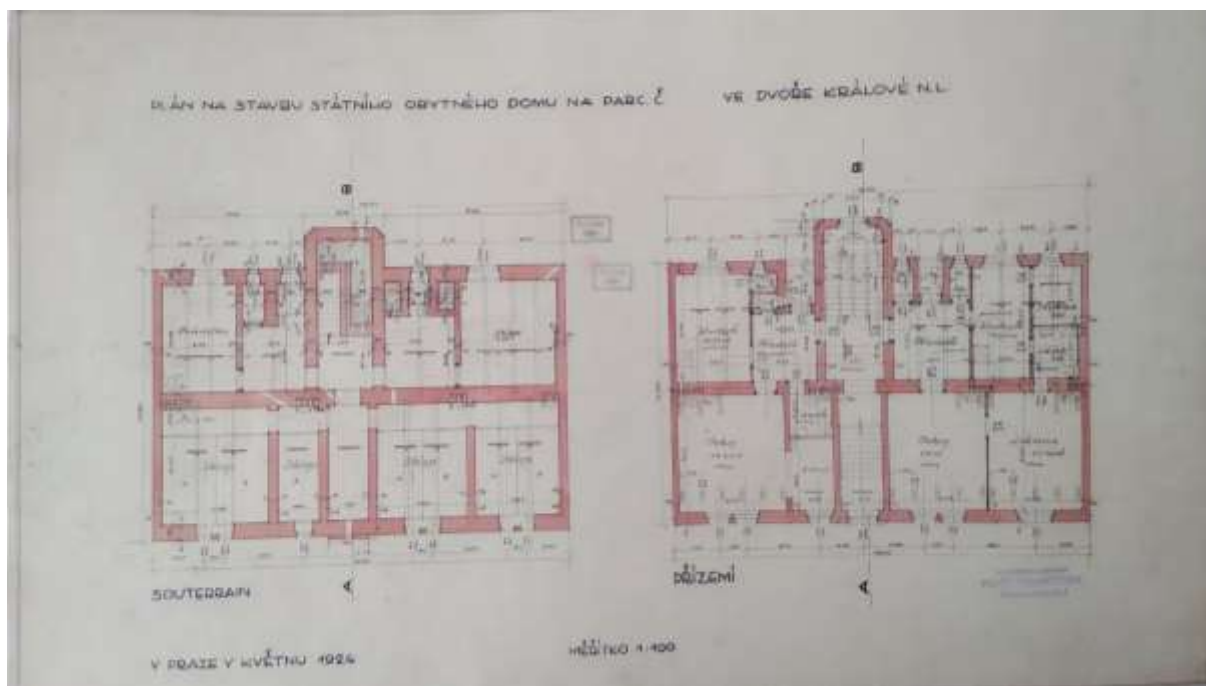
Obrázek 36. Perspektivní pohled na státní obytné domy (Archiv architektury MAS NTM, Průčelí bytového domu, 6 Bytová péče fotografie autorka)

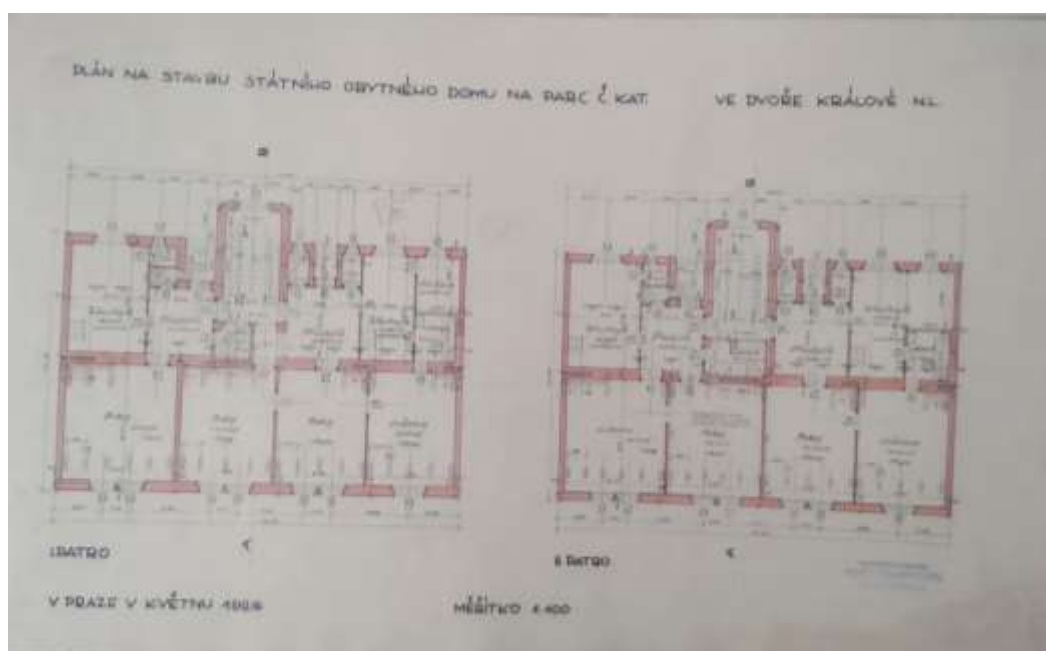
Obrázek 37. Hlavní průčelí (Archiv architektury MAS NTM, Průčelí bytového domu, 6 Bytová péče fotografie autorka)

Obrázek 38. Plán na stavbu státního obytného domu ve Dvoře Králové n.L (Archiv architektury MAS NTM, Průčelí bytového domu, 6 Bytová péče, fotografie autorka)

Obrázek 39. Plán na stavbu státního obytného domu ve Dvoře Králové n.L, suterén a přízemí (Archiv architektury MAS NTM, Průčelí bytového domu, 6 Bytová péče fotografie autorka)

Obrázek 40. Plán na stavbu státního obytného domu ve Dvoře Králové n.L, první a druhé patro (Archiv architektury MAS NTM, Průčelí bytového domu, 6 Bytová péče fotografie autorka)

Nájemní dům na Benešově nábřeží č.p. 1279

Obrázek 41. Aktuální stav, fotografie autorka

Skautský dům

Obrázek 42. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 43. Jižní pohled (Archiv stavebního úřadu ve Dvoře Králové nad Labem, Plk. Švece 1278, fotografie autorka)

Úpice

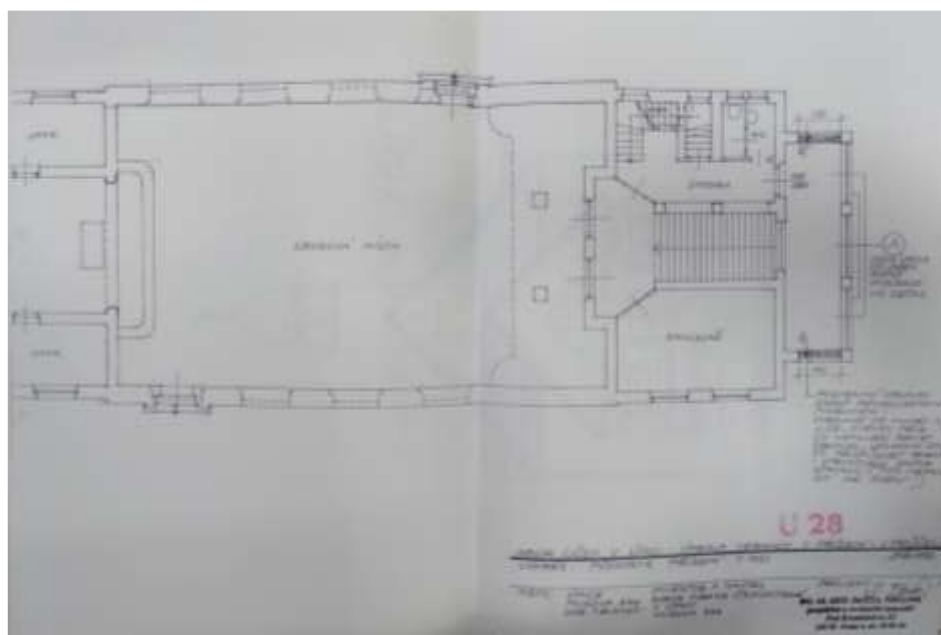
Husův sbor

Obrázek 44. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 45. Pohled na hlavní průčelí při rekonstrukci v roce 1992 (Archiv národního památkového ústavu v Josefově, Úpice, Husova 644, fotografie autorka)

Obrázek 46. Půdorys přízemí pořízený při rekonstrukci v roce 1992 (Archiv národního památkového ústavu v Josefově, Úpice, Husova 644, fotografie autorka)

Obrázek 47. Výkres bočního pohledu pořízený při rekonstrukci v roce 1992 (Archiv národního památkového ústavu v Josefově, Úpice, Husova 644, fotografie autorka)

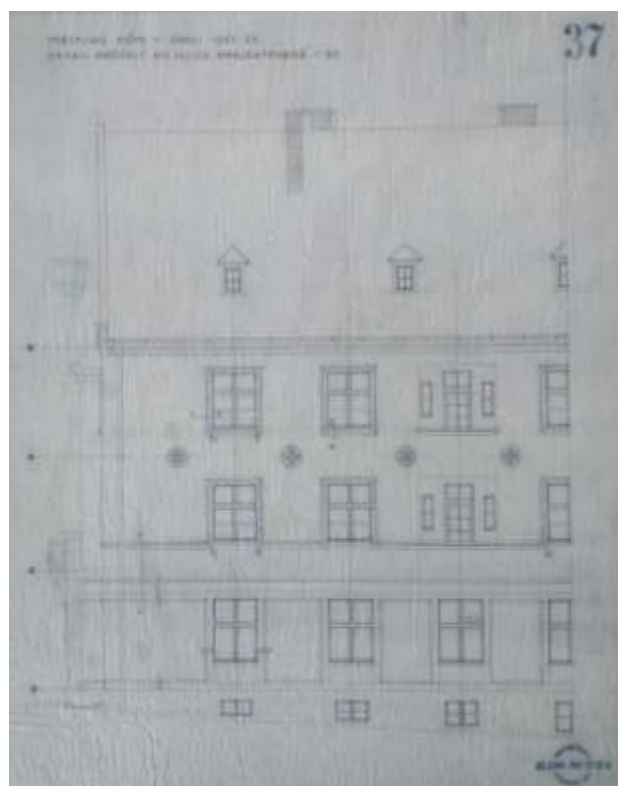
Dům v ulici Pod Městem č.p. 624

Obrázek 48. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 49. Detail průčelí domu (Archiv architektury MAS NTM, Městský dům v Úpici, f. 95 Mezera, fotografie autorka)

Obrázek 50. Detail průčelí domu (Archiv architektury MAS NTM, Městský dům v Úpici, f. 95 Mezera, fotografie autorka)

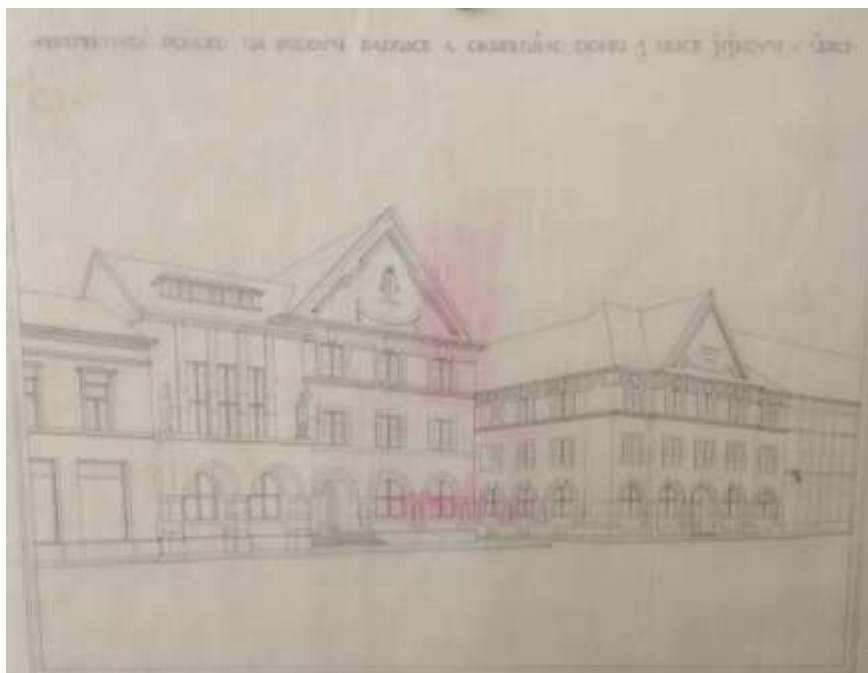
Dům v ulici Pod Městem č.p. 625

Obrázek 51. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 52. Detail hlavního průčelí domu (Archiv architektury MAS NTM, f. 95 Mezera, Dům okresní správní komise v Úpici (1922-23), fotografie autorka)

Obrázek 53. Perspektivní pohled na budovy radnice a okresního domu v Úpici z plánů z roku 1922 (Archiv architektury MAS NTM, f. 95 Mezera fotografie autorka)

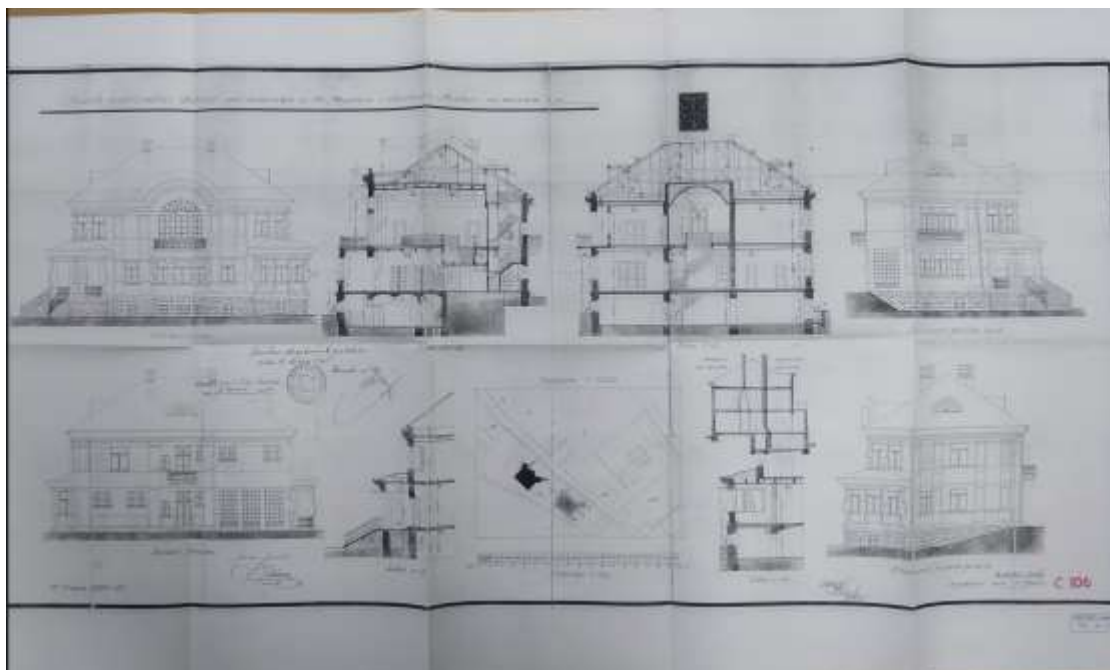
Okres Náchod

Červený Kostelec

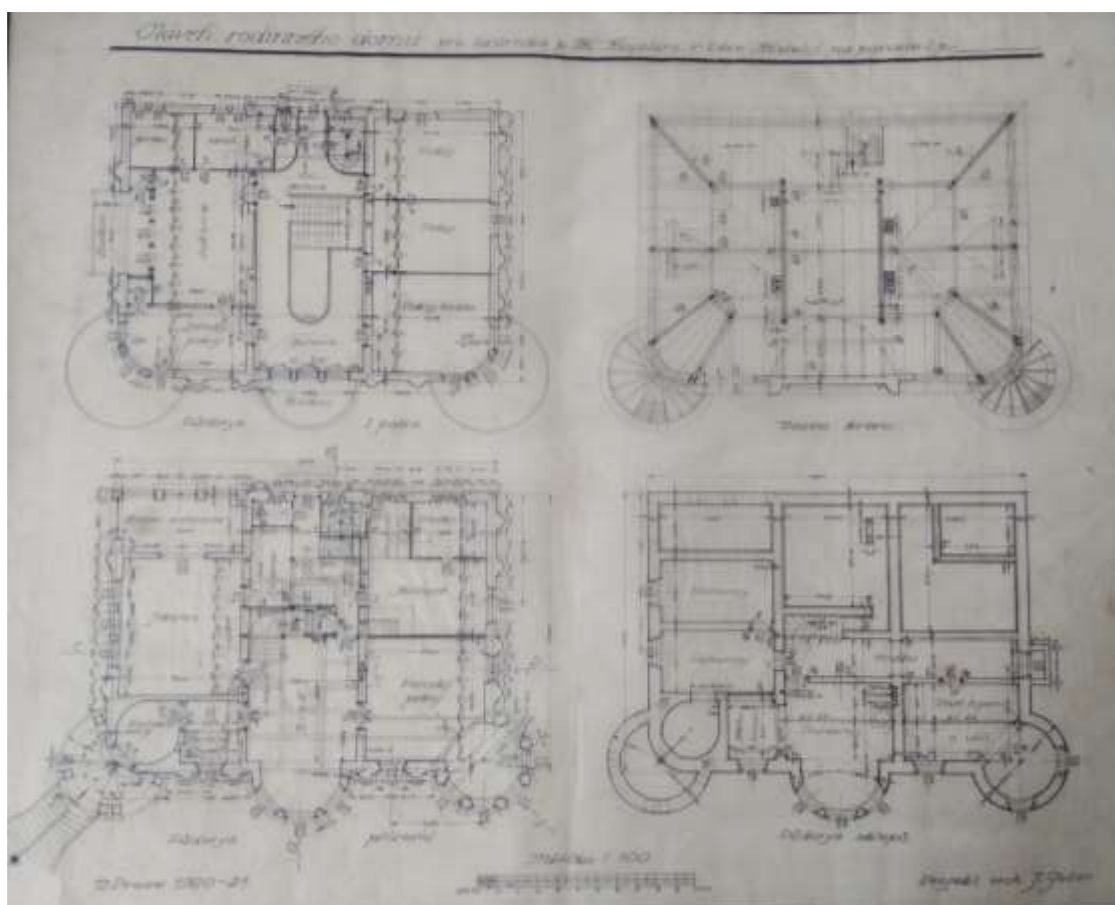
Keyzlarova vila

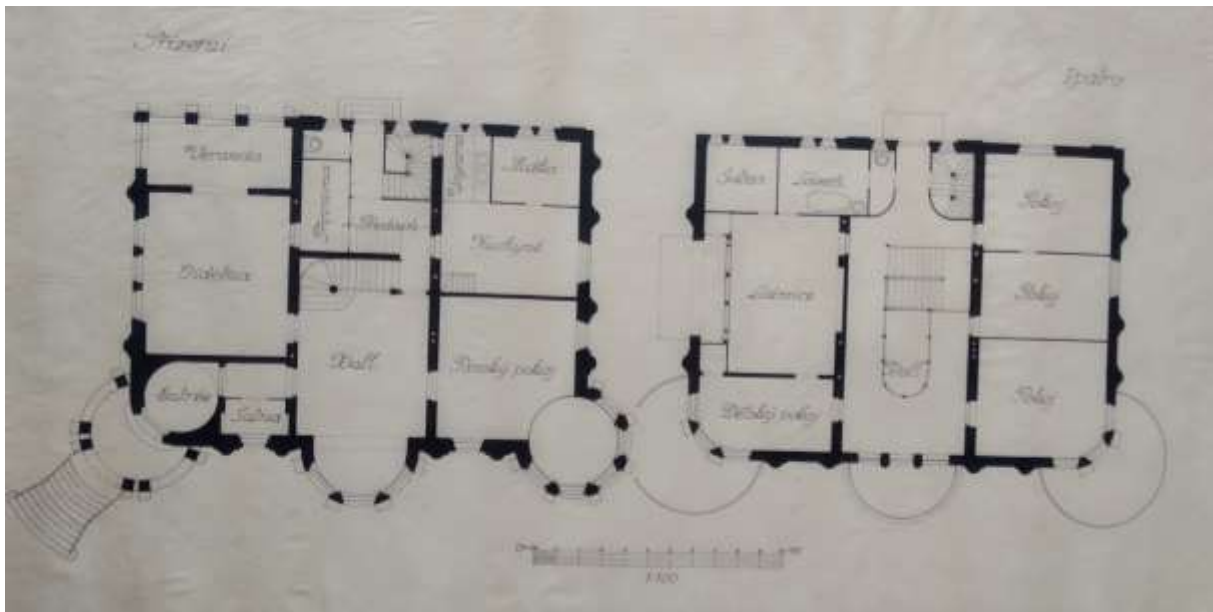
Obrázek 54. Aktuální stav, fotografie autorka

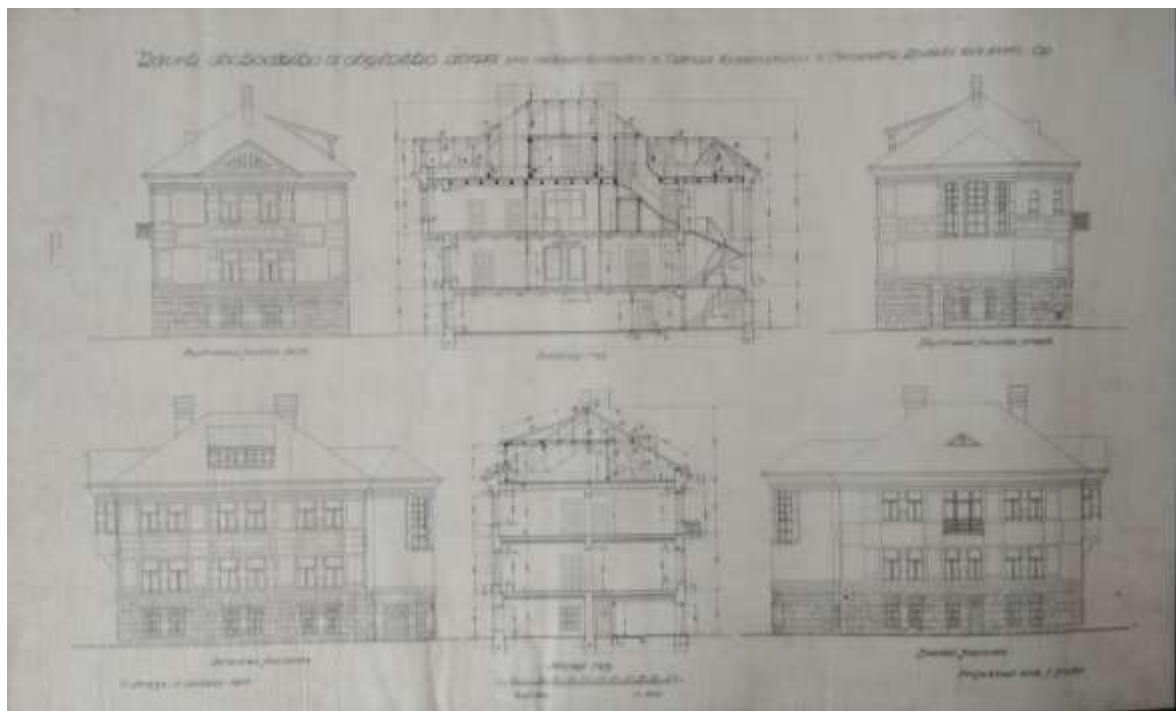
Obrázek 55. Návrh rodinného domu pro továrníka p. Th. Keyzlara v Červeném Kostelci (Archiv národního památkového ústavu v Josefově, Červený Kostelec dům čp. 511, fotografie autorka)

Obrázek 56. Návrh rodinného domu pro továrníka p. Th. Keyzlara v Červeném Kostelci (Archiv architektury MAS NTM, f. 14 Gočár, fotografie autorka)

Obrázek 57. Plán přízemí a prvního patra (Archiv architektury MAS NTM, f. 14 Gočár, fotografie autorka)

Obrázek 58. Návrh obchodního a obytného domu pro Viléma Eisemana (Archiv architektury MAS NTM, f. 14 Gočár, fotografie autorka)

Obrázek 59. Návrh obchodního a obytného domu pro Viléma Eisemana (Archiv architektury MAS NTM, f. 14
Gočár, fotografie autorka)

Divadlo Josefa Kajetána Tyla

Obrázek 60. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 61. Plán na stavbu Městského spolkového domu v Červeném Kostelci, pohled západní a pohled východní (Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Ochotnický spolek, fotografie autorka)

Obrázek 62. Plán na stavbu Městského spolkového domu v Červeném Kostelci, pohled jižní (Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Ochotnický spolek, fotografie autorka)

Vlakové nádraží

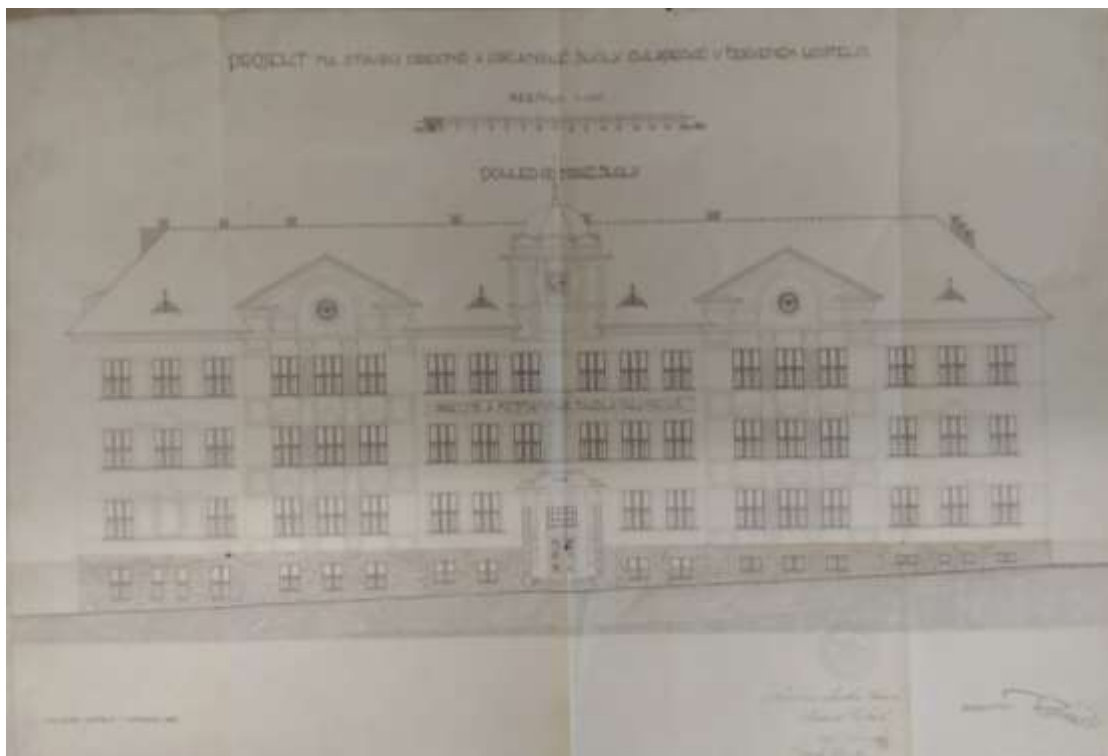

Obrázek 63. Aktuální stav, fotografie autorka

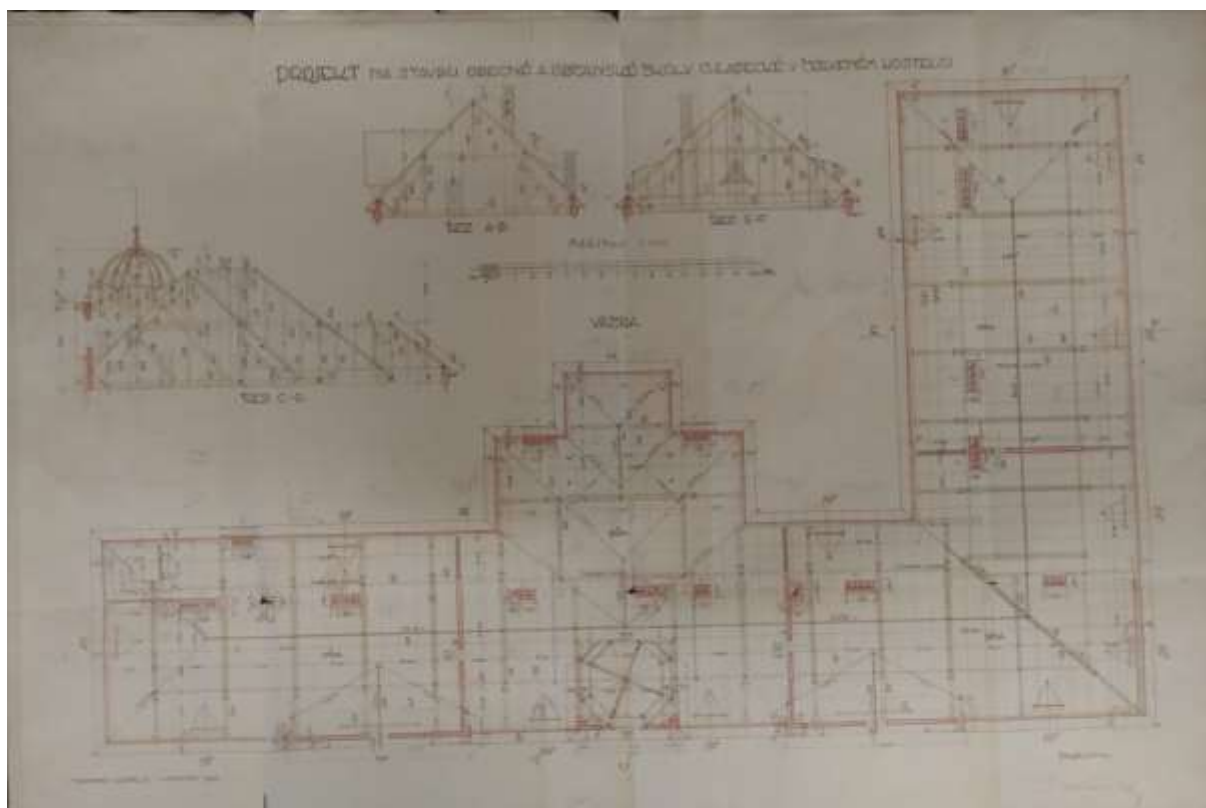
Základní škola V. Hejny

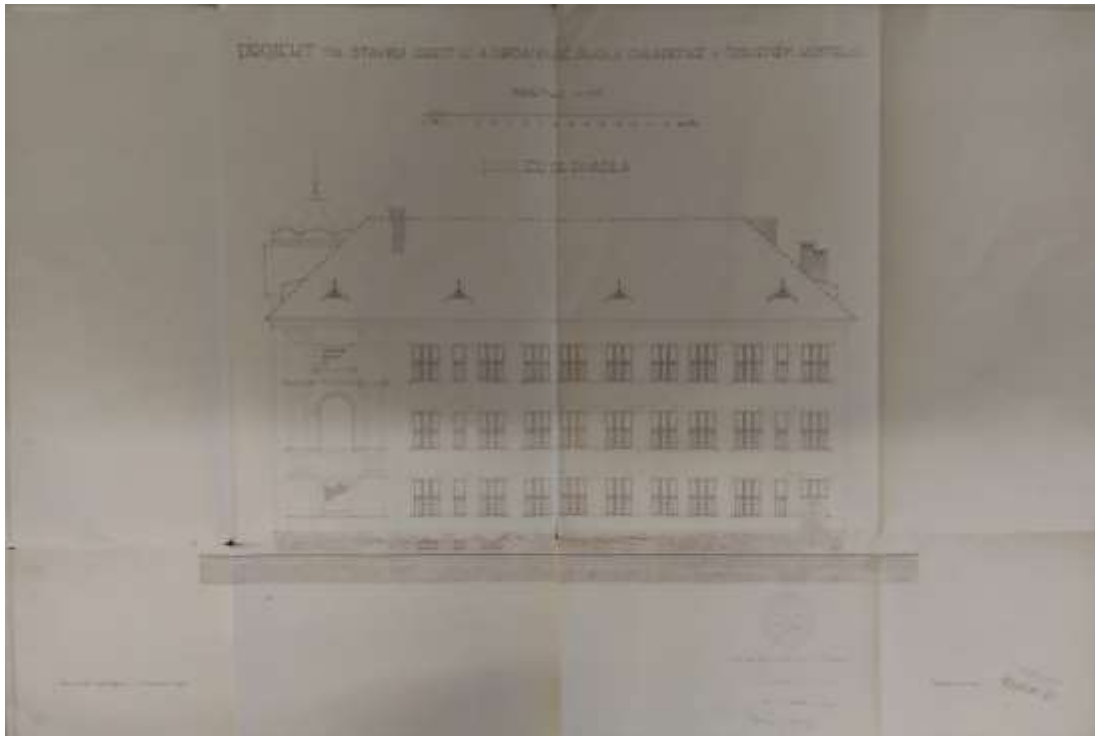
Obrázek 64. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 65. Projekt pro stavbu Obecné a občanské školy chlapecké v Červeném Kostelci – pohled na hlavní průčelí (Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Základní škola V. Hejny, fotografie autorka)

Obrázek 66. Projekt pro stavbu Obecné a občanské školy chlapecké v Červeném Kostelci – řezy a vazba (Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Základní škola V. Hejny, fotografie autorka)

Obrázek 67. Projekt pro stavbu Obecné a občanské školy chlapecké v Červeném Kostelci – pohled od divadla
(Archiv stavebního úřadu v Červeném Kostelci, Základní škola V. Hejny, fotografie autorka)

Jaroměř

Nájemní dům na náměstí Československé armády 22

Obrázek 68. Aktuální stav, fotografie autorka

Nájemní dům v ulici Palackého č.p. 119

Obrázek 69. Aktuální stav, fotografie autorka

Nájemní dům v ulici Palackého č.p. 120

Obrázek 70. Aktuální stav, fotografie autorka

Obecní dům v Husově ulici

Obrázek 71. Aktuální stav, fotografie autorka

Dům v ulici Pionýrská

Obrázek 72. Aktuální stav, fotografie autorka

Husův sbor

Obrázek 73. Aktuální stav, fotografie autorka

Česká Skalice

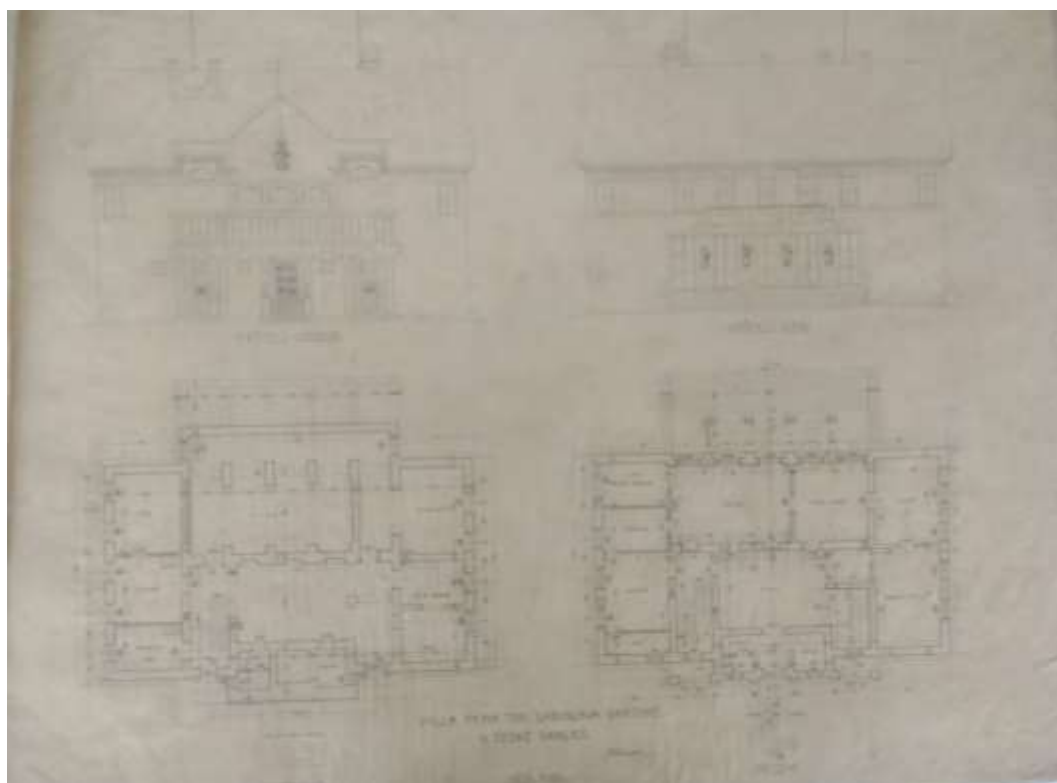
Vila Čerych

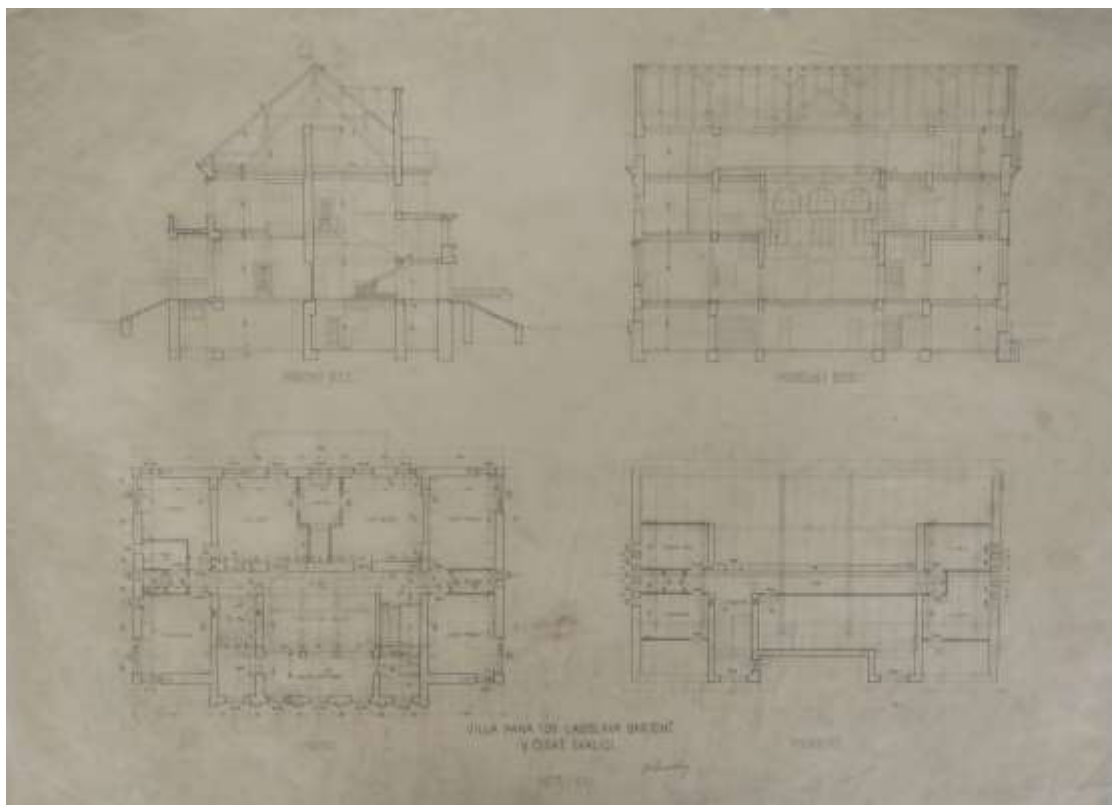
Obrázek 74. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 75. Situační výkres, západní a východní průčelí vily Čerych (Archiv architektury MAS NTM, Vila pana továrníka Ladislava Bartoně, 80 Novotný, fotografie autorka)

Obrázek 76. Severní průčelí, jižní průčelí, půdorys suterénu a půdorys přízemí vily Čerych (Archiv architektury MAS NTM, Vila pana továrníka Ladislava Bartoně, 80 Novotný, fotografie autorka)

Obrázek 77. Příčný řez, podélný řez, půdorys patra a půdorys podkrovní vily Čerych (Archiv architektury MAS NTM, Vila pana továrníka Ladislava Bartoně, 80 Novotný, fotografie autorka)

Obrázek 78. Fotografie z doby výstavby (Archiv architektury MAS NTM, Vila pana továrníka Ladislava Bartoně, 80 Novotný, fotografie autorka)

Obrázek 79. Interiéry vily Čerych (Archiv architektury MAS NTM, Vila pana továrníka Ladislava Bartoně, 80 Novotný, fotografie autorka)

Obrázek 80. Interiéry vily Čerych (Archiv architektury MAS NTM, Vila pana továrníka Ladislava Bartoně, 80 Novotný, fotografie autorka)

Nájemní dům v ulici E. Beneše

Obrázek 81. Aktuální stav, fotografie autorka

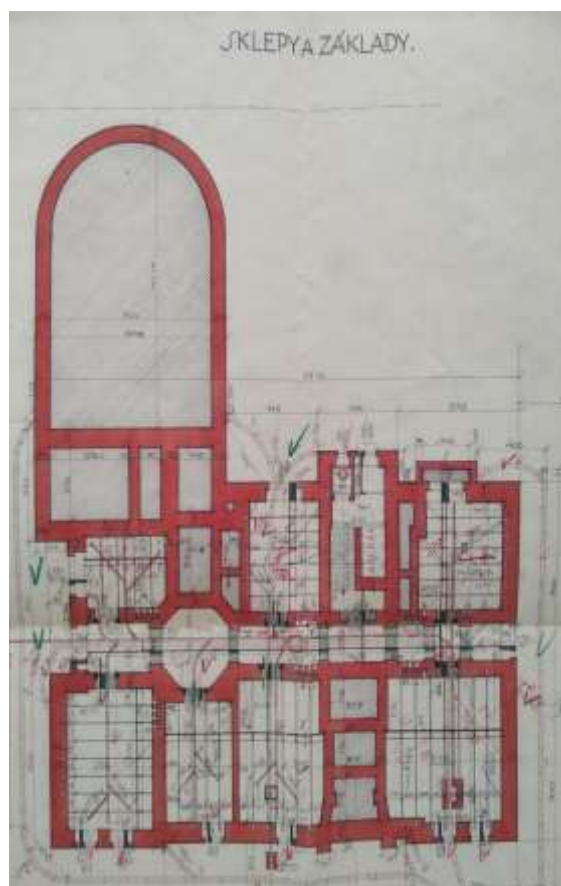
Bývalý okresní dům

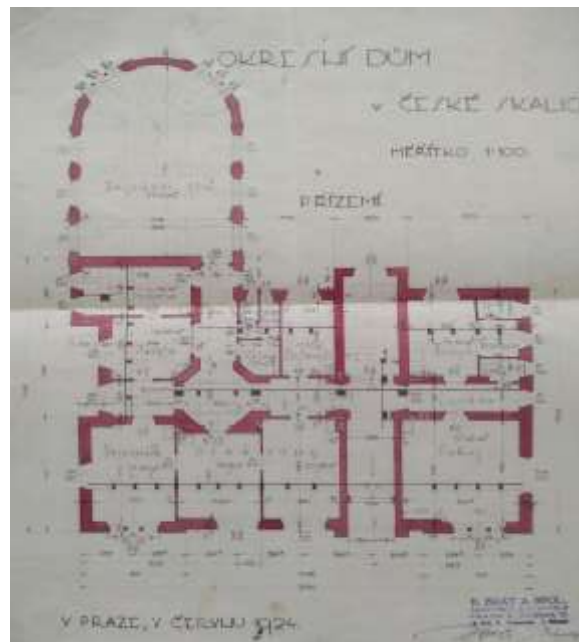
Obrázek 82. Aktuální stav, fotografie autorka

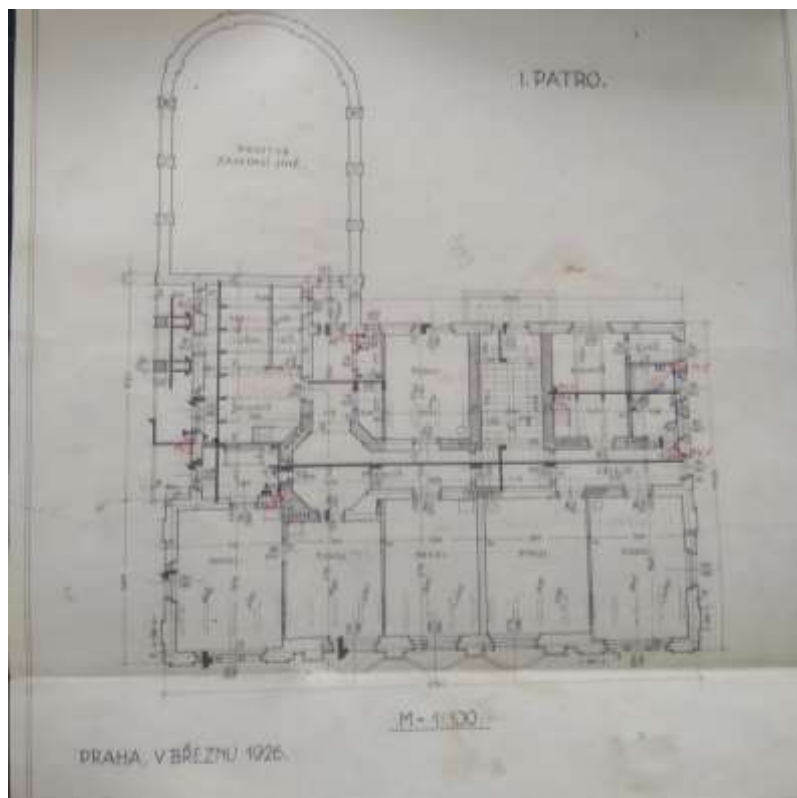
Obrázek 83. Okresní dům, plán uličního průčelí z roku 1924 (Archiv stavebního úřadu Česká Skalice, 473, fotografie autorka)

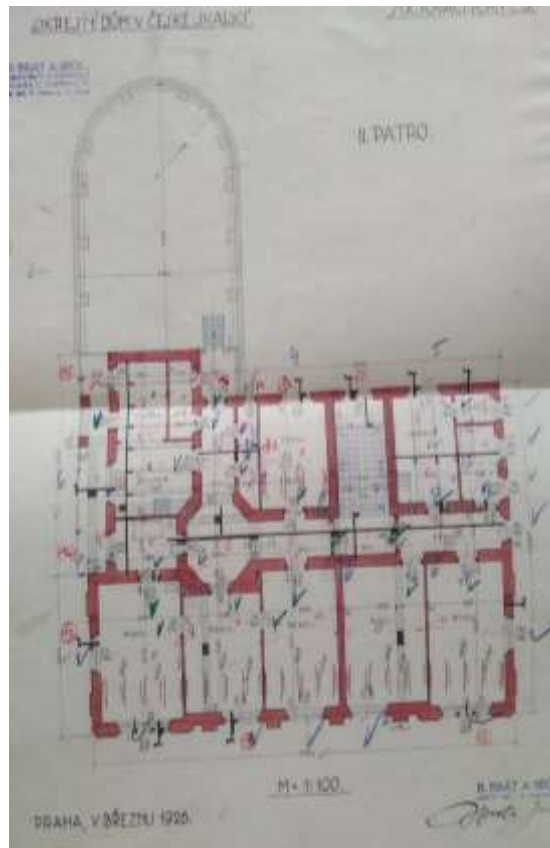
Obrázek 84. Sklepy a základy (Archiv stavebního úřadu Česká Skalice, 473, fotografie autorka)

Obrázek 85. Půdorys přízemí (Archiv stavebního úřadu Česká Skalice, 473, fotografie autorka)

Obrázek 86. Půdorys 1. patra (Archiv stavebního úřadu Česká Skalice, 473, fotografie autorka)

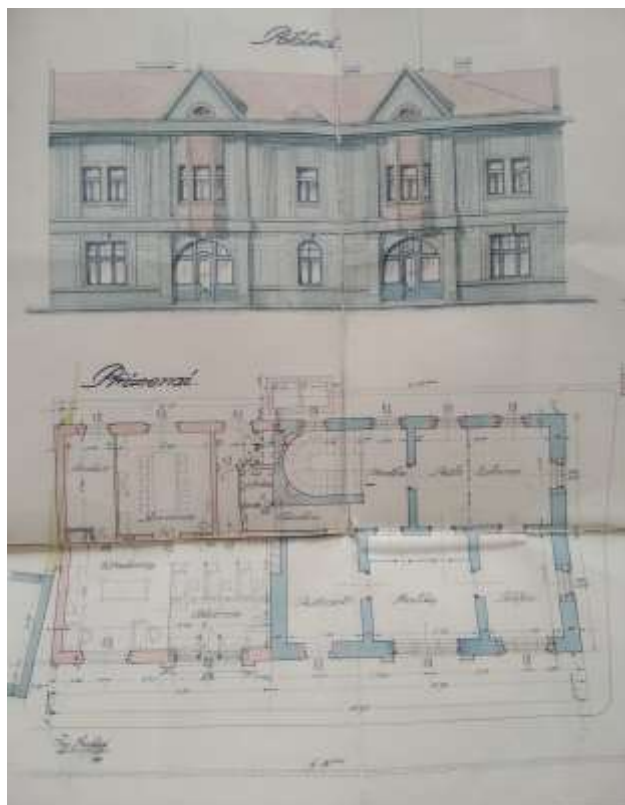

Obrázek 87. Půdorys 2. patra (Archiv stavebního úřadu Česká Skalice, 473, fotografie autorka)

Bývalá Občanská záložna

Obrázek 88. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 89. Hlavní průčelí a půdorys přízemí občanské záložny z roku 1924 (Archiv stavebního úřadu v České Skalici, Záložna, fotografie autorka)

Náchod

Střední průmyslová škola stavební a Obchodní akademie arch. Jana Letzela

Obrázek 90. Aktuální stav, fotografie autorka

Nájemní dům v ulici Němcové

Obrázek 91. Aktuální stav, fotografie autorka

Rodinný dům v ulici Krásnohorské

Obrázek 92. Aktuální stav, fotografie autorka

Nájemní dům v ulici Palackého

Obrázek 93. Aktuální stav, fotografie autorka

Nové Město nad Metují

Přestavba zámku

Obrázek 94. Interiéry zámku (Archiv architektury MAS NTM, Interiéry zámku rodiny Bartoňů z Dobenína f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 95. Interiéry zámku (Archiv architektury MAS NTM, Interiéry zámku rodiny Bartoňů z Dobenína f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 96. Interiéry zámku (Archiv architektury MAS NTM, Interiéry zámku rodiny Bartoňů z Dobenína f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 97. Pokoj syna na zámku (Archiv architektury MAS NTM, Interiéry zámku rodiny Bartoňů z Dobenína f. 85 Janák, fotografie autorka)

Domy bratrů Rouskových v Nádražní ulici

Obrázek 98. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 99. Aktuální stav, fotografie autorka

Studnice

Husův sbor

Obrázek 100. Aktuální stav, fotografie autorka

Okres Hradec Králové

Hradec Králové

Anglobanka

Obrázek 101. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 102. Dobová fotografie Anglobanky (Archiv architektury MAS NTM, f. 14 Gočár, fotografie autorka)

Objekt továrny Josefa Seyfrieda

Obrázek 103. Aktuální stav, fotografie autorka

Nájemní dům továrníka Skuherského

Obrázek 104. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 105. Dobová fotografie nároží, (fotografie V. Nekvasil1868-1928, Praha 1928.)

Nájemní dům Richarda Němce

Obrázek 106. Aktuální stav, fotografie autorka

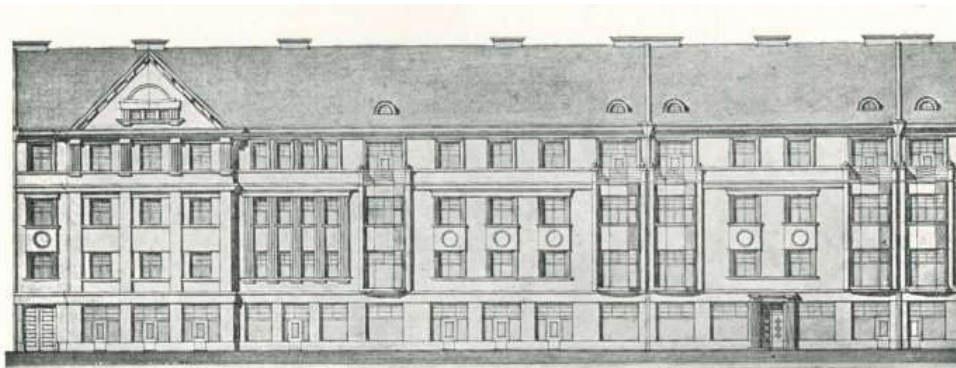

Obrázek 107. Aktuální stav, fotografie autorka

Činžovní domy Čelakovského 637 – 639

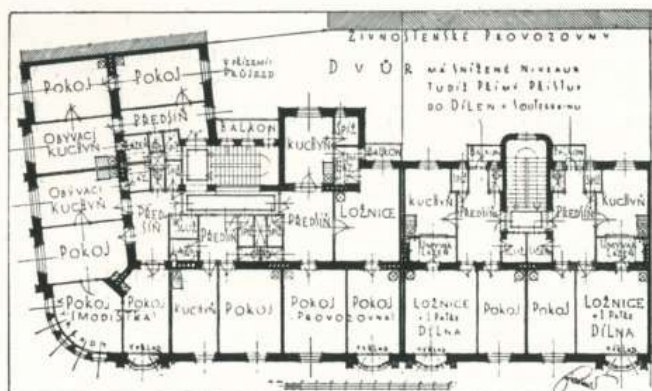

Obrázek 108. Aktuální stav, (fotografie autorka)

Obr. 354.

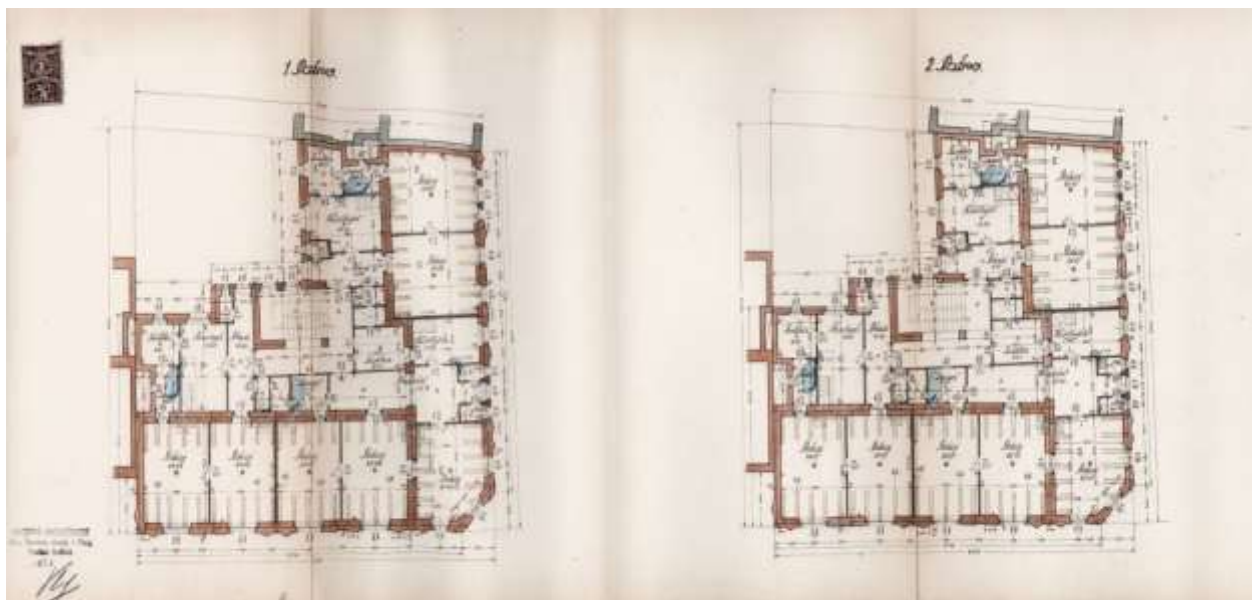
Část rozvinutého průčelí.

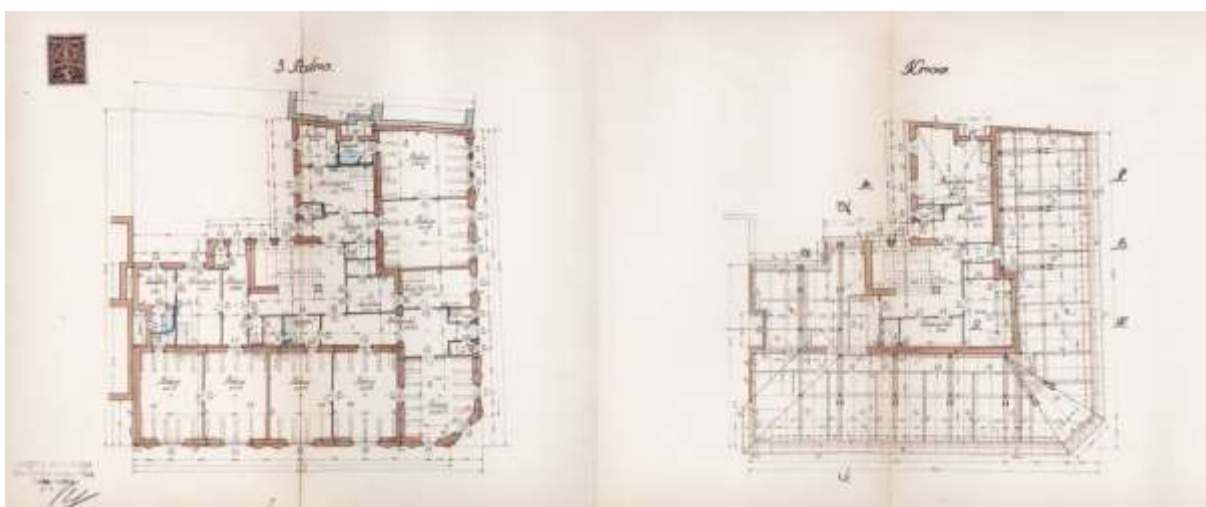
Obr. 355.

Část půdorysu.

Obrázek 109. Plány průčelí, část půdorysu (fotografie: <https://kam.hradcekrálové.cz/objekt/49-cinzovni-domy>)

Obrázek 110. Plány na stavbu činžovního domu 1. patro a 2. Patro (fotografie: <https://kam.hradcekrálové.cz/objekt/49-cinzovni-domy>)

Obrázek 111. Plány na stavbu činžovního domu 3. patro a krov (fotografie: <https://kam.hradcekrálove.cz/objekt/49-cinzovni-domy>,).

Nájemní domy firmy Škoda

Obrázek 112. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 113. Plán průčelí (Archiv architektury MAS NTM, f. 14 Gočár, fotografie autorka)

Nájemní domy K.H. Máchy 617 - 618

Obrázek 114. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 115. Plán uličního průčelí (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 116. Plán půdorysu 1. patra (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 117. Plán půdorysu 2. patra (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Činžovní domy Anny a Oldřicha Liskových

Obrázek 118. Aktuální stav, fotografie autorka

Střední škola veterinární

Obrázek 119. Aktuální stav, fotografie autorka

Okresní péče o mládež

Obrázek 120. Aktuální stav, (fotografie: <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/80-okresni-pece-o-mladez>)

Řadové domy Josefa Mudry

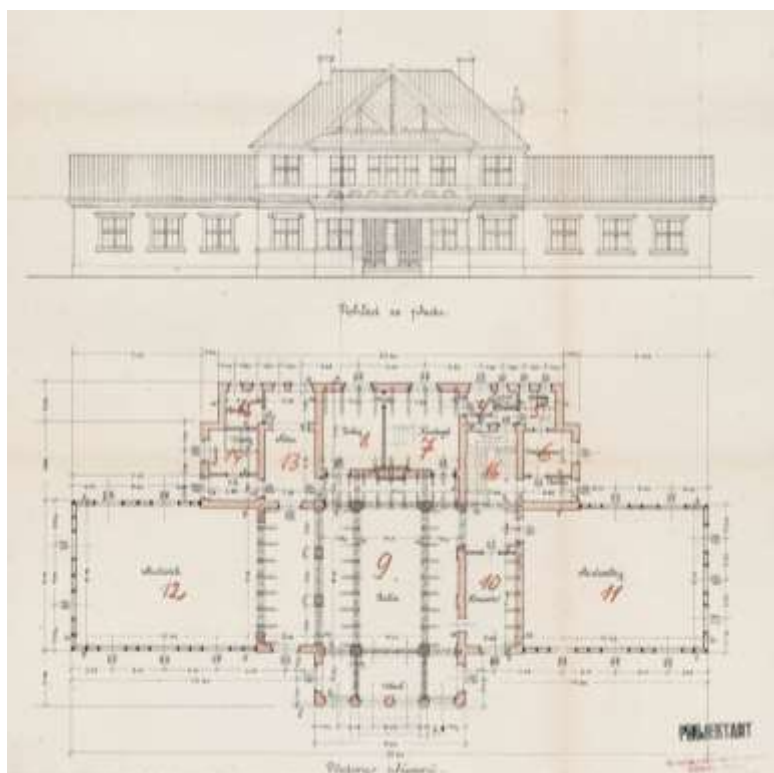

Obrázek 121. Aktuální stav, fotografie autorka

Studentský domov

Obrázek 122. Aktuální stav, hlavní průčelí, (fotografie: <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/72-studentsky-domov>)

Obrázek 123. Plán studentského domova v Hradci Králové, situace, čelní pohled a půdorys přízemí (SoA v Hradci Králové, Berní správa, dokumentace k čp. 632 fotografie autorka)

Živnostensko činžovní dům

Obrázek 124. Aktuální stav, fotografie autorka

Nájemní dům v ulici Bratří Čapků

Obrázek 125. Aktuální stav, fotografie autorka

Nový Bydžov

Nájemní dům v ulici Československé armády

Obrázek 126. Aktuální stav, fotografie autorka

Smiřice

Obecní dům v Jiráskově ulici

Obrázek 127. Aktuální stav, fotografie autorka

Okres Rychnov nad Kněžnou

Kostelec nad Orlicí

Nájemní dům v ulici Štefánikova

Obrázek 128. Aktuální stav, fotografie autorka

Rychnov nad Kněžnou

Gymnázium F.M. Pelcla

Obrázek 129. Aktuální stav, fotografie autorka

Solnice

Nájemní dům v ulici Vašatkova

Obrázek 130. Aktuální stav, fotografie autorka

Vamberk

Rodinný dům továrníka Bednáře

Obrázek 131. Aktuální stav, fotografie autorka

Kubiasova vila

Obrázek 132. Aktuální stav, fotografie autorka

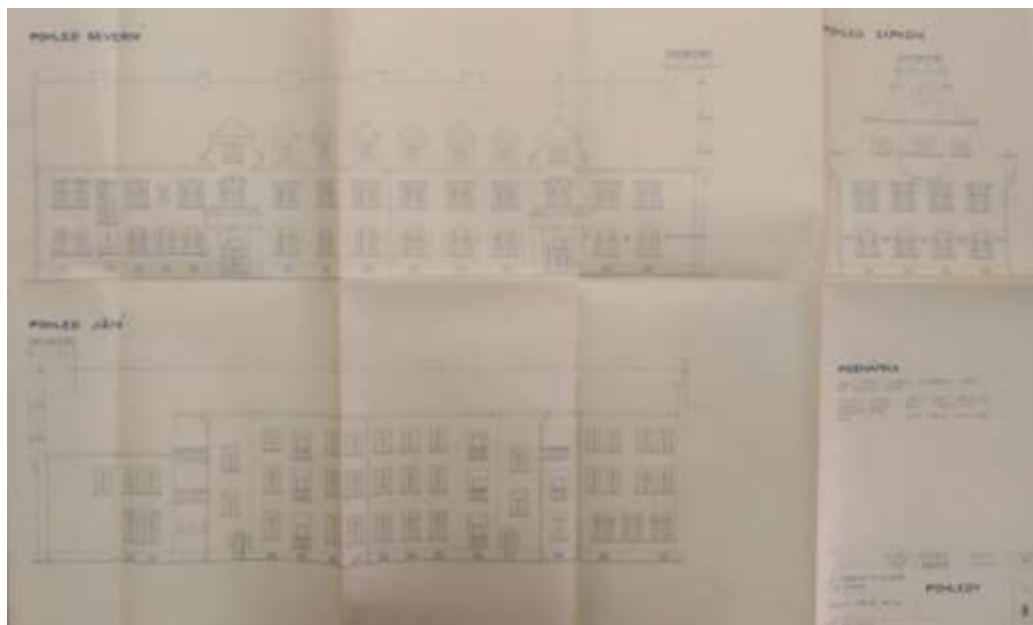
Okres Pardubice

Dašice

Radnice

Obrázek 133. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 134. Stav jednotlivých průčelí pořízený v lednu 1987 před generální opravou střechy (Archiv národního památkového ústavu Pardubice, Oprava střechy budovy čp. 25 – Dašice, fotografie autorka)

Lázně Bohdaneč

Nájemní dům v ulici Pernštýnská 116

Obrázek 135. Aktuální stav, fotografie autorka

Dům v ulici Pernštýnská č.p. 141

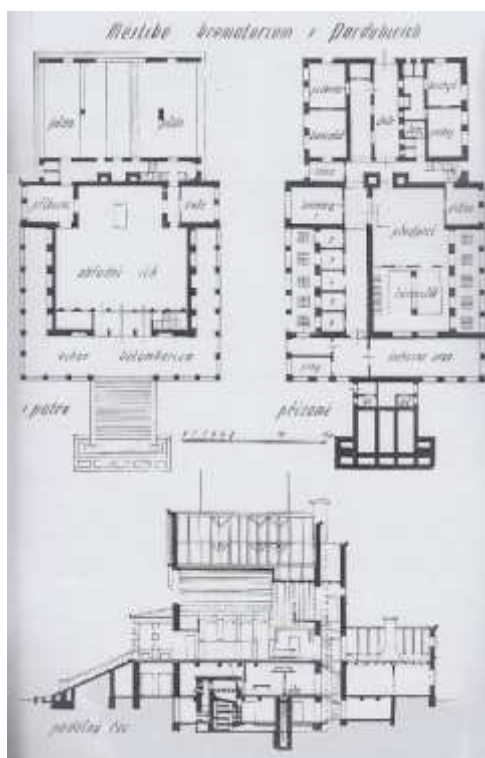
Obrázek 136. Aktuální stav, fotografie autorka

Pardubice

Krematorium

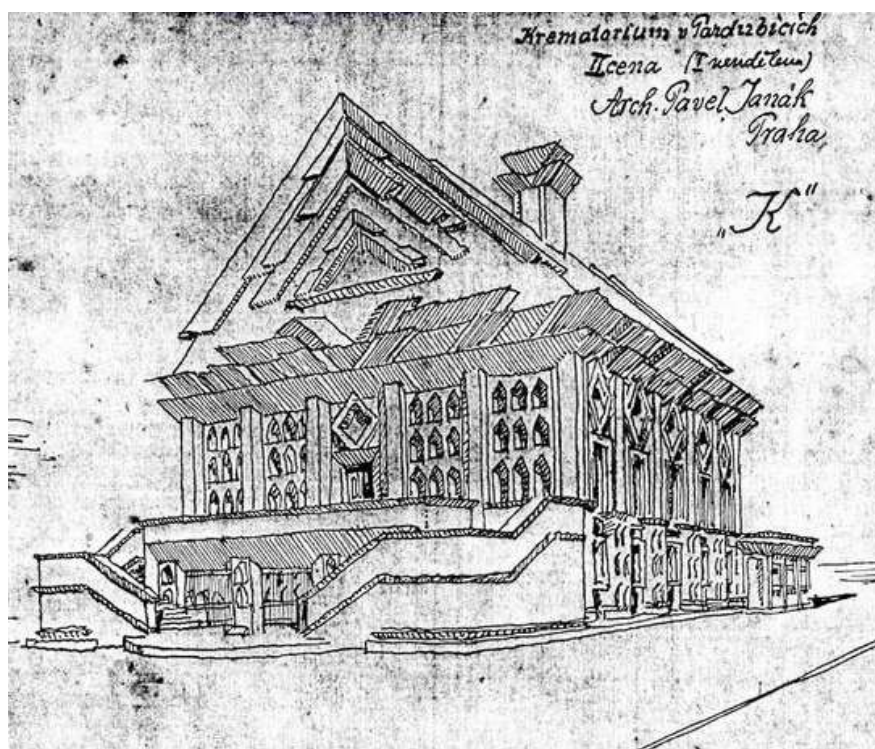
Obrázek 137. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 138. Půdorys přízemí, 1. patra a podélný řez (fotografie: HNÍDKOVÁ, Vendula. Krematorium Pardubice, [online]. Dostupné z: https://www.academia.edu/18853540/Krematorium_Pardubice. (cit. 01.9.2022).

Obrázek 139. Interiéry krematoria (Archiv architektury MAS NTM, Krematorium f. 85 Janák, fotografie autorka)

Obrázek 140. Soutěžní návrh Pavla Janáka na krematorium (Archiv architektury MAS NTM, f. 85 Janák, fotografie autorka)

Dům pro Okresní nemocenskou pokladnu

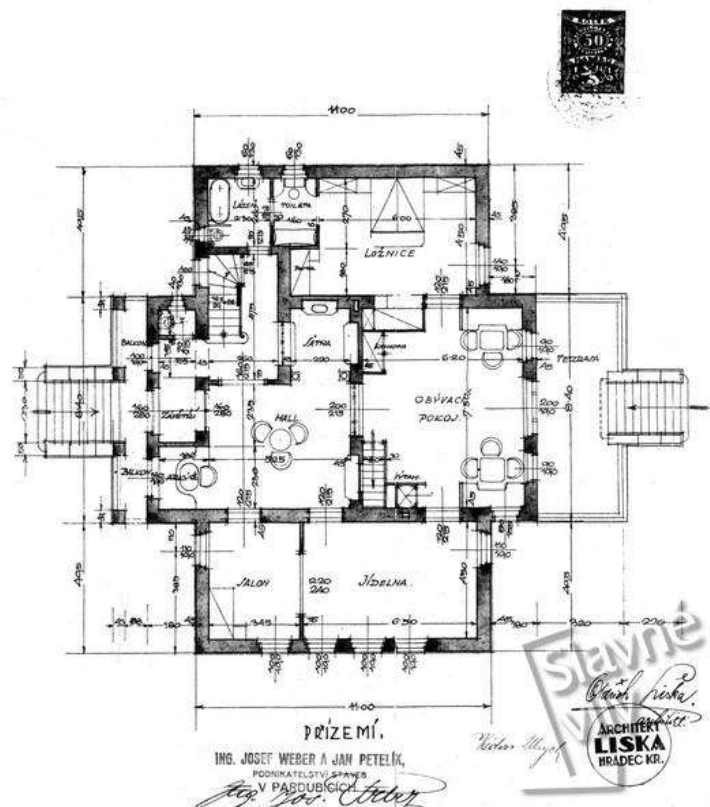

Obrázek 141. Aktuální stav, fotografie autorka

Vila Václava Ulrycha

Obrázek 142. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 143. Půdorys přízemí (fotografie: <https://www.slavnevily.cz/vily/pardubicky/vila-vaclava-ulrycha>)

Dům pro sociální péči Charlotty Masarykové

Obrázek 144. Aktuální stav, fotografie autorka

Dům zvěrolékaře Hostýnka

Obrázek 145. Aktuální stav, fotografie autorka

Činžovně-obchodní dům „Na Kopečku“

Obrázek 146. Aktuální stav, fotografie autorka

Vila továrníka Ganze

Obrázek 147. Aktuální stav, fotografie autorka

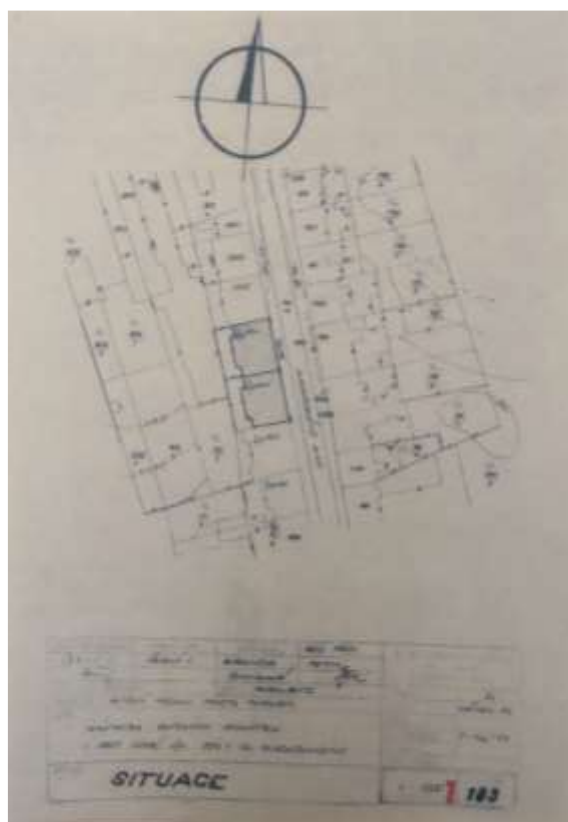
Činžovně-obchodní domy v ulici Sladkovského č.p. 994 a 995

Obrázek 148. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 149. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 150. Situační výkres, (Archiv národního památkového ústavu v Pardubicích, Sladkovského 995, 994, fotografie autorka)

Obrázek 151. Pohledy na hlavní průčelí pořízené při nástavbě bytových jednotek v roce 1972 (Archiv národního památkového ústavu v Pardubicích, Sladkovského 995, 994, fotografie autorka)

Živnostensko-úřednický dům v Havlíčkově ulici č.p. 1035

Obrázek 152. Aktuální stav, fotografie autorka

Živnostensko-úřednický dům v Havlíčkově ulici č.p. 1040

Obrázek 153. Aktuální stav, fotografie autorka

Činžovní domy na náměstí Čs. Legií

Obrázek 154. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 155. Aktuální stav, fotografie autorka

Dům manželů Kratochvílových

Obrázek 156. Aktuální stav, fotografie autorka

Přelouč

Vila Ing. Dvořáka v Přelouči

Obrázek 157. Aktuální stav, fotografie autorka

Nájemní dům v ulici Československé armády

Obrázek 158. Aktuální stav, fotografie autorka

Okres Chrudim

Heřmanův Městec

Nájemní dům v ulici Čáslavská

Obrázek 159. Aktuální stav, fotografie autorka

Hlinsko

Nájemní dům na Dvořákově nábřeží

Obrázek 160. Aktuální stav, fotografie autorka

Chrudim

Spolkový dům

Obrázek 161. Aktuální stav, fotografie autorka

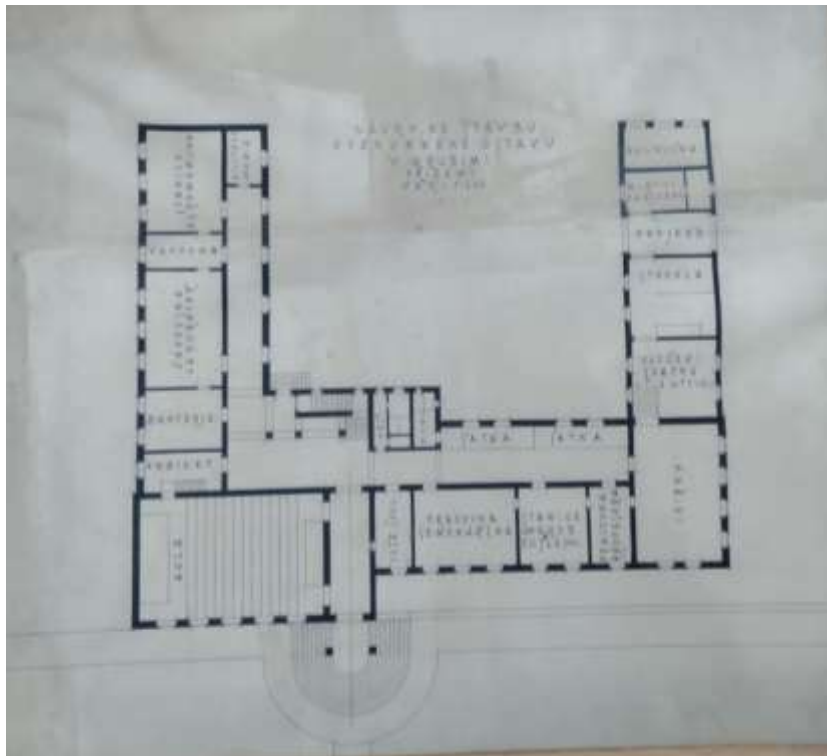
Bývalý zemědělský výzkumný ústav

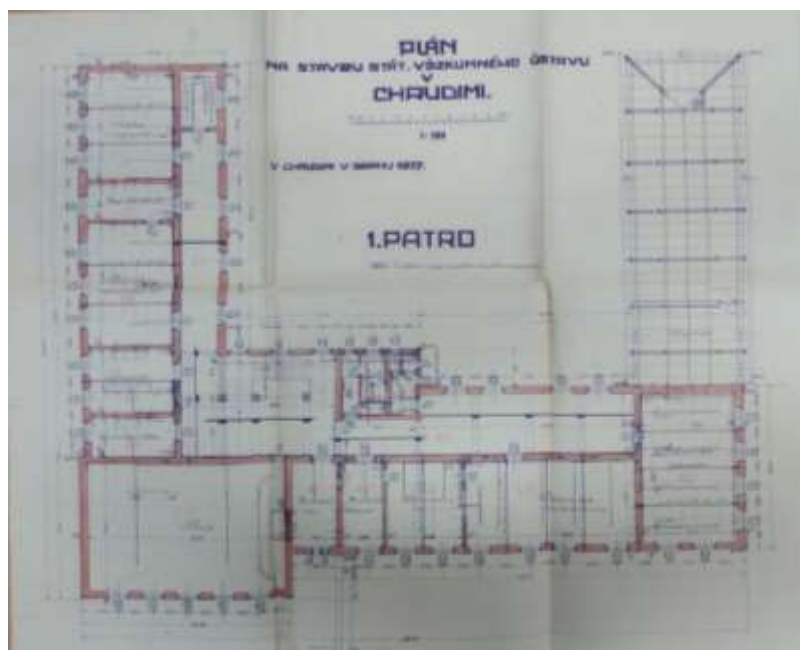
Obrázek 162. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 163. Hlavní vchod, fotografie autorka

Obrázek 164. Plán přízemí zemědělského ústavu v Chrudimi, (SOkA Chrudim, Obec Chrudim Zemedělský ústav, fotografie autorka)

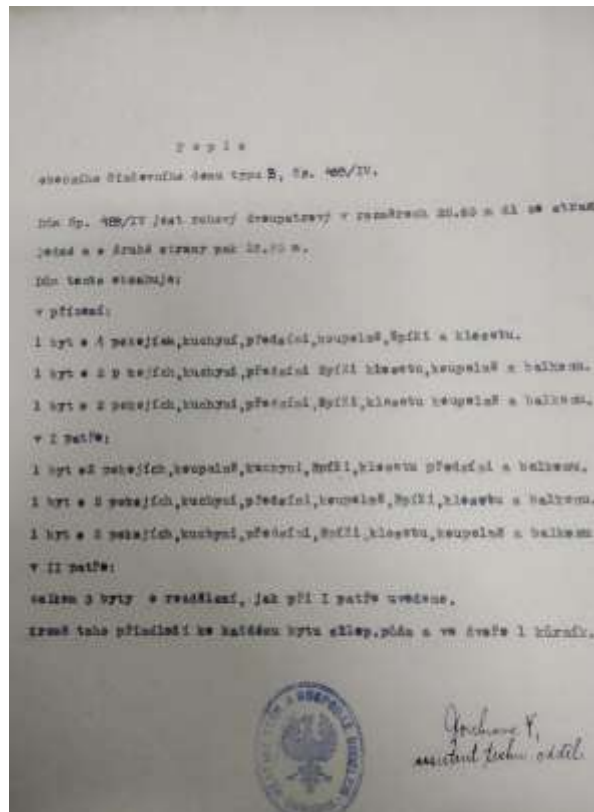

Obrázek 165. Plán 1. patra zemědělského ústavu v Chrudimi, (SOkA Chrudim, Obec Chrudim Zemědělský ústav, fotografie autorka)

Nájemní dům v ulici Revoluční č.p. 489

Obrázek 166. Aktuální stav, fotografie autorka

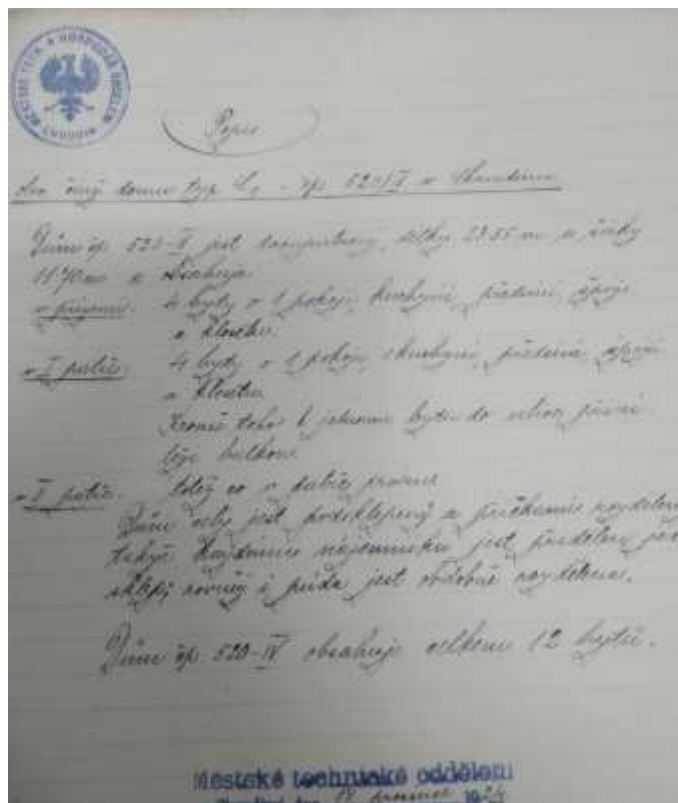

Obrázek 167. Popis interiéru bytového domu č.p. 489 (SOKA Chrudim, Obec Chrudim 498/IV, fotografie autorka)

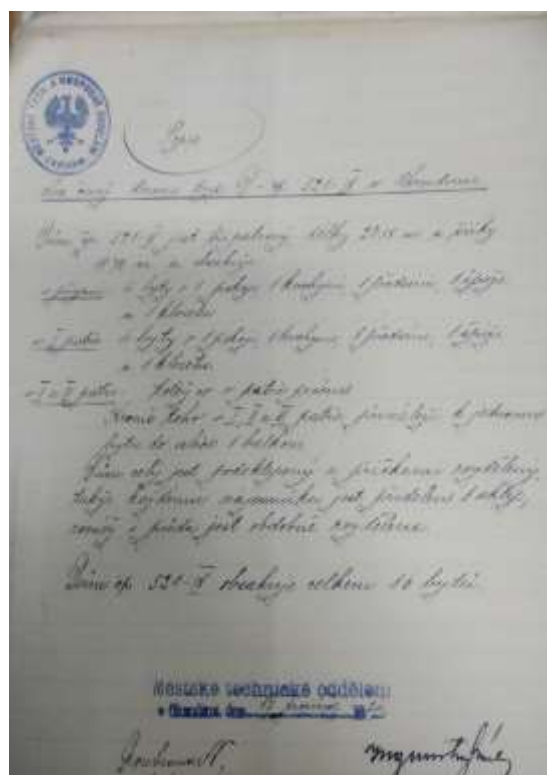
Nájemní dům v ulici Revoluční č.p. 520/IV

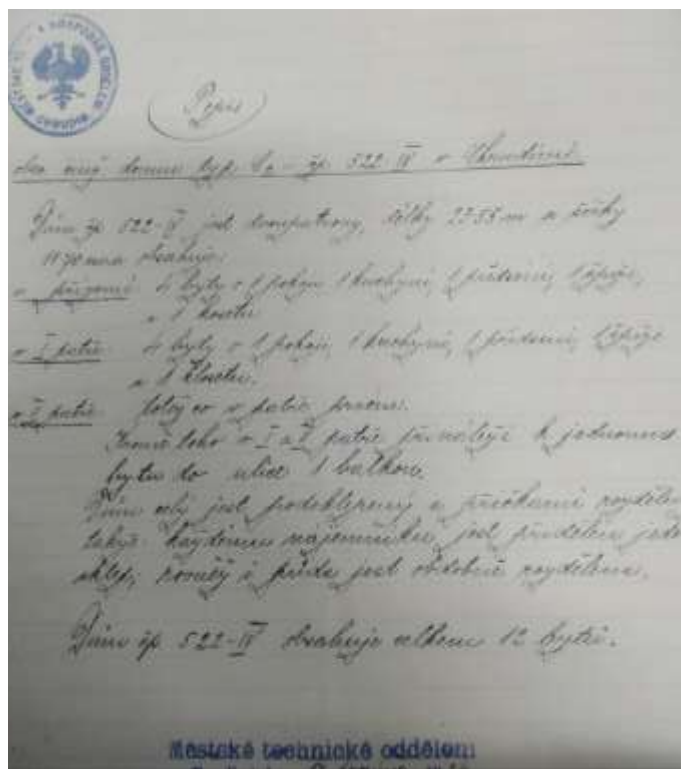
Obrázek 168. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 169. Technický popis bytového domu č.p. 520, (SOka Chrudim, Obec Chrudim 522/IV, fotografie autorka)

Obrázek 170. Technický popis bytového domu č.p. 521, (SOka Chrudim, Obec Chrudim 521/IV, fotografie autorka)

Obrázek 171. Technický popis bytového domu č.p. 522, (SOka Chrudim, Obec Chrudim 522/IV, fotografie autorka)

Obrázek 172. Plán přízemí bytového domu č.p. 522 v Chrudimi, (SOka Chrudim, Obec Chrudim 522/IV, fotografie autorka)

Vila v ulici Jiráskova

Obrázek 173. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 174. Stav přibližně v roce 1925 (dobová pohlednice)

Okres Ústí nad Orlicí

Česká Třebová

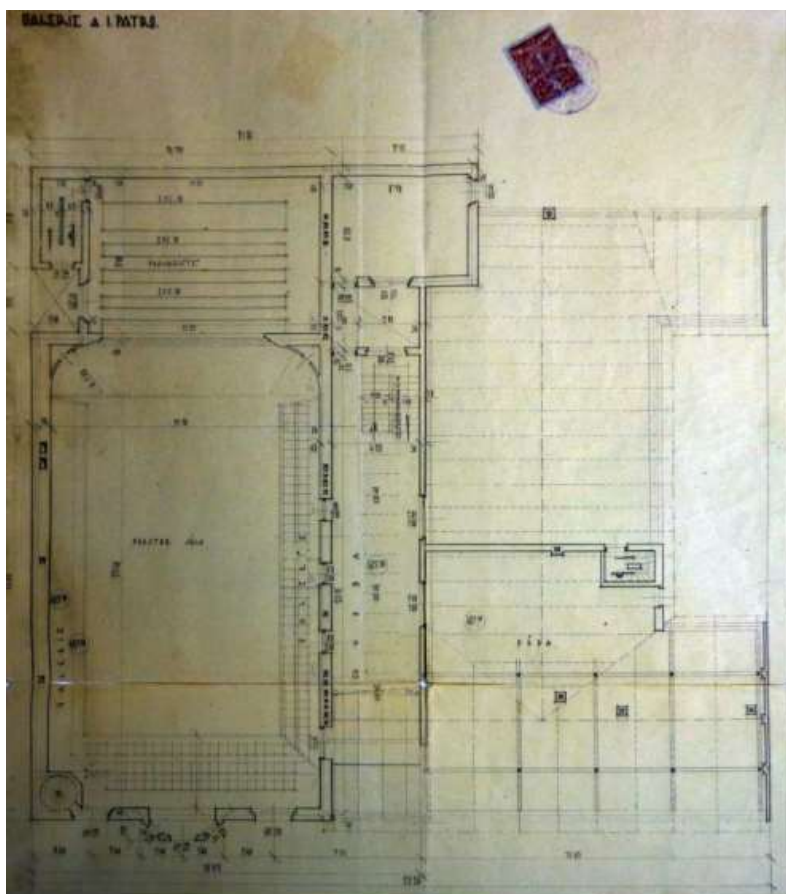
Kulturní centrum

Obrázek 175. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 176. Návrh průčelí (Archiv stavebního úřadu Česká Třebová, a čp. 397–398, fotografie autorka)

Obrázek 177. Půdorys 1. podlaží (Archiv stavebního úřadu Česká Třebová, a čp. 397–398, fotografie autorka)

Kancelářská budova firmy Krbec a Příbyl

Obrázek 178. Aktuální stav, fotografie autorka

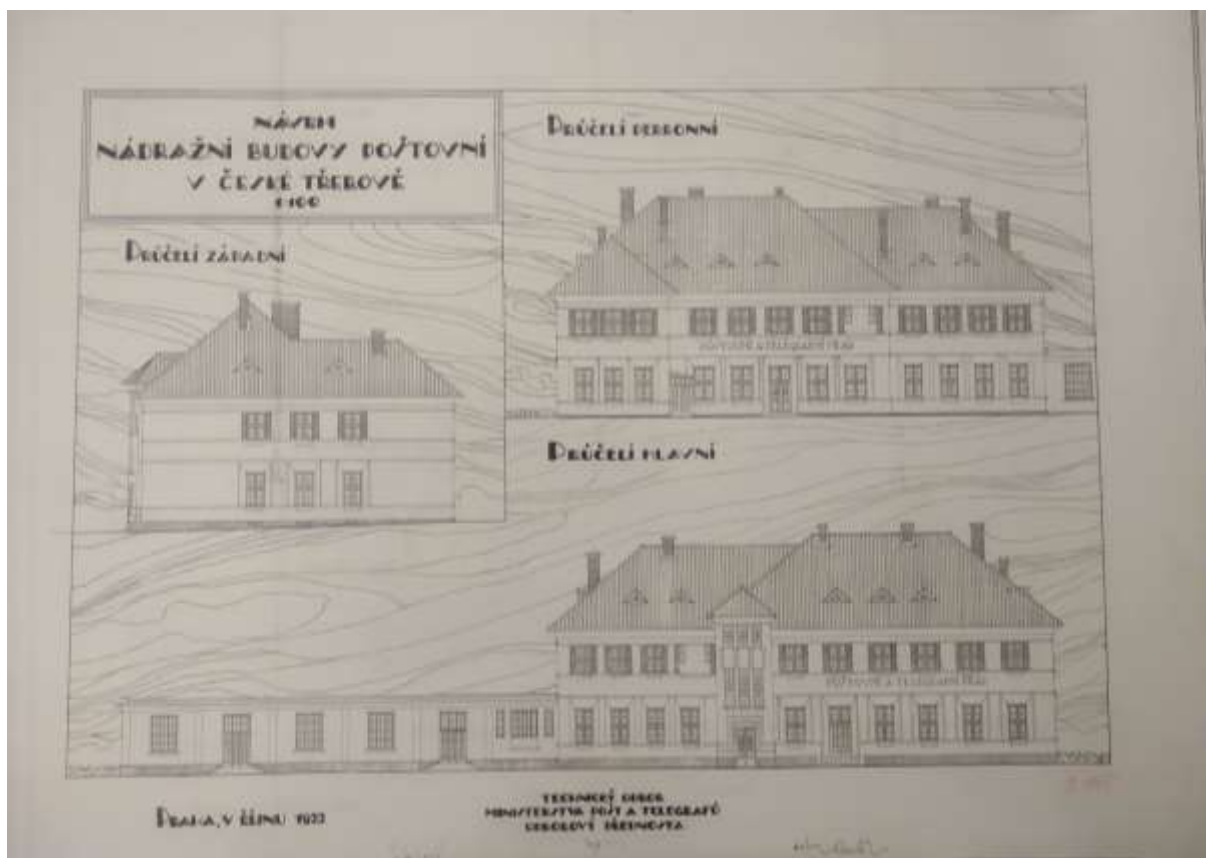

Obrázek 179. Fotografie z doby výstavby (fotografie: DUCHOSLAV, Jan. Dvě stavby z České Třebové, Stavitelské listy XXIII, 1927, s. 117.)

Železniční stanice

Obrázek 180. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 181. Návrh nádražní budovy poštovní v České Třebové z října 1922 (Archiv Národního památkového ústavu v Pardubicích, Česká Třebová, fotografie autorka)

Nájemní dům U Spořitelny

Obrázek 182. Aktuální stav, fotografie autorka

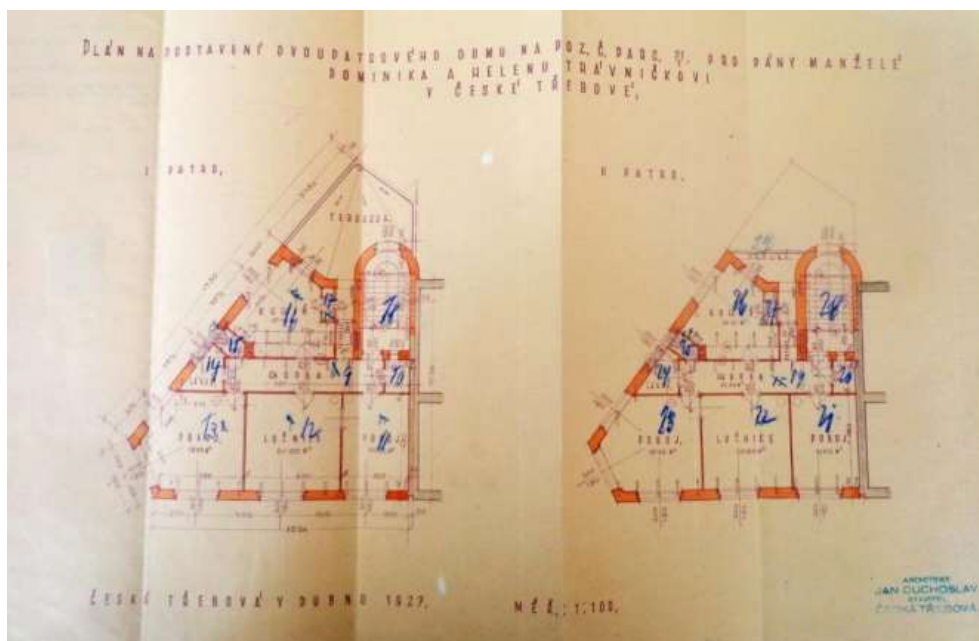
Nájemní dům v ulici Hýblova

Obrázek 183. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 184. Plán obou průčelí obchodního domu v Hýblově ulici (Archiv stavebního úřadu Česká Třebová, Hýblova 97, fotografie autorka)

Obrázek 185. Půdorys prvního a druhého patra (Archiv stavebního úřadu Česká Třebová, Hýblova 97, fotografie autorka)

Choceň

Nájemní dům v ulici Jungmanova

Obrázek 186. Aktuální stav, fotografie autorka

Letohrad

Dům v ulici Družstevní č.p. 361

Obrázek 187. Aktuální stav, fotografie autorka

Rodinné domy v ulici Družstevní č.p. 365 a 366

Obrázek 188. Aktuální stav, fotografie autorka

Vysoké Mýto

Divadlo A. V. Šembery

Obrázek 189. Aktuální stav, fotografie autorka

Základní škola Jiráskova

Obrázek 190. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 191. Náčrt na postavení dívčí odborné školy rodinné /průmyslové/ ženského klubu ve Vysokém Mýtě, půdorys přízemí (Archiv stavebního úřadu ve Vysokém Mýtě, Základní škola Jiráskova, fotografie autorka)

Obrázek 192. Náčrt na postavení dívčí odborné školy rodinné /průmyslové/ ženského klubu ve Vysokém Mýtě, půdorys 1. patra (Archiv stavebního úřadu ve Vysokém Mýtě, Základní škola Jiráskova, fotografie autorka)

Obrázek 193. Náčrt na postavení dívčí odborné školy rodinné /průmyslové/ ženského klubu ve Vysokém Mýtě, půdorys 2. patra (Archiv stavebního úřadu ve Vysokém Mýtě, Základní škola Jiráskova, fotografie autorka)

Žamberk

Divadlo

Obrázek 194. Aktuální stav, fotografie autorka

Okres Svitavy

Litomyšl

Spořitelna

Obrázek 195. Aktuální stav, fotografie autorka

Okresní úřední budova

Obrázek 196. Aktuální stav, (fotografie: <https://lam.litomysl.cz/objekt/04-650-okresni-uredni-budova#lg=1&slide=1>)

Polička

Soubor domů na nábřeží Svobody

Obrázek 197. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 198. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 199. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 200. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 201. Aktuální stav, fotografie autorka

Okres Havlíčkův Brod

Havlíčkův Brod

Rodinný dům v ulici Žižkova

Obrázek 202. Plán na stavbu rodinného domu pro pana Josefa Kunu v Německém Brodě (Archiv stavebního úřadu v Havlíčkově Brodě, č.p. 354, fotografie autorka)

Chotěboř

Vyšší odborná škola, Obchodní akademie a Střední odborné učiliště technické

Obrázek 203. Aktuální stav, fotografie autorka

Obrázek 204. Dobová pohlednice, okresní soud

